

ผลการศึกษาการดำเนินงานโรงเรียนวัดใหม่เหนือทุกภูมิภาค

ประจำปีการศึกษา 2541

สถาบันวิจัยประชากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ท
ทบทวน
2541

ประกาศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
เรื่อง ผลการพิจารณาผลงานชิงรางวัลในเงินทุนมูลนิธิ
ประจำปีการศึกษา 2541

ตามที่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ประกาศให้นิสิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในระดับปริญญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษา นำเสนอผลงานประเภทเรียงความและประเภทบทความวิชาการส่งเข้าประกวดชิงรางวัลในเงินทุนมูลนิธิ ประจำปีการศึกษา 2541 โดยกำหนดหัวข้อเรื่องการประกวดผลงานประเภทเรียงความ ชื่อ "รักบ้านรักเมืองไทย รักษาไว้ด้วยวัฒนธรรม เสริมสร้างและกล่าวอำ ให้สมค่าความเป็นไทย" และหัวข้อเรื่องประเภทบทความวิชาการ ชื่อ "การดำรงชีวิตให้อยู่อย่างพอเพียงตามรอยพระยุคลบาท" ทั้งนี้ ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ส่งผลงานเข้าประกวด จะต้องเป็นนิสิตระดับปริญญาตรีหรือระดับบัณฑิตศึกษาของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และกำหนดเป็นเงื่อนไขพิเศษสำหรับผู้ส่งผลงานประกวดประเภทบทความวิชาการจะต้องเป็นการนำเสนอผลงานจากกลุ่มนิสิตซึ่งศึกษาดังละคณะตั้งแต่ 3 - 5 คน และในการพิจารณาผลงานที่ส่งเข้าประกวดคณะกรรมการจัดประกวดผลงานชิงรางวัลในเงินทุนมูลนิธิ ปีการศึกษา 2541 ได้อนอบให้กรรมการผู้ปริยายนามต่อไปนี้เป็นกรรมการตรวจอ่านให้คะแนน คือ

1. ศาสตราจารย์ ดร.ปิยนาด บุนนาค
2. รองศาสตราจารย์สุณีย์ สีนุชชะ
3. รองศาสตราจารย์ น.ร.ว.พฤษิฐาณ ชุมพล
4. รองศาสตราจารย์นราทิพย์ ชูติวงศ์
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร
6. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สอางค์ คำเนินสวัสดิ์
7. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรทิพย์ พุกผาสุข
8. อาจารย์สวัสดิ์ จงกต

๗ เดือน

บัดนี้คณะกรรมการฯ ได้พิจารณาตัดสินผลงานการประกวดชิงรางวัลในเงินทุนมูลนิธิ ประจำปีการศึกษา 2541 เรียบร้อยแล้วเป็นดังนี้

- ประเภทรางวัลเรียนความ รางวัลศิษย์น ไม่มีผู้สมควรได้รับรางวัล
- รางวัลที่ ๑ จำนวนเงิน 10,000 บาท ได้แก่
- ✕ นายวรวิสิ ภัคคิบุรุษ
นิติศาสตรบัณฑิตศึกษา
คณะนิติศาสตร์
เลขประจำตัว 4185295028
- รางวัลที่ ๒ จำนวนเงิน 8,000 บาท ได้แก่
- ✕ นางสาวราพร หงษ์ทอง
คณะอักษรศาสตร์
เลขประจำตัว 3811639
- รางวัลที่ ๓ จำนวนเงิน 5,000 บาท ได้แก่
- ✕ นางสาวปิยนุช รัตนานุกูล
นิติศาสตรบัณฑิตศึกษา
คณะอักษรศาสตร์
เลขประจำตัว 4180150822
- รางวัลชมเชย จำนวนเงิน 1,000 บาท ได้แก่
- ✕ นางสาวณิณี มาระวงษา
คณะครุศาสตร์
เลขประจำตัว 4143611827
 - ✕ นายจักรพงษ์ เชื้อจันทร์
นิติศาสตรบัณฑิตศึกษา
คณะครุศาสตร์
เลขประจำตัว 4083661527
 - ✕ นางสาวณิษฐา เร็ววิชกุล
คณะรัฐศาสตร์
เลขประจำตัว 3833571

ประเภทรางวัลบทความวิชาการ รางวัลดีเยี่ยม ไม่มีผู้สมควรได้รับรางวัล
รางวัลที่ ๑ ไม่มีผู้สมควรได้รับรางวัล
รางวัลที่ ๒ จำนวนเงิน 8,000 บาท ได้แก่ผลงานของกลุ่มนิสิต
ประกอบด้วย

1. นายสันตพล ชำนาญไพโร
คณะแพทยศาสตร์
เลขประจำตัว 3933439030
2. นายณรรฐพงศ์ เทียงธรรม
คณะวิศวกรรมศาสตร์
เลขประจำตัว 3818040
3. นายสุโรจน์ สีลาขจรจิต
คณะวิศวกรรมศาสตร์
เลขประจำตัว 3933826221
4. นางสาวสุกัญญา ยงศิริ
คณะอักษรศาสตร์
เลขประจำตัว 3812084
5. นางสาววัชรารัตน์ คิษฐป้าน
คณะอักษรศาสตร์
เลขประจำตัว 3812516

ทั้งนี้ ให้นิสิตผู้ได้รับรางวัลที่ 1, 2 และ 3 มารายงานตัวเพื่อรับทราบกำหนดการซ้อมรับพระราชทาน
รางวัล ที่งานบริการและสวัสดิการ กองกิจการนิสิต อาคารจุลจักรพงษ์ ชั้น 3 ภายในวันศุกร์ที่ 10 กันยายน
2542 และสำหรับนิสิตที่ได้รับรางวัลชมเชยให้นิสิตมารับเงินรางวัลได้ที่กองกิจการนิสิต อาคารจุลจักรพงษ์
ชั้น 3 ตั้งแต่วันจันทร์ที่ 5 กรกฎาคม 2542 เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2542

(รองศาสตราจารย์ศรีวงศ์ สุมิตร)

รองอธิการบดี

ปฏิบัติราชการแทนอธิการบดี

เรียงความ

เรื่อง

รักบ้านรักเมืองไทย รักษาไว้ด้วยวัฒนธรรม
เสริมสร้างและกล่าวย้า ให้สมค่าความเป็นไทย

โดย

นายวรวุฒิ ภัคดีบุรุษ

นิสิตบัณฑิตศึกษา สาขานิเทศศาสตร์พัฒนาการ
คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
เลขประจำตัว ๔๑๘ ๕๒๙๕๐ ๒๘

เสนอ

คณะกรรมการพิจารณาเรียงความชิงรางวัลในเงินทุนภูมิพล

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รักบ้านรักเมืองไทย
เสริมสร้างและกล่าวคำ

รักษาไว้ด้วยวัฒนธรรม
ให้สมค่าความเป็นไทย

“ชาติไทยเรานั้นมีเอกราช มีภาษา ศิลปะ และขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นของตนเอง มาช้านานหลายศตวรรษแล้ว ทั้งนี้ เพราะบรรพบุรุษของเราได้เสียสละอุทิศชีวิต กำลังทั้งกายและใจ สละสิ่งเหล่านี้ไว้ให้พวกเรา จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่เราจะต้องรักษาสิ่งเหล่านี้ไว้ให้คงทนถาวร เป็นมรดกของอนุชนรุ่นหลังต่อไป ข้าพเจ้าเห็นว่าโบราณวัตถุและศิลปวัตถุทั้งหลายนั้นเป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่ชี้ให้เห็นอดีตอันรุ่งโรจน์ของชาติไทยเรา เป็นประโยชน์แก่การศึกษาทั้งในทางประวัติศาสตร์ ศิลปโบราณคดี และวัฒนธรรม จึงควรที่ทุกฝ่ายจะได้ช่วยกันทะนุถนอมบำรุงรักษาอย่าให้สูญสลายไป”

พระบรมราชาบาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้พระราชทานไว้ในคราวเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติรามคำแหง จังหวัดสุโขทัย เมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๗ ดังที่อัญเชิญมาข้างต้นนี้มีคุณค่าและลึกซึ้งกินใจยิ่งนัก เพราะได้ชี้ให้เห็นความสำคัญของวัฒนธรรมไทย และเตือนใจให้ชาวไทยทุกคนตระหนักถึงการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชาติ อันเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นความเป็นไทย ซึ่งมีการสั่งสมและสืบทอดกันมาเป็นเวลายาวนาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่า ไทยเป็นชาติที่มีอารยธรรม มีเอกราช และมีความเจริญรุ่งเรือง ดังนั้นการธำรงรักษาวัฒนธรรม จึงเท่ากับเป็นการรักษาชาติ ให้ก้าวหน้าสถาพรและดำรงอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี วัฒนธรรมไทยที่ดงามเปรียบเสมือนเพชรเม็ดงามที่ทอแสงประกายเจิดจรัส ซึ่งเป็นที่ชื่นชมและยกย่องของนานาประเทศทั่วโลก

คนส่วนใหญ่เมื่อได้ยินคำว่า วัฒนธรรม มักเข้าใจว่าหมายถึง ประเพณีอันเก่าแก่ การแต่งกายแบบโบราณ การฟ้อนรำ หรือสิ่งต่าง ๆ ที่ล้าสมัยเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงแล้ว วัฒนธรรมมีความหมายที่กว้างและลึกซึ้งกว่านั้น วัฒนธรรมไม่ใช่เป็นเพียงสิ่งเก่าแก่ หรือเรื่องไกลตัวมนุษย์เลย แต่วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับสังคมมนุษย์ โดยมนุษย์เป็นผู้สร้างวัฒนธรรมขึ้นมา ทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างมีกฎเกณฑ์และมีแบบแผนในการดำเนินชีวิต สังคมมนุษย์สามารถดำรงอยู่ได้เพราะมีวัฒนธรรม และการที่มนุษย์มีวัฒนธรรมนั้น ก็เป็นสิ่งสำคัญที่บ่งชี้ให้เห็นว่ามนุษย์ต่างจากสัตว์ เพราะมนุษย์สามารถพัฒนาตนเอง ปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่และวิถีชีวิตให้ดีขึ้น เหมาะสมขึ้นได้ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์ทำให้เกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ของสังคมมนุษย์เอง และมีการถ่ายทอดให้แกกันจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งโดยอาศัยการเรียนรู้ ดังที่ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสีกล่าวไว้ว่า “การปฏิบัติหรือพฤติกรรมของชุมชน หรือวิถีชีวิตชุมชน

คือ วัฒนธรรม มนุษย์เกิดมาท่ามกลางวัฒนธรรมหรือการปฏิบัติของคนรอบตัว จึงเรียนรู้โดยวัฒนธรรม มนุษย์ถูกหล่อหลอมหรือเรียนรู้โดยวัฒนธรรม” ดังนั้น มนุษย์ในแต่ละสังคมจึงปฏิบัติตนได้ถูกต้องเหมาะสมกับสังคมหรือชุมชนของตน สังคมมนุษย์จึงขาดวัฒนธรรมไม่ได้

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง แต่มีการเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา คำว่า “วัฒนธรรม” คำเดียวแปลว่า “ความเจริญ ความงอกงาม” ซึ่งเป็นลักษณะที่แสดงถึงการเปลี่ยนแปลง แต่การเปลี่ยนแปลงนั้นอาจจะเป็นไปในทางเจริญขึ้นหรือเสื่อมลงก็ได้ แต่วัฒนธรรม คือ สิ่งที่ทำให้เจริญงอกงาม วัฒนธรรมจึงมีประโยชน์มากกว่าทำลาย เมื่อมนุษย์สร้างสรรค์วัฒนธรรมขึ้นมา วัฒนธรรมก็ช่วยสร้างสรรค์มนุษย์และสังคมด้วย เพราะวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กับสังคมอย่างแนบแน่น นอกจากนั้น วัฒนธรรมยังมีความสำคัญต่อการเสริมสร้างเอกลักษณ์ประจำชาติด้วย วัฒนธรรมเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจซึ่งก่อให้เกิดความกลมเกลียวกันของคนในชาติ เปรียบเหมือนพลังอันยิ่งใหญ่ที่ช่วยผลักดันประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้า และดำรงอยู่อย่างเป็นปึกแผ่นมั่นคง

ชาติไทยของเรามีวัฒนธรรมไทยเป็นเอกลักษณ์ที่แสดงออกถึงความเป็นไทย เป็นลักษณะเด่นของชาติซึ่งบรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ไว้ตั้งแต่อดีต และมีการสั่งสม ปรับปรุงแก้ไข และสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน จนกลายเป็นมรดกวัฒนธรรมประจำชาติ เป็นสมบัติอันล้ำค่าที่คนไทยทุกคนมีส่วนเป็นเจ้าของ วัฒนธรรมอันดีงามของไทยเป็นสิ่งที่แสดงถึงศักดิ์ศรี เกียรติภูมิ และความภูมิใจร่วมกันของคนไทย ซึ่งคนไทยทุกคนควรหวงแหนและรักษาไว้ เพราะวัฒนธรรมไทยมีคุณค่ายิ่ง เปรียบเสมือนรากฐานของสังคมไทย ทำให้สังคมไทยดำรงอยู่อย่างมั่นคง และสามารถพัฒนาให้ก้าวไกลต่อไปได้ ถ้าไม่มีวัฒนธรรม สังคมไทยก็คงมีความเป็นอยู่อย่างเคັงคว้าง ไม่มีความสมานฉันท์ แต่การที่ชาติไทยอันเป็นที่รักยิ่งของเรานี้มีความเจริญก้าวหน้า มีระเบียบแบบแผน และมีความสงบสุขร่มเย็น เพราะชาติไทยเรามีวัฒนธรรม

วัฒนธรรมไทยมิใช่เป็นเพียงพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์หรือความงดงามภายนอกที่เราสังเกตเห็นได้เท่านั้น แต่วัฒนธรรมไทย คือ วิถีชีวิตของคนไทย เป็นแบบแผนการประพฤติปฏิบัติร่วมกันในสังคมไทย ซึ่งถือเป็นมรดกทางสังคมที่มีคุณค่ายิ่ง วัฒนธรรมไทยมีทั้งที่เป็นนามธรรม และรูปธรรม ซึ่งสังเกตได้จากหลายสิ่งหลายอย่างในชาติไทย สมดังที่พระยาอนุมานราชธน นักปราชญ์เอกของไทยผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรมระดับโลกกล่าวไว้ว่า “เราจะทราบได้ว่าชนชาติใดมีความเป็นอยู่หรือวัฒนธรรมเป็นอย่างไรก็อยู่ที่สิ่งต่าง ๆ ที่ชนชาตินั้นปรุงแต่งสร้างหรือกระทำขึ้น อันมีลักษณะปรากฏออกให้เห็นได้ในชนชาตินั้น ได้แก่ ประเพณี ศิลปวรรณคดี ศาสนา ความเชื่อถือ จรรยา การศึกษา การปกครอง และอื่น ๆ” คำกล่าวนี้เป็นการชี้ให้เห็นว่า วัฒนธรรมเป็นผลงานการสร้างสรรคที่เกิดขึ้นในชนชาติหนึ่ง ๆ ซึ่งจะปรับตัวแยกให้เห็นความแตกต่างระหว่างชนชาติได้ ชาติไทยของเราเป็นชาติเก่าแก่ชาติหนึ่งในโลก ซึ่งมีความเจริญ

รุ่งเรืองและมั่งคั่งด้วยมรดกวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาช้านาน มีเอกลักษณ์ของความเป็นไทยที่เด่นชัดซึ่งแตกต่างจากวัฒนธรรมของชาติอื่น แม้ว่าในอดีตนั้น วัฒนธรรมบางอย่างจะรับมาจากวัฒนธรรมของชาติอื่น แต่ก็มี การเลือกสรรแต่สิ่งที่ดีงามและเป็นประโยชน์มาผสมผสานกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทยได้อย่างกลมกลืน และมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทย มีลักษณะเฉพาะที่เข้ากับจิตใจของคนไทยโดยมิได้สูญเสียเอกลักษณ์ความเป็นไทยแต่อย่างใด

วัฒนธรรมไทยอันเป็นเอกลักษณ์ของไทยมีอยู่มากมาย จะขอแบ่งอย่างกว้าง ๆ ออกเป็น ๒ ประเภทเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนดังนี้ คือ

ประเภทแรก วัฒนธรรมทางวัตถุ คือสิ่งที่เป็นรูปธรรม เป็นผลผลิตที่คนไทยประดิษฐ์ขึ้นเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตทุกด้านนับตั้งแต่ปัจจัยสี่ ได้แก่ อาหาร บ้านเรือน เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรคทุกชนิด ตลอดจนเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตรประจำวัน นับตั้งแต่สิ่งประดิษฐ์อย่างง่าย ๆ เช่น เครื่องปั้นดินเผา เครื่องจักรสาน อุปกรณ์ทางการเกษตร ไปจนถึงสิ่งที่มีความอลังการและวิจิตรบรรจง เช่น พระบรมมหาราชวัง โบสถ์ วิหาร เครื่องเงิน เครื่องทอง เป็นต้น

ประเภทที่สอง วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ คือสิ่งที่เป็นนามธรรมซึ่งสัมผัสจับต้องไม่ได้ แต่สามารถถ่ายทอดให้แก่กันได้ เป็นปัจจัยสำคัญในการอยู่ร่วมกันในสังคมไทย เช่น ภาษาไทย ศาสนา ค่านิยม ความเชื่อ ศีลธรรมจรรยา ขนบธรรมเนียมประเพณีไทย คติธรรม เป็นต้น วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุนี้มีส่วนช่วยส่งเสริมความองอาจทางจิตใจเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นจึงอาจเรียกอีกอย่างว่า วัฒนธรรมทางจิตใจ

ทั้งวัฒนธรรมทางวัตถุและวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุนั้นได้ผสมผสานกันอยู่เป็นวัฒนธรรมของชาติไทยที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ มีความสำคัญต่อคนไทยและสังคมไทยโดยตรง วัฒนธรรมไทยได้สะท้อนให้เห็นว่า คนไทยมีความเชื่อ ความรู้สึกนึกคิด โลกทัศน์ บุคลิกลักษณะเป็นอย่างไร โดยเฉพาะเป็นเครื่องบ่งชี้ให้เห็นภูมิปัญญาอันเฉียบคมของคนไทย วัฒนธรรมไทยก่อให้เกิดคุณประโยชน์ทั้งต่อบุคคลและสังคมส่วนรวม ดังนั้น วัฒนธรรมไทยจึงมีคุณค่าอย่างยิ่ง เป็นเครื่องเตือนใจคนไทยทุกคนให้มีจิตสำนึกต่อความเป็นไทย และช่วยให้มีความสมัครสมานสามัคคีกัน เป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างชาติไทยของเราให้เจริญก้าวหน้าและมีเสถียรภาพ วัฒนธรรมทางวัตถุก่อให้เกิดความสะดวกสบายในการครองชีพ ช่วยเสริมสร้างความเป็นอยู่ที่ดี ส่วนวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุก็ช่วยเสริมสร้างความเจริญองอาจทางปัญญา สรรค์สร้างคุณค่าอันสูงส่งลึกซึ้ง ช่วยยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น จึงกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมไทยนั้นมีคุณค่าอย่างหาที่เปรียบมิได้

วัฒนธรรมไทยเป็นเครื่องประสานสายสัมพันธ์ของคนในสังคมไทยให้เหนียวแน่น สถาบันทางสังคมมีบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีวิตของคนไทยเป็นอย่างมาก สถาบันหลักสาม

สถาบันที่ช่วยจรรโลงสังคมและเสริมสร้างความร่มเย็นเป็นสุขมาช้านานแล้วนั่นก็คือ สถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ สถาบันทั้งสามนี้เป็นสถาบันอันสูงส่งที่อยู่คู่สังคมไทยมาโดยตลอด และไม่เคยลดความสำคัญลงเลยแม้แต่น้อย ชาวไทยทุกคนมีวิถีการดำเนินชีวิตแบบไทยภายใต้ สถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ดังเราจะเห็นเป็นสัญลักษณ์อันโดดเด่นคือธงชาติไทยที่ปลิวไสวในทุกหนทุกแห่งบนผืนแผ่นดินไทย โดยเฉพาะสถานที่ราชการ ธงชาติไทยหรือที่มีชื่อเรียกว่า “ธงไตรรงค์” เป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นชาติไทยที่สูงค่ายิ่ง เพราะสีแดงบนธงไตรรงค์นั้นหมายถึง ชาติ สีขาวอันบริสุทธิ์หมายถึง ศาสนา และสีน้ำเงินนั้นหมายถึง องค์พระมหากษัตริย์ เป็นเครื่องเตือนใจชาวไทยทุกหมู่เหล่าให้ตระหนักถึงความเป็นชาติไทย นอกจากนั้นเพลงชาติไทยที่เราร้องอย่างกึกก้องอยู่ทุกวันนี้ก็ถือเป็นเครื่องตอกย้ำถึงความเป็นชนชาติไทยเช่นกัน เพราะชาติไทยคือที่เกิดที่อาศัยของคนไทยทุกคน เป็นแหล่งรวมของกลุ่มชนที่มีเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ประวัติศาสตร์ความเป็นมา และขนบธรรมเนียมประเพณีเดียวกัน ดังเนื้อเพลงชาติไทยตอนหนึ่งที่ว่า

“ประเทศไทยรวมเลือดเนื้อชาติเชื้อไทย เป็นประชารัฐ ไผทของไทยทุกส่วน
อยู่ดำรงคงไว้ได้ทั้งมวล ด้วยไทยล้วนหมายรักสามัคคี”

จะเห็นได้ว่าชาติไทยมีความสำคัญที่สุดต่อคนไทยทุกคน บรรพบุรุษไทยได้เสียสละเลือดเนื้อและชีวิตเพื่อรักษาผืนแผ่นดินไทยให้รอดพ้นจากการรุกรานของข้าศึกศัตรู ชาติไทยของเราจึงมีเอกราช มีสันติสุข มีอำนาจอธิปไตยซึ่งเป็นของปวงชนชาวไทยทุกคน ดังนั้นคนไทยทุกคนจึงมีส่วนเป็นเจ้าของ สถาบันชาติเป็นสถาบันที่มีความหมายต่อชีวิตของคนไทยทุกคน เราจึงควรภาคภูมิใจในชาติไทยซึ่งเป็นชาติที่มีอารยธรรมและศิลปวัฒนธรรมอันสูงส่งมาแต่โบราณกาล แม้แต่ชาวต่างชาติต่างภาษาก็ชื่นชมยินดีในชาติไทยของเรา และกล่าวถึงโดยทั่วกันว่า ชาติไทยเป็นชาติที่มีความสงบสุข เป็นดินแดนที่ผู้คนมีน้ำใจไมตรีและยิ้มแย้มแจ่มใส จนพากันขนานนามประเทศไทยว่า “สยามเมืองยิ้ม”

นอกจากสถาบันชาติแล้ว สถาบันศาสนาก็เป็นสถาบันหนึ่งที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาเป็นเวลาช้านาน คนไทยทุกคนมีความผูกพันกับศาสนามาก ดังจะเห็นได้จากวิถีชีวิตของคนไทยนั้น จะมีศาสนาเกี่ยวข้องกับด้วยเสมอ ศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจของคนไทย สังคมไทยมีความสงบสุขร่มเย็นเพราะอิทธิพลของศาสนาตัวเอง ประชาชนคนไทยทุกคนมีเสรีภาพในการนับถือศาสนา ศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่คนไทยนับถือมากที่สุด จนถือเป็นศาสนาประจำชาติ ส่วนศาสนาอื่น ๆ ก็มีผู้นับถือรองลงไป เช่น ศาสนาอิสลาม ศาสนาคริสต์ ศาสนาฮินดู เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ทุกศาสนามีหลักคำสอนให้คนปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ให้แนวทางการประพฤติที่ดีงาม

สำหรับการดำรงชีวิตและการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคม พระพุทธศาสนาสอนให้กระทำ
ความดี ละเว้นความชั่ว และทำจิตใจให้บริสุทธิ์ นอกจากนั้นแล้ว ศาสนาพุทธยังเน้นในเรื่อง
ของหลักเหตุและผล สอนไม่ให้เชื่ออะไรอย่างมงาย ให้ความสำคัญในการใช้ปัญญาพิจารณา
ไตร่ตรองปรากฏการณ์ต่าง ๆ ให้ถ่องแท้และรู้แจ้งเห็นจริงด้วยตนเองสมกับคำว่า "พุทธ" ที่แปลว่า
"ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน"

หลักคำสอนของพระพุทธศาสนามีคุณค่าต่อคนไทยทุกคนในสังคม โดยสอนให้มนุษย์รู้จัก
การพึ่งตนเองและหมั่นสร้างบุญกุศล ประกอบแต่คุณงามความดี ดังจะเห็นได้ง่าย ๆ จากวิถีชีวิต
ของคนไทยทั้งในสังคมเมืองและสังคมชนบทที่จะตื่นแต่เช้าขึ้นมาเตรียมอาหารเพื่อทำบุญ
ตักบาตร มีการสวดมนต์ไหว้พระก่อนนอน ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา
วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา ฯลฯ พุทธศาสนิกชนก็จะไปทำบุญที่วัด มีการรักษาศีล และเจริญ
สมาธิภาวนา พึงพระธรรมเทศนาจากพระสงฆ์เพื่อเป็นการรักษาใจให้สะอาดผ่องแผ้วอยู่เสมอ
เนื่องจากคนไทยทุกคนมีความเชื่อเรื่องกรรม คือ การกระทำ การทำความดีย่อมได้รับผลดี การ
ทำความชั่วย่อมได้รับผลชั่ว ความเชื่อเรื่องกรรมนี้ได้ฝังรากลึกในสังคมไทย หล่อหลอมจิตใจ
ของคนไทยทุกยุคทุกสมัยให้ตระหนักถึงเรื่องบาปบุญคุณโทษ ปลุกฝังให้หมั่นสร้างคุณความดี
มีจิตใจที่เปี่ยมด้วยเมตตากรุณาทั้งต่อคนและสัตว์โดยทั่วกัน ซึ่งก่อให้เกิดความเจริญงอกงามขึ้น
ในสังคมไทย

นอกจากนั้นแล้วพระพุทธศาสนายังเป็นบ่อเกิดของวัฒนธรรมอื่น ๆ ด้วย กล่าวคือ ก่อให้
เกิดวัฒนธรรมทางวัตถุที่สูงส่ง เช่น พระพุทธรูป โบสถ์ วิหาร เจดีย์ พระปราสาท ฯลฯ รวมถึง
เกิดพิธีกรรมทางศาสนาอันมีระเบียบแบบแผนทั้งดงาม ตลอดจนก่อให้เกิดประเพณีต่าง ๆ ใน
ชีวิตของคนไทยตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย

สถาบันที่มีความสำคัญยิ่งของสังคมไทยสถาบันหนึ่ง คือ สถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่ง
เป็นสถาบันที่อยู่คู่บ้านคู่เมืองมาตั้งแต่โบราณกาล ประชาชนชาวไทยทุกคนต่างเทิดทูนและบูชา
พระมหากษัตริย์อย่างสูงสุดเหนือชีวิตจิตใจ สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมใจของคนไทย
ทั้งชาติ เป็นเสมือนหลักชัยของแผ่นดิน พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ทรงธำรงไว้ซึ่งความ
มั่นคงของพระราชอาณาจักรและทรงเสริมสร้างความเจริญก้าวหน้าในทุก ๆ ด้าน ทรงปกครอง
อาณาประชาราษฎร์ให้ร่มเย็นเป็นสุขด้วยทศพิธราชธรรม ทั้งยังทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจอัน
เป็นคุณประโยชน์ต่อบ้านเมืองอย่างใหญ่หลวง

ความผูกพันระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชนชาวไทยทุกคนมีอยู่อย่างแน่นแฟ้น
มั่นคงเสมอมา ตราบจนกระทั่งรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาล
ที่ ๙ แห่งพระราชวงศ์จักรี ประชาชนชาวไทยทุกหมู่เหล่าล้วนจงรักภักดีต่อพระองค์อย่างยิ่ง
ทรงเป็นศูนย์รวมแห่งจิตใจของคนไทยทุกคน อันก่อให้เกิดความสามัคคีและความสงบสุขของ

ประเทศไทย ทรงเสียดสีความสุขสบายส่วนพระองค์เพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขและทรงแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนโดยทั่วหน้ากัน พระองค์มีทรงย่อท้อที่จะเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนประชาชนในถิ่นทุรกันดารทั่วประเทศ ประชาชนชาวไทยทุกคนต่างเทิดทูนพระมหากษัตริย์ให้ทรงดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ และต่างเชื่อมั่นว่าการที่มีชีวิตอยู่อย่างมีความสุขได้นั้น เนื่องด้วยพระบารมีอันแผ่ไพศาลของพระมหากษัตริย์ ดังนั้น คนไทยทุกคนจึงสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ที่มีต่อประเทศไทยอย่างมหาศาล สถาบันพระมหากษัตริย์จึงเป็นสถาบันที่มีความสำคัญและประเสริฐสุดสืบทอดมาถึงปัจจุบัน

วัฒนธรรมไทยที่มีความสำคัญและมีคุณค่ายิ่งอีกประการหนึ่ง คือ ภาษาไทย ซึ่งเป็นภาษาประจำชาติของเรา เป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าที่สืบทอดกันมาช้านานไม่น้อยกว่า ๗๐๐ ปี เป็นเครื่องแสดงความเป็นชาติเก่าแก่ซึ่งมีความเจริญรุ่งเรือง มีบุคคลที่เป็นนักปราชญ์ที่สามารถประดิษฐ์ตัวอักษรและสถาปนาเป็นภาษาประจำชาติของตนได้ ไม่จำเป็นต้องยืมภาษาอื่นมาใช้เป็นภาษาราชการ ภาษาไทยของเรานั้นมีความสำคัญมากเพียงใด จะขออัญเชิญพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ได้พระราชทานไว้ในการประชุมทางวิชาการ ของชุมนุมภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๕ ตอนหนึ่งความว่า

“ภาษาไทยนั้นเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งของชาติ ภาษาทั้งหลายเป็นเครื่องมือของมนุษย์ชนิดหนึ่ง คือ เป็นทางสำหรับแสดงความคิดเห็นอย่างหนึ่ง เป็นสิ่งสวยงามอย่างหนึ่ง เช่น ในทางวรรณคดี เป็นต้น ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องรักษาเอาไว้ให้ดี”

พระราชดำรัสตอนนี้ ไม่เพียงแต่จะเน้นให้ชาวไทยตระหนักถึงความสำคัญของภาษาที่มีต่อชาติเท่านั้น หากยังเน้นบทบาทของภาษาในฐานะที่เป็นสื่อแสดงความคิดเห็นและเป็นสื่อสร้างสรรค์งานศิลปะอีกด้วย ภาษาไทยเป็นเอกลักษณ์สำคัญอย่างหนึ่งของชาติ นอกจากจะใช้เป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารเพื่อสร้างเข้าใจอันดีต่อกันของคนในชาติแล้ว ยังเป็นสิ่งสำคัญสำหรับใช้ถ่ายทอดความรู้ ความคิด ความเชื่อ และประสบการณ์ต่าง ๆ ในสังคมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่ง คนไทยทุกคนจึงควรภาคภูมิใจที่ชาติไทยของเรามีภาษาเป็นของตนเอง

คุณค่าของมรดกวัฒนธรรมไทยด้านอื่น ๆ ที่มีต่อการดำรงชีวิตของคนไทยนั้นมียุ่อยู่มากมาย ตัวอย่างเช่น การปลูกสร้างบ้านเรือนแบบไทยให้มีลักษณะเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและภูมิอากาศของประเทศไทย โดยเรือนไทยนั้นมีลักษณะหลังคาทรงสูงเพื่อช่วยระบายความร้อนและให้น้ำฝนระบายได้สะดวก อีกทั้งมีใต้ถุนสูงเพื่อให้อากาศถ่ายเทได้ดี รอดพ้นจากสัตว์ร้าย และน้ำที่อาจท่วมขังได้ในฤดูน้ำหลาก ใต้ถุนบ้านยังเป็นประโยชน์สำหรับประกอบกิจกรรมต่าง ๆ

ได้อีกด้วย เช่น เป็นที่ทำงานหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ เป็นที่ผูกเปลเลี้ยงลูก เป็นที่พบปะสังสรรค์กับเพื่อนบ้าน เป็นต้น จะเห็นได้ว่าการปลูกสร้างบ้านเรือนไทยนั้นเหมาะสมกับวิถีการดำรงชีวิตของคนไทยเป็นอย่างมาก แม้ในปัจจุบันสภาพสังคมจะเปลี่ยนแปลงไป เรือนไทยโบราณอาจมีอยู่เพียงตามท้องถิ่นชนบทเท่านั้น แต่คุณค่าของการปลูกสร้างบ้านเรือนแบบไทยยังคงดำรงอยู่ไม่เปลี่ยนแปลง

นอกจากเรือนไทยจะแสดงให้เห็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่างเรียบง่ายและเหมาะสมกับสังคมไทยแล้ว ในเรื่องของอาหารการกินของคนไทยก็ถือเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่สูงค่า อาหารไทยนอกจากจะประกอบจากพืชพันธุ์และเนื้อสัตว์ที่หาได้ง่ายๆ จากท้องถิ่นที่คนไทยอาศัยอยู่แล้วยังมีคุณค่าทางอาหารครบถ้วน มีรสอร่อย และยังมีการบรรจุจัดอย่างพิถีพิถันให้สวยงามอีกด้วย ซึ่งสะท้อนให้เห็นฝีมือการสร้างสรรคอันประณีตของคนไทยที่ถ่ายทอดให้แก่กันมาตั้งแต่สมัยโบราณ จนกลายเป็นงานศิลปะอันงดงาม

ในด้านของการแต่งกายของคนไทยนั้น ก็มีความเหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศของประเทศไทยด้วย ส่วนใหญ่คนไทยจะนิยมสวมใส่เสื้อผ้าบาง ๆ ที่ทอจากวัสดุธรรมชาติ เช่น ฝ้าย ไหม ป่าน เป็นต้น และมีการตัดเย็บอย่างง่าย ๆ แต่มีความงดงามแบบไทย เครื่องแต่งกายประจำชาติที่คนส่วนใหญ่เรียกว่า "ชุดไทย" นั้น เป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งที่แสดงออกถึงความ เป็นไทยได้อย่างเด่นชัด เพราะจะมีสีสันสวยงาม มีเครื่องประดับที่เป็นเพชรพลอยอันสูงค่า ผ่านการสร้างสรรคจากช่างผู้มีฝีมืออันประณีต ซึ่งไม่มีชาติอื่นใดเสมอเหมือนและงดงามเทียบเท่าได้ ถือเป็นสิ่งที่มีคุณค่าที่สืบทอดมาถึงปัจจุบัน "ชุดไทย" จึงเป็นที่ติดตาตรึงใจของชาวต่างชาติที่ได้พบเห็น และต่างให้การยกย่องชมเชย

วัฒนธรรมไทยที่มีคุณค่าอีกประการหนึ่ง คือ ประเพณีอันดีงามซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับวิถีการ ดำเนินชีวิตของคนไทยมาช้านานแล้ว สิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่าชาติไทยนั้นมีลักษณะ เป็นของตนเองซึ่งได้สืบทอดมาจนเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ ประเพณีไทยก่อให้เกิดพฤติกรรม ที่เป็นแบบแผนขึ้นในสังคม เป็นเสมือนตัวเชื่อมความรู้สึกของคนในชาติให้มีความเป็นอันหนึ่ง อันเดียวกัน และยังช่วยเสริมสร้างความมั่นคงของชาติได้อีกด้วย ประเพณีไทยมิได้หมายถึงงาน รื่นเริงในเทศกาลสำคัญ ๆ เท่านั้น หากยังเกี่ยวกับแบบแผนการประพฤติปฏิบัติด้านศีลธรรมด้วย อาทิ การแสดงความกตัญญูกตเวทิต่อผู้มีพระคุณ ทั้งพ่อแม่ผู้เป็นบุพการีและญาติผู้ใหญ่ ตลอดจนครูอาจารย์ด้วย นอกจากนั้นการแสดงความเคารพโดยการไหว้ การมีมารยาทอันงดงาม ในอิริยาบถต่าง ๆ ก็ถือว่าเป็นประเพณีนิยมที่ปฏิบัติกันโดยทั่วไป ซึ่งส่งผลต่อการเสริมสร้าง ระเบียบวินัยของคนในชาติ

ประเพณีที่สำคัญของไทยมีความสัมพันธ์กับคนไทยอยู่ตลอดชีวิต ตั้งแต่ประเพณีการเกิด การบวช การแต่งงาน จนถึงการตาย ซึ่งจะมีพิธีการและแนวปฏิบัติที่เป็นเอกลักษณ์ อันเป็น

การสืบทอดมาตั้งแต่สมัยโบราณ ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตของไทยยังเกี่ยวพันกับความเชื่ออีกหลายอย่าง ส่วนประเพณีไทยที่เกี่ยวข้องกับส่วนรวม เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีการทำบุญเข้าพรรษาและออกพรรษา ประเพณีลอยกระทง ฯลฯ ก็ล้วนแล้วแต่มีคุณค่าอย่างยิ่ง เป็นประเพณีที่ทุกคนในสังคมจะได้ปฏิบัติร่วมกัน ซึ่งก่อให้เกิดความสงบสุขและความสามัคคีในหมู่คณะ และยังเป็นภาพลักษณ์อันดีงามซึ่งเป็นที่ชื่นชมของชาวโลกด้วย

ศิลปกรรมไทยก็ถือว่าเป็นวัฒนธรรมไทยอีกประการหนึ่งที่มีคุณค่า ตลอดระยะเวลาอันยาวนานของประวัติศาสตร์ชาติไทย บรรพบุรุษไทยได้สร้างสรรค์ผลงานศิลปกรรมไว้เป็นสมบัติของชาติมากมายหลายสาขาด้วยกันทั้งจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม ตลอดจนดุริยางคศิลป์ และวรรณคดี งานศิลป์อันทรงค่าเหล่านี้เป็นเครื่องสะท้อนเอกลักษณ์ของคนไทยอย่างเด่นชัดไม่ว่าจะเป็นความเชื่อ ความคิด ค่านิยม และโลกทัศน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นการแสดงให้เห็นลักษณะทางจิตใจของคนไทยที่มีความประณีตละเอียดอ่อน อีกทั้งยังสะท้อนวิถีการดำรงชีวิตของคนไทยอีกด้วย จิตรกรรมไทยที่ปรากฏในที่ต่าง ๆ ล้วนแต่มีความวิจิตรบรรจงยากที่จะหาผลงานศิลปะของชาติใดเทียบเท่าได้ ผลงานด้านประติมากรรมอันหลากหลายโดยเฉพาะพระพุทธรูปในสมัยต่างๆ นั้น ล้วนเป็นงานสร้างสรรค์ที่ยอดเยี่ยม เป็นการแสดงความศรัทธาเลื่อมใสต่อพระพุทธศาสนาของคนไทยที่มีอยู่ทุกยุคทุกสมัยตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา และสืบเนื่องเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันนี้ สำหรับงานสถาปัตยกรรมไทยนั้นก็เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่ายิ่ง ทั้งพระบรมมหาราชวัง วัดวาอาราม ตลอดจนเรือนไทยที่มีอยู่ในภาคต่าง ๆ นั้น ล้วนเป็นสิ่งทีสง่างามและมีเอกลักษณ์ของความเป็นไทยที่ชัดเจน

งานศิลปะด้านอื่น ๆ ทั้งดุริยางคศิลป์และวรรณคดีก็ช่วยจรรโลงใจของคนไทยมาเป็นเวลาช้านานแล้ว ถือเป็นงานสร้างสรรค์ด้านสุนทรีย์ภาพที่ทรงคุณค่ายิ่ง ไม่ว่าจะเป็นการระบำรำฟ้อน การแสดงโขน ละคร รวมทั้งผลงานทางวรรณคดีไทยสมัยต่าง ๆ เช่น ลิลิตพระลอ รามเกียรติ์ ขุนช้างขุนแผน อิเหนา พระอภัยมณี ลิลิตตะเลงพ่าย ฯลฯ ผลงานอันล้ำค่าทางวรรณศิลป์เหล่านี้เป็นสมบัติของชาติที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ขึ้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นสติปัญญาอันเยี่ยมยอด งานศิลปกรรมทั้งหลายนี้เป็นสิ่งที่นำมาซึ่งความสุขอันประณีต ช่วยพัฒนาจิตใจและยกระดับความเป็นมนุษย์ให้สูงขึ้น

คุณค่าของวัฒนธรรมไทยดังได้กล่าวมาข้างต้นนั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่ง ยังมีวัฒนธรรมไทยอีกมากมายหลายประการที่ทรงคุณค่ามหาศาล สังคมไทยเจริญรุ่งเรืองมาถึงปัจจุบันนี้ก็เพราะเรามีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง และสังคมไทยจะพัฒนาไปได้ก็ต้องอาศัยวัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการผลักดันและเป็นเครื่องชี้นำทิศทางการพัฒนาที่เหมาะสม

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันนี้ ทุกคนคงเข้าใจดีว่า คุณค่าของมรดกวัฒนธรรมไทยอันดีงามของชาติลดลงเป็นอย่างมาก คนไทยส่วนใหญ่ต่างละเลย ไม่เห็นความสำคัญของวัฒนธรรมไทย

ประกอบกับการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมนั้น ยิ่งก่อให้เกิดผลเสียต่อวัฒนธรรมไทยมากยิ่งขึ้น การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิต ความเชื่อ และค่านิยมของคนไทยโดยทั่วกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคสังคมข่าวสารเช่นทุกวันนี้ กระแสโลกาภิวัตน์ทำให้โลกอยู่ในสภาวะ "ไร้พรมแดน" อันเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าของ เทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่และระบบสารสนเทศ ทำให้วัฒนธรรมต่างชาติและข้อมูลข่าวสาร ที่ขาดการกลั่นกรองหลังไหลเข้าสู่สังคมไทยอย่างรวดเร็วขึ้นโดยผ่านสื่อในรูปแบบต่าง ๆ เช่น รายการบันเทิง การโฆษณาขายสินค้าและบริการ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นตัวเร่งให้เกิดค่านิยม ทางวัตถุและวัฒนธรรมบริโภคนิยม ตลอดจนความฟุ้งเฟ้อต่าง ๆ ตามมามากมาย วิถีชีวิตอัน อ่อนแอและเปี่ยมด้วยน้ำใจไมตรีของคนไทยนั้นก็แทบจะสูญสิ้นลง คนไทยส่วนใหญ่ลอกเลียนแบบ การดำรงชีวิตแบบตะวันตกโดยมิได้ปรับเปลี่ยนและเลือกสรรให้สอดคล้องกับการดำรงชีวิตแบบ ไทยเหมือนดังที่บรรพบุรุษได้เคยปฏิบัติมาแต่กาลก่อน อันก่อให้เกิดผลเสียร้ายแรงต่อ สังคมไทยและวัฒนธรรมอันดีงามของชาติไทย

จากสภาพปัญหาดังกล่าวนั้น เราคนไทยผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมไทยจะทนนิ่งเฉยอยู่ได้ อย่างไร เราทุกคนต้องช่วยกันอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยเอาไว้ ก่อนที่เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมอัน ดีงามของชาติต้องสูญสิ้นไปแล้วไม่อาจหวนคืนมาอีก ซึ่งเท่ากับเป็นการสูญสิ้นชาติไทยไปด้วย เพราะคนไทยทุกคนต่าง "รักบ้านรักเมืองไทย" และการที่เราจะทำให้บ้านเมืองของเราดำรงคงอยู่ อย่างมั่นคง และมีเอกลักษณ์ เอกราช ศักดิ์ศรี เราก็ต้อง "รักษาไว้ด้วยวัฒนธรรม" นั่นเอง สมดังคำกล่าวที่ทุกคนคุ้นชินที่ว่า "การรักษาวัฒนธรรมคือการรักษาชาติ"

อย่างไรก็ตาม การรักษาวัฒนธรรมไทยมิใช่เป็นเพียงหน้าที่ของรัฐบาลหรือหน่วยงานใด หน่วยงานหนึ่งที่ตั้งโครงการรณรงค์เพื่อส่งเสริมการรักษาวัฒนธรรมไทยเพียงระยะเวลาหนึ่งแล้วก็ หยุดพักไปเท่านั้น แต่การรักษาวัฒนธรรมไทยเป็นหน้าที่หลักของคนไทยทุกคนที่จะต้องร่วมมือ และร่วมใจกัน เพราะวัฒนธรรมไทยเป็นของเราผู้เป็นคนเชื้อชาติไทย มีความเป็นไทยอยู่ใน สายเลือดและจิตวิญญาณ เราทุกคนต้องร่วมกันบำรุงรักษาและสืบทอดวัฒนธรรมไทย รู้จักนำ วัฒนธรรมอันดีงามมาเสริมสร้างชาติไทยให้พัฒนา ปัญหาต่าง ๆ ของประเทศ แม้แต่ปัญหา เศรษฐกิจที่เรากำลังประสบอยู่นี้ เราก็สามารถนำปัจจัยทางวัฒนธรรมมาช่วยแก้ไขปัญหา เพื่อ ฟื้นฟูสภาพเศรษฐกิจของชาติไทยเราให้เจริญรุ่งเรืองอีกครั้งหนึ่งได้

คนไทยทุกคนจะต้องมีจิตสำนึกต่อความเป็นไทย เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมอันเป็น รากฐานของวิถีชีวิตของคนไทยที่มีมาแต่ดั้งเดิม การที่เรามิหวงแหนหลงใหลชื่นชมวัฒนธรรมตะวันตก ว่าเป็นสิ่งดีงามและสูงส่งกว่าวัฒนธรรมไทยนั้น เท่ากับเป็นการดูหมิ่นและทำลายคุณค่าของ ตนเอง ทำให้ชาติไทยเราต้องสูญเสียเกียรติภูมิและศักดิ์ศรี ในความเป็นจริงแล้ว วัฒนธรรมไทย เป็นสิ่งที่เหมาะสมกับการดำรงชีวิตของคนไทยทุกคนที่อยู่แล้ว การไม่สนใจและลืมนคุณค่าของ

วัฒนธรรมไทย จึงทำให้สังคมไทยขาดความมั่นคงและประสบปัญหาต่าง ๆ ดังตัวอย่างที่เห็นได้
อย่างชัดเจนในปัจจุบันนี้ก็คือ ปัญหาทางเศรษฐกิจที่อยู่ในภาวะวิกฤติซึ่งทุกฝ่ายกำลังช่วยกัน
แก้ไขอยู่ในขณะนี้ ก็เกิดจากความฟุ้งเฟ้อและนิยมในวัตถุมากเกินไป การแก้ไขปัญหาก็จะทำให้
เกิดผลดีในระยะยาวคือการใช้ปัจจัยทางวัฒนธรรมนั่นเอง อีกทั้งการปลูกฝังค่านิยมด้านการ
ประหยัดก็เป็นเรื่องที่ทุกคนควรให้ความสำคัญ และควรปลูกฝังให้อยู่ในจิตสำนึกของคนไทยทุก
คน โดยเฉพาะในหมู่เด็กและเยาวชนของชาติ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับ "เศรษฐกิจพอเพียง" เพื่อเป็นแนว
ทางในการดำรงชีวิตของคนไทยในภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน และพระองค์ยังทรงเน้น
ย้ำถึงคำว่า "พอเพียง" คือ การพอมีพอกินไม่หรูหราฟุ่มเฟือย รู้จักพอในความต้องการ ไม่โลภ
 อีกทั้งมีความพอเพียงทั้งคำพูดและการกระทำ แนวทางที่พระองค์พระราชทานไว้นี้ล้วนแต่สอด
คล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบดั้งเดิมของคนไทยที่มีชีวิตอย่างเรียบง่าย พออยู่พอกิน มีความ
สุขตามอัตภาพ และยังคงสอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เน้นในเรื่องของการเลี้ยง
ชีวิตแต่พอดี ไม่มีความละโมภและความทะยานอยาก ดำรงอยู่บนทางสายกลาง ซึ่งจะทำให้
สามารถครองชีวิตของตนได้อย่างมีความสุขไม่เดือดร้อน

จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมไทยเป็นสิ่งที่มีความค่าต่อวิถีชีวิตของคนไทยมากเพียงใด การดำรง
รักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยเอาไว้ให้ยั่งยืนจะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของชาติได้
วิธีการรักษาวัฒนธรรมไทย มิใช่แค่เพียงการแต่งชุดไทย การเล่นดนตรีไทย หรือการฟ้อนรำแบบ
ไทยเท่านั้น หากเราต้องมีจิตใจที่รู้ซึ่งถึงคุณค่าความเป็นไทยก่อน แล้วจึงเลือกสรรวัฒนธรรม
ไทยมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันอย่างเหมาะสม อย่างเช่น ค่านิยมรักความสนุกสนานของคนไทย
ถือเป็นสิ่งดี ดังจะเห็นได้จากการจัดงานรื่นเริงในโอกาสต่าง ๆ แต่การรักความสนุกสนานจนเลย
ขอบเขต ทำให้เกิดความวุ่นวายต่อผู้อื่นก็เป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำ การรักอิสระเสรีก็เป็นค่านิยมหนึ่ง
ของคนไทย แต่ถ้าทำให้เกิดผลเสียหายและสร้างความเดือดร้อนให้แก่สังคมส่วนรวมก็ไม่ควร
กระทำเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม ค่านิยมอันดีงามของคนไทยนั้นก็มิใช่มีอยู่หลายประการ อันดับแรกที่ต้อง
ปลูกฝังคือ ค่านิยมด้านความกตัญญู ซึ่งคนไทยทุกยุคทุกสมัยต่างยกย่องและให้ความสำคัญมาก
ก่อให้เกิดลักษณะนิสัยพื้นฐานของคนไทยหลายประการ เช่น ความเคารพนบนอบต่อผู้ใหญ่
ความอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้มีพระคุณ เป็นต้น นอกจากนั้น ค่านิยมด้านความขยันหมั่นเพียร
ก็เป็นสิ่งที่ควรรักษาและปฏิบัติ เพราะก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อบุคคลและสังคม นักเรียน
นักศึกษา ก็ควรมีความเพียรในการศึกษาเล่าเรียน บุคคลในวัยทำงานก็ตั้งใจประกอบอาชีพอย่าง
เข้มแข็งอดทน ซึ่งจะไม่ก่อให้เกิดปัญหาและภาระของสังคมต่อไป ค่านิยมเรื่องความซื่อสัตย์
สุจริตก็มีความสำคัญยิ่ง เพราะบุคคลที่ยึดมั่นในความซื่อสัตย์นั้น จะมีความเจริญก้าวหน้าใน

ชีวิต ในสังคมปัจจุบันเราจะเห็นได้ว่า คนไทยขาดความซื่อสัตย์ มีการทุจริตคอร์รัปชันในหน้าที่
การงานเป็นอย่างมาก ซึ่งก่อให้เกิดผลเสียต่อประเทศชาติอย่างใหญ่หลวง เราจะต้องช่วยกัน
ปลูกฝังและรักษาค่านิยมด้านความซื่อสัตย์ไว้ให้คงอยู่จนเป็นนิสัยประจำตัวของคนทุกคน
ดังโคลงโลกนิติที่ว่า

“ เสียสินสงวนศักดิ์ไว้	วงศ์หงส์
เสียศักดิ์สู้ประสงค์	สิ่งรู้
เสียรู้เร่งดำรง	ความสัตย์ ไว้หน้า
เสียสัตย์อย่าเสียสู้	ชีพม้วยมรณา”

ค่านิยมด้านอื่น ๆ เช่น ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความมีเมตตากรุณา ความมีน้ำใจต่อกัน
ล้วนแล้วแต่เป็นค่านิยมที่ควรรักษาและปลูกฝังให้ดำรงคงอยู่ในสังคมไทยทั้งสิ้น เพราะค่านิยม
ที่ดีงามจะเป็นพื้นฐานสำคัญในการนำมาเสริมสร้างชาติไทยให้ก้าวหน้าอย่างมั่นคงได้ ค่านิยม
อีกอย่างที่คนไทยควรยึดถือปฏิบัติ คือ การมีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมายบ้านเมืองอย่าง
เคร่งครัด ซึ่งจะทำให้ประเทศชาติของเราก้าวหน้าได้ ไม่ใช่การยึดถือตามคำกล่าวที่ว่า “ทำอะไร
ตามใจคือไทยแท้” แต่ควรยึดถือว่า “ทำอะไรมีวินัยคือไทยแท้” มากกว่า

นอกจากค่านิยมอันดีงามแล้ว เรื่องที่เราสามารถนำมาเสริมสร้างความมั่นคงของชาติ
และเป็นการรักษาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของเราไว้ก็คือ การดำรงอยู่ของวิถีชีวิตครอบครัว
ไทยซึ่งมีความเป็นอยู่ที่อบอุ่น สมาชิกทุกคนในครอบครัวจะมีความสนิทสนมใกล้ชิดกัน ใน
ปัจจุบันนี้สภาพสังคมได้เปลี่ยนแปลงไป ทุกคนต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อหาเลี้ยงชีพ ระบบความสัมพันธ์
ในครอบครัวเริ่มเสื่อมลง สมาชิกในครอบครัวขาดความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของตนเอง
ซึ่งแตกต่างจากในอดีตมาก ครอบครัวไทยสมัยก่อนจะมีความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ ใน
ครอบครัวนอกจากจะมีพ่อ แม่ ลูกแล้ว ยังมีญาติผู้ใหญ่อื่น ๆ ร่วมอยู่ด้วย แต่ทุกวันนี้ครอบครัว
ไทยมีขนาดเล็กลง ความสัมพันธ์ระหว่างคนในครอบครัวก็ค่อย ๆ ลดน้อยลงด้วย อย่างไรก็ตาม
ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคมที่มีความสำคัญยิ่ง เด็กและเยาวชนที่มีชีวิตความเป็นอยู่
อย่างอบอุ่นในครอบครัว ก็จะได้เติบโตเป็นบุคคลที่มีคุณภาพในอนาคต อีกทั้งจะได้เรียนรู้ถึงแนว
ทางการดำรงชีวิตในสังคมด้วย เพราะพ่อแม่จะเป็นผู้อบรมสั่งสอนให้รู้จักประพฤติปฏิบัติตน
ในทางที่ถูกที่ควร ตลอดจนเป็นที่ปรึกษาของลูกยามที่ลูกมีปัญหาเกิดขึ้น

ในปัจจุบันนี้ เราจะเห็นได้ว่า สังคมไทยมีปัญหาเกิดขึ้นมากมาย เช่น ปัญหาเยาวชน
ติดยาเสพติด ปัญหาเด็กเร่ร่อน ปัญหาโสเภณีเด็ก ปัญหาการหย่าร้าง ฯลฯ ปัญหาต่าง ๆ
เหล่านี้จะลดน้อยลง ถ้าเราทุกคนให้ความสำคัญต่อสถาบันครอบครัว ซึ่งเป็นสถาบันที่มีคุณค่า

เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทย ดังนั้นทุกคนควรส่งเสริมความสัมพันธ์ของครอบครัว โดยพ่อแม่ควรให้ความรัก ความอบอุ่น ความเข้าใจ และความเอื้ออาทรต่อลูกเพื่อลูกสายสัมพันธ์ในครอบครัวให้แน่นแฟ้นตลอดไป

กล่าวได้ว่าการรักษาและส่งเสริมจิตสำนึกความเป็นไทย การปลูกฝังค่านิยมอันดีงาม และการรักษาวิถีชีวิตของครอบครัวไทยนั้น เป็นการรักษาวัฒนธรรมไทยเพื่อเสริมสร้างพื้นฐานให้มั่นคง ซึ่งจะเป็นผลดีทั้งในปัจจุบันและในอนาคต ส่วนการนำเอาวัฒนธรรมไทยมาเสริมสร้างชาติไทยของเรานั้น ยังก่อให้เกิดความเจริญอกงามทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองด้วย เนื่องจากวัฒนธรรมไทยเป็นสิ่งเดียวที่ชาติไทยมี แต่ชาติอื่นไม่มี การใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรมอันดีงามโดยนำมาเป็นปัจจัยหนึ่งในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ นั้นย่อมสามารถทำได้ อย่างเช่นในด้านเศรษฐกิจนั้น อาจกระทำได้โดยนำเอาวัฒนธรรมมาเป็นจุดเชื่อมต่อการแก้ไขปัญหา เศรษฐกิจ เพื่อเป็นการเพิ่มพูนและกระจายรายได้ให้ทั่วถึงและเท่าเทียมกันทั้งในเมืองและท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งนอกจากจะเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมอันดีงามของไทยแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจไทยให้พัฒนาอย่างยั่งยืนด้วย

วัฒนธรรมไทยที่งดงามสามารถนำมาสร้างสรรค์ให้เกิดภาพลักษณ์อันดีงามของประเทศ เป็นการเชิญชวนให้ชาวต่างชาติที่มาท่องเที่ยวในเมืองไทยให้การสนับสนุน อย่างเช่น อาหารไทย ซึ่งเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่มีคุณค่า อาหารไทยมีสารอาหารครบทั้ง ๕ หมู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการจัดแต่งอย่างงดงามด้วยฝีมืออันประณีต เกิดความน่ารับประทาน อาหารไทยมีอยู่มากมายทุกท้องถิ่น นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติให้ความสนใจและชอบรับประทาน ดังนั้น เราจึงสามารถนำอาหารไทยออกจำหน่ายเพื่อเสริมสร้างรายได้อีกทางหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม คนไทยอีกหลายคน โดยเฉพาะในหมู่คนรุ่นใหม่มักไม่เห็นความสำคัญของอาหารไทย แต่กลับชื่นชอบอาหารต่างชาติ เช่น พิซซ่า แฮมเบอร์เกอร์ มันฝรั่งทอด ฯลฯ อาหารเหล่านี้มีคุณค่าทางอาหารน้อยและมีราคาแพง คนไทยทุกคนจึงควรบริโภคอาหารไทย เพราะนอกจากจะเป็นการอนุรักษ์ความเป็นไทยแล้ว ยังช่วยประหยัดเงินตราด้วย ทุกคนควร "นิยมไทย" มีความรักชาติ รักความเป็นไทย ดังที่ในอดีตเคยมีการปลูกใจคนไทยให้มีความรู้สึกชาตินิยมเพื่อพ้นภัยจากต่างชาติ แต่ในปัจจุบันการสนับสนุนให้นิยมไทยดังคำขวัญเราได้ยินอยู่เสมอ ๆ คือ "ไทยช่วยไทย กินของไทย ใช้ของไทย เที่ยวเมืองไทย ร่วมใจประหยัด" นั้น เป็นการปลูกจิตสำนึกการนิยมไทยเพื่อแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า เป็นการช่วยยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจของชาติได้อีกทางหนึ่ง แต่ว่าการนิยมไทยควรจะมีความหมายที่กว้างกว่านี้ โดยให้ครอบคลุมถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมในทุก ๆ ด้าน เพราะการรักษาวัฒนธรรมไทยมิได้ช่วยแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างเดียว แต่เป็นการเสริมสร้างความมั่นคงของชาติในระยะยาว ถือเป็นการพัฒนาชาติได้อีกทางหนึ่ง

การนิยมไทยนอกจากการบริโภคอาหารไทยดังตัวอย่างที่กล่าวข้างต้นแล้วนั้น ยังสามารถทำได้อีกหลายทางเช่น การแต่งกายแบบไทย เป็นต้น ถึงแม้ว่าปัจจุบันจะมีการแต่งกายแบบสากลนิยม แต่เราก็สามารถประยุกต์ใช้ผ้าไทยมาตัดเย็บเป็นเครื่องแต่งกายตามสมัยนิยมได้อีกทั้งไม่ควรฟุ้งเฟ้อโดยการซื้อแต่เสื้อผ้า รวมทั้งสินค้าอื่น ๆ ที่เป็นของต่างประเทศซึ่งมีราคาแพง จะเป็นการสูญเสียเงินตราโดยไม่จำเป็น

ขนบธรรมเนียมและประเพณีอันดีงามก็เป็นวัฒนธรรมไทยอีกประการหนึ่งที่คนไทยควรช่วยกันรักษา เพราะในปัจจุบันนี้ ขนบธรรมเนียมและประเพณีไทยอันเป็นเครื่องสะท้อนพฤติกรรมของคนในสังคมกำลังเสื่อมลง เนื่องจากผู้คนไม่เข้าใจความหมายและเนื้อหาของประเพณีไทย จึงส่งผลเสียต่อเอกลักษณ์ของชาติเป็นอย่างมาก แม้ว่าประเพณีไทยหลาย ๆ อย่างจะตั้งอยู่บนพื้นฐานของความสนุกสนานรื่นเริง แต่ก็ไม่ควรปฏิบัติกันจนสูญเสียความดีงาม ควรยึดถือการกระทำและระเบียบประเพณีต่าง ๆ ที่สืบทอดมาตั้งแต่อดีต ทั้งนี้ เพราะประเพณีไทย ตลอดจนขนบธรรมเนียมและพิธีกรรมต่าง ๆ ย่อมมีความเกี่ยวเนื่องกับสภาพแวดล้อมของสังคมและชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยเป็นสำคัญ อย่างเช่นประเพณีสงกรานต์นั้น จะมีการสรงน้ำพระ รดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ และเล่นสาดน้ำกันเป็นธรรมเนียมที่สืบทอดกันมาช้านานแล้ว แต่การสาดน้ำกันด้วยน้ำแข็ง หรือใช้น้ำสกรอกใส่ถุงแล้วขว้างปาใส่กัน ถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำอย่างยิ่ง

นอกจากนั้นแล้ว ชาติไทยยังมีประเพณีต่าง ๆ อยู่ทุกท้องถิ่นอย่างเช่น ประเพณีแห่บั้งไฟ ประเพณีตักบาตรเทโว ประเพณีโยนบัว ฯลฯ ซึ่งเป็นประเพณีที่มีคุณค่าและควรอนุรักษ์ไว้ เพราะขนบธรรมเนียมและประเพณีต่าง ๆ ช่วยให้คนในสังคมมีความสามัคคีปรองดองกัน อันมีส่วนช่วยเสริมสร้างความสงบสุขของบ้านเมือง สามารถพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าไปได้ นอกจากนี้แล้ว ยังเป็นสิ่งที่แสดงถึงภาพลักษณ์อันดีงามที่สร้างชื่อเสียงให้แก่ชาติไทยของเราได้ เพราะวัฒนธรรมไทยนั้นเป็นที่ชื่นชมของชาวโลก เป็นการส่งเสริมให้ชาวต่างชาติมาท่องเที่ยวเมืองไทยเพื่อช่วยเพิ่มพูนรายได้ให้แก่ชาติไทยได้อีกทางหนึ่ง

นอกจากประเพณีไทยแล้ว ศิลปกรรมของไทยก็เป็นสิ่งที่ควรเชิดชูให้เป็นที่ประจักษ์แก่ชาวโลก เพราะงานศิลปะของไทยมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น เราสามารถนำมาเผยแพร่และแนะนำให้เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางขึ้น ทั้งงานจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม โบราณสถานและโบราณวัตถุต่าง ๆ ล้วนมีคุณค่าทางศิลปะ มีความงดงามอย่างแท้จริง คนไทยทุกคนควรช่วยกันอนุรักษ์ไว้ ไม่ควรทำลายโดยการขีดเขียนสิ่งใดลงบนจิตรกรรมฝาผนัง ทูบทำลายโบราณวัตถุ หรือเหยียบย่ำดูหมิ่นสมบัติของชาติ เพราะสิ่งเหล่านี้มิใช่เป็นเพียงสิ่งเก่าแก่ แต่เป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความเป็นไทย เป็นเครื่องแสดงเกียรติภูมิ และส่งเสริมชื่อเสียงของชาติเราให้แพร่หลายเป็นที่ยอมรับของนานาชาติ

การรักษาเอกลักษณ์ไทยที่ทุกคนทำได้ไม่ยาก โดยเฉพาะเยาวชนรุ่นใหม่ ตลอดจนผู้ที่อยู่ในวงการสื่อสารมวลชน คือการใช้ภาษาไทยให้ถูกหลักทั้งการพูด การอ่าน และการเขียน ไม่ควรใช้ภาษาไทยคำภาษาอังกฤษคำ ตลอดจนควรอ่านตัวควบกล้ำ ตัว "ร" "ล" ให้ชัดเจน เราไม่ควรละเลยสิ่งเหล่านี้โดยไม่ให้ความสำคัญ เพราะสิ่งเหล่านี้ถือเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของภาษาไทยอีกทั้งในการใช้ภาษาก็ควรคำนึงถึงหลักภาษาไทยด้วย เพื่อให้เกิดแบบแผนในการใช้ภาษาได้อย่างถูกต้อง รวมถึงการไม่พูดหรือเขียนคำหยาบคายในที่สาธารณะ เพราะจะทำให้ภาษาไทยยิ่งด้อยค่าลง เป็นการทำลายวัฒนธรรมของชาติ

แม้ว่าในปัจจุบันนี้ ทุกคนต่างสนใจศึกษาภาษาต่างประเทศมากขึ้น แต่เราก็ควรเห็นความสำคัญของภาษาไทย ช่วยกันอนุรักษ์ภาษาไทยให้คงอยู่อย่างมีคุณค่า นอกจากนั้น การอนุรักษ์ตัวเลขไทยก็ถือว่ามีค่าสำคัญเช่นกัน เพราะตัวเลขไทยเป็นสิ่งที่คู่กับภาษาไทย เราควรใช้ตัวเลขไทยในการเขียนและการพิมพ์อย่างเหมาะสมและถูกต้อง ไม่ควรเห็นเป็นเรื่องล้าสมัย รวมทั้งสำนวน สุภาษิต และคำพังเพยของไทยก็ควรใช้ให้เหมาะสม เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นวัฒนธรรมทางภาษาอย่างหนึ่งซึ่งมีคุณค่ามาก สุภาษิตและสำนวนไทยยังแฝงแนวคิดที่เป็นคติเตือนใจ เช่น ปลูกไม้ตรีอย่างรูปร่าง สร้างกุศลอย่ารู้อยู่ รู้ไว้ชื่อว่า ไส้ป่าแบกหาม น้ำพึ่งเรือเสือพึ่งป่า ฝนทั่งให้เป็นเข็ม รักดีหามจั่ว รักชั่วหามเสา เป็นต้น

การธำรงรักษาวัฒนธรรมทางภาษาไทยอีกประการหนึ่ง ซึ่งคนไทยส่วนใหญ่อาจมองข้ามไป นั่นก็คือวรรณคดีไทย แม้ว่าในปัจจุบันจะมีหนังสือและสิ่งพิมพ์สมัยใหม่มากมาย แต่วรรณคดีไทยยังควรค่าแก่การศึกษาและสืบทอด เนื่องด้วยวรรณคดีไทยเป็นมรดกทางปัญญาที่กวีและนักปราชญ์ราชบัณฑิตของไทยทุกสมัยได้สร้างสรรค์ขึ้น และฝากไว้เป็นสมบัติของชาติเพื่อให้อนุชนได้ศึกษา วรรณคดีอันล้ำค่าเป็นเครื่องยืนยันว่า ชาติไทยเรามีผู้มีปัญญาอันล้ำลึก สามารถสร้างสรรค์ผลงานอันเป็นอมตะไว้ในบรรณพิภพสืบมาจนทุกวันนี้

จึงกล่าวได้อย่างเต็มคำ่ว่า แม้กระแสโลกจะแปรผันไปเพียงใด แต่คุณค่าของวัฒนธรรมไทยยังไม่สูญสิ้นตาม และจะยิ่งทวีความสำคัญมากยิ่งขึ้นในโลกยุคโลกาภิวัตน์นี้ คนไทยทุกคนควรปรับใช้วัฒนธรรมให้เกิดคุณประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตมากที่สุด การนำเอาวัฒนธรรมมาช่วยเสริมสร้างชาติไทยยังทำได้อีกทางหนึ่ง คือ การนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาเป็นเครื่องสร้างสรรค์สังคมและพัฒนาจิตใจของบุคคลในสังคมให้ประณีตสะอาดบริสุทธิ์ขึ้น ดังเป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปแล้วว่า พระพุทธศาสนาสอนให้ทุกคนเป็นคนพึงละเว้นความชั่ว และให้หมั่นประกอบคุณความดี ยิ่งสังคมมีความเจริญทางวัตถุมากขึ้น ก็ยิ่งจะต้องใช้หลักธรรมทางศาสนามาช่วยจรรโลงใจของคนให้สูงขึ้น

ธรรมะของพระพุทธศาสนาช่วยให้เข้าใจความเป็นจริงของชีวิต และสามารถนำมาแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้อง ทำให้เราไม่ยึดติดกับเรื่องมมายไร้เหตุผล เมื่อบุคคลนำ

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน อยู่เสมอ ๆ แล้ว จะช่วยให้ครองตนได้ สามารถมองโลกได้อย่างกระจ่างแจ้งขึ้น อีกทั้งยังเข้าใจถึงสภาวะความเปลี่ยนแปลงทั้งหลายที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา รู้จักลด ละ เลิกในสิ่งที่ไม่เป็นสาระประโยชน์ และประพฤติตนอยู่ในคุณธรรมและจริยธรรม อันจะเกิดผลดีต่อคุณภาพชีวิตของบุคคลและส่งผลดีต่อสังคมส่วนรวมได้อีกด้วย

ตัวอย่างของหลักธรรมของศาสนาพุทธที่เราสามารถนำมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตในปัจจุบันขณะที่ประเทศของเรา กำลังประสบภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจอยู่ขณะนี้ คือ หลักธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ปัจจุบันหรือหลักธรรมอันอำนวยความสะดวกขั้นต้น ที่เรียกว่า **ทฤษฎี ๘ มิกัดถดถัง** **วัตตนิกรธรรม ๔ ประการ** กล่าวคือ การถึงพร้อมด้วยความเพียรในการประกอบอาชีพ **"อุฏฐานสัมปทา"** อย่างหนึ่ง การถึงพร้อมด้วยการรักษาทรัพย์ **"อารักขสัมปทา"** อย่างหนึ่ง การรู้จักคบหาคนดีเป็นมิตร **"กัลยาณมิตรตตทา"** อย่างหนึ่ง การเลี้ยงชีวิตแต่พอดี **"สมชีวิตา"** อีกอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะการปฏิบัติตามหลัก **"อารักขสัมปทา"** และ **"สมชีวิตา"** นั้น จะทำให้เรารู้จักใช้จ่ายทรัพย์และบริโภคใช้สอยแต่พอควร ไม่ก่อนนี้ให้แก่ตนเอง ซึ่งนับว่าเป็นประโยชน์สำหรับการนำมาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตนในปัจจุบันนี้

วัฒนธรรมไทยอีกประการหนึ่งที่คนไทยทุกคนไม่ควรมองข้ามความสำคัญ คือ วัฒนธรรมพื้นบ้าน ซึ่งปรากฏให้เห็นทั้งเป็นรูปธรรม เช่น เครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ งานหัตถกรรม เครื่องปั้นดินเผา ผ้าทอพื้นบ้าน ฯลฯ และที่เป็นนามธรรม เช่น เพลงพื้นบ้าน การละเล่น การฟ้อนรำ ตลอดจนความรู้ ความคิด ความเชื่อ และคตินิยมของชาวบ้านอันเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่สะท้อนให้เห็นวิถีการดำรงชีวิตของคนไทยในท้องถิ่นต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นสิ่งที่แสดงศักยภาพหรือความสามารถของชาวบ้านและชุมชนในการสืบทอดภูมิปัญญาไทยอันเป็นประสบการณ์จากอดีตถึงปัจจุบันมาปรับใช้ได้อย่างสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิต

ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเครื่องชี้ให้เห็นความเป็นอยู่อย่างเรียบง่ายและสงบสุขของชาวบ้านในท้องถิ่นชนบท ซึ่งเป็นรากฐานที่ดั่งามทางวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดความเจริญด้านอื่น ๆ สืบเนื่องมาถึงทุกวันนี้ ดังที่ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ได้กล่าวไว้เป็นบทร้อยกรองตอนหนึ่งที่มีถ้อยคำง่าย ๆ แต่ลึกซึ้งกินใจว่า

“พื้นฐานบ้านเราคือชาวบ้าน
เป็นปู่เป็นย่าตายายเรา
เป็นเมืองเรืองรุ่งเป็นกรุงไกร
น้ำใจไมตรีมีนองเนื่อง

ทำงานไรรนามาก่อนเก่า
แบ่งเหี้ยแบ่งย่านเป็นบ้านเมือง
ลูกไทยหลานไทยได้ฟูเฟื่อง
จากเบื่องบรรพกาลถึงวันนี้”

ดังนั้น ลูกหลานไทยทุกคนจึงไม่ควรหลงลืมรากเหง้าแห่งความเป็นไทย ควรหวงแหน และอนุรักษ์ ตลอดจนสนใจศึกษาภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ จำลึกถึงคุณความดีของบรรพบุรุษที่ได้สร้างสรรค์ภูมิปัญญาของแผ่นดินไว้ให้แก่เรา เพราะประเทศชาติของเราจะเจริญก้าวหน้าไปได้ เราต้องรู้ซึ่งถึงภูมิหลังของตนเองให้ดีกว่าก่อน เพื่อเสริมสร้างพื้นฐานทางวัฒนธรรมให้มั่นคง และเพื่อสืบทอดภูมิปัญญานี้ต่อไป

วัฒนธรรมไทยมิใช่เป็นเพียงสิ่งสวยงามที่มีไว้ชื่นชมเท่านั้น แต่เป็นมรดกอันล้ำค่าของชาติ ที่ได้ผ่านการสร้างสรรค์ไว้ตั้งแต่อดีต สืบทอดมาถึงปัจจุบัน และจะวิวัฒนาการต่อไปในอนาคต วัฒนธรรมไทยเป็นเครื่องแสดงเอกลักษณ์ประจำชาติ และเป็นรากฐานแห่งความเป็นไทย ซึ่งประกาศความมีเอกราช อธิปไตย เกียรติภูมิ และชื่อเสียงของประเทศชาติ คุณค่าของวัฒนธรรมมีอยู่หลายประการ ทั้งที่ก่อให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิต และช่วยยกระดับจิตใจของคนในสังคมให้สูงขึ้น

คนไทยทุกคนผู้เป็นเจ้าของควรตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรมไทยและมีจิตสำนึกแห่งความเป็นไทยอย่างแท้จริง เมื่อทุกทุกคนเข้าใจถึงแก่นแท้ของวัฒนธรรมไทยแล้ว ก็ย่อมเข้าใจถึงพื้นฐานแห่งความเป็นชาติไทยอย่างถูกต้อง ซึ่งเท่ากับเป็นการรู้จักตนเองได้อย่างถ่องแท้ จะทำให้เราแลเห็นทิศทางในการพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าทัดเทียมนานาชาติได้โดยยังคงตั้งมั่นอยู่บนฐานวัฒนธรรมอันดีงาม โดยเฉพาะในปัจจุบันนี้ อิทธิพลของวัฒนธรรมต่างชาติได้มีบทบาทต่อวิถีชีวิตของคนไทยอย่างมาก คนไทยยังต้องช่วยกันอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมไทยให้ดำรงคงอยู่อย่างมั่นคง และพัฒนาวัฒนธรรมให้เหมาะสมกับกาลสมัยอยู่เสมอ มีการปรับปรุงแก้ไขให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางสังคม และนำมาเสริมสร้างชาติไทยให้เจริญ รุ่งเรืองต่อไป รวมทั้งต้องรู้จักเลือกสรรและรับเอาแต่ส่วนดีจากวัฒนธรรมภายนอกมาปรับใช้ให้เหมาะสมกลมกลืนกับวัฒนธรรมไทย โดยไม่สูญเสียแบบแผนอันดีงามของการดำรงชีวิตของไทย เพราะวัฒนธรรมเป็นพลังอันสำคัญยิ่งที่ช่วยเสริมสร้างประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้า ถ้าสูญเสียวัฒนธรรมไทยแล้ว ชาติไทยย่อมดำรงอยู่ไม่ได้อย่างแน่นอน

ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของคนไทยผู้มีความรักชาติบ้านเมืองทุกคน ต้องช่วยกันรักษาและดำรงค่าความเป็นไทยให้คงอยู่สืบไป ดังจะขอกล่าวย้ำด้วยบทร้อยกรองสั้น ๆ ว่า

“ไทยรักไทยยืนยงดำรงชาติ เอกราช เอกลักษณะร่วมรักษา
นิยมไทยยืนหยัดด้วยศรัทธา สืบคุณค่าความเป็นไทยภูมิใจเอย”

บรรณานุกรม

กรรณิการ์ สัจกุล . เอกสารประกอบการสอนวิชา ๒๗๐๑๑๗๘ วัฒนธรรมไทย . กรุงเทพฯ :

ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , ๒๕๔๑

คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารเนื่องในวาระครบ ๑๐๐ ปี พระยาอนุমানราชชน . รวมเรื่องเกี่ยว

กับวัฒนธรรม . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว , ๒๕๓๑

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ , สำนักงาน . วัฒนธรรมประจำชาติ . กรุงเทพฯ : อมรินทร์พ

ริ้นตริงกู๊ป , ๒๕๓๑

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) . วัฒนธรรมไทย สู่ยุคเป็นผู้นำและเป็นผู้ให้ . กรุงเทพฯ : สำนัก

งานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ , ๒๕๓๘

พิทยา ว่องกุล , บรรณาธิการ . ไทยยุควัฒนธรรมทาส . กรุงเทพฯ : โครงการวิถีทรรศน์ ,

๒๕๔๑

ศึกษาธิการ , กระทรวง . กรมวิชาการ . พระราชกรณียกิจและพระมหากรุณาธิคุณใน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ฯ มหาราชเกี่ยวกับการ

ศึกษา การศาสนาและการวัฒนธรรม . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว ,

๒๕๓๒

เสาวภา ไพบยวัฒน์ . พื้นฐานวัฒนธรรมไทย : แนวทางอนุรักษ์และพัฒนา . กรุงเทพฯ :

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานสถาบันราชภัฏ , ๒๕๓๘

ประกวดเรียงความเรื่อง

รักบ้านรักเมืองไทย

รักษาไว้ด้วยวัฒนธรรม

เสริมสร้างและกล้าหย้า

ให้สัมคาศรามเป็นไทย

โดย

พล. รดาพร นงษ์ทอง

รหัสประจำตัว 3811639

คณะอักษรศาสตร์

เบอร์โทรศัพท์ 6172531

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รักบ้านรักเมืองไทย
เสริมสร้างและกล่าวซ้ำ

รักษาไว้ด้วยวัฒนธรรม
ให้สมค่าความเป็นไทย

คำกล่าวที่ว่า " มนุษย์สร้างวัฒนธรรม และวัฒนธรรมสร้างสังคม " เป็นหลักสัจธรรมขั้นพื้นฐานที่บ่งบอกถึงความสัมพันธ์อันแนบแน่นของสังคม และวัฒนธรรม หากไม่มีวัฒนธรรม สังคมย่อมไม่อาจดำรงอยู่ได้ ในทำนองเดียวกับที่วัฒนธรรมก็ไม่อาจเกิดขึ้น หากไม่มีสังคม การที่ประเทศไทยยังดำรงความเป็นชาติมาจนกระทั่งทุกวันนี้ก็เป็นข้อพิสูจน์ถึงความยิ่งใหญ่ของวัฒนธรรมไทยซึ่งสั่งสมมานับพันปี อาจ จะก่อร่างมาก่อนที่พ่อขุนผาเมือง และพ่อขุนบางกลางหาวจะร่วมกันสถาปนาอาณาจักรสุโขทัยเสียด้วยซ้ำ ครั้นมาถึงสมัยอยุธยา วัฒนธรรมไทยก็เจริญถึงขีดสุดจนยากที่จะหายุคใดเสมอเหมือน และแม้กรุงศรีอยุธยาจะแตก สิ่งก่อสร้าง วัดวาอารามและศิลปวัตถุพิงพินาศย่อยยับ ไทยก็ฟื้นฟูความเป็นปึกแผ่นขึ้นมาได้ใหม่ในระยะเวลาไม่นาน ข้อเท็จจริงนี้เป็นสิ่งที่ยืนยันว่าท่ามกลางซากปรักหักพังของกรุงศรีอยุธยาอันแสดงถึงความไม่จีรังของวัตถุ วัฒนธรรมที่หยั่งรากลึกในจิตใจของคนไทยหาได้สูญสิ้นไป ทั้งยังเป็นสิ่งที่ช่วยสืบสานความเป็นชาติไว้ได้อีกด้วย นอกจากจะหยั่งรากลึกแล้ว ยังเกาะเกี่ยวประสานคนในชาติประดุจดั่งสายใยทิพย์ที่ประสานทุกคนในชาติทั้งอดีต และปัจจุบัน ให้เป็นหนึ่งเดียวกันบนแผ่นดินไทย ดังที่ท่านเสฐียรโกเศศกล่าวเอาไว้ว่า

"สายใยทิพย์นี้พื้นเป็นเกลียวเหนียวแน่น เป็นเกลียวทางการบ้านการเมืองอย่างหนึ่ง เป็นศาสนาอย่างหนึ่ง เป็นภาษาเส้นหนึ่ง และเป็นระบบการศึกษาเส้นหนึ่ง สายใยทิพย์นี้สร้างจากจิตใจของคนในชาติ และถ่ายทอดด้วยจิตใจไปยังจิตใจผู้อื่น สืบต่อและปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นไปทุกชั่วของอายุคน... เพราะฉะนั้น คนที่รักถิ่น รักวัฒนธรรมของตน เมื่อประมวลกันก็คือ รักชาติ"

การเชิดชูวัฒนธรรมไทยจึงเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในการธำรงรักษาชาติให้มั่นคงซึ่ง
หมายความว่าคนไทยควรจะมีภาคภูมิใจในวัฒนธรรมอันแสดงถึงเอกลักษณ์ของ
ชาติ รวมทั้งเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นมรดกสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ
สังคมทุกวันนี้ มักจะวัดระดับการพัฒนาของประเทศโดยประเมินจากความมั่งคั่งทาง
เศรษฐกิจ อันที่จริงหาเป็นเช่นนั้นไม่ วัฒนธรรมของเราเองนี้แหละที่แสดงถึงความเป็น
อารยประเทศ การที่ชาติไทยดำรงอยู่เป็นเวลานานนับศตวรรษทำให้มีระยะเวลาในการ
สั่งสม และพัฒนาวัฒนธรรมได้มากมายหลากหลายรูปแบบ ประกอบกับประเทศไทยมี
สภาพทางภูมิศาสตร์ที่เอื้ออำนวยต่อการตั้งถิ่นฐาน กล่าวคือ เป็นแหล่งอุ้มน้ำอันอุดม
สมบูรณ์ มีทรัพยากรหลากหลายชนิด ทั้งป่าไม้ พืชพันธุ์ธัญญาหาร แร่ธาตุ สัตว์ป่า รวม
ทั้งยังมีพื้นที่ที่เป็นคาบสมุทรเป็นจุดรวมทางการค้า การเมืองและวัฒนธรรมมาแต่โบราณ
ด้วยปัจจัยเหล่านี้ ทำให้ประเทศไทยเป็นประเทศในลำดับต้นๆ ที่มีความมั่งคั่งทางวัฒน
ธรรมสูง ปรากฏมรดกทางวัฒนธรรมทั้งที่เป็นนามธรรม เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่าน
ิยมความเชื่อ และที่เป็นรูปธรรมเช่น การแต่งกายและงานศิลปะต่าง ๆ ฯลฯ หากนับ
วัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยแล้ว ยิ่งมีมากเกินกว่าจะแจกแจงได้ทั้งหมด เนื่องจากวัฒนธรรม
เป็นผลรวมของทุกสิ่งที่เป็นความเจริญงอกงามซึ่งคนในสังคมสร้างสรรค์ สั่งสม และ
พัฒนา สืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น รวมกันเข้าเป็นบูรณาการแห่งอารยธรรมสยาม
อย่างไรก็ตาม ความหลากหลายเหล่านั้นไม่ใช่เรื่องสำคัญเท่ากับการพิจารณาฐานของ
วัฒนธรรม เพราะการเรียนรู้ฐานของวัฒนธรรม ไม่เพียงแต่จะทำให้มีความรู้ในประวัติ
ศาสตร์ชาติไทย แต่ยังทำให้คนไทยเกิดความภาคภูมิใจในชาติของตนเอง อันส่งผลให้เกิด
การทำนุบำรุง และพัฒนาวัฒนธรรมต่อไปในทิศทางที่เหมาะสม การที่คนไทยใช้ภาษา
ไทย ดำเนินชีวิตในสังคมแบบเกษตรกรรม มีหลักยึดเหนี่ยวคือสถาบันศาสนา และสถาบัน
พระมหากษัตริย์ นับเป็นฐานปัจจัยที่ส่งอิทธิพลต่อวัฒนธรรมในรูปแบบอื่น ไม่ว่าจะเป็น
ศิลปกรรมแขนงต่าง ๆ คติค่านิยม รวมถึงแบบแผนในการดำรงชีวิต

ภาษาไทยเป็นเอกลักษณ์ของชาติที่ชัดเจนที่สุดเพราะคนไทยทั่วประเทศใช้ภาษา
ไทยร่วมกัน การใช้ภาษาเดียวกันเท่ากับเป็นการยอมรับว่าเป็นพวกเดียวกัน ถึงแม้จะมี

ความแตกต่างกันบ้างตามท้องถิ่นดังที่ปรากฏเป็นภาษาคำเมืองเหนือ ภาษาถิ่นอีสาน ภาษาถิ่นภาคใต้ แต่ภาษาเหล่านั้นก็คือภาษาไทย และคนในท้องถิ่นก็ยังได้ชื่อว่าเป็นคนไทย สำเนียงภาษาที่แตกต่างกันเปรียบเหมือนเสียงของโน้ตดนตรีที่มีเสียงสูงต่ำต่างกันแต่เมื่อนำมาประสานเป็นทำนองก็กลมกลืนเป็นเพลงอันไพเราะ ฉะนั้นดิฉันนั้น ภาษาถิ่นก็เป็นเสน่ห์ และความงดงามของภาษาไทยโดยรวม

เมื่อมีการใช้ภาษาในสังคม จำนวน สุภาพสัท คำพังเพยรวมถึงวรรณกรรมในรูปแบบต่างๆ ทั้งร้อยแก้ว และร้อยกรองจึงบังเกิดขึ้น คนไทยได้ชื่อว่าเป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอนอยู่แล้ว ฉะนั้นวรรณกรรมจึงไม่เพียงแต่แสดงศักยภาพในการสื่อสารของภาษา แต่ยังแสดงถึงความสามารถในการเรียงร้อยถ้อยคำในเชิงศิลปะ ทั้งยังเป็นเครื่องมือในการบันทึกเรื่องราวของมนุษย์และสังคม และนั่นก็หมายความว่าได้บันทึกความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยในทุกๆด้าน ความเปลี่ยนแปลงของภาษาและวรรณกรรมในทุกยุคทุกสมัยเป็นกระจกเงาสท้อนความไม่หยุดนิ่งของวัฒนธรรม การศึกษาวัฒนธรรมจากวรรณกรรมจึงเป็นทางหนึ่งที่จะช่วยให้เข้าใจวัฒนธรรมอย่างกว้างขวาง วรรณกรรมในอดีตสะท้อนถึงวัฒนธรรมในอดีต วรรณกรรมปัจจุบันก็สะท้อนวัฒนธรรมปัจจุบัน การเห็นภาพรวมของวัฒนธรรมที่ต่างยุคกันผ่านวรรณกรรมอาจทำให้เราเห็นพัฒนาการของวัฒนธรรมพร้อมทั้งเข้าใจและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมที่สั่งสมมาในแต่ละยุค ภาษาไทยจึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่ายิ่ง ดังพระบรมราชาโฆษาทตอนหนึ่งของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ ๙ กรกฎาคม ๒๕๒๑ ความว่า "...ชาติไทยเรามีภาษาของเราใช้เอง เป็นสิ่งอันประเสริฐอยู่แล้ว เป็นมรดกที่มีค่าตกทอดมาถึงเรา ทุกคนจึงมีหน้าที่จะต้องรักษาไว้ "

นอกจากภาษาประจำชาติแล้ว พุทธศาสนาอันเป็นศาสนาประจำชาตินับเป็นรากฐานของชีวิตคนไทยแทบจะทุกด้าน อิทธิพลของพุทธศาสนาซึมซาบอยู่ในจิตใจของคนไทย และสะท้อนออกมาในรูปแบบของการดำเนินชีวิต และประเพณีอันต่างมต่างๆ รวมทั้ง

สร้างรากฐานปรัชญาชีวิตที่หล่อหลอมนิสัยของคนไทยอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว เช่น ความมีน้ำใจ และความเอื้ออาทรต่อเพื่อนร่วมสังคม ความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม เป็นต้น

นอกจากนั้น สถาปัตยกรรมหรือวัดยังเป็นแหล่งรวมของศิลปกรรมอันมีค่าในรูปแบบต่างๆ ซึ่งสร้างสรรค์มาแต่โบราณกาล ทั้งด้านสถาปัตยกรรม อันได้แก่ โบสถ์ เจดีย์ สถูป วิหารซึ่งสร้างขึ้นในทุกจังหวัด และทุกยุคทุกสมัย ด้านปฏิมากรรม ได้แก่ พระพุทธรูปปางต่าง ๆ ทั้งที่เป็นพระพุทธรูปขนาดใหญ่และพระพิมพ์พระเครื่องขนาดเล็กซึ่งปรากฏหลักฐานการสร้างตั้งแต่ยุคทวารวดี ในด้านจิตรกรรมก็มีการเขียนภาพลงสมุดข่อย ภาพจิตรกรรมฝาผนังตามโบสถ์ซึ่งส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับพุทธประวัติ และเรื่องราวในชาดก รวมไปถึงด้านวรรณกรรม ซึ่งในอดีตล้วนประพันธ์ขึ้นด้วยอิทธิพลจากความศรัทธาในพระพุทธศาสนา เช่น ไตรภูมิพระร่วง นิทานชาดกหรือพุทธสุภาษิตต่าง ๆ ศิลปกรรมเหล่านี้แสดงถึงภูมิปัญญาของไทยอันเกิดจากความความผูกพันที่มีต่อพระพุทธศาสนา เป็นมรดกของบรรพบุรุษที่สืบทอดมาอย่างชนรุ่นหลัง และเป็นหลักฐานอันแสดงถึงความรุ่งเรืองของวัฒนธรรมไทย

เมื่อย้อนกลับไปพิจารณาสภาพสังคมในอดีต เราจะพบว่าศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตจิตใจของคนไทยแทบทุกด้าน ศาสนาเป็นหนึ่งเดียวกับชุมชน มิได้แยกตัวเป็นเอกเทศอย่างที่เป็นอย่างอยู่ในสังคมทุกวันนี้ วัด และพระสงฆ์จะเป็นที่พึ่งของประชาชนทั้งทางวัตถุและจิตใจ ประชาชนจะมาพบปะทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันในวันสำคัญทางศาสนา เช่นการร่วมกันหล่อเทียนในวันเข้าพรรษา พระสงฆ์เองก็มีบทบาทอย่างมากในการชี้นำสังคม เช่นเป็นผู้คอยให้คำแนะนำสั่งสอนประชาชนให้รู้จักปฏิบัติศีล รักษารธรรม บางครั้งก็ทำหน้าที่คล้ายตุลาการคอยตัดสินปัญหาเมื่อเกิดความขัดแย้ง บางครั้งก็เป็นนักพัฒนาหรือร่วมกับชาวบ้านซ่อมแซมสาธารณสมบัติ เช่น ถนน ศาลาคนเดินทาง ฯลฯ บางครั้ง วัดยังเป็นสถานที่สำหรับจัดกิจกรรมพิเศษสำหรับชาวบ้าน วัดยังเป็นแหล่งให้วิชาความรู้ บางทีสอนแต่หนังสือ บางทีก็สอนวิชาศิลปะด้วยเช่น ดนตรีไทย การแกะสลัก ฯลฯ หากพ่อแม่

ต้องการให้ลูกได้รับการศึกษาเล่าเรียนหรือมีลูกมากจนดูแลไม่ทั่วถึงก็อาจส่งลูกไปเป็นเด็กวัด ซึ่งทำให้เด็กมีโอกาสฝึกฝนตนเอง และมีโอกาสเรียนรู้วิชาความรู้จากพระครู ซึ่งช่วยพัฒนาคุณภาพของคนในสังคมได้ทางหนึ่ง ทั้งหมดนี้แสดงถึงบทบาทของศาสนาที่มีส่วนร่วมในการจัดระเบียบสังคมขั้นพื้นฐาน วัดจึงเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรม และนั่นก็หมายความว่าพระพุทธศาสนามีส่วนในการสร้างชาติ

ในสภาพสังคมปัจจุบัน แม้ว่าบทบาทของพุทธศาสนาจะลดลง แต่เราคงปฏิเสธว่าศาสนายังคงเป็นฐานของสังคมอยู่เช่นเดิมเพียงแต่อาจไม่เห็นเป็นรูปธรรมเช่นสมัยก่อน วัดแยกตัวออกจากชุมชน แต่ไม่ได้ตัดขาดอย่างสิ้นเชิงจากจิตใจของคนไทย ทุกวันนี้ศาสนายังมีบทบาทในการประกอบพิธีกรรมอันเกี่ยวกับชีวิต เช่น การบวชเรียนเพื่อทดแทนพระคุณบิดามารดา งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่เพื่อความ เป็นสิริมงคล ฯลฯ ประชาชนหลายคนยังนิยมใส่บาตรในตอนเช้า อีกทั้งในวันสำคัญทางศาสนา ยังนิยมไปเข้าวัด ทำบุญ ฟังธรรมเทศนา พิธีกรรมเหล่านี้มีคุณค่าทั้งทางรูปธรรมและนามธรรม ในทางรูปธรรมมีคุณค่าในฐานะที่เป็นรูปแบบอันงดงามของมรดกทางวัฒนธรรม ส่วนทางนามธรรมคือคุณค่าในการหล่อหลอมลักษณะนิสัยของคนไทยอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ เช่น นิสัยชอบทำบุญ รู้จักให้อภัย ไม่อาฆาตพยาบาท เป็นต้น ดังนั้น วัฒนธรรมอันมีรากฐานมาจากศาสนานอกจากจะนำไปสู่ความสามัคคีของประชาชนซึ่งมีโอกาสประกอบกิจกรรมร่วมกัน ยังมีส่วนส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรมของคนในการทำจิตใจให้สงบสุข และกระตุ้นเตือนให้ระลึกถึงธรรมะในพุทธศาสนาอยู่เสมอ อันจะส่งผลให้สังคมโดยรวมบังเกิดความสงบสุขร่มเย็น

วัฒนธรรมไทยไม่เพียงแต่มีรากฐานมาจากคติความเชื่อในพุทธศาสนา ปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตแบบเกษตรกรรมยังมีส่วนสำคัญต่อการรวมเป็นชาติ ในทุกยุคทุกสมัย ศูนย์กลางแห่งอาณาจักรอยู่บริเวณที่ราบลุ่มอันอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก ประชาชนก็มีความผูกพันต่อวิถีชีวิตเกษตรกรรมอย่างแน่นแฟ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำนาข้าว ดังที่ปรากฏออกมาในรูปแบบของวัฒนธรรมประเพณี เช่น ประเพณีทำขวัญแม่

โพสพเพื่อให้ข้าวเจริญงอกงาม ประเพณีบุญบั้งไฟ และประเพณีแห่นางแมวซึ่งจัดฉลองขึ้นเพื่อเป็นการวิงวอนขอพระพิรุณให้ประทานฝนในช่วงฤดูการปลูกข้าว

อนึ่ง ในระหว่างการประชุมพิธีเหล่านี้จะมีการละเล่นต่างๆ ประกอบด้วยเสมอ เช่น ในการลงแขกเกี่ยวข้าวจะมีการร้องเพลงเกี่ยวข้าว ในพิธีแห่บั้งไฟขอฝนมีการเล่นเพลงเซิ้ง ในพิธีแห่นางแมวมีการร้องเพลงแห่นางแมว สิ่งเหล่านี้แสดงถึงจิตใจที่สนุกสนานร่าเริงของคนไทยซึ่งแสดงออกอย่างมีศิลปะ

ชุมชนเกษตรกรรมทำให้คนไทยมีวิถีชีวิตที่พึ่งตัวเองได้อย่างสมดุล ข้าวก็ปลูกเอง เลี้ยงสัตว์เอง ทอผ้าเอง และยังหาอาหารได้จากธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ไม่ว่าจะเป็นป่าหรือตามแม่น้ำลำคลอง คนในสังคมอยู่อย่างพึ่งพาอาศัยกัน แสดงความมีน้ำใจระหว่างครัวเรือนด้วยการแบ่งปันผลผลิต เวลาทุกข์หรือเจ็บไข้ได้ป่วย หรือมีภัยก็ร่วมแรงร่วมใจช่วยเหลือกัน รูปแบบของวิถีชีวิตเช่นนี้ทำให้คนไทยในชุมชนมีปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตอย่างพอเพียงซึ่งหล่อหลอมนิสัยของคนไทยให้มีความรักสงบ รักอิสระ และรักความเป็นไทย ในขณะที่เดียวกันก็มีเอกลักษณ์แห่งความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

วัฒนธรรมแห่งสังคมเกษตรนี้ เมื่อนำมาเชื่อมทางศาสนาอันเป็นฐานของสังคมแล้ว ก็เรียกได้ว่า สังคมไทยเป็นสังคม แบบพุทธเกษตร นั่นคือเป็นสังคมของชาวไร่ชาวนาที่มีหลักยึดเหนี่ยวทางใจคือสถาบันพระพุทธศาสนา แต่ที่สำคัญไม่แพ้กันในฐานะที่เป็นศูนย์รวมใจไทยทั้งชาติก็คือ สถาบันพระมหากษัตริย์ซึ่งอยู่คู่สังคมมาช้านานจนถึงเป็นสถาบันอันเป็นรากฐานเคียงคู่กับสถาบันศาสนา ตลอดประวัติศาสตร์ชาติไทยไม่เคยปรากฏว่ามียุคสมัยใดที่ว่างเว้นพระมหากษัตริย์ คำว่า "กษัตริย์" คือคำว่า "เกษตร" ในภาษาสันสกฤต คำเรียกขานก็บ่งบอกอยู่ในตัวเองแล้วถึงความสำคัญของพระมหากษัตริย์ในฐานะที่เป็นเจ้าแผ่นดินปกครองดูแลสังคมพุทธเกษตร และเมื่อพิจารณาพระราชจริยาวัตรของพระองค์ท่านก็ยิ่งเป็นเครื่องยืนยันถึงบทบาทหน้าที่อันมีต่อประเทศชาติในฐานะที่เป็นเจ้าแผ่นดินผู้ทรงเปี่ยมล้นด้วยทศพิธราชธรรมและพระปรีชาสามารถ พระองค์เป็นศูนย์รวมแห่งความสามัคคีภายในชาติ ในยามสงบสุข ทรงใส่พระทัยในการพัฒนาประเทศเพื่อ

ความอยู่เย็นเป็นสุขของราษฎร ในยามที่เกิดเหตุการณ์คับขันก็มีส่วนในการคลี่คลาย ปัญหาให้คล่อง ซึ่งนับเป็นโชคดีของบ้านเมืองไทยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นผู้คอยค้ำจุน สังคมไทยมาทุกยุคสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรีที่ทรงนำ ประเทศรอดพ้นวิกฤตการณ์ต่าง ๆ มาได้ทุกครั้งไม่ว่าจะหนักหนาสาหัสเพียงไรก็ตาม ดัง ที่ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมทย์กล่าวไว้ว่า

"พระบรมราชจักรีวงศ์นั้น เป็นวงศ์ษัตริย์ที่ทรงไว้ซึ่งบุญญาภิหารเป็นอัครรรย เพราะพระบรมราชวงศ์นี้ สามารถผลิตบุคคลที่ทันต่อเหตุการณ์ทุกครั้งทุกคราสามารถแก้ไขความผิดพลาด และบกพร่องต่าง ๆ ได้ไม่ว่าจะเป็นในทางบริหาร ในทางศึกสงคราม ตลอดไปจนเรื่องศิลปะและวัฒนธรรมต่าง ๆ ... "

คำกล่าวสุดดีนั้นมีได้เกินจริงเลย แม้แต่น้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรมซึ่งพระมหากษัตริย์ไทยนับตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เป็นต้นมาทรงเห็นความสำคัญและถือเป็นพระราชภารกิจสำคัญ ทั้งนี้เพราะทรงตระหนัก ว่าวัฒนธรรมคือสิ่งสำคัญที่แสดงถึงความความเป็นเอกราช และอธิปไตยของชาติ ดัง พระปณิธานของสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกที่ปรากฏในนิราศท่าดินแดงว่า

ตั้งใจจะอุปถัมภก ยอยกพระพุทธศาสนา
จะป้องกันขอบขัณฑสีมา รักษาประชาชนและมนตรี

ในรัชสมัยของสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยซึ่งบ้านเมืองว่างเว้นจากสงคราม พระองค์มีบทบาทอย่างมากในการฟื้นฟูศิลปะต่าง ๆ ให้กลับมารุ่งเรืองจนยุคสมัยนั้นได้ชื่อ ว่าเป็นยุคทองแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ นอกจากนี้จะมีส่วนสนับสนุนศิลปวัฒนธรรม พระองค์ เองก็ได้ฝากผลงานอันเป็นฝีพระหัตถ์ไว้ ที่มีชื่อเสียง เช่น ไม้แกะสลักบานประตูวัดสุทัศน์ เทพาราม เป็นต้น พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวก็

ปรากฏในการสร้างวัดวาอาราม งานบันทึกตำราวิชาการ ณ วัดพระเชตุพน (วัดโพธิ์)
ตลอดจนร้อยกรองนานาชนิดรวมทั้งที่พระราชนิพนธ์เอง นับเป็นหลักฐานยืนยันถึง
ความเอาพระทัยใส่ต่องานศิลปวัฒนธรรมของชาติ

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวผู้เป็นบิดา แห่งวิทยาศาสตร์ไทยก็มีพระมหา
กรุณา^{ธิคุณ}ให้ลายประกาศในเรื่องนี้ พระองค์ทรงมีส่วนทำให้การละครฟ้อนรำในประเทศแพร่
หลายด้วยการพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ผู้หญิงมีสิทธิเล่นละคร จากแต่เดิมที่ถือ
เป็นเรื่องต้องห้าม นอกจากนี้ยังมีการออกประกาศเตือนประชาชนเรื่องการใช้ภาษา
เขียนและภาษาพูดให้ถูกต้อง รวมไปถึงงานอื่นๆที่เกี่ยวกับการทำนุบำรุงพุทธศาสนา

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อิทธิพลจากชาติตะวันตก
ตกเข้ามามีบทบาทต่อสังคมไทยอย่างเห็นได้ชัด พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าไม่ได้
เพิกเฉยต่อเรื่องนี้ แม้พระองค์จะมีโอกาสเรียนรู้วิทยาการของตะวันตก แต่พระองค์ก็
ตระหนักเช่นกันว่าวิทยาการของตะวันตกอาจไม่เหมาะกับสภาพสังคมไทยทั้งหมด ดังที่
ได้ทรงชี้แจงว่า คนที่ไปศึกษาต่างประเทศนั้น

“ได้ความรู้กลับมาถือว่าเป็นความคิดตัว มาจัดการในเมืองไทยก็จะเป็นการถูก
กัน...เหมือนหนึ่งจะไปลอกเอาตำราปลูกข้าวสาลีในเมืองยุโรป มาปลูกข้าวเจ้าข้าวเหนียว
เมืองไทยก็จะได้ผลอันใด...”

พระราชดำริดังกล่าว แสดงถึงพระปรีชาญาณของพระองค์ท่านในการพัฒนา
ประเทศให้ทันสมัยโดยเลือกรับเฉพาะสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ เมื่อองค์พระมหา
กษัตริย์ทรงเป็นแบบอย่างอันดีในการทำนุบำรุงวัฒนธรรมไทยเช่นนี้แล้ว เราก็ควรจะ
ดำเนินรอยตามพระยุคลบาทในฐานะที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรมเช่นเดียวกับพระองค์ มิใช่

เพิกเฉยละเลยจนเกิดเป็นวิกฤตทางวัฒนธรรมเช่นปัจจุบัน วิกฤตครั้งนี้นับว่าอันตรายพอๆ กับ ๑ ครั้งที่มาตีกรุงศรีอยุธยาหรือครั้งที่ชาวตะวันตกมุ่งหวังประเทศไทยเป็นอาณานิคม อาจกล่าวได้ว่าปัญหาทางวัฒนธรรมก่อตัวขึ้นชัดเจนนับตั้งแต่ตั้ง แต่หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองพ.ศ.๒๔๗๕ เป็นต้นมา รัฐบาลในยุคนั้นพยายามปฏิรูปประเทศให้ทันสมัยตามมาตรฐานที่สังคมตะวันตกกำหนดไว้ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมต่าง ๆ ของคนในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านทัศนคติ คนไทยเริ่มมีทัศนคติโน้มเอียงไปในทางที่ดูหมิ่นวัฒนธรรมชาติ เห็นว่าภูมิปัญญาและเทคโนโลยีดั้งเดิมของไทยล้าหลัง ด้อยพัฒนา จึงเพิกเฉยต่อการทำนุบำรุงรักษาสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม

รัฐบาลในอดีตที่ผ่านมาได้ทุ่มเททรัพยากร เช่น ป่าไม้ แร่ธาตุ เพื่อเป็นทุนในการพัฒนาประเทศตามมาตรฐานของตะวันตกทำให้การพัฒนาขาดความสมดุลเพราะมุ่งแต่พัฒนาในรูปแบบที่เน้นปัญญานำเข้า รับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาทดแทนวัฒนธรรมไทย การประกาศมนุสสปฏิบัติ และพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติในสมัยจอมพล ป.พิบูลย์สงครามสะท้อนชัดเจนถึงนโยบายที่ตัดขาดระบบวัฒนธรรม และการพัฒนาออกจากกัน มีการสั่งห้ามให้ประชาชนละทิ้งวัฒนธรรมเดิม สนับสนุนให้เอาอย่างต่างชาติ เช่น ห้ามมุ่งใจกระเบน ต้องสามหมวก และแต่งกายตามสมัยนิยม ยกเลิกการใช้ภาษาพื้นเมือง ให้ใช้ภาษากลางเหมือนกันหมด ฯลฯ

ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ก็ดำเนินการไปในทำนองเดียวกัน กล่าวคือ มีการประกาศแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑ ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ส่งผลให้เศรษฐกิจของประเทศในขณะนั้นเติบโตขึ้นถึงร้อยละเจ็ดสิบ แต่วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นกลับตกต่ำลง สังคมอุตสาหกรรมเติบโตขึ้นบนความเสียหายของภาคเกษตร

ความเปลี่ยนแปลงในสังคมวัฒนธรรมไทยในหลาย ๆ ด้านจึงเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในด้านวัฒนธรรมการดำรงชีวิตและการทำมาหากิน ชาวไร่ชาวนาหลายคนเปลี่ยนค่านิยมหันไปยกย่องความเป็นวัตถุนิยม รูปแบบการทำมาหากินเปลี่ยนแปลงจาก

การพอมีพอกินไปสู่การ แข่งขันกันเพื่อให้ได้มาซึ่งเงินตรา และความร่ำรวยชั่วคราวโดยไม่คำนึงถึงอนาคตในระยะยาว ดังที่ปรากฏว่ามีเกษตรกรเป็นจำนวนมากไม่น้อยที่ยอมขายที่ดินทำกินเพื่อนำเงินมาซื้อสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ทำให้ "วิถีชีวิตไทย แบบครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง" อันเป็นคุณภาพชีวิตที่ดีเลื่อนหายไปจากสังคมไทยที่ละน้อย วัฒนธรรมทางภาษาและนิสัยใจคอของคนไทยก็เปลี่ยนไปเช่นกัน กล่าวคือ เกิดค่านิยมดูถูกภาษาถิ่น คุณมีภาษาชาติ แต่กลับมุ่งความปรารถนาในภาษาสากล ทั้งนี้เพราะเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ ๆ และเป็นประโยชน์ในการทำธุรกิจข้ามชาติรวมถึงการส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ ในส่วนของสถาบันศาสนา ทางราชการได้แบ่งแยกหน้าที่ในการให้การศึกษา การพยาบาลออกจากวัด ส่งผลให้วัดลดบทบาทหน้าที่ที่มีต่อชุมชน ศีลธรรมและจริยธรรมซึ่งเกิดจากศาสนาของประชาชนตกต่ำลงเนื่องจากประชาชนห่างเหินจากศาสนา คนที่เป็นระดับผู้นำในสังคมคือนักธุรกิจผู้มั่งคั่ง ไม่ใช่พระซึ่งเป็นผู้นำทางใจเหมือนอดีต ในด้านศิลปะและการละเล่น ก็หันไปเชิดชูศิลปะและกีฬาของสากล เน้นการแข่งขันในเชิงธุรกิจ แต่ละเลยศิลปะประจำชาติ

แม้แต่มรดกวัฒนธรรมในอดีต อันได้แก่โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปะต่างๆ ของบรรพบุรุษก็ถูกละเลย ไม่มีการบำรุงรักษาอย่างเป็นระบบสมกับที่เป็นหลักฐานแห่งภูมิปัญญาไทย สิ่งเหล่านี้กลายเป็นเพียงของเก่า ตำราวิชาต่าง ๆ นับจำนวนเป็นล้าน ๆ ผูกไม่ได้รับการศึกษาวิเคราะห์อย่างจริงจัง และกลายเป็นเพียงเอกสารสมุดไทยที่ถูกเก็บเข้าตู้หอสมุดแห่งชาติ ส่วนมรดกเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมและการก่อสร้างที่ได้ชื่อว่า "โบราณสถาน" ก็ถูกทำลายด้วยการบัญญัติกฎหมายอนุญาตให้มีการเช่าที่เปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม เช่น วัดร้างบางแห่งถูกเปลี่ยนให้เป็นศูนย์การค้าหรือย่านอุตสาหกรรม พระสงฆ์เองก็หันมามุ่งพัฒนาธุรกิจทางศาสนา เช่น การหารายได้จากการมาปณกิจศพ แทนการมุ่งเผยแผ่หลักธรรม สิ่งเหล่านี้ทำให้มาตรฐานการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของไทยต่ำกว่ามาตรฐานของเขมร พม่าและประเทศเพื่อนบ้านที่เคยตกเป็นอาณานิคมของประเทศตะวันตก ในขณะที่ไทยยังประกาศตัวอยู่ตลอดเวลากว่าไม่เคยตกเป็นเมืองขึ้นของใคร

สภาพการณ์ดังกล่าว แสดงถึงจุดสะดุดทางวัฒนธรรม และสะท้อนถึงจิตใจคนไทยที่ขาดความภูมิใจในเผ่าพันธุ์ของตนเอง อันทำให้เกิดวิกฤตการณ์ทางเอกลักษณ์ซึ่งก่อตัวขึ้นเป็นลำดับกระทั่งในปัจจุบัน ความหวังของประเทศในการมุ่งสู่ความเจริญก้าวหน้าทางอุตสาหกรรมกลายเป็นความฝันที่ห่างไกลความจริงออกไปทุกทีเมื่อเผชิญกับวิกฤตเศรษฐกิจอันยากจะเยียวยา สภาพการณ์เช่นนี้ชี้ให้เห็นว่า หากวัฒนธรรมเดิมไม่เข้มแข็ง ความพยายามที่จะพัฒนาสู่เสรีภาพด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมก็ล้มเหลวตามไปด้วย ทั้งนี้เนื่องจากคิดแต่พึ่งพิงอารยธรรมของชาติอื่นแต่ไม่รู้จักใช้อารยธรรมของตนเอง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือไม่รู้จักสืบทอดของเก่า เข้ากับของใหม่ แต่ใช้วิธีการลอกเลียนแบบอย่างเดียว พอเริ่มลอกแล้วก็ต้องลอกต่อไปเรื่อย ๆ กลายเป็นเพียงผู้ตาม ไม่อาจพัฒนาให้แตกต่างออกไปได้ การนำเข้าทั้งในรูปแบบของปัญญานำเข้าและสินค้านำเข้าจึงเกิดขึ้น เท่ากับว่าเราจะกลายเป็นทาสทางความคิดของชาติอื่นถึงแม้ว่าเรายังถือว่าเป็นชาติที่มีเอกราช และอธิปไตยเป็นของตนเองก็ตาม

อย่างไรก็ตาม เราต้องยอมรับในธรรมชาติของวัฒนธรรม คำว่า "วัฒนธรรม" หมายถึงความเจริญ หรือความมั่งคั่ง ฉะนั้นการปริวรรตทางวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เราไม่อาจเรียกร้องให้คนในปัจจุบันหันไปมุ่งใจกระแบน กลับไปประกอบอาชีพเกษตรกรรมกันทั้งประเทศ หรือคืนบทบาทหน้าที่ของสถาบันศาสนาในการเป็นศูนย์กลางชุมชน สิ่งเหล่านี้เป็นเพียงความเปลี่ยนแปลงภายนอก สิ่งสำคัญอยู่ที่แก่นแท้ของความเป็นไทยซึ่งอยู่ในจิตใจของคนไทย สภาพการณ์ในสังคมไม่อาจเปลี่ยนแปลงคุณค่าอันนี้ได้หากภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรมเข้มแข็งเพียงพอ ดังตัวอย่างของคนญี่ปุ่นที่มีจิตสำนึกแห่งชาตินิยมอันแข็งแกร่ง แม้ประเทศจะประสบความล้มเหลวอย่างสูงในการเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจและแม้จะได้รับอิทธิพลของกระแสวัฒนธรรมตะวันตกมากมายเพียงไรก็ตาม เอกลักษณ์ของความเป็นญี่ปุ่นก็ยังปรากฏอยู่ชัดเจน ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เป็นเช่นนั้นก็คือ การที่ญี่ปุ่นรู้จักรับวัฒนธรรมต่างชาติ แบบเลือกสรรเฉพาะที่เหมาะสม และเข้ากันได้กับวัฒนธรรมญี่ปุ่น ฉะนั้น ญี่ปุ่นจึงมีทั้งความมั่นคงทางเศรษฐกิจและความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมควบ

คู่กันไป โดยที่ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมมีมาก่อนความเจริญทางเศรษฐกิจ นั่นคือ
เศรษฐกิจพัฒนาอยู่บนฐานวัฒนธรรม

นับว่าประเทศไทยเป็นตัวอย่างอันดีต่อสภาพการณ์ของประเทศไทยในขณะนี้
กล่าวคือ การแก้ปัญหาเศรษฐกิจในระยะยาวต้องเริ่มต้นจากการพัฒนาฐานวัฒนธรรมก่อน
เพราะการพัฒนาวัฒนธรรมถือเป็นการพัฒนาคุณภาพของสังคม และการพัฒนาชาติ
การพัฒนาวัฒนธรรมที่ถูกต้องคือการพัฒนาบนฐานวัฒนธรรมไทยโดยเน้นที่ความอยู่เย็น
เป็นสุขทั้งกายและใจของประชาชน เมื่อประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี วัฒนธรรมซึ่งสร้าง
สรรค์โดยคนในสังคมก็จะพัฒนาตาม เมื่อวัฒนธรรมพัฒนา ประเทศชาติก็พัฒนาอยู่บน
รากฐานอันแข็งแกร่ง ไม่วันไหนต่อผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงภายนอกประเทศ
มากเกินไป

การปลูกฝังจิตสำนึกคนไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนให้รักวัฒนธรรม และเอกลักษณ์ไทย อันได้แก่ ความยึดมั่นในพุทธศาสนาและสถาบันพระมหากษัตริย์ รวมถึงรูปแบบศิลปกรรมแขนงต่าง ๆ เป็นสิ่งแรกและสิ่งสำคัญในการดำเนินงานอนุรักษ์วัฒนธรรม
ควบคู่ไปกับการฟื้นฟูเศรษฐกิจ

ในระดับสังคมเมือง วัฒนธรรมที่เข้มแข็งอาจไม่ส่งผลปรากฏชัดเจนในเชิงรูปธรรม
แต่สิ่งที่เกิดขึ้นภายในคือ ความภาคภูมิใจในความเป็นไทย และค่านิยมแบบวัฒนธรรมไทย
ความภาคภูมิใจร่วมกันจะก่อให้เกิดความร่วมมือกันในเรื่องใดก็ตามที่เป็นผลประโยชน์
ของประเทศชาติ วัตถุประสงค์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมก็จะได้รับการดูแลรักษาด้วยความรักและ
ห่วงแหน ค่านิยมแบบวัฒนธรรมไทย เช่น การมีน้ำใจ การรู้จักประมาณตน การเคารพผู้
อาวุโส การรู้จักประนีประนอม ฯลฯ เป็นคุณสมบัติที่สังคมในยามนี้ต้องการเป็นอย่างยิ่ง

ในระดับสังคมชนบทก็เป็นไปในทำนองเดียวกัน แต่การรณรงค์วัฒนธรรมจากส่วน
กลางหรือสังคมเมืองควรเป็นเพียงการประสานและเป็นตัว แทนของวัฒนธรรมชุมชนของ
ท้องถิ่นต่าง ๆ เนื่องจากชาวบ้านมีภูมิปัญญาอันเป็นเอกลักษณ์ของตนเองอยู่แล้ว ความ
เป็นเอกลักษณ์ดังกล่าวคือความมีน้ำใจช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน เมื่อเทียบกับ

สังคมเมือง ชุมชนในระดับหมู่บ้าน ชาวบ้านจะมีความสามัคคีกันค่อนข้างสูงซึ่งเป็นข้อแตกต่างระหว่างการพัฒนาการในสังคมไทยและการพัฒนาในประเทศโลกที่สามอื่น เพราะสังคมชนบทไทยมักร่วมมือกันทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น การร่วมมือการทำนา การร่วมกันจัดงานบวช เป็นต้น ความร่วมมือกันดังกล่าวทำให้ชุมชนในระดับหมู่บ้านดำรงอยู่ได้อย่างมีเอกภาพ การรณรงค์วัฒนธรรมจากส่วนกลางจึงความมุ่งที่การปลูกฝังจิตสำนึกให้ชาวบ้านภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น เมื่อคนภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน การอพยพเข้ามาทำงานในเมืองจะลดน้อยลง คนจะมีสุขภาพจิตดีขึ้น และปัญหาประชาชนล้นเมืองจะลดลงตามไปด้วย

ผลดีเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ก็เนื่องมาจากความพอใจในความเป็นอยู่ แบบพอมีพอกิน ตามวิถีชีวิตเกษตรกรรม ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงมีพระราชดำรัสว่า

“ การจะเป็นเสือนั้นไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เราพออยู่พอกิน และมีเศรษฐกิจการเป็นอยู่แบบพอมีพอกิน หมายความว่าอุ้มชูตัวเองได้ให้พอเพียงกับตัวเอง...”

พระราชดำรัสนี้คือ แนวทางในการพัฒนาประเทศตาม แนวทฤษฎีใหม่ที่เรียกว่า “เศรษฐกิจแบบพอเพียง” ซึ่งหมายถึงการดำรงอยู่ได้ด้วยวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับกับเงื่อนไขทางนิเวศวิทยา และวัฒนธรรมท้องถิ่น อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไปในอนาคต ทฤษฎีของพระองค์ท่านเป็นการนำประเทศให้พัฒนาบนฐานวัฒนธรรมเดิมโดยตระหนักถึงความจริงที่ว่า การเป็นเสือแห่งเอเชียไม่สำคัญเท่ากับการดำรงอยู่อย่างมีจิตสำนึก และเอกลักษณ์ร่วมกันของประชาชนชาวไทย ญี่ปุ่นเป็นแบบอย่างในความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตน แต่เราก็ไม่จำเป็นต้องพยายามถึงขนาดก้าวหน้าทัดเทียมญี่ปุ่นในทางเศรษฐกิจ เพราะการพัฒนาดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้เองด้วยฐานของวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง

การพัฒนาบนฐานวัฒนธรรมเป็นเป็นทางสู่การพัฒนาสู่ความสำเร็จที่แท้จริง ตัวอย่างที่ปรากฏคือ การปลูกข้าวซึ่งเป็นวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของไทย

ประการหนึ่ง การมุ่งพัฒนาการผลิตข้าวนั้นว่าเป็นการสืบสานภูมิปัญญาบรรพบุรุษ จึงไม่น่าแปลกใจที่ไทยเป็นผู้ผลิตข้าวรายใหญ่ของโลก ซึ่งนับเป็นความสำเร็จที่ยืนยันถึงความจริงว่า การพัฒนาบนฐานวัฒนธรรมเดิมนั้นนำไปสู่ความสำเร็จได้มากเพียงใด การมุ่งพัฒนาบนฐานของภาคอุตสาหกรรมเป็นการพัฒนาบนฐานของวัฒนธรรมอื่น ฉะนั้นจึงเป็นเรื่องธรรมดาที่เราจะพัฒนาสู่ชาติอื่นในด้านนี้ไม่ได้

การพัฒนาประเทศเหมือนการปลูกต้นไม้ ต้นไม้ที่มีรากแก้ว แข็งแรงยอมเติบโตอย่างมั่นคง ไม่สั่นคลอนแม้เผชิญพายุหนัก หากต้องการปรับปรุงพันธุ์ก็ใช้วิธีการย้ายพันธุ์แบบติดตา ตอนกิ่ง ซึ่งเป็นวิธีที่อิงอยู่กับลำต้นเดิม ผลผลิตที่ได้ก็จะมีคุณภาพ อีกทั้งต้นไม้ก็ยังแข็งแรงอยู่ทนนาน เปรียบได้กับการรับวัฒนธรรมอื่นที่ตั้งอยู่บนฐานของวัฒนธรรมเดิมซึ่งมีผลให้ประเทศพัฒนาอย่างเสถียรภาพ ในทางตรงกันข้าม หากเราถอนรากถอนโคนต้นไม้ที่อุตสาหกรรมเมล็ด และดูแลจนเติบโตใหญ่ เพราะเห็นว่าเป็นพันธุ์เลว แล้วหาพันธุ์พืชใหม่มาปลูกแทน เพื่อให้ได้ผลทันใจ ยังใช้วิธีปักชำ หรือเอากิ่งตอนมาลง ในระยะสั้นอาจให้ผลดี แต่แล้วเมื่อเวลาผ่านไปหรือเมื่อเกิดพายุโหมกระหน่ำ ต้นไม้ที่ไร้รากแก้วก็โค่นล้มตามแรงลม เป็นอันว่าไม่ได้ทั้งผลมาบริโภค ช้ำยังสูญต้นที่ให้ร่มเงา ร่มเงานี้ก็เปรียบได้กับประเทศชาตินั่นเอง ต้นไม้ไม่มีรากแก้ว ต้นไม้ก็ล้มโค่นลง ฉนั้นใดก็ฉนั้น ประเทศที่ไม่มีวัฒนธรรม ประเทศนั้นก็จะพบจุดจบเดียวกัน

การอนุรักษ์ยังเกิดขึ้นเมื่อสูญเสียบางสิ่งบางอย่างไปแล้ว แต่ก็ยังไม่สายเกินไปที่จะกอบกู้กลับคืนมา และฟื้นฟูขึ้นใหม่ให้รุ่งเรืองเช่นเดิม นับว่าเป็นโชคดีของประเทศที่รัฐบาลยุคหลัง ๆ ตระหนักถึงความสัมพันธ์ของวัฒนธรรม และการพัฒนาประเทศมากขึ้นกว่าแต่ก่อน ในรัฐธรรมนูญฉบับปี ๒๕๔๐ ก็ได้ให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยเน้นให้คนในท้องถิ่นเป็นกำลังสำคัญในการอนุรักษ์ สืบสาน และพัฒนา คณะกรรมการอำนวยการวันอนุรักษ์มรดกไทยเองก็มีมติเห็นชอบให้กำหนด แนวทางดำเนินการวันอนุรักษ์มรดกไทยปี ๒๕๔๑-๒๕๔๔ โดยมีมติ "การอนุรักษ์มรดกศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และการพัฒนาสร้างสรรค์ สืบทอดภูมิปัญญาไทย" เพื่อเร่งรณรงค์ให้ประชาชนตื่นตัวในเรื่องนี้ และเพื่อให้

สอดคล้องกับ แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม แห่งชาติ และบทบัญญัติในกฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม คนไทยทุกคนก็มีส่วนร่วมในการปฏิวัติทางวัฒนธรรมด้วยกันทุกคน แม้โลกจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร จิตวิญญาณของความเป็นไทยย่อมไม่สิ้นคลอน หากคนไทยทั้งชาติประสานใจร่วมกันปกป้องรักษา

ท่านชยสาโรภิกขุ รองเจ้าอาวาสวัดป่านานาชาติ จังหวัดอุบลราชธานีเคยกล่าวเอาไว้ว่า

“ อาตมาไม่มีความรู้สึกว่าเป็นคนต่างชาติเสียแล้ว เพราะอยู่เมืองไทยมาหลายปีจึงรักเมืองไทยและวัฒนธรรมไทย เพราะวัฒนธรรมไทยเป็นธรรมะที่งดงามที่สุดในโลก...”

ท่านชยสาโรซึ่งเป็นชาวอังกฤษยังรู้สึกเช่นนี้ เราซึ่งเป็นชาวไทยโดยสายเลือดย่อมภาคภูมิใจ และเห็นคุณค่าวัฒนธรรมไทยยิ่งกว่านี้อีกหลายเท่า ถึงแม้ว่าวิกฤตทางวัฒนธรรมจะหนักหนาสาหัสเพียงใด เราก็ยังมีความหวังในการกอบกู้คืนมา ขอเพียงมีความเป็นหนึ่งเดียวกัน ไทยก็จะเป็นประเทศที่มีเอกราชสมบูรณ์ทั้งทางกายภาพ และจิตวิญญาณ กรุงศรีอยุธยาไม่สิ้นคนดีฉันใด กรุงรัตนโกสินทร์ก็ไม่สิ้นคนดีฉันนั้น คนไทยจะร่วมกันฟันฝ่าวิกฤตเช่นเดียวกับที่เคยทำสำเร็จในยุคที่ชาติตะวันตกล่าอาณานิคม ดังที่เหลียง ซี - ฉะ นักปฏิรูปคนสำคัญในการปฏิรูปร้อยวันของจีนยังกล่าวชื่นชมเอาไว้ว่า

“สยามตั้งอยู่ระหว่างพม่าและอันนัม ดูขอบบางดั่งผืนผ้าไหม แต่สยามก็ยังถูกปลุกเร้าให้ปรับตัวและยังคงยืนหยัดเป็นเอกราชได้อย่างเต็มภาคภูมิ ”

คำกล่าวอันนี้จะเป็นจริงเช่นกันในสังคมปัจจุบัน

บรรณานุกรม

ผู้ทรงเกียรติ ภาควิชา, ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมสมัยใหม่ - วิชาทั่วไป, กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์เนเจอร์สกรีนมหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

ภรณ์ เสือประไพ, พินิจวรรณกรรมไทย, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไต้ฝุ่นสาทร,
๒๕๓๒.

นิตย มูลิกะคามัน "จากยุคใหม่ ตามแนวพระราชดำริ โครงการราชบัณฑิตยสถาน
สารคดีศึกษาทุกสัปดาห์ - ธันวาคม, ๒๕๔๓.

วัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงานคณะกรรมการ, ประมวลบทความการปฐมนิเทศวัฒนธรรม, กรุงเทพมหานคร,
๒๕๓๗.

วัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงานคณะกรรมการ, วัฒนธรรมของนักศึกษากรมตำรวจวัฒนธรรม, ๒๕๓๙

วัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงานคณะกรรมการ, สู่ความเข้าใจวัฒนธรรม กรุงเทพมหานคร, ๒๕๓๘.

วัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงานคณะกรรมการ, สู่สู่ทางการชนธรรมาวัฒนธรรม: ปี ๑๙๖๓ และ ๑๙๖๓,
กรุงเทพมหานคร, ๒๕๓๔.

เสาวภา โททขวิวัฒน์. พินิจวรรณกรรมไทย: แง่ทางอนุรักษและพิศม, กรุงเทพมหานคร:
หน่วยศึกษาวชิรเกล้า สำนักงานสภาคณาจารย์, ๒๕๒๘

รักบ้านรักเมืองไทย
เสริมสร้างและกล่าวย้า

รักษาไว้ด้วยวัฒนธรรม
ให้สมค่าความเป็นไทย

กรุงเทพ ปีพุทธศักราช 2542

“หลับ”

ขึ้นรถโดยสาร	มันกลาน โคลงเคลง
คำรามคร่ำคร่า	ควรวญครางกรีนกรีน
เหงื่อไหลคร่ำเครียด	โหยงเหยียดตื่นตื่น
หลับหลับตื่นตื่น	ผงกฟืนสลับซบ
ท้องแก่แม่เปรียบ	ห้องเรียนนั่งจ้อง
คนแก่เหล็บบอง	คนหนุ่มแกลิ่งเมิน
เสียงตะโกนเดินหน้า	เสียงดำเดินหลัง
คนนั่งแกลิ่งฟูบ	

มีอนันต์สิขา
ศักดิ์ศิริ มีสมสืบ

ประเทศของเราทุกวันนี้ไม่ต่างจากสภาพรถคันนี้เท่าใดนัก ไม่มีแรงวิ่งฉิว ไม่มีกำลังขับเคลื่อน ผู้โดยสารครึ่งหลับครึ่งตื่น ไม่มีสติรับรู้ความเป็นไป บ้างก็กำลังฝัน ใครได้ที่นั่งที่สบายแล้วก็รักษาที่ของตนเองไว้ ใครไม่มีที่นั่งสบายๆ ก็ทนลำบากต่อไป น้ำคำกับน้ำใจนั้นเหือดแห้งยิ่งกว่าน้ำมัน เมืองไทยวันนี้แม้แต่คำว่า “สวัสดิ” ก็กำลังขาดหาย คนไทยไม่ทักทายกัน ไม่มองหน้ากัน ทั้งๆ ที่เป็นคนไทยเหมือนกันแต่ทำราวกับว่าไม่ได้อยู่ในชาติเดียวกัน นี่คือสังคมที่คนไม่รู้จักกัน แม้มีใครถูกจี้ ปลิ้น ประทุษร้ายบนรถ คนไทยก็จะไม่รู้ไม่เห็น เพราะไม่ใช่เรื่องของตน ไม่ใช่เหตุที่เกิดกับตน ความเป็นไทยที่เคยเชื่อมสังคมไว้จะหาได้จากที่ไหน นับวันจะค่อยๆ หายไปจนไม่มีเหลืออยู่แม้แต่ในแววตาหรือรอยยิ้มของคนไทยเอง

หลายคนอาจคิดว่าเมื่อถึงยุคโลกาวิวัฒน์ เราต้องดำเนินชีวิตตามมนุษย์ในแบบสากล ความเป็นชาติแต่ตราบใดที่ก็พ่ายแข่งกันเป็นชาติ ความแตกต่างของฐานะทางเศรษฐกิจยังจัดลำดับเป็นประเทศชาติ เมื่อเกิดวิกฤตการณ์เศรษฐกิจขึ้นในระบบโลกก็ได้รับผลกระทบไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับ

ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของแต่ละชาติ ดังนั้นความเป็นชาติยังคงเป็นสิ่งที่คนทั่วโลกยังคงให้ความสำคัญ จะมีก็แต่คนไทยบางกลุ่มเท่านั้น ที่ยังไม่ทราบชัดว่า “สำคัญหรือไม่”

ครั้งหนึ่ง ข้าพเจ้าเดินทางไปต่างประเทศ มีโอกาสได้ชมการแสดงของเยาวชนจากชาติต่างๆ ข้าพเจ้ารู้สึกชื่นชมและตื่นตื้นใจมาก เมื่อได้เห็นเยาวชนจากชาติต่างๆ แสดงออกถึงจิตสำนึกและความภาคภูมิใจในชาติของตนเองกันอย่างเข้มแข็งและมีพลัง เมื่อถึงการแสดงของเยาวชนไทย ซึ่งข้าพเจ้า ครั้งนั้นเป็นการแสดงของนักเรียนระดับอุดมศึกษา นักแสดงทุกคนใส่ชุดไทย แต่ด้วยมิได้มีการนัดหมาย ต่างๆ คนจึงต่างใส่แบบที่ตนเองชอบ หรือแนวที่ตนเองถนัด เช่น โจงกระเบนกับรองเท้าไนกี้ จากนั้นเปิดเพลง “ป๊อบ” ซึ่งเป็นดนตรีสากล เนื้อเพลงเป็นภาษาไทยสมัยใหม่ และเนื้อหาสมัยใหม่ เล่าถึงความรักวัยรุ่นสาวกระจุ้มกระจิม แต่ไม่เกี่ยวกับ “ความเป็นไทย” และไม่สะท้อนถึงความสามัคคีในหมู่คณะ ทั้งการแต่งตัวและท่าเต้นที่ไม่ได้เป็นอันหนึ่งอันเดียว พรรณนาไม่ถูกว่าลีลาท่าเต้นงามแบบไหนแต่ไม่ใช่ทั้งงามแบบตะวันตกหรืองามแบบไทย กระบวนท่าเป็นลีลาต่างๆ ที่เก็บตกจากกิจกรรม “รับน้องใหม่” วันนั้นเป็นวันที่ข้าพเจ้ารู้สึกหดหู่ทางวัฒนธรรมยิ่งนัก เพราะแม้แต่ปัญญาชนไทยก็กำลังสับสนในความเป็นตัวตนของตนเอง ตัวตนของคนคนหนึ่งนั้นส่วนหนึ่งมาจากลักษณะปัจเจกบุคคล อีกส่วนหนึ่งมาจากสังคมที่หล่อหลอมคนนั้นขึ้นมา ลักษณะของคนคนหนึ่งสามารถสะท้อนถึงครอบครัวของเขา ชุมชนที่เขาเติบโตขึ้นมา เด็กไทยวันนี้ไม่อาจนิยามคุณลักษณะพิเศษของเขาในฐานะสมาชิกหนึ่งของสังคมไทยได้ หากจะสรุปง่าย ๆ ว่าเป็นปัญหาจากโลกาภิวัตน์ หรือผลกระทบจากเศรษฐกิจโลกตกต่ำก็ไม่น่าจะถูกต้องนัก เพราะเยาวชนจากชาติอื่นไม่ได้แสดงอาการขนาดนี้

ปัญหาที่เด็กไทยกำลังสับสน ผู้ใหญ่ไทยเองก็ให้คำตอบไม่ได้ หลายคนยังงุนงงกับความ เป็นไทยในตัวเอง บางคนอาจถึงกับปฏิเสธ “ความเป็นไทย” ไปเลยก็มี โลกมาชาสมัยใหม่อันได้แก่สื่อทางโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือ คอมพิวเตอร์ ภายนอก มีส่วนเข้าวอลชวนเชื่อให้คนไทย คล้อยตามกระแสโลกโดยไม่ได้ใช้สติ วิจาร์ณญาณ ค่านิยมใหม่คือค่านิยมปฏิเสธคุณลักษณะของ ตนเอง ในประเทศไทย คนที่ได้รับการยกย่องคือคนที่พูดภาษาอังกฤษ โรงเรียนที่กำลังเป็นที่นิยมคือโรงเรียนนานาชาติ คนกลับเมืองนอกทำตัวโก้หรูค้ำฟ้าไม่ต่างจาก “บั๊กเถิง” กลับจากกรุงเทพฯ ทำตัวใหญ่โตค้ำหมูป้าน นี่คือการไม่ชัดเจนในตัวตน ไม่ภาคภูมิใจในรากเหง้าของตน ซึ่งทวีเพิ่มมากขึ้นในหมู่คนไทย

มวลมนุษยชาติมีทั้งลักษณะรวมและลักษณะที่ต่างกัน เด็กไทยทุกวันนี้รู้ว่าสิ่งใดที่เขาเหมือนฝรั่ง แต่ไม่รู้ว่าสิ่งใดที่เขาต่างจากฝรั่ง สิ่งใดเล่าที่จะทำให้คนไทยบอกได้ว่าเราเป็นคนไทย มีส่วนต่างจากคนชาติอื่น การรู้จัก “ความต่าง” ไม่ได้หมายถึงการแตกแยกหรือขัดแย้ง แต่เป็นการทำให้ได้รู้จักเรา และรู้จักเขามากขึ้น เพื่ออยู่ร่วมกันด้วยความเข้าใจ ประสานประโยชน์ และนับถือในเกียรติของกันและกันอย่างเท่าเทียม

“ชาติ” ในความหมายทางวิชาการ คือ “ชุมชนในจินตนาการ” เราแสดงออกถึงความเป็นชาติได้โดยวัฒนธรรม วัฒนธรรมที่รุ่งเรือง สะท้อนถึงชาติที่รุ่งเรือง และสติปัญญาของคนในชาติ ปัจจุบันความเป็นชาติของไทยเริ่มอ่อนแอเพราะสภาพสังคมกำลังเปลี่ยนแปลง และคนไทยเองขาดจิตสำนึกของความเป็นไทยไม่ยอมรับนับถือ ไม่เรียนรู้วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมตนเองไม่เข้าใจ วัฒนธรรมตะวันตกเข้าไม่ถึง ยิ่งกว่านั้น มีการนำข้อไม่ดีของวัฒนธรรมตะวันตกและวัฒนธรรมไทยมารวมกันจนก่อเกิดวัฒนธรรมใหม่ วิฤตทางวัฒนธรรมเช่นนี้ เป็นจุดกำเนิดของปัญหาต่างๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม ฯลฯ

“วัฒนธรรมคืออะไร” เราควรทำความเข้าใจความหมายที่ชัดเจน หลังจากตอบได้แล้วว่า “เราเป็นใคร” วัฒนธรรม แปลว่า เจริญออกงาม ธรรม หมายถึง ความดี, ตั้งหรือทรงไว้ (เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ 2533:99) เมื่อสนธิกัน เป็น “วัฒนธรรม” หมายความว่าความเจริญก้าวหน้าที่ดีงาม หรือ สภาวะที่เจริญออกงาม

วัฒนธรรม ตามความหมายสากลหมายถึง ผลผลิตของทุกสรรพสิ่งที่สังคมหนึ่งสร้างสรรค์ และสั่งสมมาเป็นเวลาช้านานและ ปัจจุบันยังคงสร้างสรรค์อยู่อย่างต่อเนื่องทั้งด้านวัตถุ และจิตใจ เป็นสิ่งที่หล่อหลอมความคิด การใคร่ครวญ และรวมจินตนาการของชุมชนนั้น (สมคิด โชติกวณิช 2531:22)

พระยาอนุমানราชชน (2498) ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรมเป็นสิ่งซึ่งบ่งความสามารถของมนุษย์ซึ่งมีมากกว่าสัตว์โลกชนิดอื่น มนุษย์รู้จักเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง ผลิตสิ่งต่างๆ เพื่อใช้ในวิถีชีวิต เช่น มนุษย์รู้จักทำอาหาร ประดิษฐ์เครื่องมือ เครื่องใช้ที่ช่วยในการทำงานและเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น วัฒนธรรมสามารถสืบทอดผ่านคนหลายรุ่น หากมนุษย์รู้จักสร้าง รู้จักรักษา รู้จักคัดแปลงปรับปรุงสิ่งที่มีอยู่ให้ดี มีความเจริญยิ่งขึ้นไป

“วัฒนธรรมไทย” พระยาอนูมานราชชนให้ความหมายว่า “เอกลักษณ์ ลักษณะเฉพาะ ลักษณะร่วม สะท้อนความเป็นอันหนึ่งอันเดียว วัฒนธรรมเป็นประวัติศาสตร์ทางปัญญาชนคนในชาติ มีวัฒนธรรมก็จะมีเกียรติศักดิ์ศรี ความภาคภูมิใจ มีรากเง้าที่เจริญมาช้านาน” และยังได้กล่าวเสริมถึงความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับความเป็นชาติว่า “ถ้าวัฒนธรรมของชาติตาย ชาติได้ตาย ถ้าชาติตาย วัฒนธรรมนั้นอาจไม่ตาย เพราะอาจมีชาติอื่นรับช่วงสืบต่อวัฒนธรรมของชาตินั้นแทน”

วัฒนธรรม แบ่งเป็นพื้นฐานได้ 2 ประเภท คือวัฒนธรรมทางวัตถุ และวัฒนธรรมทางจิตใจ ประเภทแรกคือ สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นเพื่อให้สุขกาย อยู่ดีกินดี มีความสุขสบายในการครองชีพ เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ ยานพาหนะ ที่อยู่อาศัย ฯลฯ ประเภทที่สอง วัฒนธรรมทางจิตใจนั้นคือ สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นเพื่อให้ปัญญาและจิตใจมีความเจริญงอกงาม ได้แก่ ศาสนา จรรยา ศิลปะ วรรณคดี กฎหมาย ระเบียบประเพณี ช่วยยกระดับสติปัญญา จิตใจ และทำให้สังคมสงบสุข (พระยาอนูมานราชชน 2498)

ตามความหมายและตัวอย่างของวัฒนธรรมดังที่กล่าวมานี้แสดงให้เห็นว่า วัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต มนุษย์มีสติปัญญาในการสร้างสิ่งต่างๆ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิต โดยต้องเป็นทางที่ดีขึ้น เจริญขึ้น และมีนัยถึงมนุษย์ในฐานะสมาชิกหนึ่งของสังคมส่วนรวม ไม่ใช่ลักษณะปัจเจกบุคคล วัฒนธรรมของสังคมใดก็มีสมาชิกในสังคมนั้นร่วมเป็นเจ้าของ สะท้อนถึงภูมิปัญญา และการสร้างสรรค์ของคนในสังคมนั้นจากอดีตถึงปัจจุบัน วัฒนธรรมอาจเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่เจริญเติบโตขึ้น หรือเสื่อมลงจนเกือบหายสาบสูญ กาลเวลาไม่อาจเปลี่ยนแปลงอะไรด้วยตัวมันเอง มนุษย์ต่างหากเป็นเหตุแห่งการเกิด การเปลี่ยนแปลงและการดับสูญของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมที่มีความเจริญสูง เราเรียกว่า อารยธรรม ความเจริญนี้ นักวิชาการคิดไป 2 ลักษณะ ในความหมายของพระยาอนูมานราชชนคือ ภาวะที่หลุดพ้นจากความป่าเถื่อน โดยมนุษย์สามารถสร้างความเจริญไปสู่วิถีชีวิตที่ดีงาม ห่างไกลจากความเป็นสัตว์โลก อีกความหมายหนึ่งคือ ความเจริญเหนือชนชาติอื่น (เทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ 2539:164) เช่น ประเทศไทยในอดีตมีความมั่งคั่งทางวัฒนธรรมเหนือชนชาติอื่นในอินโดจีน ดินแดนไทยจึงเป็นแหล่งอารยธรรม

ประเทศของเรานั้นบรรพบุรุษได้ตั้งสมและสร้างเสริมวัฒนธรรมจนเจริญสืบต่อมาถึงรุ่นลูก รุ่นหลาน วัฒนธรรมไทยสะท้อนถึงวิถีชีวิต ปัญญาความคิด และจิตใจที่เจริญงดงาม เช่น พุทธ ศาสนา มารยาทไทย อาหารไทย เรือไทย การแพทย์ไทย เรามีภาษาเป็นของตนเองทั้งภาษาพูด และภาษาเขียน ในอดีต คนไทยรับวัฒนธรรมจากแหล่งอารยธรรมอื่น เช่น จีน อินเดีย ขอม แล้ว นำมาพัฒนา ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง ให้เหมาะสมกับวิถีชีวิต สภาพแวดล้อม จนกลายเป็น วัฒนธรรมของไทยเองซึ่งมีเอกลักษณ์และภูมิปัญญาของคนไทยผสมอยู่ทั้งกระบวนการสร้างและ การนำไปใช้ วัฒนธรรมไม่เพียงเป็นมรดกของชาติเท่านั้น แต่ยังเป็นหัวใจของการพัฒนา (ประเวศ วัระสี 2533) เพราะวัฒนธรรมสะท้อนถึงความกลมเกลียวของคนในชาติ ความอ่อนแอหรือความ เข้มแข็งของชุมชนแห่งความเป็นชาติได้จากวัฒนธรรม จิตวิญญาณของชาติอยู่ในตัวคนไทยทุก คน เพราะเราทุกคนคือส่วนหนึ่งของประเทศชาติ หากในหัวใจของคนไทยแต่ละดวงปราศจาก วัฒนธรรมไทย หัวใจดวงใหญ่ของชาติก็จะอ่อนแอ ไม่อาจกำหนดทิศทางของอนาคต ไม่มีพลัง คำสั่งต่อสู้อุปสรรค และที่สำคัญตัวตนของความเป็นชาติก็จะค่อยๆ เลือนหาย

วิกฤตทางวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับปัญหาต่างๆ ของประเทศในเวลานี้ เกิด อะไรขึ้นกับระบบเศรษฐกิจไทยเมื่อคนไทยใช้รถยนต์ยุโรป ใส่เสื้อผ้ายุโรป ดัดผมจากฝรั่งเศส กิน อาหารอเมริกัน และแวะถ่ายรูปจากตู้สติ๊กเกอร์ที่ผลิตจากเกาหลี มีประเทศใดบ้างที่มีห้างสรรพ สิ้นค้าเน้นร้อยแห่ง มีคนในประเทศมากมายเข้ามาจับจ่ายซื้อของเป็นปกติวิสัย แต่มีของเพียงไม่กี่ชิ้น ในห้างที่ผลิตในประเทศตัวเอง นักค้าเงินข้ามชาติส่วนใหญ่มักไม่ผูกพันกับประเทศบ้านเกิด เพราะ ถ้าเขามีความผูกพัน เขาจะรู้สึกสงสารเพื่อนร่วมชาติที่ต้องเผชิญกับการว่างงานจากภาวะเศรษฐกิจ ตกต่ำ หรือการที่นักค้าเงินต่างชาติกีดกันเงินของประเทศใดประเทศหนึ่งก็เป็นเพราะ เขาไม่ รู้สึกผูกพันหรือยกย่องประเทศนั้น เกิดอะไรขึ้นกับการเมืองไทยเมื่อนักการเมืองหาเสียง โดยใช้ ระบบอุปถัมภ์กับคนในชุมชนที่ยังไม่เข้าใจปรัชญาการเมืองตะวันตก ฝ่ายหนึ่งพุดจาโดยหวังผล ประโยชน์ทางการเมือง อีกฝ่ายหนึ่งเข้าใจคือ “บุญคุณต้องทดแทน การได้ตอบแทนคุณแก่ผู้มีพระ คุณเป็นสิ่งประเสริฐ” นี่คือนโยบายทางวัฒนธรรม ทุกวันนี้คนไทยมีทั้งวัฒนธรรมของชาติและ วัฒนธรรมต่างชาติอยู่ในกระเป๋าเพียงแต่ยังสับสนว่าจะเลือกใช้วัฒนธรรมใด ที่ไหน เมื่อใด และ อย่างไร

วัฒนธรรมเป็นเหตุของเศรษฐกิจหรือเศรษฐกิจเป็นเหตุแห่งวัฒนธรรม ไม่มีข้อสรุปได้ แต่ ที่เป็นอยู่สองอย่างนี้เป็นปัญหาคู่ขนาน วัฒนธรรมที่อ่อนแอเป็นเหตุให้เกิดความล้มเหลวทาง เศรษฐกิจ และความจำเป็นทางเศรษฐกิจก็บั่นทอนความเจริญของวัฒนธรรมได้เช่นกัน ในแผน

พัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 ถึงฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2504-2534) และการปฏิวัตินโยบายของรัฐบาลในช่วงสี่สิบปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน มุ่งปรับเปลี่ยนประเทศจากประเทศเกษตรกรรมสู่ประเทศอุตสาหกรรมเพื่อให้ประเทศมีการพัฒนาเหมือนเช่นประเทศตะวันตก โดยมีวัตถุประสงค์เชิงเศรษฐกิจเป็นสำคัญ นั่นคือ การเพิ่มรายได้ประชาชาติ (GNP) ซึ่งไม่ได้หมายถึง การกระจายรายได้ แหล่งอุตสาหกรรมและสังคมเมืองภายในประเทศขยายเติบโต จากการผลิตเพื่อแลกเปลี่ยนในเศรษฐกิจแบบยังชีพในสังคมเกษตรมาสู่การผลิตเพื่อขายโดยใช้เงินเป็นสื่อกลาง เงินเป็นปัจจัยใหม่ของการมีชีวิตอยู่ เราใช้เงินซื้อหาปัจจัยสี่ต่างจากในอดีตซึ่งเราหาได้ผลิตได้จากธรรมชาติ เทคโนโลยีและอุตสาหกรรมช่วยให้เกิดสินค้าเพิ่มขึ้นอีกมากมายหลากหลายทำให้เราใช้ชีวิตกันอย่างสะดวกสบายและสนุกสนาน ชีวิตเป็นเรื่องง่ายดาย และเต็มไปด้วยสิ่งดึงดูดใจ มนุษย์เริ่มเหินห่างจากธรรมชาติเพราะไม่ต้องพึ่งธรรมชาติโดยตรงแต่พึ่งพา “เงิน” เช่น เมื่อมีเงินมาก เราซื้อกระดาษอย่างไม่มีขีดจำกัดเพราะคิดว่าเงินยังมีโดยล้นไปว่า เงินเท่าใดก็ซื้อปากกินมาได้ เราเริ่มเหินห่างจากความเป็นตัวเอง จากการเป็นมนุษย์ที่เคยเรียบง่าย รักพวกพ้อง มาสู่การผูกติดคุณค่าความเป็นมนุษย์ไว้กับวัตถุ เงินทวีความสำคัญต่อชีวิตมากขึ้นเรื่อยๆ เพราะเงินกำหนดปริมาณและคุณภาพของทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิตที่จะได้มา มนุษย์ใช้เงินเลี้ยงดูพ่อแม่ ดูแลลูก แทนตัวเอง เงินใช้แทนความรัก ใช้ซื้อความสุข แม้แต่คะแนนเสียงเลือกตั้งก็ซื้อหากันได้ด้วยเงิน

ทุกวันนี้คนไทยให้ค่าของเงินสูงกว่าวัฒนธรรมทางจิตใจ พ่อแม่ขายลูกสาวเพราะอยากได้ผู้ยื่นมาตั้งไว้ที่บ้าน ข้าราชการยอมแลกความสุจริตและสำนึกต่อส่วนรวมกับ “เงินใต้โต๊ะ” เงินเปลี่ยนพนักงานตรวจสอบบัญชีให้เอนเอียงไปจากความเที่ยงตรง เรารักการ “หาเงิน” มากกว่ารักการทำงาน เราเลิกศรัทธาในงานที่ทำ สนใจในกลวิธีการหาเงินมากกว่าการผลิตจริง เช่น หันไปเล่นหุ้น เก็งกำไรที่ดิน ค้าเงิน เล่นการพนัน และทุ่มเทชีวิตกับสิ่งเหล่านี้มากกว่าการผลิตผลงาน

การที่มนุษย์เปลี่ยนเป็นคนเห็นแก่เงินกันมากขึ้นเช่นนี้ อาจไม่ใช่เพราะความโลภโดยส่วนตัวเท่านั้น ระบบทุนนิยมซึ่งเป็นระบบเศรษฐกิจที่แข่งขันกันโดยปราศจาก การแทรกแซงที่มีประสิทธิภาพจากรัฐ เป็นผลให้คนไทยยุคใหม่ต้องอยู่ในสภาวะแวดล้อมไม่ต่างกับกฎธรรมชาติของดาวิน นั่นคือผู้เข้มแข็งคือ ผู้อยู่รอด ผู้อ่อนแอคือดับสูญ ทุกคนดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด เงินขจัดความหิวโหย ขจัดความรู้สึกต่ำต้อย เงินคือค่าเล่าเรียน ค่ารักษาพยาบาล ค่าอาหาร ฯลฯ ไม่มีใครอยากเป็นผู้แพ้ ผู้อ่อนแอทุกคนกระเสือกกระสนที่จะหนีจากความทุกข์ ความขาดแคลน นี่คือการมาของปัญหาการอพยพย้ายถิ่น การแออัดของเมือง ผู้หญิงยอมเป็นโสเภณี ผู้ชายยอมขายยาบ้า

หลายคนกล่าวหาว่าคนพวกนี้ทำลายวัฒนธรรมไทย ข้าพเจ้าเชื่อว่า พวกเขาหลายคนกระหน่ำลงไป ไม่ใช่ด้วยความเต็มใจ แต่เพราะไม่มีทางเลือกที่ดีกว่า

เมื่อเราให้สถานภาพทางเศรษฐกิจมีความสำคัญเป็นอันดับแรก ชีวิตของรัฐบาลและประชาชนจึงมีเป้าหมายเดียวและขลุ่ยอยู่กับสิ่งเดียว ไม่ได้หันมองไปรอบๆ ตัวจึงไม่รู้ว่ ชีวิตมนุษย์มีมิติอื่นๆ อีกมาก ในช่วงเวลาที่ผ่านมารวมกันอยู่กับการแก้เชือกปมเดียว ไม่เคยหันไปคลายเชือกปมอื่นๆ เลย ซึ่งการแก้เชือกปมที่เราให้ความสำคัญอยู่นี้ ยิ่งแก้ยิ่งยาก เพราะมันสัมพันธ์อยู่กับเชือกปมอื่นๆ ด้วย ผลก็คือเราขังแก้ไม่ได้อยู่นั่นเอง นับวันก็ยิ่งแน่นยิ่งซับซ้อนเงื่อนโยงโยงอยู่กับเชือกปมอื่นๆ

เราสูญเสียอะไรไปบ้างจากการที่ประเทศมีรายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้น เราหวังกำไรจากธุรกิจการท่องเที่ยวโดยไม่มีกฎหมายปกป้องวัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติอย่างรัดกุม วัฒนธรรมเมืองเข้าแทนที่วัฒนธรรมท้องถิ่น ศิลปะกลายเป็นสินค้าที่ผลิตเพื่อขายเท่านั้น ไม่จำเป็นต้องสะท้อนภูมิปัญญาหรือพัฒนาในเชิงสุนทรียภาพ คนหนุ่มสาวอพยพละทิ้งถิ่นฐานบ้านเกิด ในชนบทเหลือแต่เด็กและคนชรา ในที่สุดประเทศของเราก็ได้เจริญรุดหน้าเช่นเดียวกับประเทศอุตสาหกรรมไม่ ชนบทยากไร้ ในเมืองแออัด กรุงเทพกลายเป็นที่ที่มีทั้งสวรรค์และนรกอยู่ในบริเวณใกล้ๆ กัน ถัดจากย่านห้างสรรพสินค้าและ คอนโดมิเนียมก็คือหอย่อมชุมชนแออัดแหล่งเสื่อมโทรมขาดการดูแลด้านสุขอนามัย คนกลุ่มหนึ่งซื้ออาหารสุนัขนำเข้าปละหลายล้านบาท คนอีกกลุ่มหนึ่งซื้ออาหารอยู่ตามภูเขาขยะ ขอทานไม่ได้รับการดูแลเพราะรัฐจัดเก็บภาษีได้น้อย คนส่วนใหญ่ยังมีรายได้น้อย เงินงบประมาณทุ่มไปกับการพัฒนาอุตสาหกรรม ในขณะที่ภาคเกษตรซึ่งเป็นความรู้เดิมที่บรรพบุรุษสั่งสมมาก็ถูกทอดทิ้งมานาน ผลจึงเป็นเช่นคำกล่าวของพระธรรมปิฎก (2541:83) “ดีที่มีอย่างเกษตรก็ทิ้งให้มันหลุดมือไป ดีใหม่อย่างอุตสาหกรรมก็ไปเอามาไม่ได้ ไม่ได้สักอย่าง เสียทั้งสองอย่าง”

เมื่อมองถึงพลวัตภายนอก วัฒนธรรมอื่นๆ สามารถแพร่ขยายเข้าสู่ประเทศของเราได้หลายทาง และหลายมิติมากกว่าช่วงเวลาใดในประวัติศาสตร์ ในศตวรรษที่ 80 คนไทยเริ่มรู้จักคำว่า โลกาภิวัตน์ โลกที่ไร้พรมแดนระหว่างประเทศ มีการเคลื่อนย้าย ติดต่อกันทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม อย่างอิสระการเชื่อมโยงถึงกันอย่างรวดเร็วนี้มีตัวเร่งคือ ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารและคมนาคม ในยุคนี้บทบาทของข้อมูลข่าวสารทำงานอย่างโดดเด่น ทำให้คนต่างชาติต่างภาษาได้รู้จักและติดต่อกันง่ายขึ้น เราโอนเงินข้ามโลกได้เพียงการกดปุ่ม

เรารับรู้ข่าวสารบ้านเมืองอื่นได้อย่างใกล้ชิดราวกับเกิดขึ้นใกล้ๆ ตัวเราเอง ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศเพิ่มมากขึ้น มีการเคลื่อนย้ายสินค้า วัตถุดิบ การอพยพย้ายถิ่นของแรงงาน การเดินทางของนักลงทุนและเงินทุน การส่งองค์ประกอบของสินค้าแต่ละส่วนไปผลิตในประเทศต่างๆ ฯลฯ ปรากฏการณ์เหล่านี้ทำให้ภายในหนึ่งชุมชนประกอบด้วยคนหลายชาติหลายวัฒนธรรม และเทคโนโลยีการสื่อสารก็สามารถช่วยให้คนในชุมชนผูกพันเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมนอกชุมชนที่ตนดำรงอยู่ เช่น ชายคนหนึ่งชอบชมฟุตบอลยุโรป ดูหนังอเมริกัน ร้องเพลงญี่ปุ่นจากคาราโอเกะ และคุยผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์กับเพื่อนชาวจีน จะเห็นได้ว่าสังคมจะมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมมากขึ้น ผสมผสานซับซ้อนมากขึ้น ทั้งในโลกแห่งความจริงและโลกของสื่อโทรคมนาคม

ในยุคโลกาภิวัตน์ ผู้ที่สามารถควบคุมข้อมูล และข่าวสาร คือผู้มีอำนาจ (ประเวศ วะสี 2530:145) สิ่งที่เสนอผ่านสื่อต่างๆ นั้นมี 2 แบบ คือ เรื่องที่คาดว่าเขาสนใจกับเรื่องที่ต้องการให้ประชาชนสนใจ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเป็นการนำเสนอผ่านการเลือกสรร สามารถปิดเป็น สร้างกระแสความคิดของคนในสังคมไปในทิศทางที่ต้องการได้

เป้าหมายใหม่ของการดำเนินนโยบายของรัฐ ไม่ใช่ชัยชนะจากสงครามกองทัพ เพราะในสมัยใหม่ การทำให้ผู้อื่นตกอยู่ภายใต้อำนาจหรือการช่วงชิงทรัพยากร โดยใช้กำลังจะถูกสังคมโลกตำหนิได้ง่าย เป้าหมายของรัฐคือชัยชนะในสงครามเศรษฐกิจเพราะอำนาจรัฐจะมั่นคงเมื่อสามารถทำให้ประชาชนอยู่ดีกินดี มีงานทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจครอบคลุมตั้งแต่การผลิต การบริโภค การซื้อ การใช้ การคิด การตัดสินใจ ครอบคลุมทุกอย่างที่เรียกว่าวัฒนธรรม การครอบงำวัฒนธรรมจึงเป็นยุทธศาสตร์สูงสุดของสงครามเศรษฐกิจ การครอบงำโดยใช้วัฒนธรรมทำให้อีกฝ่ายยอมตามด้วยความเต็มใจ ยอมรับวิถีคิด ยอมรับชีวิตแบบเขา ซึ่งหมายถึง การกิน การอยู่ การใช้สินค้าแบบเขาจนตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบมากขึ้นเรื่อยๆ และพ่ายแพ้อย่างไม่รู้ตัว (เทียนชัย วงศ์ชัย สุวรรณ 2539:บทที่ 3)

ดินเกิดชาวไทย	อย่ามัวหลับไหลลุ่มหลง
ชาติจะเรืองดำรง	ก็เพราะเราทั้งหลาย
ถ้ามัวหลับมัวหลง	เราก็คงมลาย
เราต้องรีบชวนชวาย	ดินเกิดชาวไทย

บ้านเมือง ยามเฟื่องฟูรุ่งเรือง ก็อย่าลืมชวนชวาย
 เพลอตัวศึกมา เราจะพากันตาย จำไว้เถอะท่านทั้งหลาย ดินเกิดชาวไทย

ชาติไทย เราไม่น้อมยอมใคร จะสู้จนชีพสลาย
 หวังผลUNGแหลมทอง เราพี่น้องหญิงชาย อย่าให้ชาติสูญหาย ดินเกิดชาวไทย

เพลงดินเกิดชาวไทย
 เนื้อร้อง หลวงวิจิตรวาทการ

ชัยชนะอันแท้จริงอยู่กับผู้ครองสติ การพัฒนาคน และพัฒนาประเทศจะประสบความสำเร็จสมบูรณ์มิได้ หากเราละเลยมิติทางวัฒนธรรม “เศรษฐกิจพอเพียง” ตามโครงการในพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็เป็นการเริ่มต้นที่ วัฒนธรรม นั่นคือภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการสร้างระบบเศรษฐกิจที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในชุมชน โสภณ สุภาพงษ์ (2541) ผู้ได้รับรางวัล แมกไซไซ สาขาบริการสาธารณะกล่าวว่า “เศรษฐกิจแบบพอเพียงไม่ใช่กระบวนการทางเศรษฐกิจใดๆ แต่เป็นกระบวนการทางสังคมซึ่งต้องไปด้วยกัน การผลิตบนพื้นฐานวัฒนธรรมท้องถิ่น คือการให้คนผลิตในสิ่งที่พวกเขาถนัด มีความรู้ดี อาศัยทรัพยากรจากสภาพแวดล้อมในชุมชน แล้วค่อยๆ ปรับปรุงพัฒนาให้เจริญขึ้น ดำรงรักษาคุณธรรม จริยธรรมที่พวกเขายึดถือ นั่นคือ การแบ่งปันกัน การผลิตบนความพอดี คือ พอเพียงทั้งบริโภคเองและเพื่อขาย การรักษาความสามัคคี กลมเกลียวกันในชุมชน เศรษฐกิจพอเพียง ก็คือระบบที่ทำให้คนพึ่งตนเองได้ พึ่งพาความรู้และวัฒนธรรมของตนเอง พึ่งทางวัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่น และมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีในชุมชนของตน โดยไม่ต้องพึ่งพาเงินทุน เครื่องจักร และวัตถุดิบจากต่างประเทศ” การพัฒนาแบบเดิมนั้นยิ่งพัฒนาก้ยิ่งจน มีหนี้สินมากขึ้น คุณภาพชีวิตต่ำลง น้ำเสีย อากาศเป็นพิษ ทรัพยากรธรรมชาติ

ถูกทำลาย อาหารที่เคยหาได้ในท้องถิ่นกลับต้องซื้อหากันในราคาแพง ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของคนในสังคมถูกลืม โสภณ สุภาพงษ์ ให้แนวคิดต่อการแก้ปัญหาเศรษฐกิจว่า “อย่าไปพึ่งฟองสบู่ให้ฟู เพื่อกิจกรรมเก็งกำไรของคนกลุ่มเล็กๆ ต้องลงมาที่ภาคการผลิตจริง” ทุกอย่างที่คนไทยผลิตได้ก็คือการเจริญเติบโตของวัฒนธรรมไทย

ในการแข่งขันทางเศรษฐกิจระดับระหว่างประเทศ หากวัฒนธรรมไทยมีความเข้มแข็งก็จะช่วยให้คนไทยรู้จักตนเอง รู้จักลักษณะเด่นของตัวเอง ทุกวันนี้ “การเลียนแบบ” กำลังจะกลายเป็นนิสัยประจำชาติ เราอยากเหมือนคนอื่น จนสูญเสียความเป็นตัวของตัวเอง เห็นลูกเขาเป็นวิศวกร ก็อยากให้ลูกเราเป็นวิศวกร ไม่สำรวจเลยว่าลูกเราเก่งด้านใด เห็นเขาเล่นหุ้น ก็อยากเล่นหุ้น ไม่ถามตัวเองเลยว่า บั้นหุ้นเป็นหรือไม่ เราไม่ได้มองหาลักษณะเด่นของตนเองแล้วพัฒนาไปตามพื้นฐานนั้น ในที่สุดพัฒนาสิ่งใดก็ไม่ประสบความสำเร็จเพราะเป็นการพัฒนาแบบ “เห็นช้างขี้ ขี้ตามช้าง”

ในการผลิตระหว่างประเทศที่มีการแบ่งงานกันทำ ของระบบค้าเสรี เราควรเลือกผลิตในสิ่งที่เราถนัด มีความชำนาญ เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมภายในประเทศ และได้เปรียบในการแข่งขัน ธีรยุทธ บุญมี (2537) กล่าวว่า “ทุกประเทศประสบความสำเร็จได้ตามประวัติศาสตร์ และศักยภาพตามวัฒนธรรมของตัว สวิสเซอร์แลนด์ ประสบความสำเร็จด้านการบริการ เพราะเป็นศูนย์กลางด้านภาษาและวัฒนธรรมของยุโรป อิตาลีเป็นผู้นำด้านแฟชั่นและการออกแบบ เพราะมีพื้นฐานรักศิลปะสืบทอดมาหลายชั่วคน ฝรั่งเศสมีรายได้และมีชื่อเสียงจากความร่ำรวยทางศิลปะ วัฒนธรรม เกาหลีใต้ มีญี่ปุ่นช่วยวางพื้นฐานอุตสาหกรรมตามประวัติศาสตร์ สิงคโปร์ ส่องกง เคยมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับอังกฤษ”

เมืองไทยของเรามีของคืออยู่มาก และคนไทยก็มีภูมิปัญญา มีความสามารถ เพียงแต่ไม่ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ธีรยุทธ ให้ทัศนะว่า “นอกจากการเกษตรแล้ว อาชีพที่คนไทยทำได้ดีคือ การบริการ และศิลปะการออกแบบ เช่น ออกแบบเสื้อผ้า อัญมณี เฟอร์นิเจอร์” ฯลฯ” หากมีการผลักดันพรสวรรค์ของคนไทยทางด้านนี้ และมีการจัดระบบการตลาดที่ดี ก็จะสามารถทำรายได้ให้กับประเทศได้มาก สำหรับธุรกิจการบริการ คนไทยได้เปรียบเพราะมีบุคลิกภาพที่เจริญตาเจริญใจ มีความถนัดในงานต้อนรับขับสู้ดังกล่าวที่ว่า “เป็นธรรมเนียมไทยแท้แต่โบราณ ใครมาถึงเรือนชานต้องต้อนรับ” คนไทยโดยธรรมชาติเป็นคนยิ้มแย้มแจ่มใส ช่างเอาอกเอาใจ

ภูมิประเทศและภูมิอากาศมีส่วนเสริมให้คนไทยมีนิสัยร่าเริง สามารถสร้างความสำราญและมีจิตใจ
เปิดกว้างในการติดต่อสัมพันธ์กับคนชาติต่างๆ

จะเห็นได้ว่ารายได้ของประเทศกับวัฒนธรรมนั้นเป็นของคู่กัน เมื่อใดที่ประเทศไม่มี
วัฒนธรรมไทย คนไทยไม่มีความเป็นไทย ก็จะไม่มีความเกี่ยวข้องกับบ้านเมืองเรา การผลิตสินค้าและ
ธุรกิจการท่องเที่ยวจะอยู่รอดได้ก็ด้วยความแปลก ความต่าง การมีตัวตนของเราที่ไม่เหมือนชาติอื่น
แม้ในประเทศอุตสาหกรรมก็ให้ความสำคัญกับการรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิม เช่น ญี่ปุ่นแม้กลายเป็น
ประเทศอุตสาหกรรมแต่วัฒนธรรมญี่ปุ่นก็ไม่สูญหาย โตเกียว เป็นเมืองที่ “ป่า รถยนต์ และซุค
กิโมโน” อยู่ร่วมกันได้เราสามารถพบสามสิ่งนี้ได้ไม่ยากในเมืองหลวงของญี่ปุ่นวัฒนธรรมเกี่ยว
ข้องกับความสามารถในการผลิต การบริโภค วิธีคิด การตัดสินใจและรสนิยมของคนในชาติ
สินค้าอุตสาหกรรมจากญี่ปุ่น ชนະใจผู้บริโภคได้มากกว่าสินค้าตะวันตก ก็เพราะการออกแบบใหม่
ที่ผสมผสานกับวัฒนธรรมแบบญี่ปุ่น ซึ่งเน้นความพิถีพิถัน ละเอียดอ่อน สวยงาม ดึงดูดใจ และ
เหมาะสมกับวิถีชีวิต ดังนั้นการพัฒนาในด้านอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีสมัยใหม่ก็ไม่จำเป็นต้อง
ทำให้ห่างไกลจากความเป็นไทยที่เรามี ในอดีต ขนมหองหีบทองหยอดก็มีได้เกิดในประเทศไทย
แต่มีต้นกำเนิดจากโปรตุเกส คนไทยโบราณรู้จักนำมาดัดแปลง ปรับปรุงรสชาติ จนมีลักษณะเด่น
กลายเป็นขนมประจำชาติ การรับความรู้ต่างๆ จากระวันตกไม่ใช่สิ่งที่ผิด แต่ต้องนำมาประยุกต์เข้า
กับภูมิปัญญาของคนไทยเอง เราก็จะได้ความรู้ใหม่ๆ และผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ อีกมากมายที่มีคนไทย
เป็นเจ้าของ ต่อไปถ้าชาวต่างประเทศต้องการมาเรียนรู้เรื่อง เทคโนโลยีชีวภาพ ยาสมุนไพร
เทคนิคศิลปกรรมไทย ศาสตร์ของการบริการ ฯลฯ เขาก็ต้องเดินทางมาเรียนในเมืองไทย ไม่ใช่รอ
รับนักเรียนไทยไปเรียนมหาวิทยาลัยในประเทศของเขาเท่านั้น หากเราไม่ปลูกฝังส่งเสริมด้าน
วัฒนธรรม เราก็จะไม่มียอดความรู้ที่เป็นของไทยเอง และไม่มีผลผลิตใดในสังคมที่เราจะภาคภูมิใจ
ได้

วัฒนธรรมไม่เพียงสัมพันธ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังเป็นปัจจัยสำคัญของการ
สร้างสังคมที่เป็นปึกแผ่นและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การปลูกฝังวัฒนธรรมทางจิตใจก็คือการ
เสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมของคนในสังคม สังคมใดที่ไม่มีความมั่นคงปลอดภัย มีโจรผู้ร้ายชุก
ชุม ผู้นำประกอบอาชีพทุจริต ประชาชนไม่มีความสุข สังคมนั้นก็คือสังคมที่มีวัฒนธรรมทาง
จิตใจเสื่อมถอย ไม่อาจสร้างระบบระเบียบ เสถียรภาพและระบบการปกครองที่ดีขึ้นในสังคมได้

วัฒนธรรมประจำชาติที่เข้มแข็งสะท้อนถึงความสมัครสมานสามัคคีในสังคม ปัจจุบันนี้คนไทยตระหนักถึง “ความเป็นไทย” น้อยลง จึงไม่รู้ว่าตนเป็นพวกเดียวกัน มีสายเลือดไทยที่สืบสานมาจากบรรพบุรุษเดียวกันคนไทยรุ่นใหม่นิยมสร้างบ้านกำแพงทึบและสูง ยิ่งบ้านใหญ่ กำแพงยิ่งสูง เพื่อปิดกั้นการติดต่อจากเพื่อนบ้านและคนเดินผ่านไปมา หากใครสักคนถูกทำร้ายหรือประสบอุบัติเหตุ คนไทยก็สมัครใจเป็น “ไทยมุง” มากกว่าเข้ายุ่งเกี่ยวให้ความช่วยเหลือ แม้จะช่วยเหลือฟรีที่เรียกตำรวจก็กลับรู้สึกว่าเป็นความลำบากลำบากในการทำกุศลช่วยเหลือคนไทยด้วยกัน คนไทยซื้อสินค้าและบริการจากต่างประเทศมากกว่าที่เงินตัวเองมี คิดถึงผลกระทบต่อเศรษฐกิจส่วนรวมน้อยลง ห่วงใยเพื่อนร่วมชาติน้อยลง การรณรงค์ทางวัฒนธรรมอย่างจริงจังจะช่วยลดปัญหาเหล่านี้ เพราะวัฒนธรรมจะทำให้คนระลึกได้ว่า “ฉันเป็นคนไทย” มีความผูกพันกับชาติและเพื่อนร่วมชาติเกิดพลังความร่วมมือที่ทำให้ประเทศผ่านพ้นวิกฤตต่างๆ ไปได้ เช่น เกิดอุทกภัยในบางจังหวัด แม้เป็นคนที่ไม่เคยรู้จักคนไทยก็เทน้ำใจบริจาคช่วยเหลือในฐานะคนในครอบครัวเดียวกันคือครอบครัวไทย

ปัญหาของคนในสังคมทุนนิยมซึ่งมีวิถีชีวิตแบบต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างแข่งขัน ก่อให้เกิดความเครียด ความเปลี่ยนแปลง ไร้มิตรแท้ ชีวิตต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ไร้ความมั่นคงสามารถแก้ไขได้โดยปรัชญาตะวันออก ซึ่งสอนให้รักครอบครัว รักชุมชน และรักเพื่อนมนุษย์ ความสัมพันธ์ดั้งเดิมของคนไทย เช่น การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เมตตากรุณา รักสงบ และพึ่งพาอาศัยกันเห็นคุณค่าของกันและกัน จะช่วยลดความตึงเครียด ความวุ่นวายของคนในสังคมสมัยใหม่ ลดความห่างเหินระหว่างชนชั้น เสริมให้สัมพันธ์ภาพของคนในสังคมมั่นคงและแน่นแฟ้น

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2541-2544) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ปัญหาของมนุษย์โดยแท้จริงแล้วมีความซับซ้อน ไม่ได้มีแต่ความต้องการพื้นฐานเพียงกินอิ่มนอนหลับ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงไม่ควรมีความหมายแคบๆ เพียงพัฒนาศักยภาพในการทำมาหากิน แต่ยังหมายรวมถึงการยกระดับจิตใจ สติปัญญา และเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ความสามารถเหล่านี้ต้องใช้ศิลปวัฒนธรรมเป็นเครื่องหล่อหลอม

หากเรากลับไปทบทวนคุณสมบัติของคนไทยแล้ว เราก็จะยิ่งมั่นใจว่าคนไทยมีวัฒนธรรมที่มีความดีมีคุณค่า ลึกซึ้งในการคิดและการดำเนินชีวิต เช่น คำสอนแบบไทยที่ว่า

รำมาชิมารำ	เรียงระบำกันให้สนุก
ยามงามเราทำงานจริง	ไม่ละไม่ทิ้งจะเกิดเช็ญชุก
ถึงยามว่างเราจึงรำเล่น	ตามเชิงเช่นเพื่อให้สร้างทุกข์
ตามเยี่ยงอย่างตามยุค	เล่นสนุกอย่างวัฒนธรรม
เล่นอะไรให้มีระเบียบ	ให้งามให้เรียบจึงจะคมจำ
มาชิม่าเจ้าเอ๋ยมาเพื่อนรำ	มาเล่นระบำของไทยเราเอ๋ย

ดินแดนไทยนอกจากเป็นเมืองแห่งการเกษตรกรรมและการค้าแล้ว ยังเป็นเมืองศิลป์ คือเมืองที่มีศิลปะเฟื่องฟูอย่างต่อเนื่องมาช้านาน ศิลปินไทยได้รับการเล็งดูจากราชสำนัก พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ทรงทำนุบำรุงวัฒนธรรมให้เจริญคู่ไปกับชาติบ้านเมือง ดังพระราชชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6

ใครดูถูกผู้ชำนาญในการช่าง
ความคิดขวางเฉไฉไม่เข้าเรื่อง
เหมือนคนไพร่ไม่รู้งเรื่อง
จะพูดด้วยนั้นก็เปลืองซึ่งวาจา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันก็ทรงเป็นศิลปิน ทั้งในด้านวรรณคดีและดนตรี และทรงเป็นองค์ศาสนูปถัมภก พระบาทสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถทรงอุปถัมภ์โครงการศิลปาชีพ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงเป็นแบบอย่างในการอนุรักษ์มรดกของชาติ ทางราชการจึงกำหนดให้วันที่ 2 เมษายนของทุกปีซึ่งเป็นวันคล้ายวันพระราชสมภพเป็นวันอนุรักษ์มรดกไทย พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระบรมวงศานุวงศ์เกี่ยวกับงานด้านวัฒนธรรมมีอยู่มากมาย และจะประสพประสิทธิผลสมบูรณ์หากคนไทยทั้งชาติเล็งเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมไทย และดำเนินรอยตามเบื้องพระยุคลบาท

หนทางในการเสริมสร้าง และกล่าวย้าวัฒนธรรมไทยของเราจะสำเร็จได้หากยืนอยู่บนหลักการ 4 ประการ ประการแรก เราต้องมีโลกทัศน์ที่กว้างไกล ในยุคโลกาวิวัฒน์วัฒนธรรมไทยไม่เพียงแต่มีชื่อหรือเป็นที่เข้าใจกันอยู่แต่ในประเทศเท่านั้นแต่ต้องเป็นที่ยอมรับในสังคมโลกด้วยการคงไว้แต่วัฒนธรรมดั้งเดิมโดยไม่ปรับโลกทัศน์เข้ากับบริบทสังคมและยุคสมัย ทำให้เกิดจิตสำนึกแห่งการอนุรักษ์จนเหนี่ยวรั้งการพัฒนา เช่น การที่ข้าราชการไทยไม่อนุญาตให้ชาวต่าง

ชาติผลิตภาพยนตร์เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ราชสำนักไทยในประเทศไทย สะท้อนให้เห็นถึงการมีวิสัยทัศน์ที่ไม่กว้างไกลนัก ยุคนี้เป็นยุคที่คนทั่วโลกพูดคุยด้วยภาษาที่เข้าใจกันได้ การที่เขายื่นหนังสืออย่างเป็นทางการยอมให้คนไทยเป็นที่ปรึกษา ตรวจสอบบทภาพยนตร์ และควบคุมการผลิต ถือเป็นกาให้เกียรติและให้โอกาสต่อรองแก่เรา ภาพยนตร์เป็นงานศิลปะไม่ใช่งานวิชาการที่เน้นความถูกต้องในเชิงข้อมูลอย่างเคร่งครัด การไม่อนุญาตให้ถ่ายทำในประเทศไทย เป็นการปล่อยให้เขาไปถ่ายทำในประเทศอื่น ซึ่งเราควบคุมไม่ได้ ทักท้วงไม่ได้ ห้ามไม่ให้เผยแพร่สู่สายตาชาวโลกก็ไม่ได้ ดังนั้นเมื่อเราสะท้อนถึงบทบาทในการควบคุมสื่อในระดับระหว่างประเทศชาตินี้เราก็ไม่มีอำนาจอะไรเลย นักอนุรักษ์จึงควรเปิดตาให้กว้าง มองเห็นการเปลี่ยนแปลงและบทบาทของสถาบันต่างๆ ในระบบโลก วัฒนธรรมไทยจะคงได้รับการยอมรับในวงที่กว้างกว่าสังคมไทย หากตั้งกฎเกณฑ์ให้ทุกอย่างเป็นไทยแท้ๆ เหมือนเมื่อกว่าร้อยปีก่อนอย่างครบถ้วน คงเป็นไปได้ยากที่จะทำให้การเผยแพร่วัฒนธรรมสัมฤทธิ์ผล เราจะต้องเลือกระหว่างการเก็บหนังสือไว้บนหิ้งสภาพหนังสือเรียบร้อยดี เพราะไม่อนุญาตให้ใครอ่าน กับการวางหนังสือไว้บนโต๊ะ สภาพหนังสือไม่เรียบร้อยเท่าเดิม แต่มีคนเปิดอ่านบ่อยครั้งวัฒนธรรมไทยก็เหมือนกับหนังสือ เด็กรุ่นใหม่อ่านครั้งแรกเขาอาจไม่เข้าใจนัก เมื่อได้อ่านครั้งแล้วครั้งเล่าก็จะยิ่งเข้าใจ ซาบซึ้งในความหมาย และเราต้องยอมรับหากวัฒนธรรมไทยเจริญได้โดยมีเทคโนโลยี และวิทยาการสมัยใหม่เป็นตัวช่วยเนื่องจากวัฒนธรรมย่อมสร้างเสริมขึ้นจากวัตถุดิบของสังคมแต่ละสมัย

การฟื้นฟูวัฒนธรรมไทยในยุคโลกาภิวัตน์จะมีประสิทธิภาพยิ่งถ้ามีการประสานงานที่ดีกับสื่อมวลชน เพราะยุคนี้เป็นยุคที่สื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อคนในสังคม หากคนของภาคสื่อมวลชนใช้อำนาจสื่ออย่างมีวัฒนธรรมก็จะเป็นประโยชน์ต่อประชาชน และสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับประเทศชาติ

ประการที่ต่อมา การรักษาและเสริมสร้างวัฒนธรรมต้องมีกฎหมายที่คุ้มครองและภาครัฐบาลให้การสนับสนุน ระบบกฎหมายที่ดีจะป้องกันไม่ให้ธุรกิจการท่องเที่ยวโดยเงินโดยทำลายวัฒนธรรมไทย กฎหมายที่ดีจะกล้าจัดเก็บภาษีจากสินค้านำเข้าประเภทฟุ่มเฟือยที่นำเข้าเพื่อ “การเสพ” แต่ไม่มีผล ในการ “สร้าง” วัฒนธรรม รัฐบาลที่ดีจะไม่เลกความร่ำรวยของคนกลุ่มเล็ก ๆ กับความขมขื่นของคนส่วนใหญ่ ที่ต้องมีคุณภาพชีวิตที่ต่ำลง สังคมไม่สงบสุข สภาพแวดล้อมเป็นพิษ ไม่มีบรรยากาศที่เหมาะสมแก่การเจริญเติบโตของวัฒนธรรม เงินทุนในการค้นคว้าวิจัยสร้างภูมิปัญญาใหม่ การจัดกิจกรรมและการสร้างสถาบันทางศิลปวัฒนธรรม ล้วนต้องอาศัยการสนับสนุน

สนับสนุนส่งเสริมจากภาครัฐบาล ในฐานะ ผู้นำในการ “เสริมสร้างและกล่าวยา” เกี่ยวกับวัฒนธรรม
ของเราอย่างตั้งใจจริง

ประการที่สาม คือการดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมท้องถิ่น เราคงเคยได้ยินคำกล่าวที่ว่า “กรุงเทพ
ไม่ใช่ประเทศไทย” หรือ “วัฒนธรรมอเมริกันไม่ใช่วัฒนธรรมโลก” นอกจากวัฒนธรรมไทยที่เป็น
ศูนย์กลางหรือวัฒนธรรมร่วม สะท้อนความคล้ายคลึงของชาวไทยกลุ่มต่างๆ แล้วเมืองไทยยังมี
วัฒนธรรมท้องถิ่นอีกหลากหลาย เนื่องจากประเทศของเราประกอบด้วยคนหลายภูมิภาค หลายชน
ชาติ (เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ 2533) การรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นก็คือการรักษาความร่ำรวยทาง
วัฒนธรรมของไทย อีกทั้งทำให้คนรักถิ่นฐานบ้านเกิด สามารถดำรงชีวิตและพัฒนาวัฒนธรรมที่
ตนรู้จักดีต่อไปได้ในชุมชนของตน ในอนาคตวัฒนธรรมท้องถิ่นอาจกลายเป็นที่รู้จักในระดับชาติ
และนานาชาติมากขึ้น

ประการสุดท้าย การรักษาวัฒนธรรมไทยต้องยืนอยู่บนหลักการทางพุทธศาสนา “มัชฌิมา
ปฏิปทา” หรือ ทางสายกลาง ดังบทกลอนตอนหนึ่งที่กล่าวไว้ว่า

สายซอชิงตึงนักรักมักขาด
แม่หย่อนไปก็อาจไม่เป็นเสียง
หากไม่หย่อนไม่ตึงจะพึงเพียง
เป็นสำเนียงทำนองที่ต้องการ

ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง
รวบรวมโดย อาจิม จันทรัมย์พร (2534)

สถานการณ์ของโลกสมัยใหม่ขณะนี้ ไม่มีประโยชน์อะไรเลยหากเรามองโลกเพียงด้าน
เดียว หรือทุ่มเทกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างสุดตัวการหันไปสู่วัฒนธรรมอย่างสุดโต่ง ไม่ใช่แนวคิดที่
ฉลาดนัก เพราะไม่มีวัฒนธรรมใดดีอย่างสมบูรณ์แบบและไม่มีประเทศใดอยู่ได้โดยโดดเดี่ยวตัวเอง
การอนุรักษ์ไม่ใช่การหวนกลับไปใช้ชีวิตแบบอดีต วัฒนธรรมไทยบางอย่างเป็นสมบัติของยุคสมัย
และสร้างขึ้นตามความจำเป็นของลักษณะสังคม เช่น “ผู้หญิงเป็นช่างเท้าหลัง” เพื่อให้มีเพศที่ทำ
หน้าที่ดูแลกิจกรรมภายในบ้าน ความเชื่อเรื่องผีป่า เพื่อป้องกันการตัดไม้ทำลายป่า การลงแขก
เกี่ยวข้าว เพื่อระดมแรงงานแทนการจ่ายค่าแรง (นิธิ เอียงศรีวงศ์ 2536) วัฒนธรรมบางส่วนจึงมี

คำในเชิงประวัติศาสตร์ เพื่อให้เราได้เรียนรู้ภูมิปัญญาและพัฒนาการของบรรพบุรุษ สิ่งที่ดีของ
วัฒนธรรมไทยในอดีตจะใช้ได้ในปัจจุบันก็ต่อเมื่อเราเลือกบางส่วนมาพัฒนา และปรับใช้โดยคำนึง
ถึงกาลเทศะ ตัวอย่างการรักษาวัฒนธรรมแบบไม่ถูกกาลเทศะ คือการใช้ระบบอุปถัมภ์ในการเลื่อน
ขั้นตำแหน่งงาน ทำให้คนไม่เอาใจใส่พัฒนาผลงาน แต่กลับเอาใจใส่เจ้านาย อีกส่วนหนึ่งคือ
วัฒนธรรมไทยที่ยังคงมีค่าอยู่จวบจนปัจจุบันนี้ เช่น หลักธรรมของพุทธศาสนามีแก่นแท้ที่เป็นจริง
ในทุกยุคสมัย แต่ในด้านเนื้อหาได้รับการพัฒนาให้เจริญงอกงาม เช่นเดียวกับต้นไม้ที่แตกกิ่งก้าน
สาขาจากเมล็ดพืชเมล็ดเดียว ผู้สืบทอดศาสนา อาทิ พระพยอมกัญญาโณ พระธรรมปิฎก แม่ชี
ศันสนีย์ เสถียรสุต ศูนย์ปฏิบัติธรรมสันตโศก ฯลฯ สามารถทำให้พุทธศาสนา กลายเป็นที่พึ่ง
ของคนที่เผชิญปัญหาในสังคมสมัยใหม่ ซึ่งเป็นสังคมที่ซับซ้อนกว่าเมื่อสองพันห้าร้อยสี่สิบสองปี
ก่อนมาก การสั่งสอนจึงต้องซับซ้อนและก้าวหน้าขึ้นตามสภาพสังคม

วัฒนธรรมตะวันตกที่เราเลียนแบบอยู่ทุกวันนี้ก็ไม่มีคุณสมบัติแบบในตัวเอง ดังจะเห็น
ได้จากการใช้เทคโนโลยีแทนที่ธรรมชาติ จนเป็นอันตรายแก่ชีวิตและทรัพยากร เช่น การใช้ปุ๋ย
เคมีจนดินเสื่อมคุณภาพและแหล่งน้ำมีสารพิษเจือปน การใช้สารกระตุ้นในเนื้อสัตว์ เป็นอันตราย
ต่อสุขภาพของผู้บริโภค มลพิษจากโรงงาน การใช้รถยนต์ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาจราจรและสารพิษ
ในอากาศ ชาวตะวันตกเองก็ให้ความสนใจกับภูมิปัญญาไทย เช่น การใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายเข้าใจ
โลกและธรรมชาติตามหลักพุทธศาสนา การผลิตอาหารชีวจิต การพัฒนาตำรายาสมุนไพร การ
เกษตรปลอดสารพิษ การสร้างระบบเศรษฐกิจที่ทำให้คนสามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติ คนไทยรู้จัก
บุญคุณธรรมชาติ ดังจะเห็นได้จาก เราเรียกธรรมชาติว่า “แม่” เช่น แม่น้ำ แม่ธรณี แม่โพสพ
เจตคติไทยจึงไม่หวังกอบโกยผลประโยชน์จากธรรมชาติแต่เพียงฝ่ายเดียว ภูมิปัญญาตะวันตกและ
ตะวันออกต่างไม่มีความเติบโตในตัวเอง แต่เป็นโลกที่ต้องการซึ่งกันและกันหากมีการประสาน
กันอย่างเหมาะสม และนำไปใช้โดยคำนึงถึงกาลเทศะก็จะก่อประสิทธิภาพสูงสุดในสภาพแวดล้อม
เช่น ยุคปัจจุบันนี้

นอกจากนั้นเรายังควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาวัฒนธรรมในเชิงลึก คือไม่เพียงเป็นที่
รู้จักแต่ต้องพัฒนาด้านคุณภาพ เพลงลูกทุ่งในปัจจุบันนี้อาจกลับมาเป็นที่นิยมแพร่หลาย แต่ไม่มี
การสร้างสรรค์ในด้านคำร้อง ทำนอง และดนตรี เพิ่มขึ้นมากนัก การอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยไม่
ควรเคร่งครัดหรือหย่อนยานแต่ควรยืดหยุ่น อย่างกังวล เมื่อเห็น ลิเก ลำตัด หนังตะลุง ปรับเปลี่ยน
กลวิธีการนำเสนอ มีเนื้อหาวิพากษ์วิจารณ์การเมืองและปัญหาเศรษฐกิจ เพราะถือเป็นการอนุรักษ์

และรู้จักพัฒนา วัฒนธรรมไทยจะดำรงอยู่ได้อย่างภาคภูมิใจเมื่อมีการบรรจุมิปัญญาของคนไทยร่วมสมัยในกระบวนการสร้างสรรค์

ชีวิตใหม่ของวัฒนธรรมไทยในยุคโลกาภิวัตน์ จะเติบโตต่อไปได้หากคนไทยสามารถหาจุดสมดุลย์ระหว่างวัฒนธรรมไทยกับวัฒนธรรมตะวันตก ระหว่างของเก่าและของใหม่ จุดที่พอเหมาะพอดีขึ้น ก็คือจุดที่ก่อให้เกิดการพัฒนาไปได้ ทำให้วัฒนธรรมไทยเจริญงอกงาม เป็นประโยชน์แก่คนไทยและประเทศชาติของเรา คุณค่า “ความเป็นไทย” มีอยู่ในตัวคนไทย อย่าให้ชาวต่างชาติรู้จักเราจากของโบราณ ปูนูนียสถาน หรือการแสดงชั่วคราวช่วยยามเท่านั้น เขาควรจะได้สัมผัสกับความความเป็นไทยจากคนไทยทุกคน วัฒนธรรมที่เข้มแข็งจะเกื้อกูลการพัฒนาทำให้ประเทศของเรายืนอยู่ได้ด้วยตัวเอง และยืนอยู่ในสังคมโลกได้อย่างมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี

“ทุกคนมีหน้าที่สำคัญที่จะไปแสดงตนว่าเป็นผู้มีวัฒนธรรม หมายถึงว่ามีอยู่ในเลือดศิลปินที่อ่อนโยนที่ละเอียดอ่อน และที่ได้ขัดเกลามาเป็นเวลาหลายศตวรรษ อันนี้เป็นเครื่องมือสำคัญในการที่จะทำให้ประชาชนชาวต่างประเทศนับถือศิลปะไทยและนับถือคนไทย การที่เขานับถือคนไทย เราก็จะมีความรู้สึกหลายอย่าง มีความรู้สึกที่คนไทยเป็นมิตร คนไทยเป็นคนที่น่ารัก เป็นคนที่น่าที่จะคบไว้เป็นเพื่อน เขาจะนับถือเราว่าเราน่าเกรงขาม เพราะว่ามีวัฒนธรรมมาช้านาน เป็นชาติที่ยืนตัวมาเป็นเวลานานหลายศตวรรษ และทำให้เขาเกรงขามว่าเราเป็นชาติที่เจริญแท้ๆ ไม่ใช่ชาติที่ป่าเถื่อน”

พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน

พระราชทานแก่คณะนาฏศิลป์กรมศิลปากร

เมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2513

วังสราญรมย์

นางสาวณิษา รักษานุกูล 4180150822 คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หนังสืออ้างอิง

เทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ. Global Vision: ผู้กระแสนวนทัศน์ใหม่. กรุงเทพฯ: ไอโอนิค อินเทอร์เน็ตรีซซอสเซส, 2539.

ธีรยุทธ บุญมี. จุดเปลี่ยนแห่งยุคสมัย. กรุงเทพฯ: วิทยุชน, 2537.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. สภาพเศรษฐกิจสังคมไทยยุคใหม่: จริยธรรมในการศึกษาสำหรับอนาคต. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2536.

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์. “ทุนนิยม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม”. ปัจจุบันและอนาคตของงานวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2533.

ประเวศ วะสี. “ข้อมูลข่าวสาร: การปฏิบัติครั้งที่สาม”. ทิศทางอนาคตไทยเพื่อความสุขถ้วนน้า. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน, 2530.

“วัฒนธรรมกับการพัฒนา”. โครงการสืบสานวัฒนธรรมไทย “ภูมิไทย นิยมไทย”.

กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.

พระธรรมปิฎก. บทสัมภาษณ์ใน สารคดี 14, 166(2541): 83-89

พระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ: ศึกษาภัณฑ์, 2521

สมคิด โชติภวนิชย์. “วัฒนธรรมกับการพัฒนา”. วัฒนธรรมประจำชาติ. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2531.

โสภณ สุภาพงษ์. บทสัมภาษณ์ใน สารคดี 14. 163(2541): 76-88

อนุমানราชชน, พระยา. เชื้อชาติ ภาษาและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, 2498.

อาจิณ จันทรัมพร. วรรณคดีไทย. กรุงเทพฯ: แม่คำผาง, 2534

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เรียงความ

เรื่อง

รักบ้านรักเมืองไทย รักษาไว้ด้วยวัฒนธรรม
เสริมสร้างและกล้าวย้า ให้สมค่าความเป็นไทย

โดย

นางสาวนลินี มาระวงษา

นิสิตชั้นปีที่ ๑ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หมายเลขประจำตัว ๕๑๕ ๓๖๑๑๘ ๒๗

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เสนอ

คณะกรรมการพิจารณารางวัลในทุนภูมิพล

x

รักบ้านรักเมืองไทย
เสริมสร้างและกล่าวคำ

รักษาไว้ด้วยวัฒนธรรม
ให้สัมค่าความเป็นไทย

ในยามนี้บ้านเมืองระส่ำระสาย

เพราะมากมายปัญหาที่ทับถม

จนก่อเกิดเป็นวิกฤตแห่งสังคม

ความรื่นรมย์แทบหมดสิ้นจากถิ่นไทย

เมืองไทยในวันนี้ หรือที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นเมืองไทยในยุควิกฤต เนื่องจากสารพันปัญหาที่เกิดขึ้น โดยมีสาเหตุใหญ่คือ การรับแนวความคิดวัตถุนิยมเข้ามาอย่างเต็มที่ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดในการพัฒนาประเทศ โดยใช้แต่เพียงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นตัวนำ ไม่มีการคำนึงถึงการยกระดับจิตใจ จึงก่อให้เกิดภาวะความเสื่อมโทรมทางจิตตามมา และกลายเป็นปัจจัยผลักดันให้เกิดปัญหาอื่นๆตามมามากมาย อาทิ ปัญหาความแตกแยกในครอบครัว ปัญหาการแพร่ระบาดของสิ่งเสพติด ปัญหาความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม ปัญหาการก่ออาชญากรรม ปัญหาเศรษฐกิจ ฯลฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาเศรษฐกิจนั้นถือเป็นยุคแห่งความมืดมนเลยทีเดียว

หากจะมองไปถึงบ่อเกิดของปัญหาเศรษฐกิจ คงต้องมองย้อนไปถึงแนวทางในการพัฒนาประเทศในช่วง ๔๐ ปีที่ผ่านมา ซึ่งมุ่งเน้นในการสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจโดยภาพรวมเป็นหลักเท่านั้น ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ระหว่างชนบทกับเมือง คนที่รวยก็ยิ่งรวย แต่คนที่จนก็กลับยิ่งจน ดังจะเห็นได้จากอัตราส่วนรายได้ระหว่างชนบทกับเมืองเมื่อปี ๒๕๐๐ อยู่ที่อัตราส่วน ๑:๘ อีก ๔๐ ปีต่อมาอยู่ที่ ๑:๑๙ ช่วง ๑๐ ปีสุดท้ายแห่งการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจ เกิดการขาดเงินลงทุนภายในประเทศ จึงมีการใช้นโยบายดึงเงินลงทุนจากต่างประเทศตลอดมา โดยผ่านมาตรการหลัก ๓ แนวทาง คือ การรักษานโยบายอัตราแลกเปลี่ยนคงที่ การดึงอัตราดอกเบี้ยให้สูง และการเปิดเสรีทางการเงินให้เงินเข้าออกในประเทศอย่างเสรี ทำให้เงินตราต่างประเทศหลังไหลเข้าสู่ประเทศไทยอย่างมหาศาลโดยขาดมาตรการควบคุมที่ดีพอ จึงเกิดการกู้ยืมลงทุนและใช้จ่ายเกินความเป็นจริงอย่างฟุ่มเฟือยในทุกๆภาคเศรษฐกิจ ราคาสินค้าสูง

ขึ้นในทุกประเภท เช่น ราคาที่ดิน ราคาอาคารบ้านเรือน เงินเดือน สินค้าอุปโภค บริโภค บริการ
ขั้นสูง ฯลฯ ปรัชญาการณีนี้อาจเกิดขึ้นอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน และไม่อาจหยุดยั้งได้ จนมีผู้กล่าวว่า
"นี่คือเศรษฐกิจแบบฟองสบู่"

วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของไทยทวีความรุนแรงขึ้นโดยลำดับ จนกระทั่งเมื่อ
วันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๔๐ รัฐบาลในขณะนั้นได้ประกาศให้อัตราแลกเปลี่ยนระหว่างเงินบาท
กับเงินตราต่างประเทศเป็นไปโดยเสรีตามกลไกทางเศรษฐกิจ หรือที่รู้จักกันแพร่หลายในชื่อของ
"ค่าเงินบาทลอยตัว" พร้อมทั้งเข้าร่วมในโครงการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของกองทุนการเงินระหว่าง
ประเทศ (IMF) นับแต่นั้นเป็นต้นมา ค่าเงินบาทก็ลดลงเรื่อยๆ หลายต่อหลายบริษัทประสบกับ
ภาวะการขาดทุนจนถึงต้องเลิกกิจการ พนักงานนับหมื่นนับแสนคนถูกเลิกจ้าง วันนี้ฟองสบู่ได้แตก
แล้ว อะไรกำลังเกิดขึ้นกับบ้านเมืองอันเป็นที่รักของเรา

" รักเมืองไทย ชูชาติไทย
ทำนุบำรุงให้รุ่งเรือง
สมเป็นเมืองของไทย "

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๒๕ ได้ให้ความหมายของ
คำว่า "บ้าน" ไว้ว่าหมายถึง "ที่อยู่, สิ่งปลูกสร้างสำหรับเป็นที่อยู่อาศัย" จึงเห็นได้ว่าบ้านเป็นนั่น
เป็นสถานที่ที่เป็นแหล่งที่สร้างครอบครัวอันประกอบด้วยสมาชิก ให้การเลี้ยงดู อบรม ให้ความรู้
แก่คนทุกคน เราทุกคนจึง "รักบ้าน" ส่วนคำว่า "เมือง" นั้น พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน
พุทธศักราช ๒๕๒๕ ได้ให้ความหมายไว้ว่าหมายถึง "...ประเทศ เช่น เมืองไทย..." เมืองไทยอัน
เป็นที่อยู่ที่อาศัย ที่ทำมาหากิน ให้ความสงบร่มเย็นแก่ปวงชนชาวไทยเสมอมาจากรุ่นบรรพบุรุษสู่
รุ่นลูกหลาน จึงไม่แปลกอะไรที่คนไทยผู้เป็นเจ้าของดินแดนด้ามขวานทองอันงดงามจะหวงแหน
และ "รักเมืองไทย" แห่งนี้

วัฒนธรรมสิ่งดีเป็นศรีศักดิ์

เอกลักษณ์ไทยมานานแต่กาลก่อน

จักช่วยให้บ้านเมืองไทยสถาพร

พันไพรีอนที่รุมเร้าเราได้เอย

ยามนี้ที่บ้านเมืองเสมือนอยู่ในวงล้อมของกองไฟ เป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคนที่จะต้องช่วยกันดับไฟนี้ จึงเกิดคำถามขึ้นว่า "แล้วเราจะใช้อะไรดับไฟ" คำตอบที่ดีที่สุดก็คือ เราต้องย้อนกลับไปหาสิ่งที่ดีของเรา สิ่งที่ยุโรปบุรุษได้สร้างสรรค์ไว้ให้จากอดีต สืบส่งมาจนถึงปัจจุบัน กลับไปสู่รูปแบบการดำเนินชีวิต ที่เรียกว่า อยู่แบบไทยๆ มีวิถีชีวิตอันงดงาม ด้วยวัฒนธรรมไทย เพราะการ "รักบ้าน รักเมืองไทย" แต่เพียงอย่างเดียวมันไม่เพียงพอ หากแต่ต้อง "รักษาไว้ด้วยวัฒนธรรม" ด้วย

คำว่า " วัฒนธรรม " นั้น ได้เข้ามาสู่ประเทศไทยภายหลังคำว่า "อารยธรรม" โดยผู้บัญญัติศัพท์ขึ้นใช้เมื่อปี ๒๔๗๕ คือ พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ขณะทรงดำรงพระยศเป็น พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร โดยทรงแปลมาจากคำว่า " CULTURE " รากศัพท์ในภาษาละตินมาจากคำว่า " CULT " ซึ่งหมายถึง ด้กัธิ ธรรมนิยม ประเพณีหรือศาสนา มาเป็นภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต โดยประกอบขึ้นจากคำ ๒ คำ คือคำว่า " วัฒนธรรม " เป็นภาษาบาลี แปลว่า เจริญ งอกงาม และคำว่า " ธรรม " เป็นภาษาสันสกฤต แปลว่า ความดี ซึ่งถ้าแปลตามรากศัพท์ก็คือ "สภาพอันเป็นความเจริญงอกงามหรือลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม " แต่ในความเป็นจริงคำว่า " วัฒนธรรม " มีความหมายอันลึกซึ้งยิ่งกว่า ได้มีผู้ให้คำนิยามไว้ต่าง ๆ กัน แต่ในที่นี้จะขอยกคำนิยามของพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) ซึ่งได้กล่าวไว้ในการปาฐกถาพิเศษเรื่อง "วัฒนธรรมกับการพัฒนา" เนื่องในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปี พระยาอนุมานราชธน เมื่อวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๓๑ ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ท่านได้ให้ความหมายไว้ว่า "วัฒนธรรมเป็นผลรวมของการสั่งสมสั่งสร้างสรรค์ และภูมิธรรม ภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาของสังคมนั้นๆ ถ้าขยายความก็อาจจะบอกว่า วัฒนธรรมนั้นรวมไปถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ทั้งหมดของสังคม ตั้งแต่ภายในจิตใจของคน มีค่านิยม คุณค่าทางจิตใจ คุณธรรม ลักษณะนิสัย แนวความคิดและสติปัญญา ออกมาจนถึงท่าที และวิถีปฏิบัติของมนุษย์ต่อร่างกายและจิตใจของตน ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ตลอดจนความรู้ความเข้าใจ ท่าทีการมอง และการปฏิบัติของมนุษย์ต่อธรรมชาติแวดล้อม ถ้าพูดให้เข้าใจง่าย วัฒนธรรมเป็นการสั่งสมประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ ภูมิธรรม ภูมิปัญญาทั้งหมด

ที่ได้ช่วยให้มนุษย์ในสังคมนั้นๆ อยู่รอดและเจริญสืบต่อมาได้ และเป็นอยู่อย่างที่เป็นในขณะนี้ ขอพูดให้สั้นอีกครึ่งหนึ่งว่า วัฒนธรรมก็คือ ประสบการณ์ความรู้ ความสามารถที่สังคมนั้นมีอยู่ หรือเนื้อตัวทั้งหมดของสังคมนั้นนั่นเอง "

วัฒนธรรมสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ รูปแบบ รูปแบบแรก คือ วัฒนธรรมประเภทวัตถุธรรม เป็นวัฒนธรรมที่สามารถจับต้องได้ เช่น ที่อยู่อาศัย อาคารบ้านเรือน อาหาร เครื่องแต่งกาย งานศิลปะ สถาปัตยกรรมต่างๆ ฯลฯ อีกรูปแบบหนึ่ง คือ วัฒนธรรมประเภทนามธรรม ไม่สามารถจับต้องได้ มักเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับทางด้านจิตใจ เป็นแบบแผน แนวทางในการดำเนินชีวิต เช่น ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ ค่านิยมต่างๆ ฯลฯ

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่ค้นพบ ได้ให้ข้อพิสูจน์ว่า คนไทยนั้นได้สร้างสมวัฒนธรรมของตนมานานนับพันๆ ปี ในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยได้สร้างสรรค์วัฒนธรรมของตนขึ้นอย่างเป็นอิสระ และร่วมกันกับบางวัฒนธรรมที่รุ่งเรืองในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีก่อนสมัยประวัติศาสตร์ ที่เชื่อถือได้ ดังเช่นที่เชื่อกันว่า วัฒนธรรมไทยร่วมกับวัฒนธรรมอื่นๆ เรียกว่า "วัฒนธรรมไต - จีน" หรือวัฒนธรรมของไทยร่วมกับวัฒนธรรมกลุ่มอินโดนีเซียน เรียกว่า "วัฒนธรรมไท - กะได - อินโดนีเซียน" เป็นต้น จากหลักฐานทางนิรุกติศาสตร์ เครื่องมือเครื่องใช้ วัตถุศิลปะ เอกสาร ตำนาน และพงศาวดารของชนชาติที่ไทยเคยมีความสัมพันธ์ด้วยในระยะเวลาอันนั้นๆ ล้วนบ่งชี้ว่า คนไทยเคยมีวัฒนธรรมมาช้านานแล้ว โดยมีวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมมาโดยลำดับ มีการผสมผสานรูปแบบวัฒนธรรมกับชนชาติใกล้เคียงอย่างชาญฉลาด จนกระทั่งมีวิถีชีวิตอันรุ่งเรือง โดยเห็นได้จากลำดับเอกสารทางประวัติศาสตร์ของคนไทย ในสมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ แสดงหลักฐานความสัมพันธ์ระหว่างชนชาติไทยกับอินเดีย มอญ เขมร โบราณจีน และชาติตะวันตก หล่อหลอมวัฒนธรรมเหล่านั้นเป็นวัฒนธรรมไทย ที่มีคุณค่าต่อสังคมไทยอย่างมหาศาลในทุกๆด้าน จนอาจกล่าวได้ว่า "คนไทยสร้างวัฒนธรรม วัฒนธรรมสร้างคนไทย"

ลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมคือ ต้องมีที่มาจากมนุษย์ โดยเฉพาะในกลุ่มชนหรือคนส่วนใหญ่ และต้องมีลักษณะเป็นประชาชาติ ซึ่งมีทั้งความหลากหลายและความคล้ายคลึง เพราะความคล้ายคลึงนั้นจะเป็นตัวบ่งชี้ความเป็นชนชาติเดียวกัน ดังนั้นความคล้ายคลึงจึงเป็น

ลักษณะประชาชาติ ส่วนความหลากหลายนั้นจะเป็นตัวบ่งชี้ถึงที่มาของประชาชน วัฒนธรรมจึงเป็นเสมือนเชื้อที่ร้อยรัดประชาชนทุกคนไว้ จึงอาจกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมสามารถเป็นตัวบ่งชี้ให้เห็นถึงความมั่นคงของชาติได้อีกด้วย ดังนั้น วัฒนธรรมจึงเป็นเครื่องมือในการรักษาบ้านเมือง ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่อยู่ในใจของทุกคนอยู่แล้ว ไม่ต้องเน้นย้ำมาก เพียงแต่หมั่นกระตุ้นโดยต่อเนื่องก็เพียงพอ วัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญที่สร้างความสะอาดสงบ ซึ่งเป็นสิ่งอันพึงปรารถนาของคนทั่วไปอยู่แล้ว และเป็นเครื่องขีดหน้าชูตาของผู้ปฏิบัติ เป็นที่ชื่นชมของคนทั่วไป ผู้ปฏิบัติเองก็จะเกิดความสุข วัฒนธรรมสอนให้คนรู้จักยั้งคิด ยั้งทำ สอนให้มีความฉลาด สุขุม รอบคอบ มีความประพฤติที่งดงาม ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า วัฒนธรรมคือสิ่งที่จะช่วยในการรักษาบ้านเมืองไทยของเราให้คงความสงบร่มเย็น สามารถแก้ไข ปัญหา ฝ่าฟันความทุกข์ยากต่างๆ และธำรงความเป็นไทยไว้ได้ตราบนานเท่านาน

บทบาทของวัฒนธรรมไทยในการรักษาบ้านเมืองของเรานั้นมีอยู่หลายรูปแบบ เช่น การมีพระมหากษัตริย์ นับตั้งแต่ประวัติศาสตร์สมัยสุโขทัย ปรากฏจนถึงปัจจุบันอันเป็นรัชสมัย แห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ไม่ว่าคนไทยจะไปตั้งรกรากอยู่ที่ใดก็จะต้องมีการสถาปนาพระมหากษัตริย์ขึ้น ซึ่งถือเป็นวัฒนธรรมหนึ่งของคนไทย สถาบันพระมหากษัตริย์นั้น ถือเป็นศูนย์รวมใจของประชาชนทุกคน เป็นเสมือนฉัตรแก้วที่คอยคุ้มครองให้บ้านเมืองรอดพ้น จากภัยพิบัติทั้งมวล แม้จะเกิดวิกฤตการณ์อันใหญ่หลวงหลายต่อหลายครั้ง แต่ก็ผ่านพ้นมาได้ ด้วยพระบารมีแห่งพระมหากษัตริย์ไทย ดังคำประพันธ์ที่ว่า

" ขาดกษัตริย์ขาดสุขทั้ง	สากล
มีแต่ทุกข์เหลือทน	คำเข้า
เกิดกตัญญูคอย	ยากยิ่ง แตนอ
มีกษัตริย์ปกเกล้า	เกลื่อนร้างร้ายสลาย "

- เทียนวรรณ -

ในภาวะเศรษฐกิจเช่นนี้ ความระส่ำระสายของบ้านเมืองได้รับการบรรเทาด้วยน้ำพระราชหฤทัย แห่งองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานแนวพระราช ดำริ " ทฤษฎีใหม่ " เน้นหลักการผลิตแบบพอเพียง ให้เกษตรกรสามารถเลี้ยงตัวเองได้ในระดับที่

พลควรแก่อดีตภาพ โดยทุกคนชุมชนต้องมีความสามัคคีเป็นที่ตั้ง ต่างฝ่ายต่างร่วมแรงร่วมใจ
ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในลักษณะ " ลงแขก " อันเป็นการนำเอาวัฒนธรรมการทำงานแต่โบราณ
กลับมาใช้ ก็จะได้ต้นทุนได้มาก หากปฏิบัติตามแนวพระราชดำริของพระองค์ท่านอย่างถูกต้อง
แล้ว ก็แน่นอนว่าสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้ในยามที่เศรษฐกิจถดถอยโดยไม่ทุกข์ยาก

เมืองไทยเมืองสุแท้	ปานสวรรค
ชนยี่ตหลักแห่งธรรม	มันไว้
อดีตสู่ปัจจุบัน	นับเนื่อง นานา
ทุกศาสน์ล้วนกอบไว้	เลิศล้ำจำเวญ

วัฒนธรรมอีกสิ่งหนึ่งของไทย คือ การเป็นสังคมที่มีศาสนาเคียงคู่
เสมอมา จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ปรากฏพบว่า ชนชาติไทยมีการนับถือพระพุทธศาสนา
ที่ลัทธิภิกษุสงฆ์และนิกายเถรวาท มาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๘ และแม้ว่าชาวไทยส่วนใหญ่จะ
นับถือศาสนาพุทธก็ตาม แต่ก็มีการผสมผสานของศาสนาอื่นๆด้วย เช่น ศาสนาคริสต์ ศาสนา
อิสลาม ศาสนาพราหมณ์ ฯลฯ แม้ต่างศาสนากันแต่ก็สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข
เพราะทุกศาสนาแม้จะมีแนวความคิด ความเชื่อ คำสอน พิธีกรรม ที่ต่างกันแต่ก็มีจุดมุ่งหมาย
เดียวกันคือมุ่งหมายให้ศาสนิกชนทุกคนเป็นคนดี ลักษณะของคนไทยที่อยู่ภายใต้อิทธิพลของ
ศาสนานั้น จะมีอุปนิสัยรักสงบ แต่ก็มี ความกล้าที่จะกระทำในสิ่งที่ถูกต้อง ดังความตอนหนึ่งของ
เพลงชาติไทยที่ว่า " ไทยนี้รักสงบ แต่ถึงรบไม่ขลาด " ทั้งยังรักความสนุกสนาน ชอบการสังสรรค์
ในกิจกรรมที่สร้างความบันเทิง อันก่อให้เกิดมิตรภาพ ลักษณะเช่นนี้มีปรากฏมาแต่ครั้งกรุงสุโขทัย
จากข้อความบางตอนจากศิลาจารึกหลักที่หนึ่ง กล่าวถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยในสมัย
นั้นว่า "...เมื่อจักเข้ามาเวียงเรียงกันแต่อรัญญิกทันเท้าหัวด้าน คมบังคมกลอง ด้วยเสียงพาทย์
เสียงพิณ เสียงเลื่อน เสียงขับ ใครมก่เล่น เล่น ใครมก่หัว หัว ใครมก่เลื่อน เลื่อน..." แสดงถึง
อุปนิสัยที่สนุกสนาน ไม่เคร่งครัดในกฎระเบียบมากนัก และมักมีกิจกรรมร่วมกันเสมอๆ เช่น
ในงานประเพณี เทศกาล งานบุญต่างๆ คนไทยจะมาพบปะชุมนุมพูดคุยกัน นอกจากนี้คนไทย
ยังมีจิตใจอันอ่อนโยน พุดจาไพเราะ ใจเย็น ไม่แสดงออกซึ่งความโกรธ หลีกแต่เพียงการเผชิญหน้า
โดยใช้อารมณ์ ดังจะเห็นได้จากสุภาษิต คำพังเพยหลายต่อหลายบท เช่น " พุดไปสองไพเบี้ย

นั่งเสียดำดิ่งทอง " "น้ำขุนไว้ใน น้ำใสไว้นอก " เป็นต้น และมัก " ยิ้ม " อยู่เป็นนิจ รอยยิ้มซึ่งเป็น
 ที่รู้จักกันดีในหมู่ชาวต่างชาติว่า " ยิ้มสยาม " ของคนไทยนั้นสามารถเกิดขึ้นได้ในทุกสถานการณ์
 ไม่ว่าจะสุข ทุกข์ โกรธ ตีใจ หรือเสียใจ จนมีคำกล่าวว่ " ยิ้มได้เมื่อภัยมา " มีการเคารพผู้
 อาวุโส ดังจะเห็นได้จากการเรียกชื่อบุคคลทั่วไปที่มักจะมีคำนำหน้าชื่อว่า พี่ น้อง ดุง ป้า น้า
 อา ฯลฯ ซึ่งลักษณะเฉพาะของคนไทยอันเกิดจากการมีศาสนาเพียงคู่บ้านเมืองนี้เองที่ช่วยในการ
 สร้างความสามัคคีอันดี ลดการขัดแย้งรุนแรง บรรเทาความยุ่งยากในประเทศ โดยเฉพาะในยาม
 หนีวุ่นหนีขวานเช่นนี้การหันหน้าเข้าหากันเพื่อช่วยกันแก้ปัญหาคือแนวทางที่ดีที่สุด และหากนำ
 อุปนิสัยอันดีงามแบบไทยๆมาใช้ให้เหมาะสมก็จะส่งผลดียิ่ง รวมทั้งการนำหลักการของศาสนา
 ต่างๆมาประยุกต์ใช้ เช่น การใช้หลักอริยสัจ ๔ ของศาสนาพุทธในการแก้ปัญหา หลักอริยสัจ ๔
 ประกอบด้วย ทุกข์ คือ ปัญหาที่ประเทศกำลังประสบ สมุทัย คือ การพิจารณาถึงสาเหตุที่ทำให้
 เกิดปัญหานั้น นิโรธ คือ การแก้ไขปัญหให้ได้สำเร็จ มรรค คือ วิธีการต่างๆที่จะใช้ในการแก้
 ปัญหา หากมีแนวความคิดที่เป็นระเบียบแบบแผนเช่นนี้ ก็จะช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ง่ายขึ้น

" ศาสนาสอนสั่งให้ ประพฤติดี
 หนึ่งยุติธรรมไปมี เลือคนผู้
 ประพฤติเพื่อประโยชน์ศรี สวัสดิ์ทั่ว กันแธ
 ตามสิ่งควรรอบรู้ เคารพเรื่องเจริญคุณ "

-พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว -

การนำหลักคำสอนของศาสนาต่างๆมาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตก็เป็นสิ่งที่ควรกระทำยิ่งเช่นกัน
 เช่น หลักเบญจศีล ของศาสนาพุทธ หลักบัญญัติ ๑๐ ประการของศาสนาคริสต์ เป็นต้น แต่ที่
 สำคัญคือต้องมีหลัก ชันติ สติ และสันติ เพื่อดำรงตนอยู่ในสังคมวันนี้ ใช้ความอดทน ใช้ความ
 สงบ ใช้ความรอบคอบ แก้ไขปัญหาทั้งหมด โดยเฉพาะ " สติ " ซึ่งเป็นเครื่องกางกั้นกิเลส คือ
 รัก โลภ โกรธ หลง ถ้าทุกคนมี ชันติ สติ และสันติในหัวใจ คือ มีความอดทนต่อปัญหา มีสติ
 สัมผัสปัญหาสำหรับการคิดแก้ไขให้ถูกต้อง รู้จักใช้ความสงบเข้าระงับจิตใจ ความทุกข์อันเกิดจาก
 ปัญหาทั้งหมดก็จะหมดไปไม่ช้า จะเห็นได้ว่าหากคนไทยปฏิบัติตามหลักธรรม คำสั่งสอน ของ
 ศาสนาที่ตนเองนับถือให้ถึงพร้อมย่อมเกิดผลดีโดยทั่วกันทั้งสิ้น ดังคำกล่าวของท่านพุทธทาสภิกขุ

ที่ว่า "...ศาสนาของใครก็ขอให้ถือกันอย่างแท้จริง โลกนี้จะรอด..." และ "ถ้าศีลธรรมไม่กลับมา
ก็โลกาวินาศ..."

วัฒนธรรมอีกอย่างหนึ่งของไทย คือลักษณะของครอบครัวที่เป็นครอบครัวใหญ่ มีสมาชิกเป็นเครือญาติหลายระดับ อาศัยอยู่ในเรือนที่สร้างในบริเวณเดียวกัน โครงสร้างของครอบครัวไทยนั้น ประกอบด้วยหลัก ๗ ประการ คือ หนึ่ง พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย เปรียบเสมือนพระในบ้าน เพราะเป็นผู้มีพระคุณได้ให้กำเนิดและเลี้ยงดูบุตร สอง สามีภรรยาเป็นหลักของครอบครัว คือ เป็นแบบอย่างความประพฤติที่ดีให้กับสมาชิกได้ปฏิบัติตาม อยู่ในฐานะที่สามารถว่ากล่าวตักเตือนสมาชิกในครอบครัวได้ สาม บุตร คือความหวังของครอบครัว ที่จะเติบโตขึ้นเพื่อสืบวงศ์ตระกูล ดูแลพ่อแม่ในยามชรา สี่ ญาติพี่น้อง เป็นร่วมเงาของครอบครัว ช่วยเหลือในยามตกทุกข์ได้ยาก ห้า เพื่อนบ้าน เสมือนกำแพงที่คอยป้องกันและเตือนภัยที่อาจจะเกิดขึ้น หก อาชีพ เป็นเครื่องบ่งบอกฐานะของครอบครัว เจ็ด ศีลธรรม เป็นเครื่องนำทางให้ทุกคนในครอบครัวดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องของคลองธรรม ความสัมพันธ์ในครอบครัวไทยนั้นมีความใกล้ชิดสนิทสนมกันยิ่ง มีญาติผู้ใหญ่คอยดูแลเอาใจใส่บุตรหลาน ปลุกฝังหลักคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรม รวมทั้งเป็นที่ปรึกษาในยามที่บุตรหลานมีปัญหา การหย่าร้างก็มีน้อยเนื่องจากมีการสื่อสารทำความเข้าใจกันระหว่างสามีภรรยา คราใดที่เกิดปัญหาก็มียุติวิธีที่น้อยคอยช่วยไกล่เกลี่ย แต่ในปัจจุบัน รูปแบบของครอบครัวไทยได้เปลี่ยนแปลงไป ตามสถานะเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรม คู่สามีภรรยาแยกออกมาตั้งครอบครัวอย่างอิสระ สมาชิกในบ้านประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก เท่านั้น ความผูกพันระหว่างสมาชิกในครอบครัวมีน้อยลง เพราะสถานะทางเศรษฐกิจสภาพความบีบคั้นทางแรงงาน สมาชิกในครอบครัวต่างต้องไปประกอบธุรกิจการงานนอกบ้านมากขึ้น จึงเกิดปัญหาตามมา อาทิ ปัญหาการหย่าร้าง ปัญหาต่างๆของเยาวชน เช่น การมั่วสุม เสพยาเสพติด ก่อการทะเลาะวิวาท ก่ออาชญากรรม การฆ่าตัวตาย เนื่องจากเยาวชนเหล่านี้เป็นผู้ด้อยประสบการณ์ ขาดผู้ชี้แนะที่ดี หากถูกชักนำจากกลุ่มคนที่ไม่ประสงค์ดี หรือคบเพื่อนที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสม ก็อาจสูญเสียอนาคตหรือสูญเสียชีวิตเลยก็ได้เลย แต่หากเราย้อนกลับคืนสู่วัฒนธรรมครอบครัวใหญ่ปัญหาเหล่านี้ย่อมลดลง และถึงแม้จะไม่สามารถย้อนกลับคืนได้ เพราะสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง แต่ก็ควรเพิ่มบทบาทของญาติผู้ใหญ่ให้มากขึ้น ให้ลูกหลานได้มีโอกาส

พบปะพูดคุยกับท่านเหล่านั้น เพื่อที่จะได้รับคำสอนอันดีงามจากผู้มีประสบการณ์และสอนสั่งด้วยความหวังดีอย่างแท้จริง ทั้งยังเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูคุณงามความดี ให้ผู้อาวุโสเหล่านั้นมีความรู้สึกเสมอว่าตนเองยังมีความสำคัญ ลดการเกิดปัญหาผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งซึ่งนับวันจะยิ่งทวีความรุนแรงได้อีกทางหนึ่งด้วย

วัฒนธรรมการประกอบอาชีพของคนไทย คือ การประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม ตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน ชีวิตของคนไทยผูกพันกับการผลิตเชิงเกษตรกรรม ดังจะเห็นได้จากการเลือกพื้นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำไหลผ่านเป็นที่ตั้งชุมชน มีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติอย่างสมดุจด มีพิธีกรรมอันแสดงถึงความกตัญญูคุณงามความดีต่อธรรมชาติที่ได้เอื้อประโยชน์แก่ตน เช่น พิธีสู่ขวัญข้าว พิธีสู่ขวัญควาย พิธีแยกนาหรือแรกนา เป็นต้น ไม่มีการใช้สารเคมีในการฆ่าหญ้า ฆ่าแมลง ฆ่าสัตว์ ไม่ใช้ปุ๋ยเคมี แต่ใช้สิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติให้เกิดการเกื้อกูลกัน เช่น ใช้มูลสัตว์ ใช้ใบไม้ใบหญ้าที่เน่าเปื่อยเป็นปุ๋ย ทำให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์ พื้นที่ป่าไม้ก็มีอยู่อย่างมหาศาล เพราะไม่มีการตัดไม้เพื่อการพาณิชย์ แต่ตัดเพียงเพื่อสร้างที่อยู่อาศัยและใช้สอยตามความจำเป็นเท่านั้น เมื่อป่าอุดมสมบูรณ์ อากาศก็ย่อมบริสุทธิ์ ฝนก็ตกต้องตามฤดูกาล แหล่งน้ำต่างๆก็ไม่แห้งเหือด ไม่เกิดอุทกภัยเพราะมีรากของต้นไม้คอยช่วยเก็บกักน้ำไว้ สัตว์ป่าก็จะมีสูญพันธุ์เพราะมีแหล่งที่อยู่อาศัยและแหล่งอาหาร สัตว์น้ำก็จะมีอย่างบริบูรณ์ เพราะคนจับปลาล่าสัตว์เพื่อประทังชีพมิใช่เพื่อการค้า และอุปกรรมในการจับก็ไม่เอื้ออำนวยต่อการจับสัตว์ปริมาณมากเช่นกัน ทว่า เมื่อสังคมไทยเปลี่ยนเป็นสังคมอุตสาหกรรมที่เน้นหนักในด้านวัตถุ ใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร ใช้สารเคมีอย่างมากมายเกินพอดี สภาพแวดล้อมจึงเสื่อมโทรมลง พื้นที่ป่าไม้ลดปริมาณลงอย่างรวดเร็ว เพราะการลักลอบตัดไม้เพื่อการค้า เมื่อไม่มีป่า สัตว์ป่าก็เริ่มลดจำนวนลงเนื่องจากขาดที่อยู่อาศัยและถูกล่า อากาศก็เต็มไปด้วยมลภาวะ เพราะไม่มีต้นไม้คอยทำหน้าที่เป็นปอดคอยเปลี่ยนก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ให้เป็นก๊าซออกซิเจน ทั้งปริมาณมลพิษในอากาศก็เพิ่มขึ้น จากท่อไอเสียของรถยนต์ การปล่อยควันพิษของโรงงานอุตสาหกรรม ภัยธรรมชาติต่างๆ ทั้งวาตภัย ภัยแล้ง ภัยน้ำท่วม ภัยน้ำเค็ม ก็เกิดขึ้นบ่อยครั้งและทวีความรุนแรงขึ้น เพราะขาดป่าไม้ที่เคยเป็นเกราะป้องกัน แหล่งน้ำต่างๆก็เริ่มแห้งขอด เพราะฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล และไม่มีป่าคอยช่วยกักเก็บน้ำไว้ให้

สัตว์น้ำก็ลดปริมาณลง เพราะไม่มีแหล่งน้ำจะอาศัย ทั้งยังมีการใช้อุปกรณ์จับสัตว์น้ำที่ทันสมัย จับทั้งปลาเล็กปลาน้อย เกิดมลภาวะทางน้ำ เนื่องจากมีคนมักง่ายทิ้งสิ่งปฏิกูลลงในแหล่งน้ำ โรงงานอุตสาหกรรมปล่อยน้ำเสีย เป็นต้นถึงเวลาแล้วที่เราจะต้องนำเอาวัฒนธรรมเกษตรกรรมอันดีงามของเราในอดีต มาปรับใช้ในยุคปัจจุบันโดยเน้นการเห็นคุณค่าของธรรมชาติ ซึ่งได้เอื้อปัจจัย ๔ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค อันเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตแก่เรา ให้ธรรมชาติอย่างรู้ค่า หยุดทำร้ายธรรมชาติ มีความกตัญญูแก่เวทียุคเดียวกับบรรพบุรุษของเรา หากสามารถกระทำได้ ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรม ปัญหาการขาดแคลนปัจจัย ๔ ปัญหาภัยธรรมชาติต่างๆ ซึ่งส่งผลร้ายต่อคุณภาพชีวิตของเราก็จะหมดสิ้นลง

ศิลปะต่างๆ คืออีกสิ่งหนึ่งที่เป็นวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าที่บรรพบุรุษของเราได้สร้างสมไว้ให้ ดังที่กล่าวไปแล้วว่าสังคมไทยนั้นเป็นสังคมเกษตรกรรมที่มีความอุดมสมบูรณ์ของพืชพันธุ์ธัญญาหาร การดำเนินชีวิตของคนไทยจึงเปี่ยมไปด้วยความสุข การมีศาสนาเคียงคู่กับสังคมเสมอมา ก็ช่วยกล่อมเกลาคจิตใจของคนไทยให้มีความอ่อนโยน ประณีต รวมทั้งการมีสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมแห่งความจงรักภักดี สิ่งต่างๆ เหล่านี้เองที่เป็นแรงบันดาลใจให้เกิดการสร้างสรรคงานศิลปะอันทรงค่า งานศิลปะของไทยจำแนกออกได้เป็น ๕ ประเภทคือ

๑. สถาปัตยกรรม ได้แก่ ศิลปะหรือวิชาที่ว่าด้วยการก่อสร้าง เช่น การก่อสร้างพระราชวัง วัด โบสถ์ วิหาร ฯลฯ
๒. ประติมากรรม ได้แก่ การปั้น หล่อ แกะสลัก เช่น พระพุทธรูป เครื่องปั้นดินเผา ถ้วยชามสังคโลก
๓. วรรณกรรม ได้แก่ การประพันธ์ การกวี เช่น วรรณคดีร้อยแก้วและร้อยกรองต่างๆ
๔. จิตรกรรม ได้แก่ ภาพเขียน ภาพวาด เช่น จิตรกรรมฝาผนัง ลายไทย ฯลฯ
๕. นาฏกรรม ได้แก่ การฟ้อนรำ การขับร้อง การดนตรี เช่น ละครนอก ละครใน โขน รำวง ฯลฯ

งานศิลปะช่วยในการรักษาความสงบสุขของบ้านเมืองได้ เพราะจะช่วยจรรโลงใจ ยกระดับจิตใจ กล่อมเกลาคจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์ ก่อให้เกิดอารมณ์ซาบซึ้ง เกิดความคิดสร้างสรรค์ หากคนไทยให้ความสนใจในศิลปะก็จะลดปัญหาสังคมได้มากมาย เช่น ปัญหาการก่ออาชญากรรม ปัญหาการ

มีวสุมเสพยาเสพตติ ฯลฯ นอกจากนี้คิดปะไทยยังเป็นสิ่งที่ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศให้มาเยือนบ้านเมืองของเรา ซึ่งหมายถึงเงินตราต่างประเทศจำนวนมหาศาลจะเข้ามาหมุนเวียนในประเทศไทยมากขึ้น ปัญหาเศรษฐกิจที่กำลังรุมเร้าเราอยู่ในทุกวันนี้ ก็จะสามารถคลี่คลายไปได้โดยเร็ว

วัฒนธรรมอันสำคัญยิ่งอีกสิ่งหนึ่งของคนไทยคือ "ภาษาไทย" ซึ่งเป็นภาษาที่มีลักษณะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว เช่น มีคำลงท้ายที่ไพเราะ เช่น ครับ ค่ะ ขอรับ ฯลฯ มีคำสรรพนามอันหลากหลายสามารถบ่งบอกสถานภาพของผู้ใช้ได้ เช่น ฉัน คุณ กระผม ดิฉัน ฯลฯ ทำให้สะดวกต่อการจัดระเบียบทางสังคม สร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยในบ้านเมือง ภาษาไทยยังก่อให้เกิดการสร้างสรรคัศจรรย์คติและวรรณกรรมทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง ก่อให้เกิดความจรรโลงใจ เกิดความคิดสร้างสรรค์แก่ผู้อ่าน ทั้งยังแฝงข้อคิดในทางธรรมอีกด้วย ดังตัวอย่างคำประพันธ์ที่ว่า

" ปลูกไมตรีอย่ารู้ร้าง สร้างกุศลอย่ารู้โรย "

-สุภาสิตพระร่วง -

นอกจากนี้ภาษาไทยยังเป็นสิ่งที่ช่วยสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นภายในชาติ ด้วยความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จากการใช้ภาษาไทยเป็นภาษาประจำชาติของคนไทยทุกคน ทำให้เกิดการร่วมแรงร่วมใจในการแก้ไขปัญหาคความยุ่งยากต่างๆที่เกิดขึ้นให้ลุล่วงไปโดยเร็ว

วัฒนธรรมไทยที่สำคัญอีกสิ่งหนึ่งก็คือประเพณี คำว่า " ประเพณี " หมายถึง "ความประพฤติที่คนส่วนใหญ่ปฏิบัติต่อกันมา จนเป็นแบบอย่างเดียวกัน เป็นระเบียบแบบแผนที่เห็นว่าถูกต้องหรือเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ มีการปฏิบัติต่อกันมา " ประเพณีมี ๓ ประเภท ประเภทแรก คือ " จารีตประเพณี " เป็นประเพณีที่เกี่ยวกับศีลธรรมและสวัสดิภาพของคนส่วนใหญ่ มีการบังคับให้กระทำ ถ้าไม่ทำก็ถือว่าผิดหรือชั่ว ต้องมีการลงโทษ เช่น นักเรียนต้องให้ความเคารพอาจารย์ ในเวลาสอบต้องไม่ทุจริต ถ้าฝ่าฝืนจะมีโทษ เป็นต้น ประเภทที่สองคือ "ขนบประเพณี " เป็นประเพณีที่มีระเบียบแบบแผนวางไว้โดยตรง หรือโดยอ้อมแบบโดยตรงคือมีระเบียบกฎเกณฑ์พิธีต่างๆกำหนดไว้ชัดเจน เช่น การไหว้ครูจะต้องทำอย่างไร ระเบียบแบบแผนของทางราชการ เป็นต้น แบบโดยอ้อมเป็นประเพณีที่รู้กันทั่วไป ไม่มีกฎเกณฑ์

แน่นอน ปฏิบัติได้เพราะมีการบอกเล่าสืบต่อกันมา เช่น การแห่นางแมว การจุดบั้งไฟ เป็นต้น โดยทั้งสองแบบสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลา ประเภทที่สามคือ " ธรรมเนียมประเพณี " เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับเรื่องธรรมดาทั่วไป ไม่มีแบบแผน ไม่มีผิดถูก เป็นสิ่งที่ปฏิบัติกันมา จนเป็นความเคยชิน จนไม่รู้ดีก็ว่าเป็นภาระหน้าที่ หากปฏิบัติไม่ถูกต้องบ้างก็ไม่ไรเรื่องร้ายแรงอะไร เพียงแต่จะถูกมองว่าเป็นผู้ไม่รู้จักรากตละเทศะ เช่น แต่งชุดสีแดงไปงานศพ ดื่มน้ำจากชาม แทนแก้ว เป็นต้น หากคนไทยปฏิบัติตามประเพณีไทย ย่อมทำให้สังคมมีความสงบเรียบร้อย สามารถแก้ไขปัญหาความยุ่งยากต่างๆไปได้ด้วยดี ไม่เกิดปัญหาความแตกแยก ความขัดแย้งใดๆ ในสังคม นอกจากนี้วัฒนธรรมประเพณีอันงดงามของไทยยังเป็นสิ่งที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยือน บ้านเมืองของเราได้เป็นอย่างดี ไม่แพ้วัฒนธรรมทางด้านศิลปะเลยทีเดียว ซึ่งย่อมหมายถึงเงินตราต่างประเทศจำนวนมหาศาล ที่จะเข้ามาสู่กิจกรรมเศรษฐกิจของบ้านเมืองของเรา

วัฒนธรรมไทยของเรายังมีอีกมากมายจนยากจะกล่าวถึงได้หมด ซึ่งล้วนแล้วแต่มีส่วนช่วยในการรักษาความเป็นชาติไทยทั้งสิ้น เช่น การใช้สมุนไพรไทยในการรักษาโรคแทนการนำเข้ายาจากต่างประเทศ การใช้ผ้าไทย เช่น ผ้าไหมมัดหมี่ ผ้าฝ้าย ผ้าแพรวา ซึ่งมีความสวยงาม เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศ ทั้งยังเป็นการส่งเสริมอาชีพในชนบท การบริโภคอาหารไทยทั้งพืชผักผลไม้หลากหลายประเภท ที่ให้ผลผลิตตามฤดูกาลอันเต็มไปด้วคุณค่าทางอาหาร แทนการซื้อพืชผักผลไม้ที่นำเข้าจากต่างประเทศ ซึ่งมีราคาแพง การละเล่นไทยพัฒนาทักษะ เสริมสร้างสติปัญญา ฝึกความแข็งแรงให้กับร่างกาย ก็ควรได้รับการส่งเสริมให้แพร่หลายในหมู่ประชาชน การสนับสนุนงานหัตถกรรมไทย เช่น การจักสานภาชนะ การทอเสื่อ ฯลฯ ก็ช่วยให้เงินตราไม่รั่วไหลออกนอกประเทศ ลดการขาดดุลทางการค้า กล่าวโดยสรุปคือในยุควิกฤตเช่นนี้ หากคนไทยยึดเอาวัฒนธรรมไทยเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิต ก็ย่อมดำรงตนอยู่ได้อย่างไม่ทุกข์ยากมากนัก และจะสามารถแก้ไขปัญหาค่างๆให้คลี่คลายไปได้ด้วยดี

เมื่อเราได้ตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมที่ช่วยในการรักษาชาติ บ้านเมืองของเราแล้ว ก็เป็นหน้าที่ของเราทุกคนที่จะต้อง " เสริมสร้างและกล่าวขาน " โดยการสร้างค่านิยม ที่ดีให้กับประชาชนทุกคน โดยมีการเน้นย้ำอย่างสม่ำเสมอ ให้ตระหนักว่า " การรักษา วัฒนธรรม คือการรักษาชาติ " รวมทั้งให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างค่านิยมที่ดีให้กับเยาวชนซึ่ง

จะเป็นกำลังสำคัญของบ้านเมืองในอนาคต โดยเสริมสร้างค่านิยม ๑๐ ประการ ดังนี้

๑. เสริมสร้างจิตสำนึกในความรักชาติ

ต้องเริ่มต้นตั้งแต่การเสริมสร้างความรักในตนเอง แล้วขยายออกไปจนถึงความรักบิดามารดา มิตรสหาย ครูอาจารย์ ถิ่นฐานบ้านเกิด จนถึงชาติบ้านเมืองในที่สุด

๒. การเสริมสร้างความซื่อสัตย์สุจริต

ต้องชี้ให้เห็นว่าการประพฤติซื่อสัตย์สุจริตก่อให้เกิดผลดีอย่างไร ชี้อโทษของความชั่วแสดงคุณค่าของความดี ค่อยๆเสริมสร้างทีละน้อยๆ ในที่สุดเยาวชนก็จะซึมซับค่านิยมต่างๆเหล่านั้นไว้เอง

๓. การเสริมสร้างความกตัญญูกตเวทิต์

ต้องเริ่มจากครอบครัว โดยพ่อแม่จะต้องทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับบุตรโดยการแสดงความเคารพนับถือ เลี้ยงดูปู่ ย่า ตา ยาย แสดงคำพูดที่ไพเราะเช่น การกล่าวคำขอบคุณ หรือแสดงความคารวะต่อผู้ที่ทำประโยชน์หรือทำความดีให้ เมื่อเด็กเข้าเรียนสถานศึกษาก็จะกล่อมเกลาใจให้เด็กมีคุณธรรมซื่อสัตย์ โดย เช่น การจัดการประกวดเรียงความ การแต่งคำประพันธ์ ที่ส่งเสริมความกตัญญูกตเวทิต์ เป็นต้น

๔. การเสริมสร้างให้มีความเข้มแข็งขยันหมั่นเพียรและอดทน

จะต้องฝึกให้เยาวชนไม่เกรงกลัวต่อความยากลำบากมองเห็นอุปสรรคหรือสิ่งขัดข้องต่างๆ เป็นเครื่องสนับสนุนให้ก้าวไปสู่ความสำเร็จ มีการสร้างเสริมสุขภาพกายและสุขภาพจิตให้แข็งแรง ทัดเป็นคนมีเหตุผล รู้จักการใช้ความคิด ในการสร้างความสำเร็จให้กับตนเองโดยสุจริต

๕. การเสริมสร้างให้มีความรับผิดชอบและรู้จักหน้าที่

ต้องเริ่มต้นแต่ยังเด็ก โดยชี้แจงให้รู้จักการกำหนดขอบเขตของหน้าที่การงานของตนว่ามีอะไรบ้าง เมื่อรู้หน้าที่ของตนแล้วก็จะไม่ไปก้าวล่วงงานของผู้อื่น ทำงานในส่วนของตนอย่างเต็มกำลังความสามารถและมีประสิทธิภาพ

๖. การเสริมสร้างความรู้รอบตัวและมารยาทอันดีงาม

ต้องเริ่มต้นที่ครอบครัวซึ่งจะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านความประพฤติ สถานศึกษามีหน้าที่รับช่วงต่อ และส่งเสริมโดยจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น การประมารยาทไทย นอกจากนี้สังคมต้องช่วยกันกล่อมเกลาโดยสร้างค่านิยมขึ้นชมผู้มีมารยาทงาม

๗. การเสริมสร้างควมมีใจกว้างรู้จักการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น

ครอบครัวมีส่วนสำคัญยิ่งในการเสริมสร้างนี้ โดยต้องสร้างบรรยากาศความเป็นประชาธิปไตยในบ้าน สถานศึกษาก็สนับสนุนโดยจัดกิจกรรมประเภทการอภิปราย การโต้วาที เพื่อเป็นการฝึกการแสดงความคิดเห็น และฝึกการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นในเวลาเดียวกัน

๘. การเสริมสร้างควมมีเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละ

โดยเริ่มต้นจากการสอนให้เยาวชนรู้จักรักตนเองเสียก่อน เพื่อที่จะได้มีจิตใจอ่อนโยนง่ายต่อการสร้างควมเมตตากรุณาต่อผู้อื่น ซึ่งแจ้งให้เห็นว่าการเสียสละนั้นจะช่วยตนเองและสังคมให้ดำรงอยู่ได้อย่างปกติสุข ถ้าสังคมมีแต่คนเห็นแก่ตัวก็จะดำรงอยู่ไม่ได้

๙. การเสริมสร้างควมมีระเบียบวินัยในตนเอง

โดยการฝึกให้เยาวชนรักษาความสะอาดของเครื่องแต่งตัว เครื่องใช้ส่วนตัว สมุดทำงาน ฯลฯ ซึ่งให้เห็นว่าควมมีระเบียบทำให้การทำงานได้ผลดีและสะดวกรวดเร็วในการปฏิบัติ สร้างควมรู้ควมเข้าใจในระเบียบต่างๆ เพื่อที่จะปฏิบัติได้ถูกต้องตามระเบียบนั้นๆ

๑๐. การเสริมสร้างควมสามัคคีในหมู่คณะ

โดยให้มีศูนย์รวมจิตใจจุดเดียวกันคือสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ สอนให้มีความรักในมนุษยชาติ รู้จักเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม มีมารยาท มองโลกในแง่ดี มีความยุติธรรม

ในการเสริมสร้างค่านิยมที่ดีเกี่ยวกับวัฒนธรรมทุกอย่างนั้นจะต้องอยู่บนพื้นฐานที่ "ให้สมค่าความเป็นไทย" คือ ให้มีความสมตุล สมควร และสมศักดิ์ศรี

สมตุล คือ ต้องรู้จักการนำเอาวัฒนธรรมไทยมาใช้ใช้อย่างเหมาะสมไม่มากเกินไปจนเกินงาม ไม่น้อยไปจนไร้คุณค่า

สมควร คือ นำเอาวัฒนธรรมไทยมาใช้ให้เหมาะสมต่อกาลเทศะและยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลง

สมศักดิ์ศรี คือ นำเอาวัฒนธรรมอันดีงามมาใช้ใช้อย่างรู้คุณค่าว่าเป็นสิ่งที่ดีงามและเป็นควมภาคภูมิใจของคนไทยทุกคน

อย่างไรก็ตามในปัจจุบันนี้มีปัญหาต่างๆที่เป็นอุปสรรคต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยมากมาย เช่น ปัญหาการแพร่กระจายของวัฒนธรรมตะวันตก ที่เน้นในด้านวัตถุจะ

เข้ามาครอบงำวัฒนธรรมไทย อันอาจก่อให้เกิดปัญหาเพราะ " บางอย่างเราตามแต่ไปดีก็ไม่ได้เอาเนื้อมาด้วย บางอย่างเราเอาตามฝรั่ง แต่ตัวหน้าเลยฝรั่งไป บางอย่างเราตามฝรั่ง แต่ตามไม่ครบกระบวนการ บางอย่างไปตามในเรื่องที่ฝรั่งเองก็มีอยู่แล้ว ก็เลยผิดไปด้วย " (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) จาก มอชอเมริกา มาแก้ปัญหาไทย หน้า ๘๗) ทำให้สภาพสังคมไทยในวันนี้กลายเป็นความไม่สมดุล ดังคำกล่าวของท่านพุทธทาสภิกขุ ที่ว่า "...ก็บอกฝรั่งคือหมาตัวแรก หมาตัวใหญ่ที่ไปติดกับหางก็เลยด้วน กับก็คือวัตถุนิยม มันจับหางหมาตัวนี้ด้วน ตามนิทานอีสป หมาหางด้วนมันก็ชักชวนหมาทั้งหลายว่าหางนี้เอาไว้ไม่ได้ เอาออกเถอะ ก็มีหมาหลายตัวเอาหางออก นี่เดี๋ยวนี้ฝรั่งเป็นชาตินำเกิดหางด้วนขึ้นมา มันถูกวัตถุนิยมจับหางด้วน มันชักชวนให้ประเทศทั้งหลายด้วยการเป็นตัวอย่าง ให้มาสนใจแต่เศรษฐกิจกับการเมืองและการผลิตทางวัตถุ... " แนวทางในการแก้ไขปัญหานี้ก็คือ เราต้องรู้จักเลือกรับอย่างชาญฉลาด โดยรับเฉพาะส่วนที่ดีของวัฒนธรรมตะวันตกนำมาผสมผสานให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมของเรา ยึดหลัก สมดุล สมควร และสมศักดิ์ศรี ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น โดยจะต้อง " ไม่ลืมของเก่า ไม่เมาของใหม่ "

อีกปัญหาหนึ่งซึ่งถือเป็นปัญหาสำคัญของการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยในปัจจุบันก็คือ ปัญหาวัฒนธรรมพื้นบ้านดั้งเดิมถูกละเลยไม่เห็นคุณค่า ขาดการสืบทอดอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเกิดจากสาเหตุต่างๆคือ ขาดผู้นำในการดำเนินกิจกรรมทางวัฒนธรรม ประชาชนส่วนใหญ่ละทิ้งถิ่นฐาน เดินทางไปประกอบอาชีพที่อื่น สภาพเศรษฐกิจที่บีบคั้นทำให้ประชาชนไม่มีโอกาสได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรม ประชาชนสนใจอบายมุขมากกว่าวัฒนธรรมท้องถิ่น ผู้ที่ดำเนินงานด้านวัฒนธรรมไม่ใช่คนในท้องถิ่น จึงขาดความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้นๆ ขาดการยกย่องผู้มีผลงานทางวัฒนธรรมดีเด่น เนื้อหาสาระและรูปแบบในการดำเนินกิจกรรมทางวัฒนธรรมยังไม่น่าสนใจ แนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวคือ รัฐบาลจะต้องส่งเสริมให้มีการศึกษา รวบรวม เรียบเรียงเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ขอความร่วมมือในการเผยแพร่โครงการต่างๆ ผ่านทางสื่อมวลชน มีการประสานงานที่มีประสิทธิภาพระหว่างองค์กรต่างๆกับประชาชนในท้องถิ่น ส่งเสริมบทบาทของสถาบันการศึกษาและศาสนสถานให้เป็นศูนย์กลางในการอนุรักษ์ ส่งเสริม เผยแพร่ พัฒนาการดำเนินกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรม แสวงหาผู้นำในท้องถิ่น ยกย่องบุคคลที่มีผลงานดีเด่นด้านวัฒนธรรม เปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่น

ร่วมในการมีส่วนร่วมวางแผนการพัฒนาวัฒนธรรมของตนเอง และให้ทุกองค์กรในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมทางวัฒนธรรมทุกรูปแบบ ก็จะสามารถขจัดปัญหาต่างๆให้หมดสิ้นไปได้

" รวมแรงกันเข้ากอบ การงาน
รวมทรัพย์ผดุงสถาน ถิ่นเทศ
รวมจิตอธิบาล บ้านเกิด
รวมรบป้องกันเขต ขอบสยาม "

- ดุสิต สมิต -

ปัญหาทุกปัญหาที่เกิดขึ้นในบ้านเมืองของเรานั้น ล้วนมีทางแก้ไขที่หา
ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของประชาชนชาวไทยทุกคน โดยมีอาวุธชิ้นเอกคือ " วัฒนธรรม "
อันดีงามของไทยเรา เป็นปัจจัยสำคัญในการต่อสู้กับนานาปัญหาเพื่อธำรงอิสรภาพ เอกราช
อธิปไตย เติรมีตราซึ่งเสียงของบ้านเมืองให้อยู่ยังยืนยง วัฒนาสถาพรไปชั่วฟ้าดินสลาย ไม่ว่า
ปัญหาที่ต้องเผชิญจะหนักหนาสาหัสเพียงใดก็ตาม หากเราชาวไทยมั่นอยู่ในการดำเนินชีวิตแบบ
วิถีไทย อันมีเอกลักษณ์ที่งดงามแล้ว เราย่อมสามารถผ่านพ้นวิกฤตการณ์ต่างๆไปได้อย่างแน่นอน

แม้มีปัญหาหนัก	ร้ายแรงนักมาทับถม
จนไทยแทบล่มจม	ก็อาจแก้หากตั้งใจ
ร่วมแรงรวมพลัง	ทุกข์ประดังก็สิ้นได้
ธำรงคงชาติไว้	ตามคตินี้ย่อมนำ
" รักบ้านรักเมืองไทย	รักษาไว้ด้วยวัฒนธรรม
เติรมีตราและกตัญญู	ให้สมค่าความเป็นไทย "
ให้ไทยคงเป็นชาติ	เอกราชอธิปไตย
ก้าวหน้าวัฒนาไกล	จนตราบดินฟ้าเออย

บรรณานุกรม

- ศีกฤทธิ ปราโมช,ม.ร.ว. การศึกษากับการสืบทอดและการเสริมสร้างวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๒,
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ,
กรุงเทพฯ : ๒๕๒๕.
- ศีกฤทธิ ปราโมช,ม.ร.ว. พื้นฐานทางวัฒนธรรมไทย. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,พระนคร : ๒๕๑๔.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม.จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
กรุงเทพฯ : ๒๕๓๔.
- นิรมล หันหาบุญ. การศึกษาคุณดีลักษณะทางวัฒนธรรมไทยที่พึงประสงค์ ของนักเรียน
ประถมศึกษา ในทศวรรษหน้าตามทรรศนะของผู้เชี่ยวชาญด้าน
วัฒนธรรม.วิทยานิพนธ์.จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,กรุงเทพฯ : ๒๕๓๘.
- บัณฑิตวิทยาลัย,จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. บทบาทของการศึกษาในการเสริมสร้างวัฒนธรรมไทย.
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ : ๒๕๒๖.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). มองอเมริกา มาแก้ปัญหาไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๙,มูลนิธิพุทธธรรม,
กรุงเทพฯ : ๒๕๔๑.
- พุทธทาสภิกขุ. การดำรงชีวิตที่ถูกต้อง.กลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรม,กรุงเทพฯ : ๒๕๒๘.
- มานพ ถนอมศรี. คนไทยสมัยก่อน.ต้นซ้อ แกรมมี่,กรุงเทพฯ : ๒๕๓๔.
- คิดป่ากร,กรม ๔๐ปีแห่งการอนุรักษ์มรดกไทย.กรมศิลปากร,กรุงเทพฯ : ๒๕๓๔
- สมชัย ใจดี. ประเพณีและวัฒนธรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒,ไทยวัฒนาพานิช,กรุงเทพฯ :
๒๕๓๐.
- อุดม ดวงศรีวัชร. ชีวิตและวัฒนธรรมไทย.ทิพย์วิสุทธิ์,กรุงเทพฯ : ๒๕๓๗.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เรียงความ

เรื่อง

รักบ้านรักเมืองไทย รักษาไว้ด้วยวัฒนธรรม
เสริมสร้างและกล่าวคำ ให้สมค่าความเป็นไทย

นายจักรพงษ์ เจือจันทร์

นิสิตปริญญาโท รหัส 4083665127

สาขาวิชาโสตทัศนศึกษา ภาควิชาโสตทัศนศึกษา

คณะครุศาสตร์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

“รักบ้านรักเมืองไทย รักษาไว้ด้วยวัฒนธรรม
เสริมสร้างและกล่าวย้า ให้สมค่าความเป็นไทย”

จักรพงษ์ เจือจันทร์

...มนุษย์ทุกสังคมที่อาศัยอยู่บนโลกใบนี้ล้วนแต่มีวัฒนธรรมของตนเองทั้งสิ้น เพราะวัฒนธรรมก็คือวิถีชีวิต หรือแบบแผนในการดำเนินชีวิตของคนในสังคม ซึ่งเกิดจากความรู้ ความคิด และผลงานสร้างสรรค์ต่าง ๆ ที่ได้สืบทอดและพัฒนาต่อเนื่องกันมาเพื่อเป็นมรดกทางสังคมไปสู่คนรุ่นหลังเพื่อให้รักษาไว้สืบไป...

คำว่า “วัฒนธรรม” มีความหมายกว้างและลึกซึ้งยิ่งนัก และตำราเกี่ยวกับความหมายและลักษณะต่าง ๆ ของคำว่าวัฒนธรรมนั้นได้มีผู้เรียบเรียงไว้มากมาย ดังนั้นก่อนจะเข้าสู่เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อ “วัฒนธรรมไทย” ให้ตรงตามหัวข้อคือ “รักบ้านรักเมืองไทย รักษาไว้ด้วยวัฒนธรรม เสริมสร้างและ กล่าวย้า ให้สมค่าความเป็นไทย” เราควรจะมาทำความเข้าใจเกี่ยวกับคำว่าวัฒนธรรมเสียก่อน

“วัฒนธรรม” ถอดรากศัพท์มาจาก “Culture” ของภาษาอังกฤษ ซึ่งมีรากศัพท์มาจาก “Cultura” ในภาษาละติน มีความหมายว่า การเพาะปลูกหรือการปลูกฝัง อธิบายได้ว่ามนุษย์เป็นผู้ปลูกฝังอบรมบ่มนิสัยให้เกิดความเจริญงอกงาม และ “วัฒนธรรม” เป็นคำสมาส คือการรวมคำ ๒ คำเข้าไว้ด้วยกัน ได้แก่ “วัฒนธรรม” ซึ่งมีความหมายทั่วไปว่า เจริญงอกงาม รุ่งเรือง “ธรรม” ในที่นี้หมายถึง กฎ ระเบียบ หรือข้อปฏิบัติ เพราะฉะนั้นเมื่อพูดถึงคำว่า “วัฒนธรรม” ในความหมายโดยทั่วไป หมายถึง ความเป็นระเบียบ ความมีวินัย

ส่วนพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๒๕ ให้ความหมายของคำว่าวัฒนธรรมไว้ว่า “สิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามแก่หมู่คณะ วิถีชีวิตของหมู่คณะ” และพระราชบัญญัติวัฒนธรรม พุทธศักราช ๒๕๔๕ ว่า หมายถึง “ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีของประชาชน ทางวิทยาการพฤติกรรมและสิ่งทีคนในหมู่ผลิตสร้างด้วยการเรียนรู้จากกันและกันและร่วมใช้ อยู่ในหมู่ของพวกตน”

วัฒนธรรมในด้านสังคมวิทยาและมานุษยวิทยานั้น หมายถึง บรรดาผลงานและแบบแผนในการดำเนินชีวิตทั้งมวลของมนุษย์ ซึ่งสามารถจำแนกได้ออกเป็น ๒ ประเภทคือ วัฒนธรรมทางวัตถุ เป็นวัฒนธรรมที่มองเห็นได้ จับต้องได้ หรือประดิษฐ์คิดค้น สร้างหรือปรุงแต่งขึ้นเพื่อเป็นแบบอย่างให้คนในสังคมได้ใช้ประโยชน์ตามสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์หรือเพื่อความสุขความสะดากสบาย เช่น หม้อหุงข้าว จอบ เสียม มีด พร้า เครื่องยนต์

กลไกต่าง ๆ ฯลฯ เป็นต้น ส่วนอีกประเภทหนึ่งคือวัฒนธรรมทางจิตใจ เป็นความเข้าใจ ความเชื่อ ความคิด ตลอดจน
อุดมการณ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ เช่น มีความเชื่อเรื่องบุญกรรม มีความคิดหรือหลักการ การเคารพผู้อาวุโส ฯลฯ เป็นต้น

จากที่กล่าวมาหากจะสรุปความหมายของคำว่าวัฒนธรรมน่าจะได้ความหมายตามที่พระยาอนุมานราช
ธนผู้ซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นปราชญ์ทางวัฒนธรรมกล่าวไว้ ดังนี้ "วัฒนธรรม คือสิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลงปรับ
ปรุงหรือผลิตขึ้น เพื่อความงอกงามในวิถีชีวิตของมนุษย์ในส่วนรวมที่ถ่ายทอดกันได้ เลียนกันได้ เอาอย่างกันได้
วัฒนธรรมคือสิ่งอันเป็นผลผลิตของส่วนรวมที่มนุษย์ได้เรียนรู้มาจากคนแต่ก่อนสืบเป็นประเพณีกันมา วัฒนธรรม
คือความคิดเห็น ความรู้สึก ความประพฤติและกิริยาอาการ หรือการกระทำใด ๆ ของมนุษย์ในส่วนรวม ลงรูปเป็นพิมพ์
เดียวกันและสำแดงออกมาให้ปรากฏเป็นภาษา ศิลปะ ความเชื่อ ระเบียบ ประเพณี เป็นต้น วัฒนธรรมคือมรดก
แห่งสังคมซึ่งสังคมรับและรักษาไว้ให้เจริญงอกงาม"

คนไทยและวัฒนธรรมไทย

สังคมไทยโดยรวมเป็นสังคมเกษตรมาแต่แรกเริ่มที่มีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง แต่การพูดถึงวัฒนธรรม
ไทย เราไม่อาจพูดได้อย่างรวม ๆ เนื่องจากถ้าพิจารณาในด้านความแตกต่างทางด้านสภาพภูมิศาสตร์แล้ว จะเห็นว่า
แต่ละภูมิภาคของประเทศไทยมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด ในขณะที่ภาคเหนือหรือ "เมืองล้านนา" พื้นที่เกือบ
จะทั้งหมดเป็นเทือกเขาที่มีที่ราบใหญ่-น้อย สลับกัน และยังมีแม่น้ำสำคัญ ๆ หลายสายไหลผ่าน จากการที่อยู่กับ
ขุนเขาและสายน้ำมานาน ทำให้เกิดการเรียนรู้และมีภูมิปัญญาในการจัดการกับน้ำเพื่อมาเลี้ยงไร่นาและผู้คนได้เป็น
อย่างดี และที่สำคัญคือการรู้จักคุณค่าของธรรมชาติที่มีต่อการดำรงชีวิต คนในแถบนั้นจึงสามารถสร้างบ้านแปลง
เมืองก่อให้เกิดการพัฒนาทางวัฒนธรรมขึ้นมา วัฒนธรรมล้านนาจึงบังเกิดมีขึ้น ส่วนภาคกลางกลับเป็นที่ราบลุ่ม
และเป็นศูนย์รวมของแม่น้ำหลายสายที่มาบรรจบกันเพื่อไหลลงสู่ทะเล คนไทยที่อาศัยอยู่บริเวณนี้จึงมีความใกล้ชิด
กับน้ำ สามารถรู้จักหว่านน้ำขึ้นน้ำลง น้ำท่วม หรือน้ำหลากตามฤดูกาล จึงปรับวิถีการดำรงตนให้เข้ากับสายน้ำ
กอปรกับพื้นที่ในแถบนี้มีความอุดมสมบูรณ์กว้างใหญ่ อันเนื่องมาจากการทับถมของตะกอนที่มากพร้อมทั้งสายน้ำ
ทำให้กลายเป็นอู่ข้าวอู่น้ำสำหรับเลี้ยงคนได้เป็นจำนวนมาก วัฒนธรรมกรุงศรีอยุธยาและกรุงรัตนโกสินทร์จึงได้
ถือกำเนิดขึ้นในผืนดินถิ่นนี้ สำหรับภาคอีสานนั้น มีสภาพภูมิอากาศค่อนข้างร้อนและแล้ง พื้นที่มีบริเวณกว้างใหญ่
ทั้งบริเวณชายเขา ริมน้ำ และทุ่งราบอันแห้งแล้ง คนอีสานจึงเรียนรู้และสร้างภูมิปัญญาในการเลือกถิ่นฐานทำกิน
รวมทั้งการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับความแห้งแล้ง ความมีน้ำอดน้ำทนของคนอีสานได้สร้างวัฒนธรรมอันหลากหลาย
ณ ดินแดนลุ่มน้ำโขงแห่งนี้ และสำหรับภาคใต้ ดินแดนที่ถูกขนาบด้วยสองฝั่งทะเล ขณะเดียวกันก็มีที่ราบชายทะเล
ทำให้คนบ้กษได้สามารถทำการเกษตร การประมง และมีการติดต่อค้าขายและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับเมืองชาย

ทะเลบริเวณใกล้เคียงได้อย่างสะดวก คนบักซ์ได้จึงมีสภาพแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์พร้อมด้วยทรัพยากรที่หลากหลาย
วัฒนธรรมในดินแดนแห่งนี้จึงมีลักษณะแตกต่างและมีเอกลักษณ์เฉพาะตน

อย่างไรก็ตาม คนไทยทุกภาคก็มีคุณลักษณะและหัวใจของความเป็นไทย ทำให้มีจุดร่วมระหว่างวัฒนธรรม
ของคนไทยแต่ละกลุ่ม ด้วยเหตุนี้ เราจึงสามารถเรียกวัฒนธรรมของคนไทยทุกกลุ่มที่อาศัยอยู่บนดินแดนชวาของ
เล่มนี้ว่า “วัฒนธรรมไทย” ได้อย่างภาคภูมิใจ

เนื่องจากวัฒนธรรมไทยมีความหลากหลายและแตกต่างออกไปตามภูมิภาคและท้องถิ่นดังได้กล่าวมา
แล้วข้างต้น ดังนั้นในเรื่องความฉบับนี้จึงขอก้าวถึงวัฒนธรรมไทยในส่วนที่เป็นเอกลักษณ์สำคัญดังต่อไปนี้

ศาสนาและความเชื่อ

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า ส่วนที่สำคัญในทุกวัฒนธรรมคือศาสนา เพราะศาสนามีผลต่อความรู้สึกนึก
คิด ประเพณี และเป็นแรงบันดาลใจให้มนุษย์ได้สร้างสรรค์วัฒนธรรมอื่น ๆ อีกเป็นอันมาก ดังที่เสถียรโกเศศได้
กล่าวไว้ ดังนี้

“วัฒนธรรมที่เป็นส่วนสำคัญคือศาสนา เพราะวัฒนธรรมอื่น ๆ มีประเพณี ศิลปะ วรรณคดี จรรยาและคติ
ความเชื่ออื่น ๆ แต่เดิมย่อมขึ้นอยู่กับศาสนาทั้งสิ้น เช่น ประเพณีทำบุญ การสร้างสถานที่วิจิตรจรรยา รูปภาพ
รูปหล่อ ก็อยู่วัดวาอารามทางศาสนา วรรณคดีแต่ก่อนก็เป็นเรื่องเกี่ยวกับศาสนาเป็นส่วนใหญ่ แม้แต่หนังก็เช่น
เดียวกัน ความคิดเรื่องความประพฤติ เรื่องบาปบุญ คุณโทษ ก็สืบเนื่องมาจากศาสนาเป็นส่วนใหญ่ เป็นเช่นนี้มา
แต่เดิม ไม่ว่าจะเป็นชาติภาษาใด แม้ว่าจะรบกันก็ยังอ้างสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาให้ช่วยคุ้มครองหรือเพื่อศาสนา ถึงทุกวันนี้
ก็เป็นเช่นนั้น”

สังคมไทย มีพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่คอยยึดเหนี่ยวจิตใจและยึดถือในการประพฤติปฏิบัติ อีกทั้งยังมีส่วน
ช่วยจรรโลงให้สังคมไทยสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยความสะดวกตลอดมา ดังจะเห็นได้จากอดีตที่คนไทยได้ผูกการค้า
ชีวิตไว้กับศาสนาถึง เช่น เมื่อครั้งอรุณรุ่ง เสียงระฆังจากวัดจะปลุกแม่บ้านให้ตื่นจากนิทรา เพื่อมาทวงหาอาหาร
สำหรับคนในครอบครัวและเตรียมเป็นสำรับกับข้าวสำหรับใส่บาตรเป็นกิจวัตรประจำวัน ยามเพลจะได้ยินเสียงกลอง
อันเป็นสัญญาณบอกว่าใกล้จะเที่ยงวัน เมื่ออาทิตย์ลับขอบฟ้าก็จะได้ยินเสียงสวดมนต์ทำวัตรเย็นดังมาจากอุโบสถ
ก่อนจะเข้านอนคนไทยจะต้องระลึกทุกพระพุทธรูป พระธรรมคุณ และพระสังฆคุณ ด้วยการสวดมนต์ก่อนนอน
และสำหรับบุคคลผู้ประพฤติปฏิบัติในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ ในขั้นปรมาตม ก็มีผลต่อการพัฒนาจิต

วิญญาณให้เป็นอิสระจากความทุกข์ยากทั้งปวง พุทธศาสนาจึงเป็นหลักในการหล่อหลอมบ่มเพาะทั้งความประพฤติ สติปัญญา และอุดมการณ์แห่งชีวิตของคนไทยไปพร้อม ๆ กัน นอกจากนี้ วัดยังเป็นศูนย์กลางของการทำบุญตาม กาละสำคัญต่าง ๆ เช่น วันมาฆบูชา วิสาขบูชา เข้าพรรษา ออกพรรษา การร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ถือเป็นงานเอื้ออาทร และแสดงไมตรีจิตต่อกัน ทำให้วัดและชุมชนจึงใกล้ชิดกันตลอดมา ไม่เพียงแต่เท่านั้น ประมุขแห่งสยามประเทศทุก พระองค์นับแต่อดีตกาลกระทั่งปัจจุบันล้วนเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา จนเกิดกระแสนิยมเรียกประมุขนั้นว่า "พระธรรมราชา" และได้มีการบัญญัติ "ทศพิธราชธรรม" และ "จักรวรรดิวัตร" ขึ้นไว้เป็นจรรยาบรรณแห่งการ ปกครอง ทำให้คนไทยทุกคนที่อยู่ใต้พระบรมโพธิสมภารมีความร่มเย็นเป็นสุขเสมอมา

พระพุทธศาสนา จึงเป็นศาสนาที่อยู่คู่ทุกสังคมไทยมาทุกยุคทุกสมัยและควรส่งเสริมทำนุบำรุงให้เจริญ รุ่งเรืองสืบไป ดังจะขออัญเชิญพระราชดำรัสขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบันที่พระราชทานแก่ ประชาชนในการเสด็จออกผนวช เมื่อวันที่ ๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๕ ดังนี้

"อันพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติของเรานี้ ตามความที่ได้อบรมมาก็ดี ตามความศรัทธาเชื่อถือก็ดี เห็นเป็นศาสนาที่ดีศาสนาหนึ่ง มีคำสั่งสอนให้คนประพฤติตนเป็นคนดี ทั้งเพียบพร้อมด้วยบรรดาสัจธรรมอัน ชอบด้วยเหตุผลน่าเลื่อมใสยิ่ง"

อย่างไรก็ตาม คนไทยก็มีจิตใจกว้างในการยอมรับความเชื่อหรือการปฏิบัติของศาสนาทุกศาสนา ทั้งยังอยู่ ร่วมกันได้ด้วยความปลอดภัย ความเป็นศาสนาที่ไม่ใช่ความรุนแรง รักสงบและยึดทางสายกลาง ทำให้พระพุทธ ศาสนาเป็นศาสนาที่รวมคนไทยเข้าด้วยกันได้ดี แม้ว่าต่างชาติต่างศาสนากัน ยิ่งกว่านั้นพระมหากษัตริย์ของไทย ยังทรงเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภก คืออุปถัมภ์ศาสนาทั้งหลายไม่เฉพาะแต่พระพุทธศาสนา ซึ่งแสดงให้เห็นว่าลักษณะ ที่เป็นมิตรของพระพุทธศาสนานั้นเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในลักษณะของสถาบันพระมหากษัตริย์อันเป็นสถาบันหลัก อีกสถาบันหนึ่งด้วย

ในด้านของความเชื่อของคนไทย ก็ไม่ได้แตกต่างจากชนชาติอื่น ๆ คือมีความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ ผีसाงเทวดา เชื่อในสิ่งที่มองไม่เห็นและมีฤทธิ์อำนาจที่จะบันดาลร้าย-ดีให้แก่มนุษย์ได้ การที่คนไทยมีความ สัมพันธ์ใกล้ชิดกับธรรมชาติและสิ่งที่เหนือธรรมชาติ คนไทยจึงมีความเชื่อในสรรพสิ่งอันเป็นวิสัยของมนุษย์ที่ต้อง การดำรงอยู่ด้วยความรู้สึกสมดุลกับธรรมชาติ และเป็นสร้างกุศลโลบายให้มีความรักและหวงแหนสิ่งที่ให้คนประโยชน์ ในการดำรงชีวิต ความเชื่อของคนไทยแต่เดิมคือ "ผี" อันได้แก่ ผีบรรพบุรุษ ผีฟ้า (แถน-เทวดา) ผีนา (แม่ขวัญข้าว-แม่โพสพ) ผีดิน (แม่ธรณี) ผีน้ำ (แม่คงคา) และผีอื่น ๆ อีกมากมาย ทั้งนี้เพราะคนไทยในสมัยก่อนถือว่าตัวเอง เป็นส่วนหนึ่งในธรรมชาติ ซึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในธรรมชาติสามารถที่จะบันดาลให้ทั้งความอุดมสมบูรณ์และความ

วิบัติภัยอันตรายทั้งปวง การไม่ทำลายและทำร้ายธรรมชาติทำให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

จากที่กล่าวถึงเรื่องศาสนาและความเชื่อของคนไทย จะเห็นได้ว่าการนับถือศาสนาและความเชื่อของคนไทย มีลักษณะพิเศษ กล่าวคือ นอกจากจะกราบไหว้บูชาพระพุทธรูปแล้ว ยังกราบไหว้บูชา ศาลพระภูมิ และมีสิ่งเทวดา จากที่กล่าวเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยนั้น จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมไทยนอกจากจะมีลักษณะเป็น สากลเหมือนกับวัฒนธรรมของกลุ่มชนอื่น ๆ แล้ว ยังมีลักษณะเฉพาะที่แสดงเอกลักษณ์แห่งความเป็นไทย แสดงลักษณะเฉพาะของกลุ่มของตนหลายประการ อาทิ เป็นวัฒนธรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาอย่างแน่นแฟ้น อีกทั้งยังเกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์อันเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวไทยทั้งปวง นอกจากนี้ยังมีลักษณะที่ผสมผสานความเชื่อดั้งเดิมเข้ากับศาสนาพุทธและพราหมณ์ได้อย่างแนบสนิท เป็นวัฒนธรรมที่มีความกลมกลืนกับธรรมชาติ ชื่นชมธรรมชาติมากกว่าจะเอาชนะธรรมชาติ ดังเช่นกวีโบราณที่รจนาไว้ในวรรณคดีหลาย ๆ ฉบับ อีกประการก็คือ มีความละเอียดละออ ประณีตพิถีพิถันตามแบบฉบับชีวิตชาวบ้านที่ไม่มีความรีบร้อน ซึ่งจะเห็นได้จากงานจิตรศิลป์ต่าง ๆ ของไทย และยังเป็นวัฒนธรรมที่มีความอิสระเสรี แสดงออกถึงความสนุกสนาน ร่าเริง เน้นคุณค่าของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ แต่ก็ยังไม่ลืมที่จะยกย่องผู้อาวุโส พระสงฆ์ วงศาคณาญาติ วัฒนธรรมไทยสั่งสอนให้คนไทยเคารพเชื่อฟังผู้หลักผู้ใหญ่ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ได้ดำเนินสืบเนื่องมาเป็นเวลาหลายชั่วอายุคน สั่งสมเป็นวัฒนธรรมของชาติ ทำให้คนไทยทุกหมู่เหล่าสามารถอยู่ร่วมกันด้วยความอบอุ่นและสงบสุข

อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมก็เช่นเดียวกับสิ่งอื่น ๆ ที่มนุษย์ สังคมสร้างขึ้น ย่อมต้องมีเกิด มีดับ เปลี่ยนแปลง เคลื่อนไหว ตลอดเวลา และท่ามกลางความเจริญก้าวหน้าอย่างไม่หยุดยั้งของโลก จำเป็นที่จะต้องมีการตัดสินใจ นั่นคือจะต้อง ปรับปรุง แก้ไขให้เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมและสภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ดังนั้นการผสมผสานระหว่างเก่ากับใหม่และกับวัฒนธรรมต่างประเทศของวัฒนธรรมไทยจำต้องมีขึ้น เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้ในสังคมโลก แต่ก็ไม่สามารถละทิ้งความเป็นเอกลักษณ์ของไทยได้ การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมไทยนั้นมีทั้งด้านบวกและด้านลบ ดังจะกล่าวต่อไปต่าง ๆ ด้วย

ภาษาไทย

ด้วยพระกรุณาธิคุณและพระปรีชาสามารถของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช คนไทยจึงได้รับมรดกวัฒนธรรมทางภาษาที่มีประวัติอันยาวนาน แสดงความเป็นชาติที่เจริญมาแต่ครั้งอดีตกาลและมีความภาคภูมิใจในความเป็นชาติที่มีภาษาเป็นของตนเอง แม้แต่ประเทศมหาอำนาจบางประเทศก็ยังทรมานตัวอักษรของตนเองไม่ การมีภาษาประจำชาติเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยหล่อหลอมให้คนในชาติอยู่ร่วมกันอย่างเป็นปึกแผ่นมั่นคง

ภาษาไทยเป็นภาษาที่มีลักษณะเด่นที่สำคัญหลายประการ อาทิ เป็นคำที่มีกัมพียงค์เดียวหรือที่เรียกกัน

โดยทั่วไปว่าคำโดด โดยที่คำแต่ละคำนั้นมีความหมายในตัวเอง เช่น พ่อ แม่ พี่ น้อง กิน นอน ตื่น ฯลฯ เป็นต้น อีกทั้งคำคำเดียวอาจมีความหมายแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการวางตำแหน่งของคำ เช่น "ขึ้น" อาจหมายถึงอาการหัวเราะหรือภาชนะที่ใช้สำหรับตักน้ำ หรืออาจจะหมายถึงการโค้งงอของไม้ นอกจากนี้การเรียงลำดับของคำของประโยคเดียวกันในตำแหน่งต่างกัน อาจทำให้ความหมายเปลี่ยนไป เช่น "ให้ใครมาหา" ถ้าเรียงคำใหม่เป็น "ให้มาหาใคร" ความหมายก็จะเปลี่ยนไปทันที ลักษณะสำคัญของภาษาไทยที่เป็นเอกลักษณ์อีกประการหนึ่งคือเป็นภาษาที่สร้างคำขึ้นตามระบบเสียงธรรมชาติของมนุษย์ มีระบบเสียงสูงต่ำโดยใช้วรรณยุกต์เป็นตัวกำกับกับเสียง กล่าวคือ เสียงหนึ่งมีความหมายหนึ่ง หากเปลี่ยนเสียงความหมายก็จะเปลี่ยนไปด้วย ดังตัวอย่าง "ดิน" กับ "ดิน" "ลา" กับ "ล่า" หรือ "ก่อน" กับ "ก้อน" เป็นต้น ทำให้ภาษาไทยได้ชื่อว่าเป็นภาษาดนตรี อันเนื่องมาจากความงดงาม ความไพเราะของจังหวะจะโคนทางภาษา และภาษาไทยยังมีลักษณะพิเศษอีกบางประการ อาทิ มีระดับของคำหรือศักดิ์ของคำที่ใช้ให้เหมาะกับบุคคล กาละ เทศะ การใช้ราชาศัพท์สำหรับพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ มีการใช้ลักษณนามกับสิ่งต่าง ๆ ที่แตกต่างกันมากมาย

การมีภาษาประจำชาติเป็นของตนเองผนวกกับความเป็นช่างคิด ช่างสังเกต เจ้าสำบัดสำนวนของคนไทย ภาษาไทยจึงสร้างกวีและนักเขียนอย่างมากมาย โดยบรรพชนเหล่านั้นได้ใช้ภาษาไทยเป็นเครื่องมือแสดงความรู้สึกนึกคิดจากการเก็บเอาสิ่งเคยพบเห็นหรือคุ้นเคย ด้วยถ้อยคำที่สะท้อนอารมณ์ออกมาในแง่มุมที่ต่างกันไป ไม่ว่าจะเป็นเศร้าโศก ดีใจ เสียใจ หัวเราะ ร้องไห้ คนไทยสามารถใช้ภาษาไทยรจนาอารมณ์เหล่านั้นออกมาได้อย่างวิจิตรบรรจงทั้งร้อยแก้ว ร้อยกรอง ดังบทประพันธ์ที่จะขอนำมากล่าวถึง ดังนี้

“อันรสของภาษาไทยไซ่หวัดอ้าง
ไทยสรรค์สร้างวรรณกรรมนำสุขศรี
รสสุนทรชวนใจให้เปรมปรีดี
โวหารมีนานานาพิณีจ
ฉันทลักษณ์ของไทยพิไลเลิศ
ได้ก่อเกิดงานประพันธ์วรรณวิจิตร
เราอารมณ์สะท้อนใจไต่ยั่วคิด
มีคติชีวิตจรโลงใจ
เอกลักษณ์ภาษาไทยยังไม่ถ้วน
ขอเชิญชวนมิตรคลี่คลายทวยสงสัย
หมั่นสังเกตเหตุวิเคราะห์เสาะหาไป
ประมวลไว้เป็นความรู้ชาติเอย”

(ศาสตราจารย์รุະปะนีย์ นาคทรพรพ)

และงานสร้างสรรค์ด้านวรรณกรรมเมื่อครั้งอดีตกาลได้กลายเป็นมรดกทางภาษาอันล้ำค่าที่บรรพบุรุษได้มอบให้ลูกหลานชาวไทยจนกระทั่งทุกวันนี้ อาทิ บทเสภาขุนช้างขุนแผน สังข์ทอง พระอภัยมณี บทพระราชนิพนธ์ในล้นเกล้ารัชกาลที่ ๑ เรื่องรามเกียรติ์ บทพระราชนิพนธ์ในล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๕ เรื่องเงาะป่า และบทพระราชนิพนธ์ในล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๖ เรื่องอิเหนา ฯลฯ เป็นต้น จะเห็นได้ว่าความสามารถด้านภาษาของคนไทยมีตั้งแต่ชั้นเจ้าฟ้าเจ้าปกครองจนถึงสามัญชนธรรมดา โดยเฉพาะกวีท่านหนึ่งของไทยในอดีตถึงกับได้รับการยกย่องจากองค์การยูเนสโก ซึ่งเป็นองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ให้เป็นถึง "กวีเอกของโลก" ซึ่งกวีที่ประกาศศักดาแห่งความเป็นไทยและนำความภาคภูมิใจมาสู่ลูกหลานไทยท่านนั้นคือ "พระสุนทรโวหาร" หรือ "สุนทรภู่"

อนึ่ง นอกจากพระปรีชาสามารถด้านภาษาของพระมหากษัตริย์ไทยในอดีตแล้ว องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบันทรงแสดงให้เห็นถึงอัจฉริยภาพทางภาษาและวรรณกรรมของพระองค์ โดยพระราชนิพนธ์วรรณกรรมอันล้ำค่ามอบแก่พสกนิกรของพระองค์ คือ "นายอินทร์ ผู้ปิดทองหลังพระ" และ "พระมหาชนก" เพื่อให้คนไทยได้ยึดเป็นแนวปฏิบัติในเรื่องความกล้าหาญและความเพียร ยิ่งความปลาบปลื้มมาสู่คนไทยทุกหมู่เหล่า และยังเป็นการการเน้นให้เห็นว่าภาษาไทยเป็นของคนไทยทุกคน

เอกลักษณ์ที่สำคัญอีกประการหนึ่งของภาษาไทยคือตัวอักษรไทย ซึ่งเป็นการดัดแปลงมาจากอักษรพราหม์และอักษรขอมมาเป็นลายสือไทย ใช้เขียนภาษาพูดของไทย และในขณะเดียวกันก็จะมีหน่วยเสียง (phoneme) และระบบการผสมอักษรที่สามารถเขียนภาษาขอม ภาษาบาลี สันสกฤต และภาษาอื่น ๆ ซึ่งปัจจุบันภาษาไทยมีการผสมอักษรและหน่วยเสียงที่ใช้อย่างหลากหลายได้ทุกภาษาของโลก

จากที่กล่าวเกี่ยวกับเรื่องของภาษาไทยจะเห็นได้ว่าภาษาไทยเป็นภาษาที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ ซึ่งแสดงออกถึงความเป็นชาติไทยได้เป็นอย่างดี คนไทยทุกคนจึงควรภูมิใจในการที่ประเทศไทยใช้ภาษาไทยเป็นภาษาประจำชาติมากกว่า ๗๐๐ ปี ดังจะขอเชิญพระราชดำรัสของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีในพิธีพระราชทานรางวัลการประกวดทำนองเสนาะของกรมศิลปากร เมื่อวันที่ ๓๐ มีนาคม ๒๕๒๑ ใจความตอนหนึ่งว่า

"ภาษานอกจากจะเป็นเครื่องมือสื่อสารแสดงความรู้สึกนึกคิดของคนทั่วโลกแล้ว ยังเป็นเครื่องแสดงให้เห็นวัฒนธรรมอารยธรรมและเอกลักษณ์ประจำชาติอีกด้วย ไทยเป็นอารยประเทศซึ่งมีชนบประเพณี ศิลปกรรม วรรณคดี และภาษาที่รุ่งเรืองมาแต่อดีตกาล เราผู้เป็นอนุชนจึงควรภูมิใจ ช่วยกันมดุงรักษามรดกทางวัฒนธรรมอันเป็นทรัพย์สินทางปัญญา ที่บรรพบุรุษได้อุตสาหะสร้างสรรค์ขึ้นไว้ให้เจริญสืบไป"

ศิลปกรรม

ชาติไทยเป็นชาติหนึ่งในโลกที่มีแบบศิลปะประจำชาติทุกแขนงเป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง อาทิ จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และงานด้านทัศนศิลป์ หากพิจารณาอย่างลึกซึ้งจะพบว่าลักษณะลวดลายโดยเฉพาะลายไทยที่ให้ความรู้สึกอ่อนช้อย สง่างาม นุ่มนวล และคล้ายตั้งอาการเคลื่อนไหวอย่างละมุนละไมดูมีชีวิตแทบจะหาที่ติไม่ได้ ดังเช่นลายเครือเถา หรือความโค้งมนของกันลายชดและสัมผัสลายกนกต่าง ๆ ที่มีความงามสอดคล้องต้องกันอย่างสวยงาม ซึ่งศิลปกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ได้แสดงเอกลักษณ์อันโดดเด่นทางศิลปะของคนไทย ซึ่งเป็นชาติที่มีความรักในอิสระเสรีและความมีน้ำใจไมตรีที่งดงาม

งานด้านจิตรกรรมของไทยนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธศาสนา อาทิ พุทธประวัติ ชาดก ไตรภูมิ และปริศนาธรรม เป็นต้น จุดประสงค์ของงานจิตรกรรมไทยนั้นนอกจากจะเป็นการสรรสร้างเพื่อความงามทางศิลปะแล้ว ยังเป็นการเล่าเรื่องราวและแสดงธรรมไปในตัวด้วย อาทิ ภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และภาพจิตรกรรมฝาผนังที่วัดไทยในลอนดอน ที่ชาวต่างประเทศเคยกล่าวไว้ว่าหากเข้ามาชมภาพจิตรกรรมไทยที่วัดแห่งนี้แล้วสามารถเข้าใจเกี่ยวกับพุทธศาสนาเบื้องต้นได้เลย นอกเหนือไปจากสุนทรียภาพในการชมและความรู้ที่ได้รับจากงานจิตรกรรมไทยแล้ว เรายังได้เห็นความเป็นไปทางประวัติศาสตร์ขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นของพระมหากษัตริย์และราชกร และชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยในอดีตจากจิตรศิลป์เหล่านั้นอีกด้วย

ส่วนงานด้านประติมากรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของไทยได้แก่ผลงานที่เกิดจากการปั้น การแกะสลัก หรือขึ้นรูปต่าง ๆ ที่เห็นได้ชัดคืองานพุทธศิลป์ ที่คนไทยสะท้อนความยึดมั่นและศรัทธาในพุทธศาสนาด้วยการสร้างพระพุทธรูปขึ้นตามอุดมคติของศิลปินผู้ซาบซึ้งในหลักธรรม โดยเนรมิตขึ้นตามมโนภาพของตนผสมกับพุทธลักษณะ พุทธปรัชญา เพื่อให้องค์พระพุทธรูปเป็นสื่อให้น้อมรำลึกถึงพระพุทธรองค์ พระธรรมคำสอน และพระสงฆ์สาวกผู้สืบทอดพระศาสนา พระพุทธรูปที่คนไทยนับถือจึงเป็นรูปอุดมคติทางพุทธ ศาสนามีได้เป็นเช่นรูปเหมือนดังเช่นศาสดาของศาสนาอื่น และงานพุทธศิลป์ของช่างไทยด้านประติมากรรมนี้ มีความงดงาม อ่อนช้อย ตามอุปนิสัยของคนไทยอย่างเช่น "พระพุทธรชินราช" ซึ่งประดิษฐานเป็นพระประธานอยู่ ณ พระวิหารหลวง วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก โดยสันเกลารัชกาลที่ ๖ ทรงพระราชนิพนธ์สรรเสริญพระพุทธรชินราชไว้ในพระราชนิพนธ์ เรื่องเที่ยวเมืองพระร่วง ว่า

“ตั้งแต่ข้าพเจ้าได้เห็นพระพุทธรูปมาหนักแล้ว ไม่ได้เคยรู้สึกว่าคุณปลื้มใจจำเริญตาเท่าพระพุทธรูปชินราชเลย ที่ตั้งอยู่นั้นก็เหมาะนักหนา วิหารพอเหมาะกับพระ มีที่ดูได้ถนัด และองค์พระก็ตั้งพอดีได้ตลอดองค์ ไม่ต้องเข้าไปดูจนจ่อเกินไป และไม่ต้องแหงนคอตั้งบ่า แลดูตั้งแต่พระนาสิกยิ่งพิศไปก็ยิ่งรู้สึกยินดีว่า ไม่เชิงลงมาเสียจากที่นั่น ถ้าพระพุทธรูปชินราชยังอยู่ที่พิษณุโลกตราบดี เมืองพิษณุโลกจะเป็นเมืองที่ควรไปเที่ยวอยู่ตราบนั้น ถึงเมืองพิษณุโลก จะไม่มีชิ้นอะไรเหลืออยู่อีกเลย ขอให้แต่มีพระพุทธรูปชินราชเหลืออยู่ ยังคงจะอวดได้อยู่เสมอว่า มีของควรดูควรชมอย่างยิ่งในเมืองไทยทั้งหมด”

สำหรับด้านสถาปัตยกรรมของไทยนั้น ประเทศไทยเป็นชาติที่มีวัฒนธรรมในการก่อสร้างอาคารที่เป็นเอกลักษณ์มาแต่โบราณ สถาปัตยกรรมที่มีความวิจิตรบรรจงของไทยอันได้แก่ ปราสาท ราชวัง สถูป เจดีย์ ปราสาท โบสถ์ วิหาร ตลอดจนบ้านเรือนที่อยู่อาศัย สถาปัตยกรรมอันเป็นมรดกสำคัญต่าง ๆ เหล่านี้ เราอาจจะได้มีโอกาส ชมด้วยสายตามาแล้ว อาทิ พระบรมมหาราชวัง วัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระปรางค์วัดอรุณราชวราราม พระที่นั่งไอศวรรย์ทิพย์ พระวิหารวัดสุทัศนเทพวราราม หอไตรวัดพระสิงห์ทลวง พระอุโบสถวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม และพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม ความโดดเด่นและความงดงามของสถาปัตยกรรมไทยต่าง ๆ เหล่านี้ นอกจากจะสร้างความพึงพอใจทางสายตาแก่คนไทยทั้งมวลแล้ว ยังสามารถดึงดูดสายตาชาวต่างประเทศให้เข้ามา ชมความสามารถของคนไทยอีกด้วย เช่น พระปรางค์วัดอรุณราชวราราม ซึ่งพระสาโรจน์รัตนนิมมานท์ สถาปนิกที่สำคัญท่านหนึ่งของไทย ได้กล่าวยกย่องไว้ว่า

“พระปรางค์วัดอรุณฯ สร้างในสมัยรัตนโกสินทร์ เหตุที่พระปรางค์องค์นี้ได้รับความชมเชยกันมาก ก็เพราะรูปทรงและสัดส่วนที่เหมาะสมงดงาม ปรางค์ซึ่งแต่เดิมเป็นแบบอย่างของเขมรค่อย ๆ แปรรูปจากปรางค์สมัยลพบุรีหรืออยุธยา จนกระทั่งมาเป็นปรางค์ไทยดังเช่นที่วัดอรุณฯ นี้ พระปรางค์นี้อยู่ในความสนใจของชาวต่างประเทศเป็นอย่างมาก และอดที่จะถ่ายรูปนำไปอวดยังบ้านเมืองของตัวเองไม่ได้ ถึงแม้จะมีความสูงเพียง ๖๖ เมตร ครึ่งเท่านั้นก็ตาม แต่รูปทรงที่ประดิษฐานทำให้ดูสูงรูปกินตา แลดูยิ่งสูงกว่านั้นมาก ไม่มีศิลปะวัตถุใด ๆ ที่ได้รับทั้งชมและดีมาเท่าพระปรางค์วัดอรุณฯ นี้ ผู้ที่เห็นแต่ห่างไกล ชมว่ารูปทรงสง่างามสะอาดสะอ้าน ไว้สัดส่วนเหมาะสมจะดูตั้งจำหลักศิลาแกรนด์ไนต์ทั้งแท่ง ส่วนผู้ที่ได้ไปพิจารณาจนใกล้ชิดกับคอนซอดว่า ช่างกระไรเลยปัญญามนุษย์ไปเอาเศษกระเบื้องถ้วยชามแตก ๆ มาประดับประดาล่องลงมนุษย์ ให้เห็นเป็นของสวยงามวิเศษไปได้”

และโดยเฉพาะความสง่างามของพระบรมมหาราชวังและวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ซึ่งยากที่จะสรรหาถ้อยคำใด ๆ ในโลกหล้าเพื่อจนาออกมาให้เห็นถึงความงดงามนั้น ในแต่ละปีได้มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศมาเข้าชมเป็นจำนวนมาก อันนำมาซึ่งรายได้อย่างมหาศาลสู่ประเทศ

ส่วนงานด้านทัศนศิลป์ ซึ่งเป็นศิลปะเกี่ยวกับงานช่างที่ต้องอาศัยฝีมือก็เป็นลักษณะสำคัญอย่างหนึ่งของ ศิลปกรรมไทย อาทิ งานแกะสลักไม้ การประดับมุก การประดับกระจกสี การทำลายรดน้ำ การทำผืนเงินผืนทอง และเครื่องประดับต่าง ๆ งานแต่ละชิ้นแต่ละชนิดที่รังสรรค์ออกมาจากฝีมือของช่างไทยนั้นล้วนประกอบไปด้วย ความปราณีต อ่อนช้อย งดงาม อันเป็นคุณลักษณะของคนไทยที่สะท้อนออกมาในผลงาน ชาวต่างประเทศที่เข้าท่องเที่ยว ในบ้านเราเมื่อได้พบเห็นแล้ว ก็อดที่จะซื้อกลับไปฝากคนทางบ้านไม่ได้ งานด้านทัศนศิลป์ของไทยจึงเป็นงานที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์และสืบทอดไว้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ

อนึ่ง ในการประชุมชวชนรทบุษชาติเมื่อวันที่ ๑ มกราคม ๒๕๔๒ ซึ่งเป็นการแข่งขันงานด้านทัศนศิลป์ ระดับนานาชาติ โดยจัดขึ้นที่เมืองพาสาดิน่า รัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา มีประเทศต่าง ๆ จากทั่วโลก ส่งชวชนรทเข้าประกวดอย่างมากมาย และคนไทยก็ได้ฝากผลงานระดับโลกโดยสามารถชนะเลิศกรรมการและผู้ชม จำนวนมาก โดยได้รับรางวัล "ศิลปทัศนกรรมดีเด่น"

ดนตรีและนาฏศิลป์

ดนตรีและนาฏศิลป์ไทยนั้นเป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นทั้งศิลปะและวัฒนธรรม เป็นเครื่องแสดงเอกลักษณ์ ความเป็นไทยอย่างเด่นชัดประการหนึ่ง โดยการละเล่นและขับร้องดนตรีไทยนั้นทั้งผู้เล่นและผู้ร้องนิยมนั่งพับเพียบ บนพื้น ซึ่งแตกต่างจากการละเล่นดนตรีของชนชาติอื่นที่มักจะมียืนเล่นและร้องบนเวที บทร้องหรือเนื้อเพลงก็ใช้ ภาษาไทยล้วน ๆ ไม่มีภาษาอื่นมาเจือปน ถ้าหากเป็นเพลงพื้นบ้านจะใช้ถ้อยคำอย่างง่าย ๆ แต่ถ้าเป็นเพลงชั้นสูง มักนิยมใช้เนื้อร้องที่เป็นกวีโวหารที่มีฉันทลักษณ์งดงาม อีกประการหนึ่งในการเล่นดนตรีไทย ผู้เล่นจะไม่มีโน้ตเพลง ไว้ดูขณะเล่น แต่จะอาศัยจากการจำ นอกจากนี้ผู้เล่นยังมีอิสระในการที่จะพลิกแพลงทำนองบางส่วนภายในกรอบ ใหญ่ ๆ ของทำนองเพลงนั้นเพื่อให้ไพเราะยิ่งขึ้น ส่วนวงดนตรีไทยนั้นจะประกอบไปด้วยเครื่องดนตรีหลายชนิด ผสมกัน และแบ่งออกเป็นวงต่าง ๆ ตามชนิดของเครื่องดนตรี อาทิ วงเครื่องสาย ซึ่งจะประกอบด้วยเครื่องดีดและ เครื่องสีเป็นหลัก นิยมบรรเลงในงานขับกล่อมและขับร้องทั่วไป ส่วนวงปี่พาทย์นั้นมีเครื่องดีดและเครื่องเป่าเป็นหลัก นิยมใช้บรรเลงประกอบการแสดงต่าง ๆ เช่น โขน ละคร หุ่น หรือในงานฉลอง งานทำบุญเลี้ยงพระ งานศพ สำหรับวงมโหรีจะมีทั้งเครื่องดนตรีของเครื่องสายและวงปี่พาทย์ผสมกัน แต่ลดจำนวนลงให้พอเหมาะ นิยมบรรเลง ในงานสมโภชและงานมงคลต่าง ๆ

อนึ่ง สำหรับนาฏศิลป์ของไทย ถึงแม้ว่าจะได้รับต้นแบบมาจากอินเดีย แต่ก็นำมารังสรรค์ใหม่จนกลายเป็น ศิลปะของไทยโดยเฉพาะ ศิลปะแห่งการละครและการฟ้อนรำของไทยนี้ถือเป็นวัฒนธรรมไทยที่ขึ้นชื่ออย่างมาก ศิลปินไทยทุกยุคทุกสมัยสามารถสร้างรูปแบบของการฟ้อนรำเป็นศิลปะชั้นสูงและศิลปะพื้นบ้านได้อย่างงดงาม

และมีท่วงท่าที่อ่อนช้อยงดงาม ตามลักษณะอารมณ์ของคนไทย ท่ารำและลีลาต่าง ๆ จะเลียนแบบธรรมชาติ หรือ กิริยาอาการในอารมณ์ต่าง ๆ หรือเลียนแบบมาจากท่าทางการ ประกอบอาชีพในสังคมไทย เช่น เดินกำรำเคียว ก็เลียนแบบมาจากการทำท่าทางในการทำนาเกี่ยวข้าว เป็นต้นการฟ้อนรำของไทยที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดีทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศก็คือเพลง "ลอยกระทง" ซึ่งเป็นเพลงที่มีท่วงทำนองและการฟ้อนรำที่งดงามและสนุกสนานไปในตัว ส่วนงานนาฏศิลป์ของไทยที่มีชื่อเสียงมากก็คือ โขน ลิเก และละคร เหล่านี้นับได้ว่าเป็นสมบัติอันเป็นวัฒนธรรมของชาติที่น่าภาคภูมิใจยิ่ง

ประเพณี

คนไทยมีประเพณีที่สืบทอดกันมาเนิ่นนานกับชีวิตความเป็นอยู่ ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งเสียชีวิต และมีความเกี่ยวพันกับความเชื่อและศาสนาอย่างแน่นแฟ้น ประเพณีไทยส่วนใหญ่จะแสดงออกถึงความโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ การประนีประนอม การให้อภัย และการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ อีกประการหนึ่งคือการเชิดชูบุคคลอันเป็นที่เคารพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชาติมาแต่อดีต นอกจากนี้ประเพณีไทยยังเป็นประเพณีที่แสดงออกถึงความสนุกสนาน รื่นเริง กล่าวได้ว่า คนไทยมีประเพณีตลอดทั้งปีเลยทีเดียว อาทิ ประเพณีวันขึ้นปีใหม่ ขึ้นบ้านใหม่ เกี่ยวข้าว นวดข้าว ทอดกฐิน ผ้าป่า วันไหว้ครู งานบวช งานแต่งงาน และประเพณีเกี่ยวกับเทศกาลต่าง ๆ เช่น วันตรุษสงกรานต์ ลอยกระทง ฯลฯ เป็นต้น ซึ่งประเพณีต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่แสดงออกถึงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของคนไทยมาโดยตลอด

แม้ว่าสภาพสังคมปัจจุบันจะเปลี่ยนแปลงไปจากสาเหตุที่น่าับประการ โดยเฉพาะการแพร่กระจายของวัฒนธรรมตะวันตกผ่านสื่อประเภทต่าง ๆ อาทิ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ สื่อสิ่งพิมพ์ และโดยเฉพาะสื่ออินเทอร์เน็ต ที่ยากแก่การควบคุม ทำให้สังคมเมืองหลวงได้ยึดถือแบบอย่างของวัฒนธรรมตะวันตกและเกิดเป็น "วัฒนธรรมเมืองหลวง" จากการรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาผสมผสาน และเผยแพร่ออกไปยังสังคมชนบทด้วยรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ ของการสื่อสารมวลชน ทำให้ภูมิปัญญาชาวบ้านบางอย่างที่ได้รับการยอมรับและพัฒนาสืบทอดกันมาอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น อาทิ ภาษา ความเชื่อ วิธีการกินอยู่และอื่น ๆ ได้ถูกทอดทิ้ง ถูกดูแคลนว่าล้าหลัง ทำให้ชาวบ้านสูญเสียความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมเดิมของตน จนเป็นเหตุให้ประเพณีที่ดีงามหลายต่อหลายอย่างต้องสูญหายไปอย่างน่าเสียดาย

อย่างไรก็ตาม สังคมชนบทที่ยึดถือประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงามแบบดั้งเดิม ก็ยังคงไว้ซึ่งประเพณีสำคัญ ๆ ที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน อาทิ คนไทยภาคเหนือที่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ของประเพณีตามฤดูกาลไว้อย่างเหนียวแน่น กล่าวคือ เริ่มตั้งแต่เดือน ๗ เหนือ ซึ่งตรงกับเดือนเมษายน มีประเพณีการเล่นสงกรานต์

ประเพณีดำหัว บอยส่งลง (บวชเณร) เดือน ๘ มีประเพณีขึ้นบ้านใหม่ วิสาขบูชา ไหว้พระธาตุ เดือน ๙ มีประเพณีเกี่ยวกับการทำนา เดือน ๑๐ มีประเพณีทำบุญเข้าพรรษา เดือน ๑๑ มีการปลูกข้าว ดำนา คนเฒ่าจำศีล เดือน ๑๒ มีประเพณีทานสลาก มีการทานอุทิศแก่คนตาย เดือนเกียงเหนือ มีประเพณีออกพรรษา ทานกฐิน เดือนยี่เหนือ มีประเพณีลอยกระทง ตามประทีป ทอดผ้าป่า เดือน ๓ เหนือ มีประเพณีเทศน์มหาชาติ เดือน ๔ เหนือ มีประเพณีทานหัวจี แต่งงาน เดือน ๕ เหนือ มีพิธีมาฆบูชา บอยทลง และเดือน ๖ เหนือ มีการทำบุญ บอยน้อย เป็นต้น ส่วนประเพณีอื่น ๆ เช่น ประเพณีการเลี้ยงผี นิยมทำกันในเดือน ๗-๘-๙ เหนือ ส่วนสังคมอีสานยังคงรูปแบบและสาระของประเพณีที่สืบทอดกันมานานมาหลายชั่วอายุคนได้เด่นชัดกว่าสังคมในภูมิภาคอื่น ๆ เพราะคนอีสานยังยึดมั่นอยู่กับการประกอบพิธีกรรมและการมีวัตรปฏิบัติตามธรรมเนียมที่กำหนดไว้เป็นยึดถือสอง คองสิบลี หรือพิธีกรรมตามปฏิทิน ซึ่งแต่ละเดือนมีงานประเพณีตามกฎหมายเกณฑ์ที่บรรพบุรุษได้วางเอาไว้ กล่าวคือ เดือนอ้าย (ธันวาคม) มีพิธีบุญเข้ากรรม เดือนยี่มีพิธีบุญคุณหลาน เดือนสามมีพิธีบุญข้าวจี เดือนสี่มีพิธีบุญแวงส เดือนห้ามีพิธีสงกรานต์ เดือนหกมีงานบุญบั้งไฟ เดือนเจ็ดมีพิธีบุญข้าชะ เดือนแปดพิธีบุญเข้าพรรษา เดือนเก้ามีพิธีบุญข้าวประดับดิน เดือนสิบมีพิธีบุญข้าวสาก เดือนสิบเอ็ดมีพิธีบุญออกพรรษา และเดือนสิบสองมีพิธีบุญกฐิน เป็นต้น สำหรับชาวบักขี้ได้มีประเพณีที่สำคัญ ๆ เช่น ประเพณีชิงเปรต ประเพณีชักพระ และสำหรับภาคกลางมีประเพณีเกี่ยวกับการเกิด งานบวช แต่งงาน งานศพ สงกรานต์ และประเพณีลอยกระทง ฯลฯ เป็นต้น ซึ่งการดำรงไว้ซึ่งประเพณีต่าง ๆ เหล่านี้ มีส่วนช่วยให้ความเป็นเอกลักษณ์ไทยยังคงอยู่ดูราวชั่วลูกหลานสืบไป

การเปลี่ยนแปลงและการผสมผสานของวัฒนธรรมไทย

"วัฒนธรรมของชาติใด ถ้าไม่รู้จักเอาอย่างวัฒนธรรมที่ดี ๆ ของชาติอื่นมาจนกว่าเป็นของตนและวัฒนธรรมของตนไม่มีอะไรดี ๆ เมื่อแม่ไก่แก่ชาติอื่นเป็นทางแลกเปลี่ยนกัน วัฒนธรรมของชาตินั้นจะเจริญออกงามและแผ่ไพศาลไปไม่ได้ เปรียบเสมือนคนจะอยู่ลำพังคนเดียวหาได้ไม่ ต้องมีก้อยที่พึ่งพาอาศัยกัน แลกเปลี่ยนกันจึงจะเจริญเติบโตขึ้นได้ วัฒนธรรมของชาติใดจะเจริญออกงามให้สมชื่อกับความหมายของคำว่าวัฒนธรรม ก็อยู่ที่รู้จักดึงเอาสิ่งดีเข้ามาและเอาสิ่งไม่ดีออกไป ต้องรู้จักตัดแปลงให้เข้ากับวัฒนธรรมเดิมของตน"

(เสถียร โกเศศ)

การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมของไทยนั้นมีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาและกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งชาวตะวันตกได้นำเอาศิลปวิทยาการต่าง ๆ เข้ามาสอนและเผยแพร่แก่คนไทย การปรับเปลี่ยนผสมผสานวัฒนธรรม

ในครั้งนั้นนับได้ว่าเป็นส่วนสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ประเทศไทยสามารถผูกมิตรกับประเทศมหาอำนาจและสามารถดำรงเอกราชตราบกระทั่งทุกวันนี้

อย่างไรก็ตาม ในสามรัชสมัยต่อเนื่องกันคือ ในรัชกาลที่ ๔, ๕ และ ๖ ประเทศไทยต้องประสบกับการล่าอาณานิคมของ ประเทศจากตะวันตก ที่ต้องการมีอำนาจอยู่เหนือประเทศตะวันออกหมด และด้วยแสนยานุภาพที่เหนือกว่าทำให้ ประเทศไทยถูกบีบบังคับให้อ่อนน้อมยอมรับความเจริญของโลกตะวันตก แต่ในขณะเดียวกันไทยเราก็มีอารยธรรมในระดับที่เจริญแล้วตามโลกทัศน์ตะวันออก การเผชิญหน้าในขณะนั้นท่าทีของไทยเต็มไปด้วยความขัดแย้ง สับสนทางความคิด และอาการละล้าละลังในภาวะวิกฤติต่าง ๆ องค์พระประมุขของไทยในขณะนั้นมีทั้งความชื่นชมและความหวาดกลัวต่อชาติตะวันตก เนื่องจากต้องการธำรงรักษาความเป็นชาติไทยเอาไว้ ขณะเดียวกันก็มีความต้องการที่จะพัฒนาประเทศให้ทันสมัย และด้วยพระปรีชาสามารถและพระปรีชาญาณทำให้พระมหากษัตริย์ไทยสามารถนำประเทศให้ทันสมัยได้โดยไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงให้เหมือนชาติตะวันตกทั้งหมดและได้มองเห็นช่องทางที่จะหล่อหลอมสังคมนวัตกรรม และสถาบันดั้งเดิมของไทยให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ถูกที่ควร โดยไม่ทำลายคุณค่าที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของความเป็นไทย

การเปลี่ยนแปลงในรัชสมัยดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดความรู้และวิทยาการสมัยใหม่ เช่น การแพทย์ เคมี ฟิสิกส์ ฯลฯ ทำให้ความเชื่อต่าง ๆ ของสังคมไทยตามหลักศาสนาพุทธเปลี่ยนไปเนื่องจากความรู้ทางวิทยาศาสตร์ อีกทั้งได้มีการออกแบบตัวพิมพ์อักษรไทยและตีพิมพ์หนังสือไทย มีการตั้งโรงเรียนของคณะมิชชันนารีทำให้คนไทยมีโอกาสเรียนหนังสือ และเป็นการกระตุ้นให้รัฐบาลนำการศึกษาในระบบโรงเรียนมาใช้แทนการศึกษาในครอบครัวและในวัดในวังเช่นแต่ก่อน นอกจากนี้ วัฒนธรรมทางค่านิยมการแต่งกาย ประเพณีภายในราชสำนัก ก็เปลี่ยนแปลงด้วยเช่นกัน ส่วนการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของงานด้านศิลปกรรม ได้แก่ งานจิตรกรรม อิทธิพลจากตะวันตกทำให้มีการนิยมวาดภาพเหมือนจริง ภาพเขียน ๒ มิติของไทยเปลี่ยนเป็นภาพ ๓ มิติแทน งานด้านสถาปัตยกรรม มีการรับเอางานสถาปัตยกรรมแบบตะวันตกเข้ามาใช้ในงานก่อสร้างอาคารบ้านเรือน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในสมัยรัชกาลที่ ๕ เช่น พระที่นั่งอนันตสมาคม และการผสมผสานกับศิลปดั้งเดิมของไทย เช่น พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท สำหรับงานด้านประติมากรรม ได้แก่ การสร้างพระพุทธรูปที่ใส่เครื่องทรงแบบเทวรูป เช่น พระสยามเทวาธิราช และการทำรูปปั้นเหมือนจริง เช่น พระบรมรูปทรงม้า ส่วนดนตรีและนาฏศิลป์ มีดนตรีและละครชนิดใหม่เกิดขึ้นหลายประเภท เช่น ละครพูด ละครร้อง ฯลฯ เป็นต้น และงานด้านภาษามีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของวรรณกรรมทั้งด้านเนื้อหา ความคิด งานร้อยกรองลดน้อยลง งานร้อยแก้วเพิ่มมากขึ้น และมีรูปแบบหลากหลายตามแนวคิดแบบตะวันตก เช่น หนังสือพิมพ์ เรื่องสั้น นวนิยาย ฯลฯ เป็นต้น

หลังจากประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทยในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้เกิดแนวคิดที่จะผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม คือแนวคิดประชาธิปไตยหรืออุดมการณ์ประชาธิปไตย และแนวคิดในการสร้าง

ชาติให้เป็นมหาอำนาจ ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี (๒๔๘๑-๒๔๘๗) ถือเป็นช่วงเวลาสำคัญที่สุดของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เนื่องจากว่าจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีความคิดว่าประเทศชาติจะก้าวหน้าไปได้ด้วยดี จำเป็นที่จะต้องปลูกฝังให้ประชาชนในชาติมีระเบียบวินัย มีวัฒนธรรมทัดเทียมกับอารยประเทศ ท่านจึงดำเนินนโยบาย "สร้างชาติด้วยวัฒนธรรม" โดยเริ่มจากเปลี่ยนชื่อประเทศจาก "สยาม" มาเป็น "ไทย" ตั้งแต่วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๘๒ และให้ใช้คำว่า "ไทย" กับประชาชนและสัญชาติด้วย การเปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่เป็นวันที่ ๑ มกราคม ในปี พ.ศ. ๒๔๘๔ เพื่อให้เป็นไปตามแบบสากล การยกเลิกบรรดาศักดิ์ข้าราชการ การตั้งสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ การเปลี่ยนรูปแบบการแต่งกาย การเลิกเที่ยวหมาก การส่งเสริมให้พบปะและสถานภาพของผู้หญิงให้ทัดเทียมชาย การให้ประชาชนรู้จักแบ่งเวลาทำงานและการพักผ่อน การรับประทานอาหารให้เป็นเวลา ฯลฯ เป็นต้น สำหรับวิธีการที่ใช้ในขณะนั้นคือ การเชิญชวนผ่านหนังสือพิมพ์ วิทยุและการกำหนดมาตรการต่าง ๆ

ส่วนในปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงทุกด้านที่เกิดขึ้นในประเทศไทย โดยเฉพาะวิกฤตด้านเศรษฐกิจที่กำลังประสบอยู่อย่างหนักในขณะนี้ ย่อมส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ผลกระทบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้นเป็นไปอย่างกว้างขวางและรุนแรง จนเกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ปัญหาช่องว่างทางสังคมเกิดขึ้นมากมาย บ้านเมืองหาความสงบสุขได้ยาก เหมือนกับประเทศอุตสาหกรรมหลาย ๆ ประเทศกำลังประสบอยู่

ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับวัฒนธรรมของไทยก็คือ การเปลี่ยนแปลงในด้านลบทางวัฒนธรรมไทย ที่ส่งผลกระทบต่อสังคมไทยทั้งทางตรงและทางอ้อม ทำให้เกิดความสับสน รุนแรงอย่างขนานใหญ่ของทุกสถาบัน ในสังคม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้เกิดความสูญเสียความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นของคนไทยชนบทจนเป็นเหตุให้วัฒนธรรมที่ตั้งงามบางอย่างของชนบทต้องสูญสิ้นไปอย่างน่าเสียดาย นอกจากนี้ ยังทำให้สังคมและวัฒนธรรมแบบ "พุทธเกษตร" ที่มีแต่ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ กลายเป็นสังคมแบบตัวใครตัวมัน ผู้คนพากันหลงใหลวัตถุ บูชาเงิน แม้แต่ข้าราชการที่ทำงานสนองเบื้องพระยุคลบาทยังกระทำการฉ้อราษฎร์บังหลวง มุ่งแต่กอบโกยและแสวงหาผลประโยชน์ใส่ตัวและพวกพ้อง ซาดความจริงใจต่อกัน ทุกคนในสังคมปัจจุบันล้วนอยู่ด้วยกันอย่างหวาดหวา สังคมไทยที่เคยสันโดษและเรียบง่ายและมีความสุขสงบ ร่มเย็น กลายเป็นสังคมที่มีแต่ความโลภ เห็นแก่ตัว ไร้บารมี ผู้คนเป็นโรคจิตกันมากขึ้น การฆ่าตัวตายกลายเป็นแฟชั่นใหม่ของคนที่หาทางออกในชีวิตไม่ได้ ชาวนาต้องขายที่ทำกินและไปขายแรงงานในเมืองหลวง บางรายถึงกับไปขายบริการทางเพศ หรือไปประกอบอาชีพทุจริต เพื่อได้มาซึ่งคุณค่าทางวัตถุที่ตนเองต้องการ

สถาบันศาสนาที่เคยเป็นที่พึ่งทางจิตใจของคนไทยกลับอ่อนแอลง วัดและพระไม่สามารถเป็นที่พึ่งของคนไทยได้ ระบบทุนนิยมเข้าไปเปลี่ยนแปลงแม้กระทั่งศาสนา บางครั้งก็กลับสร้างความลุ่มหลงมกมายในสิ่งผิด ๆ ให้แก่ชาวบ้านด้วยการให้หวย บอกรเบอร์ต ซึ่งขัดต่อคำสอนของพระพุทธองค์ การก่อสร้างวัดดูบูชาจนเกิดกระบวนการที่เรียกว่าพุทธพาณิชย์ มุ่งหวังให้คนไทยมีความยึดติดกับวัตถุมากกว่าที่จะสร้างคุณงามความดี เหล่านี้ทำให้

บทบาทของสถาบันศาสนาที่มีต่อชีวิตและจิตใจของคนไทยลดต่ำลง คนไทยบางกลุ่มเกิดความไม่แน่ใจว่าศาสนาจะเป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตหรือไม่ การทำตัวของพระสงฆ์บางรูปทำให้สถาบันสงฆ์เสื่อมเสียหนักขึ้น พระสงฆ์ถูกดูหมิ่นดูแคลน สังคมไทยกับสถาบันศาสนาจึงกลายเป็นว่าต่างคนต่างอยู่ นับเป็นเรื่องอันตรายยิ่งต่อสังคมไทยที่มีพุทธศาสนาเป็นที่พึ่ง

อีกประการหนึ่งคือ ระบบการศึกษาที่ไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมเดิม การศึกษากลายเป็นเครื่องมือแบ่งแยกบุคคลออกจากสังคม เป็นการศึกษาเพื่อยกระดับฐานะทางสังคมมากกว่าที่จะเป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาตนเอง คนไทยที่ด้อยโอกาสกลายเป็นบุคคลที่ถูกดูหมิ่นดูแคลน และถูกแยกออกจากคนที่คิดว่าตัวเองมีการศึกษาสูงกว่า และระบบการสอบแข่งขัน การเรียนเพื่อหวังเกียรตินิยม ทำให้เยาวชนมุ่งหวังที่จะให้ตัวเองเป็นหนึ่ง นักเรียนนักศึกษาขาดความเคารพต่อครูบาอาจารย์ ปัญหาการไม่รู้เรื่องสาระแก่นสารของวัฒนธรรมไทยของเยาวชนเป็นปัญหาใหญ่ เมื่อพวกเขาไม่รู้ถึงสาระแก่นสารที่เป็นคุณค่าที่ดี ก็ไม่เกิดความชื่นชม ไม่เห็นความสำคัญ ไม่เกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของชาติ ไม่ยึดถือปฏิบัติหรือนำมาประพฤติปฏิบัติอย่างผิด ๆ และการเท่อวัฒนธรรมต่างชาติ เหล่านี้ล้วนเป็นเหตุแห่งความเสื่อมของวัฒนธรรมทั้งสิ้น

จากผลกระทบดังกล่าวทำให้ลักษณะนิสัยและค่านิยมที่ต่างต่าง ๆ ของคนในชาติเสื่อมทรามลง คนชาติไทย เคยเป็นชาติที่รับสมญานามว่า "สยามเมืองยิ้ม" ด้วยลักษณะนิสัยของคนไทยที่มีความสุภาพ อ่อนโยน โอบอ้อมอารี มีความเป็นมิตรต่อคนทุกคน ซึ่งลักษณะนิสัยที่ต่างต่างเหล่านี้ได้รับการหล่อหลอมมาจากบรรพชนจนกลายเป็นแนวประพฤติปฏิบัติของคนไทยทุกคน แต่ในปัจจุบันสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้กำลังเลือนหายไปจากคนไทย จนดูเหมือนว่าจะหาผู้ที่มีลักษณะเช่นนี้ได้ยากแล้ว สิ่งก็ตามมาก็คือ ความสับสนวุ่นวายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม การเห็นแก่ตัว การทุจริต ซาดจรรยาบรรณและไม่เคารพกฎหมายบ้านเมือง เหล่านี้แสดงถึงความเสื่อมของคนในชาติได้อย่างเด่นชัด และถ้าหากปล่อยให้เป็นอย่างนี้เรื่อยไป เราคงสูญเสียศักดิ์ศรี เกียรติภูมิ และความภาคภูมิใจร่วมกันของสังคมไทย ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเร่งสร้างให้คนในชาติได้ประพฤติปฏิบัติในทางที่ดีงาม มีคุณธรรม เพื่อพัฒนาตนเอง พัฒนาสังคม และประเทศชาติ สมควรต้องรักษาและส่งเสริมวัฒนธรรมไทยอย่างจริงจังและกว้างขวางเป็นพิเศษ เพื่อธำรงศักดิ์ศรีแห่งความเป็นไทยไว้ให้ลูกหลาน ซึ่งแนวทางในการส่งเสริมและทำนุบำรุงวัฒนธรรมจะขอกล่าวในหัวข้อถัดไป

การสร้างชาติด้วยการเสริมสร้างวัฒนธรรม

หากเราศึกษาและพิจารณาย้อนหลังถึงอดีตของชาติไทยและความเป็นไทย ที่บรรพบุรุษของเราได้อุทิศทั้งแรงกายและใจเพื่อดำรงและรักษาเอกราชให้อยู่รอดปลอดภัยอย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลาช้านาน วัฒนธรรมของ

ชาติมีส่วนร่วมในการเชื่อมโยงคนไทยให้ร่วมสร้างสรรค์ความเป็นปึกแผ่นและความมั่นคงมาทุกยุคทุกสมัย ทำให้ชาติไทยเป็นชาติที่มีอารยธรรมและความเจริญสูงมาแต่ครั้งอดีต มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง มีความยืดหยุ่นและสามารถผสมผสานวัฒนธรรมอื่นเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทยอย่างประณีตและกลมกลืนมาโดยตลอด

ปัจจุบันนี้ชาติไทยเป็นที่รู้จักและยอมรับกันในนานาอารยประเทศก็เนื่องมาจากชนบทธรรมเนียม ประเพณี ศาสนาและวัฒนธรรมอันดีงามของชาติไทยที่ได้รับการเผยแพร่ออกไปอย่างกว้างขวางทั้งภายในและภายนอกประเทศ แต่ในขณะเดียวกันวัฒนธรรมของต่างประเทศบางอย่างซึ่งขัดต่อชนบทธรรมเนียมประเพณีของไทยก็กำลังได้รับการเผยแพร่สู่ชาวไทยและเยาวชนรุ่นใหม่อย่างรวดเร็ว ซึ่งน่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง จึงจำเป็นต้องหาทางแก้ไขด้วยการฟื้นฟูวัฒนธรรมที่ดีงามของชาติในด้านต่าง ๆ เพื่อเป็นการธำรงรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ

นโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติและแนวทางในการรักษา ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรม พ.ศ.๒๕๒๙ ซึ่งประกาศ ณ วันที่ ๗ กรกฎาคม โดยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นได้แสดงเจตนารมณ์ว่า "สังคมโลกปัจจุบันเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทุก ๆ ด้าน สังคมย่อยทั้งหลายจึงต้องปรับตัวอย่างเหมาะสมตามไปด้วย มิฉะนั้นแล้ว ความสับสนวุ่นวายและปัญหามานาประการจะบังเกิดขึ้นในปริมาณที่จะแก้ไขได้โดยยาก" ในขณะที่รัฐบาลได้แสดงเจตนารมณ์ดังกล่าว ยังได้เน้นย้ำถึงวัฒนธรรมไทยว่า คือวิถีชีวิตที่คนไทยได้สั่งสม เลือกรสร ปรับปรุงแก้ไข จนถือว่าเป็นสิ่งดีงามเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและได้ใช้เป็นเครื่องมือหรือเป็นแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคม

ส่วนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ (พ.ศ.๒๕๓๐-๒๕๓๕) ได้กล่าวถึงการเสริมสร้างวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาว่า เป็นเรื่องที่มีความจำเป็น เพราะจะทำให้การพัฒนายืนอยู่บนรากฐานของตนเองและภูมิปัญญาชุมชนและสังคม ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนในระยะยาว ด้วยการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องและสร้างความเข้มแข็งให้กับครอบครัวและชุมชน รวมทั้งสนับสนุนให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการทำนุบำรุงวัฒนธรรมอันดีงามทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น มีโลกทัศน์ทางวัฒนธรรมที่กว้างขวาง และรู้จักเลือกสรรไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตนเองและสังคม

การเสริมสร้างวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาตามแผนพัฒนาฯ ดังกล่าว ได้มุ่งสนับสนุนกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ริเริ่มโดยชุมชนในท้องถิ่น การเผยแพร่ผลงานด้านศิลปวัฒนธรรม การพัฒนาระบบจิตใจและกระบวนการสร้างสรรค์ด้านศิลปวัฒนธรรมแก่การสร้างผลงานที่มีคุณค่าต่อสังคม การส่งเสริมการใช้สื่อที่มีคุณภาพในการเผยแพร่คุณค่าของวัฒนธรรม ประการที่สำคัญประการหนึ่งคือการปรับเนื้อหาสาระหลักสูตรการศึกษาทุกระดับให้เชื่อมโยงกับวัฒนธรรม โดยการปรับกระบวนการเรียนรู้ที่ใช้ความเป็นจริงเป็นหลักและมีการเรียนรู้จากรากฐานทางวัฒนธรรม

นอกจากนี้ ยังส่งเสริมความรู้ความเข้าใจถึงรากฐานวัฒนธรรมระดับชาติ ระดับท้องถิ่นและประโยชน์ของวัฒนธรรมที่มีต่อชุมชน และการยอมรับวิถีชีวิตที่แตกต่างหลากหลายภายในสังคม

อีกประการหนึ่งที่นอกจากจะเป็นส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นแล้ว ยังเป็นสร้างรายได้ให้กับชุมชนและสังคมชนบทคือ การส่งเสริมการนำเอาวัฒนธรรมมาผสมผสานเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งนอกจากจะเป็นการพัฒนาและสร้างความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมไทยแล้ว ยังสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือระหว่างภาครัฐและท้องถิ่นในการทำนุบำรุงสร้างสรรคและพัฒนาโบราณสถาน พิพิธภัณฑสถาน หอสมุด ฯลฯ ทั้งยังเผยแพร่คุณค่า รักษา สืบทอดเอกลักษณ์ความเป็นไทยและการสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรมสาขาต่าง ๆ ขึ้นมาใหม่ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตปัจจุบันและอนาคต

เป็นที่ทราบกันดีว่าชาวต่างประเทศที่นิยมมาเที่ยวในประเทศไทยนั้น ส่วนใหญ่ไม่ได้มุ่งหวังที่จะมาชมศึกษารามบ้านช่อง ถนน ถนนทาง ท่องราตรีหรือศูนย์การค้าใหญ่โตแต่อย่างใด เนื่องจากบ้านเมืองของเขามีสิ่งเหล่านี้พร้อมสรรพและสมบูรณ์กว่าบ้านเรามากมายนัก หากแต่สิ่งที่เขาต้องการมาชมมาศึกษานั้นก็คือวัฒนธรรมไทย ทั้งในด้านรูปธรรมและนามธรรม อาทิ งานสถาปัตยกรรมไทย ที่ปรากฏตามวัดวาอาราม งานจิตรศิลป์ นาฏศิลป์ และดนตรีไทย วิถีชีวิตของคนไทยตามแม่น้ำลำคลองหรือตามชนบท ชนบทธรรมเนียมประเพณีไทยที่แสดงออกตามฤดูกาลและเทศกาล ต่าง ๆ เช่น สงกรานต์ ลอยกระทง ส่วนในด้านนามธรรมนั้นก็คือเรื่องลักษณะนิสัยของคนไทยที่โอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เป็นกันเอง และรอยยิ้มอันเป็นเอกลักษณ์ของชาวสยามเมืองยิ้มทุกคน ดังนั้นการส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นจึงได้ประโยชน์ทั้งในแง่รายได้ และสร้างจิตสำนึก ความรู้ความเข้าใจ ในวัฒนธรรมที่เป็นรากเหง้าของวิถีชีวิตภูมิปัญญาดั้งเดิมของบรรพชนอีกทางหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม นอกจากภาครัฐจะมีนโยบายต่าง ๆ ในการส่งเสริมและการพัฒนาวัฒนธรรมแล้ว คนไทยทุกคนก็ควรจะตระหนักและสำนึกอยู่ในจิตใจเสมอว่าวัฒนธรรมไทยเป็นของคนไทยทุกคน เป็นสิ่งที่ทำให้เราดำรงความเป็นตัวของตัวเองอยู่ได้ จึงเป็นเป็นหน้าที่ที่จะต้องรักษา หวงแหนและบำรุงไว้ไว้ซึ่งมรดกสำคัญที่สั่งสมมาแต่ครั้งอดีตกาล ซึ่งมีแนวทางที่จะกระทำได้ ดังนี้

๑. ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยให้เข้าใจ ว่ามีประวัติความเป็นมาอย่างไร และมีลักษณะอย่างไร เพื่อที่จะได้เกิดความรู้ ความเข้าใจอย่างถ่องแท้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของชาติในด้านต่าง ๆ

๒. อนุรักษ์วัฒนธรรมของชาติ ด้วยการประพฤติให้ถูกต้องตามวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของชาติ และเผยแพร่วัฒนธรรมไทยให้กว้างขวางออกไปทั้งในประเทศและต่างประเทศ เช่น การใช้ภาษาไทยที่ถูกต้อง การปฏิบัติตามชนบทธรรมเนียมประเพณีไทย ฯลฯ เป็นต้น

๓. การปรับปรุงวัฒนธรรมให้เจริญเหมาะสมกับกาลสมัยอยู่เสมอ เนื่องจากปรับปรุงและเพิ่มเติมจะเป็นการส่งเสริมวัฒนธรรมเดิมให้มั่นคงยิ่งขึ้น แต่ก็ควรเลือกเอาสิ่งที่ไม่ขัดกับวัฒนธรรมเดิมที่มีอยู่ก่อน

ตัวอย่างการสร้างเสริมวัฒนธรรมของชาติ ได้แก่ การคิดประดิษฐ์สิ่งใหม่ ซึ่งคนสามารถใช้ประโยชน์ได้ร่วมกัน การจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นการรักษาและส่งเสริมวัฒนธรรมไทย อาทิ การพิทักษ์รักษามรดกวัฒนธรรมไทย การจัดประกวดแข่งขันที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม การจัดตั้งและขยายศูนย์วัฒนธรรม การจัดมหรพรมวัฒนธรรม พื้นบ้านไทยและส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น เหล่านี้ล้วนแต่เป็นสิ่งที่คนไทยทุกคนต้องร่วมแรงร่วมใจเพื่อคงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ที่น่าภาคภูมิใจของชาติสืบไป

สรุป

จากที่กล่าวเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยนั้น จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมไทยนอกจากจะมีลักษณะเป็น สากลเหมือนกับวัฒนธรรมของกลุ่มชนอื่น ๆ แล้ว ยังมีลักษณะเฉพาะที่แสดงเอกลักษณ์แห่งความเป็นไทย แสดงลักษณะเฉพาะของกลุ่มของตนหลายประการ อาทิ เป็นวัฒนธรรมที่มีความเกี่ยวพันกับพระพุทธศาสนาอย่างแน่นแฟ้น อีกทั้งยังเกี่ยวพันกับสถาบันพระมหากษัตริย์อันเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวไทยทั้งปวง นอกจากนี้ยังมีลักษณะที่ผสมผสานความเชื่อดั้งเดิมเข้ากับศาสนาพุทธและพราหมณ์ได้อย่างแนบสนิท เป็นวัฒนธรรมที่มีความกลมกลืนกับธรรมชาติ ชื่นชมธรรมชาติมากกว่าจะเอาชนะธรรมชาติ ดังเช่นกวีโบราณที่รจนาไว้ในวรรณคดีหลาย ๆ ฉบับ อีกประการก็คือมีความละเอียดละออ ประณีตพิถีพิถันตามแบบฉบับชีวิตชาวบ้านที่มีความรื่นรมย์ ซึ่งจะเห็นได้จากงานวิจิตรศิลป์ต่าง ๆ ของไทย และยังเป็นวัฒนธรรมที่มีความอิสระเสรี แสดงออกถึงความสนุกสนาน ร่าเริง เน้นคุณค่าของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ แต่ก็ยังไม่ลืมที่จะยกย่องผู้อาวุโส พระสงฆ์ วงศาคณาญาติ วัฒนธรรมไทยสั่งสอนให้คนไทยเคารพเชื่อฟังผู้หลักผู้ใหญ่ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ได้ดำเนินสืบเนื่องมาเป็นเวลาหลายชั่วอายุคน สัมผัสเป็นวัฒนธรรมของชาติ ทำให้คนไทยทุกหมู่เหล่าสามารถอยู่ร่วมกันด้วยความอบอุ่นและสงบสุข

อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมก็เช่นเดียวกับสิ่งอื่น ๆ ที่มนุษย์ สังคมสร้างขึ้น ย่อมต้องมีเกิด มีดับ เปลี่ยนแปลง เคลื่อนไหว ตลอดเวลา และท่ามกลางความเจริญก้าวหน้าอย่างไม่หยุดยั้งของโลก จำเป็นที่จะต้องมีการตัดสินใจ นั่นคือจะต้อง ปรับปรุง แก้ไขให้เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมและสภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ดังนั้นการผสมผสานระหว่างเก่ากับใหม่และกับวัฒนธรรมต่างประเทศของวัฒนธรรมไทยจำต้องมีขึ้น เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ในสังคมโลก แต่ก็ไม่สามารถละทิ้งความเป็นเอกลักษณ์ของไทยได้ การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมไทยนั้นมีทั้งด้านบวกและด้านลบ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่คนในชาติจะต้องศึกษา ถิ่นกรองให้ต้องแท้ว่าสิ่งไหนเหมาะสม สิ่งไหนควรที่จะนำมาปรับใช้กับวิถีชีวิตของตน ถ้าเรารับเอาทุกสิ่งโดยไม่คำนึงถึงเอกลักษณ์ที่ได้สั่งสมมาเป็นเวลาช้านาน ผลที่ตามมาก็คือเราจะไม่สามารถรักษาความเป็นชาติไว้ได้ การอนุรักษ์ ส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมส่วนที่ดียิ่ง มีคุณค่า แสดงออกถึงความเป็นไทยอย่างชัดเจนเป็นสิ่งทีคนไทยทุกคนพึงกระทำ เพื่อรักษาไว้ซึ่งมรดกอันล้ำค่าของชาติสืบไป ดังจะขอัญเชิญพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันที่ทรงมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับวัฒนธรรมดังนี้

"การรักษาวัฒนธรรมคือการรักษาชาติ".

เอกสารอ้างอิง

- กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. ภาษาไทย เอกลักษณ์ไทย. กรุงเทพฯ: พีระพัฒนา, 2526.
- ยุพร แสงทักษิณ และประอรรัตน์ ดังกิตติภาภรณ์. ไทยศึกษา. กรุงเทพฯ: กองบริการศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2541.
- ไพฑูริย์ พงศบุตร และคณะ. หนังสือเรียนสังคมศึกษา รายวิชา ส.101-ส.102 ประเทศของเรา ชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 1 (ม.1). กรุงเทพฯ: บริษัท โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2531.
- วิเชียร ณ นคร. มรดกวัฒนธรรมทักษิณ. กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครตั้งกรุ๊ป, 2537.
- รัชนิกร เศรษฐ. โครงสร้างสังคมไทยและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ: บริษัท โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2532.
- ศูนย์ประชาสัมพันธ์วัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ. ในวิกฤติการณ์ทางวัฒนธรรมของสังคมไทย. วัฒนธรรมไทย. ปีที่ 31 ฉบับที่ 3 (ธันวาคม) 2536.
- สุพิตรา สุภาพ และสัญญา สัญญาวิวัฒน์. ส.011 สังคมและวัฒนธรรมไทย ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น. กรุงเทพฯ: บริษัท โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2535.
- เสถียร โกเศศ. วัฒนธรรม. พระนคร: สำนักพิมพ์เจริญธรรม, 2514.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. สู่โฉมใหม่ของวัฒนธรรมกับการพัฒนา. กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พรินติ้ง กรุ๊ป จำกัด, 2532.
- อานนท์ อภาภิรม. สังคม วัฒนธรรมและประเทศไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ แพร่พิทยา อินเตอร์เนชั่นแนล หจก., 2519.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. ภูมิปัญญาชาวบ้าน วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2540.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เรียงความ

**"รักบ้านรักเมืองไทย รักษาไว้ด้วยวัฒนธรรม
เสริมสร้างและกล่าวขาน ให้สมค่าความเป็นไทย"**

ประเทศไทยของเรา ปัจจุบันประสบกับปัญหาในหลายด้าน โดยเฉพาะในเรื่องสถานะวิกฤติทางเศรษฐกิจ ทั้งๆที่โบราณกาล ประเทศไทยเคยเจริญรุ่งเรืองมาช้านานและดำรงชีวิตกันอย่างปกติสุขมาโดยตลอด แต่เนื่องจากการมีปฏิสัมพันธ์กันกับประเทศตะวันตกมากขึ้นเรื่อยๆทำให้วิถีชีวิตของเราเปลี่ยนแปลงไป ทั้งในความเจริญและความเสื่อม ในเชิงพฤติกรรมและศีลธรรม ปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ สาเหตุเนื่องมาจากกระแส Globalization อย่างเดียวกระนั้นหรือที่ทำให้มรดกทางวัฒนธรรมของเราเปลี่ยนรูปแบบไป และ ทำไม่ถึงเป็นเช่นนั้น ?

ชาติไทยของเรา เป็นชาติที่มีอารยธรรมและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์มาตั้งแต่โบราณ เราชาวไทยทุกคน จึงควรภาคภูมิใจและหวงแหนในประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรและรักษาไว้ ซึ่งเป็นมรดกอันล้ำค่าซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นประเทศที่มีเอกลักษณ์ เอกราช อธิปไตยและมีความเจริญรุ่งเรืองมาเป็นเวลาอันยาวนานหลายร้อยปี ไม่แพ้ชาติอื่นๆ นอกจากการดำรงอยู่ในวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของไทยเราแล้ว เราควรต้องช่วยกันพัฒนาให้ดีขึ้น ไม่หลงไปกับกระแสตะวันตกโดยไม่ลืมหูลืมตา เราสามารถปกป้องความเป็นไทยได้แค่เพียงรู้จักเลือกที่จะรับและนำมาใช้ให้เหมาะสมเท่านั้น จริงอยู่ที่การรับวัฒนธรรมต่างชาติตามโลกาภิวัตน์นั้นทำให้สังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ก้าวหน้าทัดเทียมกับชาติอื่นๆ แต่บางครั้งสิ่งที่รับมาโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องนั้น ก็อาจนำความเสื่อมเสียให้กับสังคมไทยได้ จึงจำเป็นต้องเลือกเฉพาะวัฒนธรรมที่ดีและเหมาะสมจากสังคมอื่นเพื่อมาเสริมสร้างวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทยให้ดียิ่งขึ้น ส่วนสิ่งใดที่ดั่งงามอยู่แล้วก็ต้องช่วยกันส่งเสริมและรักษาไว้เป็นสมบัติของชาติไทยต่อไป

ในสมัยแรกๆของสังคมไทยโดยเฉพาะสมัยสุโขทัย ไทยได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมทางด้านภาษา ศาสนา และความเชื่อมาจากชนชาติเขมร จีน และอินเดีย ต่อมาเมื่อไทยได้ติดต่อกับชาติตะวันตกซึ่งหมายถึงชาติยุโรปและอเมริกา จึงได้รับความเจริญทางด้านเทคโนโลยีจากชนชาติเหล่านี้ และเมื่อภายหลังที่มีการปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรปทำให้ชนชาติเหล่านั้นแข่งขันกันแสวงหาอาณานิคมในทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แล้วสังคม

ไทยก็ตกเป็นเป้าหมายของการแพร่กระจายวัฒนธรรมของชนชาติต่างๆ เช่น ฮอลันดา อังกฤษ และฝรั่งเศส ซึ่งได้ส่งหมอสอนศาสนา (มิชชันนารี) เข้ามาเผยแผ่ด้วย โดยเฉพาะในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ถึงแม้คนไทยยังยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนคติความเชื่อในพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัดตามแบบสมัยอยุธยา แต่ความเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัด คือ การเปลี่ยนแปลงการดำรงชีวิตตามแบบตะวันตก ซึ่งเริ่มมีขึ้นในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นครั้งแรก ซึ่งความเปลี่ยนแปลงนี้เริ่มปรากฏให้เห็นในรูปของการแต่งกาย กิริยามารยาทในสังคม ตลอดจนการศึกษาผู้คนเอาอย่างชาวตะวันตกมากขึ้น ไทยจึงได้รับอิทธิพลของวัฒนธรรมจากชนชาติต่างๆ ดังกล่าวมาจนถึงปัจจุบันนี้ ซึ่งอิทธิพลของวัฒนธรรมชาติต่างๆ เข้ามามีอิทธิพลในสังคมไทยในหลายๆ ด้าน เช่น ทางด้านการศึกษา ด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจและทางด้านสังคมและวิถีชีวิต เป็นต้น ต่อเนื่องมาจนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงดำเนินรอยตามพระราชบิดา ทรงปฏิรูปบ้านเมืองสมัยใหม่ตามแบบตะวันตก โดยมีวัตถุประสงค์จะยับยั้งมิให้ชาวตะวันตกใช้เป็นข้ออ้างว่าประเทศไทยล้าหลัง และถือโอกาสยึดครองเอาง่ายๆ เหมือนอย่างที่เคยทำกับประเทศเพื่อนบ้านมาแล้ว ศิลปวัฒนธรรมแบบตะวันตกจึงหลั่งไหลเข้าสู่ประเทศไทยมากขึ้น นับว่าเป็นสิ่งที่ทำให้ประเทศเราไม่ล้าหลังทางด้านอารยธรรม และมีความเจริญไม่แพ้ชาติอื่นๆ

วัฒนธรรมของแต่ละสังคม มีลักษณะเฉพาะตัว จึงมีเอกลักษณ์ของตัวเอง วัฒนธรรมของแต่ละสังคมจึงแตกต่างกันไป ซึ่งความแตกต่างนี้ไม่อาจนำไปเปรียบเทียบว่า วัฒนธรรมใดดีหรือด้อยกว่าวัฒนธรรมใด หรือ ที่เรียกกันว่าสัมพัทธภาพทางวัฒนธรรม (Cultural relativity) เพราะว่าวัฒนธรรมของแต่ละสังคมย่อมมีความเหมาะสมถูกต้องไปตามสิ่งแวดล้อมของแต่ละสังคมที่ไม่เหมือนกัน ดังนั้นวัฒนธรรมจึงควรถูกศึกษาและเข้าใจไปตามสภาพแวดล้อมของสังคมนั้น รวมทั้งวัฒนธรรมที่ดีจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงเรื่อยๆ ในทางที่เหมาะสม และเพราะวัฒนธรรม คือสิ่งที่ต้องเรียนรู้ เราจึงเรียนรู้วัฒนธรรมได้จาก การกระทำระหว่างกันทางสังคมกับมนุษย์คนอื่นๆ ในสังคมและก็ไม่เฉพาะแค่สังคมของเราเท่านั้น ยังต้องมีการปฏิสัมพันธ์กับสังคมอื่นๆ ในโลกอีกด้วย สังคมเราจึงจะมีความทันสมัย (Modernization) ถึงแม้ว่าแต่ละสังคมต่างก็ให้ความหมายของสถานการณณ์และเงื่อนไขต่างๆ ที่ถูกกำหนดโดยวัฒนธรรมที่แตกต่างกันและอาจก่อให้เกิด ethnocentrism หรือชาติพันธุ์นิยมอยู่บ้าง แต่เราก็สามารถยอมรับวัฒนธรรมอื่นๆ เข้ามาผสมไว้เป็นส่วนหนึ่งด้วย หรือที่เรียกว่าการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (acculturalism) แต่ก็ต้องยอมรับว่าเราต้องสูญเสีย

เสียค่านิยมและวัฒนธรรมบางอย่างไป กล่าวคือ การเผยแพร่วัฒนธรรมเป็นกระบวนการสองทาง เพราะว่าการมีความสัมพันธ์ต่อกันนั้น จะมีการให้และการรับเสมอ ซึ่งการเผยแพร่วัฒนธรรมจะมีลักษณะเป็นกระบวนการเลือก คือ อาจจะยอมรับวัฒนธรรมบางอย่างหรือไม่ยอมรับวัฒนธรรมบางอย่างก็ได้ หรือ อาจจะออกมาในรูปการผสมผสานกันก็ได้

เพราะการที่วัฒนธรรมนั้นไม่ได้อยู่นิ่ง แต่จะค่อยๆเปลี่ยนแปลงไปนี้ การรักษาวัฒนธรรมบางประการที่สำคัญเอาไว้ อันหมายถึง การรักษาค่านิยมที่พึงพอใจ เช่น ความกตัญญู หรือ ศิลปหัตถกรรม ที่บรรพบุรุษได้ส่งสมมา สิ่งเหล่านี้จึงควรอย่างยิ่งที่จะรักษาไว้และไม่ควรให้สูญไปในสังคมของโลกปัจจุบัน

ปัจจุบันวิถีชีวิตประจำวันของชาวไทยต่างก็ยังคงได้รับอิทธิพลต่างชาติอยู่ตลอดเวลา วัฒนธรรมต่างชาติทั้งในด้านวัตถุที่เห็นได้ชัด ได้แก่ เครื่องใช้ เครื่องอำนวยความสะดวกในครอบครัวและการแต่งกาย ส่วนใหญ่เป็นวัฒนธรรมของยุโรป อเมริกา และญี่ปุ่น สำหรับวัฒนธรรมด้านแนวความคิดของคนไทยนั้น มีอิทธิพลทำให้คนไทยเปลี่ยนแปลงไปกลายเป็นผู้ที่มีความเห็นแก่ตนเอง แก่งแย่งชิงดีชิงเด่น เพื่อความอยู่รอดของตนเองแบบชาติตะวันตก ความสัมพันธ์แบบไทยๆ ซึ่งก่อให้เกิดความอบอุ่นใจก็เปลี่ยนไปเป็นความสัมพันธ์แบบทุดียภูมิ เกิดการแข่งขันกันมากขึ้น หรือเป็นไปตามระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่ว่า "มือใครยาวสาวได้สาวเอา" มากขึ้น

เพราะว่าคนไทยรับวัฒนธรรมทั้งทางวัตถุและอวัตถุ (material & non-material culture) จากต่างชาติมากมายจนเหมือนกับว่าเป็นทาสวัฒนธรรมต่างชาติไปแล้ว ซึ่งที่จริงแล้วควรจะเลือกรับเฉพาะเรื่องที่เป็นเพียงส่วนประกอบของชีวิตและจะเลิกเมื่อไรก็ได้ หรือควรรับเฉพาะในสิ่งที่มีความจำเป็นและมีเหตุผลจริงๆเท่านั้น ขณะเดียวกันก็ควรจะสงวนและพัฒนาวัฒนธรรมเดิมซึ่งเป็นวัฒนธรรมหลักในการดำเนินชีวิตของคนไทยเอาไว้ เช่น วัฒนธรรมทางด้านอาหาร(อาหารไทย, ขนมไทย) เครื่องนุ่งห่ม (ผ้าไหมไทย) ที่อยู่อาศัย (บ้านทรงไทย) ยารักษาโรค(สมุนไพรไทย) ความนิยมในระบบอบการปกครอง(ประชาธิปไตย) ความเชื่อทางศาสนา(พุทธ) การใช้ภาษา (ไทย) การดำเนินชีวิตครอบครัว (ครอบครัวขยาย) และแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (ปฐมภูมิ) เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดล้วนแต่เป็นเอกลักษณ์ของชนชาติไทยและน่าชื่อเสียงให้แก่ประเทศเรามากในอดีต แต่ถ้าหากว่าจำเป็นจะต้องรับวัฒนธรรมต่างชาติมาใช้เพราะความจำเป็นหรือด้วยเหตุผลที่ดีและถูกต้องแล้ว สังคมก็น่าจะมีแนวปฏิบัติร่วมกันทั้งหมด เช่น ศักษาวัฒนธรรมนั้นให้แจ่มแจ้งก่อนนำมาใช้ และใช้ด้วยความถูกต้องและชำนาญ และสอนให้คนยอมรับเรียนรู้ วัฒนธรรมใหม่โดยถ้วน

หน้ากัน เพื่อป้องกันความล่าช้าทางวัฒนธรรม (culture lag) ในบางส่วนของสังคม ประการหนึ่งและเพื่อป้องกันมิให้ผู้รู้จักใช้วัฒนธรรมใหม่บางคนบางกลุ่มนำไปใช้เป็นเครื่องมือเอาเปรียบผู้ที่มีความรู้น้อยกว่าได้ โดยเฉพาะวัยรุ่นไทย ที่ตามกระแสนิยมจากตะวันตกมากเกินไป เรียกว่าตามแฟชั่น ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาย การอุปโภคบริโภค ข้าวของเครื่องใช้ ภาษา พฤติกรรม นับว่าเปลี่ยนแปลงไปจากสมัยก่อนมาก วัยรุ่นเริ่มที่จะไม่เชื่อฟังผู้อาวุโส ไม่เคารพพนพอนอบ ขาดความอ่อนน้อมต่อมตน มักจับกลุ่มกันและเชื่อเพื่อนมาก ชอบลองผิดลองถูก ไม่ชอบปรึกษาผู้ใหญ่ จนก่อให้เกิดปัญหาต่างๆตามมา เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น นับว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงในแง่ลบที่ควร จะได้รับการปรับปรุงแก้ไขมากกว่านี้

ดังที่ทราบแล้วว่าวัฒนธรรมในแต่ละสังคมไม่ได้มีเพียงวัฒนธรรมเดียว จำต้องมี วัฒนธรรมย่อยๆเฉพาะลงไปอีก และเมื่อสมาชิกส่วนใหญ่ของสังคมมิได้ใช้วัฒนธรรมเดียวกันร่วมกัน จึงไม่ก่อให้เกิดความผูกพันว่าเป็นพวกเดียวกันได้มากนัก หากวัฒนธรรมย่อยใด ได้รับการยอมรับก็จะไม่เกิดปัญหา แต่หากวัฒนธรรมใดคนในสังคมยอมรับไม่ได้ ก็ จะเกิดการต่อต้าน เกิดความแตกต่างทางวัฒนธรรม ขาดความผสมผสานทางวัฒนธรรม ซึ่งส่งผล ไปสู่การขาดความผสมผสานของกลุ่มคนในสังคม สังคมจึงควรมีการกำหนดนโยบายการใช้ วัฒนธรรมร่วมกันของประชาชนในชาติ ให้ทุกคนเข้าใจในอุดมการณ์ร่วมกัน และให้ทุกคน เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเองว่ามีส่วนในการใช้วัฒนธรรมตามนโยบายอย่างไรบ้าง ซึ่ง นำไปสู่แนวคิด 2 ประการ ซึ่งเป็นภาระสำหรับคนไทยทุกคนที่จะต้องพิจารณาหาข้อยุติร่วม กัน คือ

1. วัฒนธรรมใดหรือประเพณีใดที่มีความเหมาะสมที่สังคมควรอนุรักษ์ไว้ หรือสมควรได้รับการพัฒนาในขณะนี้ ทั้งนี้จะต้องยึดหลักไว้ว่าสิ่งที่เหมาะสมที่สุดคือสิ่งที่มีความหมายที่สุดต่อการดำรงอยู่ในสังคมไทยอย่างราบรื่น ปราศจากความขัดแย้งทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม

2. ทำอย่างไรคนไทยทั่วไปจะได้เข้าใจและรับรู้ร่วมกันว่าเป้าหมายทางสังคมและ วัฒนธรรมไทยนั้นมีอะไรบ้าง ทั้งนี้เพื่อจะได้ร่วมมือกันทำงานและสร้างความเป็นปึกแผ่นทั้ง ทางด้านสังคมและวัฒนธรรมให้แก่ประเทศชาติได้อย่างถูกต้องและถูกใจ

หากเราสามารถทำให้ทุกคนในสังคมของเราตระหนักร่วมกันได้และเกิดความศรัทธา ที่จะร่วมมือกันทำให้อุดมการณ์สัมฤทธิ์ผลก็อาจช่วยให้เกิดการบูรณาการทางสังคมได้มาก

ขึ้น เกิดดุลยภาพทั้งทางสังคมและการเมืองการปกครอง ก็จะเป็นการช่วยลดสภาวะปัญหาสังคมต่างๆที่กำลังทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆได้

ในเรื่องของประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในประเทศนี้ ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ทำให้ประเทศไทยเป็นประเทศที่คงความเป็นเอกราชและเจริญรุ่งเรืองเป็นระยะเวลาอันยาวนานและถือเป็นการภูมิใจอย่างหนึ่งของประชาชนชาวไทยทั่วประเทศ ซึ่งความจริงในข้อนี้มันได้เป็นที่ประจักษ์กันเป็นอย่างดี ไม่เพียงแต่เฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น หากแต่ชาวต่างชาติก็ได้ให้การยอมรับและยกย่องว่าชนชาติไทยเป็นชนชาติที่มีอารยธรรม กล่าวคือ มีศาสนา ภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณีและศิลปะวัฒนธรรมเป็นของตนเองด้วยเช่นกัน ไทยเรามีมรดกทางวัฒนธรรมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์มาตั้งแต่ครั้งอดีต เราได้สร้างแบบแผนของการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน ตลอดจนได้สร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรมไว้มากมาย เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ หรือ การรำไทย ทั้งในด้านศาสนา ด้านศิลปกรรม ด้านภาษาและวรรณกรรม และด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ดังเช่น การประดิษฐ์อักษรไทยของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ทำให้คนไทยมีอักษรให้เป็นของตนเอง ถึงแม้จะดัดแปลงมาจากภาษาอื่นก็ตาม แต่ก็ยังเป็นจุดเริ่มต้นของความเป็นไทย และเป็นที่มาของวรรณกรรมที่สำคัญๆหลายเรื่องด้วยกันและยังคงเล่าสืบกันมาจนทุกวันนี้ ส่วนโบราณสถานหรือโบราณวัตถุใดที่เสื่อมสลายไปตามวาระนั้น เราก็ได้มีการบูรณะปฏิสังขรณ์ใหม่อยู่เนืองๆ เพื่อชี้ให้เห็นสัญลักษณ์ของไทยส่วนหนึ่งและเพื่ออนุรักษ์เป็นมรดกไทยแก่อนุชนรุ่นหลังสืบไป

จากการเปลี่ยนแปลงของสังคมต่างๆทั้งหลายในโลกที่ปรากฏชัดขึ้นมากในระยะเวลา 50 ปีที่ผ่านมา นับตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 1 และ 2 จนมาถึงปัจจุบัน นับตั้งแต่ระยะนั้นมา โลกทั้งโลกมีการติดต่อสัมพันธ์กันทั่วถึงอย่างกว้างขวาง วิทยาศาสตร์ประยุกต์ และอุตสาหกรรมก็มีการเปลี่ยนแปลงก้าวหน้าอย่างรวดเร็วยิ่งกว่าสมัยใดๆ ที่แล้วมาในประวัติศาสตร์ของมนุษย์ การเผยแพร่ผลิตภัณฑ์และประดิษฐ์กรรมใหม่ๆจากประเทศอุตสาหกรรมไปสู่ประเทศด้อยพัฒนา ทั้งที่เป็นอาณานิคมของตนและที่ไม่เป็น ทำให้บางส่วนของประเทศด้อยพัฒนาเหล่านั้น โดยเฉพาะในส่วนที่เป็นเมืองที่อยู่อาศัยของชนชั้นปกครองและที่มีระดับการศึกษาและเศรษฐกิจสูงกว่าประชาชนทั่วไปของประเทศได้รับแบบอย่างทั้งวัตถุ วิธีการและความคิดความเชื่อ จากประเทศที่พัฒนา ก้าวหน้าทางอุตสาหกรรมมาให้แทนสิ่งต่างๆที่มีอยู่ในขนบธรรมเนียม ประเพณีเดิม ยิ่งในระยะหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งประเทศอาณานิคมส่วนใหญ่ได้รับเอกราช ปกครองตนเองและ ประเทศที่รู้สึกตัวว่าด้อยพัฒนาทั้งหลายต่างพยายามพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของตนขึ้นมาเป็นการใหญ่ทั่วไปทั้ง

โลกก็ยิ่งเห็นการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้ชัดเจนขึ้น ถึงแม้ในระยะแรกส่วนใหญ่จะเป็นการเปลี่ยนแปลงในเรื่องวัตถุสิ่งของและวิธีการที่มากับสิ่งของเครื่องใช้เหล่านั้นก่อนเป็นสำคัญ แต่ที่แฝงอยู่กับการศึกษาใหม่และการดูงานปรับปรุงการบริหารบ้านเมืองและธุรกิจอุตสาหกรรมตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติซึ่งปัจจุบันก็เป็นฉบับที่ 8 แล้ว จะมีผลสะท้อน เปลี่ยนแปลงความคิดอ่านและทัศนคติของบุคคลรุ่นใหม่ในสังคมแบบประเพณีที่กำลังพัฒนาได้อย่างมากต่อไปภายหน้า ซึ่งแผนฯ 8 นี้ จะเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพราะมนุษย์เป็นจุดเริ่มต้นของทุกสิ่งทุกอย่างในสังคม รวมทั้งจากกระแสโลกาภิวัตน์ ได้ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงไปมาก นอกจากรับมาตามกระแสคลื่นแห่งวิทยาการแล้ว ยังมีจากการประดิษฐ์ ปฏิรูป ปฏิวัติ กันเองอีกด้วยแต่ก็พบไม่มากนัก เพราะคนไทยโดยลักษณะส่วนรวมแล้วไม่ใช่ นักประดิษฐ์ (เป็นนักคัดแปลงเสียมาก) แต่เราก็อาจจะเห็นได้บ้างในแง่ของภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่น่าจะส่งเสริมและสนับสนุนให้มากกว่าเดิม ไม่ใช่ให้คนต่างประเทศมาช่วงชิงทรัพย์สินทางปัญญาของเราแล้วนำไปตัดแปลงเพื่อนำกลับเข้าสู่ตลาดเมืองไทยอย่างที่เป็น ควรมีการจดลิขสิทธิ์ให้ถูกต้องและได้รับการปกป้องมากกว่านี้ และในช่วงที่วิถีการดำเนินชีวิตระดับโลกกำลังเป็นไปแบบเดียวกันมากขึ้นนั้น ก็กลับมีสัญญาณแสดงออกมาอย่างชัดเจนว่า ความต้องการที่รักษาไว้ซึ่งความเป็น "ตนเอง" ทั้งทางภาษา และวัฒนธรรม ปลอดภัยจากการครอบงำจากต่างชาติ กำลังเป็นแนวโน้มที่มาแรง สวนทางกับแนวโน้มแห่งความเป็นสากลร่วมกันอย่างเห็นได้ชัด เพื่อการแก้ปัญหาหรือลดความรุนแรงลงบ้าง ดังเช่นที่ประเทศเรากำลังรณรงค์ความเป็นชาตินิยม เพื่อเป็นการบรรเทาปัญหาเศรษฐกิจ คือ "ไทยช่วยไทย กินของไทย ใช้ของไทย เทียวเมืองไทย ร่วมใจประหยัด " ก็เป็นทางออกที่จะธำรงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ไทย ในการช่วยแก้ไขปัญหาต่างๆที่กำลังรุมเร้าประเทศของเรา ดังเช่นสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ที่พระองค์ได้เคยทรงกระตุ้นให้เกิดลัทธิชาตินิยมในหมู่คนไทย ด้วยทรงมีพระราชดำริว่า คนไทยจะเจริญทัดเทียมอารยประเทศได้นั้น ต้องมีอุดมการณ์และความสำนึกร่วมกัน คือ ต้องมีความรักชาติ จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ และยึดมั่นในพระพุทธศาสนา เพราะเมื่อเรายิ่งพัฒนาไปสู่ความเป็นหนึ่งเดียวกันมากขึ้น ก็จะต้องหาทางรักษาไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ของตนเองมากขึ้นตามไปด้วย นั่นคือ หากเราคิดที่จะรักบ้านเมืองของเราให้มากกว่าที่เป็นอยู่ เสียสละความสุขส่วนตนมากกว่าส่วนรวมจะทำให้เกิดพลังคลี่คลายปัญหาต่างๆลงได้บ้าง แต่ปัญหาอยู่ที่ว่าจะทำอย่างไรทุกคนจึงจะมีความเข้าใจร่วมกันได้ตรงจุดนี้

คนทั่วไปมักชอบคิดว่าศิลปวัฒนธรรมคือของโบราณ ของเก่าๆเท่านั้น เช่น ดนตรีไทยเดิม รำไทย เป็นต้น ซึ่งอาจเป็นความเข้าใจที่ไม่เปิดกว้างเท่าใดนัก การที่เข้าใจวัฒนธรรมแบบนี้ จะทำให้ไม่สามารถมีบทบาทพัฒนาศิลปวัฒนธรรมได้อย่างสร้างสรรค์ อันที่จริงนั้นศิลปวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นท่ามกลางชีวิตของคน เมื่อวิถีชีวิตของคนเปลี่ยน เพราะการพัฒนาเศรษฐกิจทุนนิยมสมัยใหม่ ศิลปวัฒนธรรมก็พลอยเปลี่ยนตามไปด้วย สิ่งที่มามีบทบาทสำคัญคือเครื่องมืออำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น วิทยุ เทปคาสเซต โทรทัศน์ วีดีโอ ภาพยนตร์ เพราะเป็นเครื่องมือให้ความบันเทิงที่ตอบสนองความต้องการของคนด้านศิลปวัฒนธรรมได้รวดเร็วทันใจ มีราคาไม่สูง สามารถเข้าถึงคนจำนวนมากได้ถึงทุกที่ รวมทั้งยังเป็นสินค้าที่ทำกำไรให้ผู้ประกอบการได้มาก เป็นสื่อโฆษณาที่ธุรกิจต่างๆ ได้ประโยชน์สื่อเหล่านี้จึงมีส่วนในการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมจากต่างชาติอย่างสำคัญ และในโลกยุคปัจจุบัน อันเป็นโลกแห่งเทคโนโลยีสารสนเทศ หรือยุค IT (Information Technology) การสื่อสารจึงเป็นไปอย่างรวดเร็วผ่านใยแก้วนำแสง (Fiber optic) ทำให้เราสามารถติดต่อกันได้ทั่วโลกภายในระยะเวลาอันสั้น เช่น การติดต่อกันทาง Internet ศิลปวัฒนธรรมจากต่างชาติ โดยเฉพาะเพลง ภาพยนตร์ รายการโทรทัศน์ คนไทยมักนิยมของต่างชาติมาก เนื่องด้วยเชื่อว่าคุณภาพในการผลิตของตะวันตกมีมากกว่าเมืองไทย ส่วนของไทยไม่มีคุณภาพ ซึ่งก็คงเป็นสิ่งที่ปฏิเสธได้ยาก นอกจากนี้วิถีชีวิต และวัฒนธรรมแบบตะวันตกก็ได้แพร่หลายในเมืองไทยและเมืองอื่นๆที่เคยมีวัฒนธรรมของตัวเองต่างจากตะวันตกได้อย่างรวดเร็ว เป็นผลมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้เป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจทุนนิยมโลกมากขึ้น ตราบเท่าที่เรายังคงดำเนินนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจแบบปัจจุบัน เราคงไม่มีทางเลือกเลี้ยงวัฒนธรรมการบริโภคฟาสต์ฟู้ด กระแสนี้ได้ สิ่งที่เราทำได้ก็คือ มองปัญหาศิลปวัฒนธรรมอย่างจำแนก และ วิพากษ์วิจารณ์ พิจารณาว่าเราจะรับมือกับการไหลบ่าของศิลปวัฒนธรรมตะวันตก ไม่ให้สูญเสียเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยและทำสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์กับประชาชนไทยให้มากที่สุดได้อย่างไร เพราะคุณค่าความเป็นไทย จะดำรงไว้ได้ต้องได้รับการกระตุ้น และปลูกฝังให้มากกว่าที่เป็นอยู่ นั่นคือ ต้องเสริมสร้างและคอยย้ำเตือนอยู่เสมอ และมีตัวอย่างให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม ไม่ใช่พูดแต่เพียงลอยๆ

การจะพัฒนาหรือเสริมสร้างศิลปวัฒนธรรมต้องทำ 2 อย่างควบคู่กันไป คือ ไม่เพียงแต่ส่งเสริมพัฒนาศิลปวัฒนธรรมของเราเอง ซึ่งมีความหมายมากกว่าการสืบทอดของเก่าอนุรักษ์ของเก่า เช่น การเล่นเพลงไทยเดิม รำไทยเดิม เล่นโยน ละครตามแบบเดิม หากแต่ควรรวมทั้ง การสร้างสรรค์ของใหม่ โดยอาศัยพื้นฐานทางศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมด้วย การ

ที่ศิลปวัฒนธรรมของเราไม่พัฒนาก็เพราะเราไม่เข้าใจประเด็นนี้ ไม่พยายามส่งเสริมประเด็นนี้เท่าที่ควร ดังนั้น หากเราพิจารณาศิลปวัฒนธรรมตะวันตก ไม่ว่าจะเป็นดนตรีคลาสสิก อوبرา กร บัลเลต์ ละคร ภาพยนตร์ ฯลฯ เราก็จะเห็นได้ว่า แบบอย่างทางตะวันตกนี้มีการพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง ส่วนที่เป็นคลาสสิกเป็นแบบฉบับก็ยังมีคนชื่นชมกันอยู่ เพราะเขาได้มีการส่งเสริมให้การศึกษา สร้างสภาพแวดล้อมทางศิลปวัฒนธรรม ให้ประชาชนรู้จักซาบซึ้งศิลปวัฒนธรรม ส่วนที่ศึกษาค้นคว้า สร้างสรรค์ของใหม่ ก็ส่งเสริมโดยไม่ได้ดูถูกว่าของใหม่ด้อยกว่าของเดิม ทำให้ศิลปวัฒนธรรมในประเทศตะวันตกพัฒนาไปอย่างหลากหลาย เลือกใช้ได้อย่างเหมาะสม

แม้ว่าประชาชนส่วนใหญ่จะชอบงานสมัยใหม่ เช่น เพลงป๊อป เพลงร็อค แจ๊ซ ฯลฯ มากกว่าแบบคลาสสิก ชอบภาพยนตร์ ละครสมัยใหม่ มากกว่าบัลเลต์ โอเปร่า แต่ศิลปวัฒนธรรมแบบคลาสสิก ก็ยังคงมีคนทำงานและคนชื่นชมสืบสานต่อมากพอสมควร และศิลปวัฒนธรรมแบบสมัยใหม่ก็มีทั้งระดับคุณภาพและระดับตลาด ไม่ใช่ของสมัยใหม่จะเป็นศิลปวัฒนธรรมเพื่อการค้าไปทั้งหมด ซึ่งหนทางในการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมคงขึ้นอยู่กับการจัดการศึกษาอยู่มาก เราพยายามจัดการศึกษาแบบตะวันตก แต่ก็ไม่ได้ทั้งหมด ส่วนดีของแบบการศึกษาตะวันตกนั้นมีอยู่มาก เช่น เด็กจะได้รับการเสริมให้เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม เช่น ดนตรี ศิลปะ การแสดง วรรณกรรม การกีฬา อย่างจริงจังๆ ด้านวิชาความรู้ก็จะสอนให้เด็กหัดคิด หัดวิเคราะห์แก้ปัญหาเป็นด้วย และเป็นประเด็นสำคัญที่ควรพิจารณา เพราะเด็กไทยขาดสิ่งเหล่านี้ เด็กไทยจะไม่ค่อยกล้าคิด กล้าแสดงออก หรือมีความเป็นตัวของตัวเอง เพราะมักถูกผู้ใหญ่จำกัดกรอบแห่งการแสดงออกทางพฤติกรรมและความคิด มากจนเกินไป ทำให้ไม่เกิดการเรียนรู้หรือการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ในสังคมไทยได้เลย นั่นคือไทยเรา นักเรียนมีโอกาสเรียนศิลปวัฒนธรรม เช่น ดนตรี ศิลปะ การแสดง ฯลฯ น้อยมาก ไม่ว่าจะของไทยเองหรือของตะวันตก นอกจากหลักสูตรเองก็ไม่มีส่งเสริมในเรื่องนี้แล้ว และเน้นวิชาการมากและเป็นวิชาการแบบท่องจำปริมาณความรู้มากกว่า จะพัฒนาความรู้และทักษะต่างๆ อย่างรอบด้าน การเรียนจึงไม่แน่ใจว่าเป็นเรียนจำทางปัญญาหรือเรียนเพาะซ้ำทางปัญญากันแน่ แล้วยังเป็นเพราะขาดแคลนครูอาจารย์ด้านศิลปวัฒนธรรมเกี่ยวกับเรื่องนี้อีกด้วย

ดังนั้น รัฐบาลควรจัดสรรงบประมาณพัฒนาการศึกษาด้านศิลปวัฒนธรรมมากกว่านี้ เพื่อบำรุงและปรับปรุงทั้งแบบไทยและสากล เช่น ควรจะมีคณะวิชาหรือสถาบันผลิตครูอาจารย์ด้านดนตรี ศิลปะ การแสดง ฯลฯ ออกมาให้มากกว่านี้ หากต้องการที่จะปรับปรุง

มีการปรับแก้ไขหลักสูตร ให้มีการสอนวิชาเหล่านี้ตั้งแต่ชั้นอนุบาลจนถึงมหาวิทยาลัยมากขึ้น รวมทั้งการส่งเสริมพัฒนานอกสถาบันการศึกษา เช่น จัดตั้งศูนย์หรือสถาบันศิลปวัฒนธรรมตามจังหวัดต่างๆ หรือแม้ในกรุงเทพฯเองก็ควรมี ศูนย์หลายประเภท เช่น สถาบันพัฒนาภาษาและวรรณกรรม สถาบันพัฒนาการละคร สถาบันพัฒนาภาพยนตร์ สถาบันพัฒนาดนตรี ฯลฯ เพื่อเป็นการอนุรักษ์และเสริมสร้างวัฒนธรรมไทยอย่างเป็นทางการมากกว่่านี้

การบริหารองค์การพัฒนาด้านศิลปวัฒนธรรม ถ้าทำในรูปแบบอิสระจากราชการ จะเป็นรัฐวิสาหกิจหรือมูลนิธิ ก็น่าจะบริหารได้คล่องตัวและทันสมัยมากกว่าการทำงานแบบข้าราชการเพราะอย่างที่ทราบกันว่าระบบราชการมีปัญหามากมายไม่ว่าจะเป็นการล่าช้าของการบริหารงาน, ปัญหาด้านการกระจายอำนาจ การขัดกันทางด้านผลประโยชน์ต่างๆ ซึ่งกลไกการบริหารงานยังขาดประสิทธิภาพอยู่มาก เป้าหมายไม่ชัดเจน กรมศิลปากร หรือ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติซึ่งทันสมัยขึ้นมาอีกระดับ แต่ก็ยังติดอยู่ในภาวะระเบียบข้าราชการมาก เช่น การให้รางวัลศิลปินแห่งชาติ นับเป็นความคิดที่ดี แต่ควรจะทำให้จริงจังให้ยิ่งใหญ่และน่าภูมิใจมากกว่ารางวัลของภาคธุรกิจเอกชน เช่น รางวัลซีไรต์ รวมทั้งควรมีการส่งเสริมการประกวดศิลปะทุกแขนงและในทุกระดับเช่นระดับภูมิภาค, ระดับจังหวัด, รุ่นอาวุโส รุ่นคนหนุ่มสาว ฯลฯ ด้วย เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนในสังคมมีความเท่าเทียมกันและมีส่วนร่วมในฐานะที่ทุกคนอยู่ในสังคมระบอบประชาธิปไตย ระบอบที่อ้างไว้ซึ่งสิทธิและเสรีภาพที่เท่าเทียมกัน

กลุ่มคนที่ควรเป็นเป้าหมายในการส่งเสริมให้มีความรู้ทางศิลปวัฒนธรรมมากขึ้น คือ ผู้นำชุมชน ตั้งแต่คณะรัฐบาล ผู้บริหาร กทม. ผู้บริหารเทศบาลต่างๆ พระ ครู กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในประเทศอื่นจะเห็นได้ว่ามีกิจกรรมส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมมาก ทั้งจากรัฐบาลกลาง ผู้บริหารเทศบาล ชุมชนต่างๆ โบสถ์ ศูนย์ต่างๆตามสวนสาธารณะ จะมีการจัดคอนเสิร์ตหรือการแสดงการแจ้งให้ประชาชนได้ชื่นชมกับศิลปวัฒนธรรม ทำให้ชีวิตมีคุณภาพมากขึ้น สังคมของเราเมื่อได้รับการส่งเสริมกิจกรรมเหล่านี้บ่อย เขวชนก็ไม่มีอะไรทำนอกจากเที่ยวศูนย์การค้า โรงหนัง ดิสโก้เทค จับกลุ่มกินเหล้า เล่นการพนัน ฯลฯ ก่อให้เกิดปัญหาสังคมตามมาอีก เพราะขาดการถูกปลูกฝังให้รู้จักกับศิลปวัฒนธรรมไทยเท่าที่ควรนั่นเอง

พระก็เป็นกลุ่มที่น่าจะมีบทบาทพัฒนาศิลปวัฒนธรรมได้ แต่เวลานี้พระส่วนใหญ่ที่ไม่มีความรู้ นอกจากไม่สามารถรักษาศิลปวัฒนธรรมได้แล้ว ยังขอพรื่อของเก่าสร้างของ

ใหม่ที่นำเกลียด ทำลายศิลปวัฒนธรรมอยู่เนืองๆ ทำตัวไม่น่าเคารพและศรัทธา ไม่ประพฤติตนตั้งมั่นในศีลในธรรม ชอบตั้งตนเป็นผู้วิเศษ การบริหารกิจการสงฆ์ก็เป็นไปแบบพุทธพาณิชย์มากขึ้น ทำให้ประชาชนขาดความเชื่อมั่น ขาดความนับถือ ควรพัฒนาให้พระมีความรู้มากขึ้น รัฐบาลทหาหน้าที่ของตน ไม่ประพฤติตัวเสื่อมเสีย เพราะพระเป็นศูนย์รวมทางจิตใจอีกแห่งหนึ่งของคนไทย คนไทยเชื่อมั่นและศรัทธาในพระพุทธานามมาโดยตลอด สมัยก่อนวัดเป็นเสมือนศูนย์กลางของชุมชน เป็นทั้งโรงเรียนและสถานที่นัดพบของคนในชุมชน เป็นสถานที่ที่สงบ แต่ปัจจุบันสถานภาพและบทบาทของวัดได้เปลี่ยนไปมาก และมักเป็นไปในทางที่เสื่อมเสียมากกว่าทางที่ดี ดังนั้นเราจึงควรร่วมมือกันทำให้วัดเป็นแหล่งอนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรมเหมือนอย่างที่เคยมีบทบาทในอดีต

คนระดับผู้นำในสังคมที่ขาดความนิยมทางด้านศิลปวัฒนธรรม และมักทำตัวเป็นที่น่ารังเกียจของสังคม ชอบไปงานประเภทโฆษณาประชาสัมพันธ์ของธุรกิจ จัดงานเลี้ยงสังสรรค์ กินเหล้าเมายา ดูโชว์ต่างๆ หรือแจกบัตรให้เที่ยวโสเภณีได้ฟรี จัดงานประกวดนางงาม ฯลฯ จะเป็นตัวอย่างที่เลวมากสำหรับเด็กและเยาวชน สื่อมวลชนควรทำหน้าที่วิพากษ์วิจารณ์คนเหล่านี้มากกว่าการยกย่องหรือพูดถึงหรือเพราะความเกรงในอำนาจและบารมี เพราะจะทำให้เด็กและเยาวชนสับสนว่าอะไรคือสิ่งที่ถูกต้องในสังคม ควรจะดีแม้ความจริงให้สังคมรับรู้ ควรหันไปส่งเสริมคนที่มีศิลปวัฒนธรรมจริงๆ ถึงแม้จะเป็นศิลปินพื้นบ้านที่สังคมยังไม่ค่อยรู้จักก็ตาม

ด้วยการที่การพัฒนาและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไม่อาจจะทำได้โดยคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หากแต่ต้องได้รับความร่วมมือกันจากทุกฝ่ายในสังคม สื่อมวลชนจึงสามารถมีบทบาทในการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก ดังนั้นสื่อมวลชนควรคอยดูแลกันเองและปรับปรุงตัวเองด้วย อย่างมุ่งแต่การขายข่าวและความบันเทิง รวมทั้งเรื่องเสื่อมเสียทั้งหลายเหมือนขายสินค้าอื่นๆ โดยไม่คำนึงถึงการพัฒนาทางสติปัญญา และสายตาของประชาชนประเทศไทยเคยมีอารยธรรม ศิลปวัฒนธรรมมาช้านาน เพียงแต่ขาดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเท่านั้น การหลงภูมิใจแต่อดีตไม่เพียงพอ ต้องศึกษาค้นคว้าพัฒนาต่อด้วย ไม่เช่นนั้นการพัฒนาจะเป็นการพัฒนาที่ถดถอยหรือเป็นการพัฒนาที่ไร้ระเบียบ และไม่มีความก้าวหน้าอย่างที่ควรจะเป็น

ผู้นำก็เป็นบุคคลสำคัญในการเปลี่ยนแปลงสังคม ลักษณะของสังคมไทย จะเป็นไปตามค่านิยมของสังคมซึ่งมีทั้งดีและไม่ดี และค่านิยมนี้อาจเกิดขึ้นเองจากการมีผู้นำเขามาจากที่อื่นหรือแม้แต่การคิดขึ้นเองก็ตาม ซึ่งสังคมไทยนั้นมีลักษณะที่เป็นโครงสร้างแบบ

หลวมๆ นั่นคือ มีค่านิยมไทยหลายประการที่ขัดกันเอง เช่น ข้าๆได้พำริาเล่มงาม และ น้ำขึ้นให้รีบตัก เป็นต้น จนทำให้สับสนไม่รู้จะวางตัวอย่างไรกันแน่ นั่นคือเป็นสังคมที่มีการยึดหยุ่นสูง ไม่มีการยึดเหนี่ยวทางสังคมที่แน่นอน ไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว ทำให้สังคมขาดระเบียบวินัย กลายเป็นการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม โดยลักษณะที่สังคมไทยเป็นสังคมเกษตร ส่วนใหญ่จึงมีความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ ยึดขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นหลัก รวมถึง โครงสร้างของชนชั้น จากที่เคยมีการปกครองระบบชนชั้นของลัทธิศักดินาในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ทำให้คนไทยมีลักษณะหัวอ่อน ว่าง่าย มีความเชื่อฟังผู้นำเป็นอย่างมาก ซึ่งผู้นำนี้ อาจเป็นผู้นำระดับสูงของสังคมหรือเป็นผู้นำของกลุ่มย่อยๆแต่ละกลุ่มก็ได้ ถ้าเป็นผู้นำที่ทรงศัพิตราชธรรมและเป็นผู้นำระดับสูงของสังคม เช่น รัชกาลที่ 5 ทรงเลิกทาส นับว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ยิ่งใหญ่และสำคัญมากของประวัติศาสตร์ไทย ซึ่งเป็นการเปลี่ยนที่ให้ความยุติธรรมแก่สังคมไทยมาก และเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ในสังคม เพราะนอกจากเป็นการให้อิสราภาพแล้ว ในวิธีการเปลี่ยนแปลงที่เป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป ทำให้ไม่เกิดการต่อต้านอย่างรุนแรงในสังคมเหมือนอย่างชาติตะวันตก และเป็นการนำประเทศให้พัฒนาไปสู่ความเป็นสมัยใหม่ทัดเทียมกับประเทศตะวันตก

สังคมไทยปัจจุบันมีอาการไร้เสถียรภาพและกำลังก้าวอย่างเข้าสู่ทางแพร่งที่ละก้าวท่ามกลางโลกที่กำลังพลิกผันจะทำให้เราสิ้นไกลลงสู่ความไร้ระเบียบโดยไม่ทันรู้ตัว ซึ่งสังคมไทยเท่าที่ผ่านมามีอย่างน้อย 60 ปี ได้รับทุกขุทรมานจากการจำกัดความตามแบบตะวันตกมามาก คิดว่าเป็นการยากที่จะอธิบายการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย เพราะสังคมไทยที่ขาดการพัฒนาอย่างเป็นระบบเป็นสังคมที่ไม่มีทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งมาอธิบายได้ เช่น หากการพูดถึงประชาธิปไตยในสังคมไทย ถ้าเรายึดความเป็นประชาธิปไตยตามแบบที่ตะวันตกนิยาม จะทำให้เราเป็นประชาธิปไตยได้แต่ในรูปแบบเท่านั้น ปัญหาทางด้านการเมืองการปกครองไทยมีมาช้านานแล้ว เห็นได้จากการปฏิวัติ รัฐประหาร การเดินขบวนเรียกร้องต่างๆที่เกิดขึ้น อันก่อให้เกิดความไม่สงบทางการเมือง และจากความไร้เสถียรภาพทางการบริหารบ้านเมือง ทำให้ประชาธิปไตยของเราไม่เต็มใบเสียที ทำให้เกิดเป้าหมายร่วมกันของการปฏิรูปทางการเมืองเพื่อให้ประเทศไทยเราลดสถานะความไร้ระเบียบลงบ้าง มีทั้งมาตรการป้องกันทางด้านการใช้อำนาจอันมิชอบ ในส่วนเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของประชาชน รวมทั้งในส่วนการสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตยด้วย ซึ่งจะต้องเริ่มตั้งแต่ครอบครัว ในโรงเรียน และสถาบันการศึกษาอื่นๆในสังคม เพื่อให้เป็นค่านิยม บรรทัดฐาน และแบบแผนของพฤติกรรมที่สอดคล้องกับระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย

ด้วยความที่ประเทศไทยมีการปกครองแบบประชาธิปไตย ตั้งแต่ครั้งเปลี่ยนแปลง การปกครอง พ.ศ. 2475 กล่าวคือ เราคนไทยอยู่ในสังคมประชาธิปไตย นั่นคือ สังคมที่อยู่ ร่วมกันอย่างเสมอภาคในสิทธิเสรีภาพและภราดรภาพ สมาชิกแต่ละคนในสังคม ประชาธิปไตย จึงต้องมีคุณสมบัติที่จะเอื้ออำนวยให้สังคมของตนดำรงความเป็นสังคม ประชาธิปไตยได้ตลอดไป ต้องตระหนักว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม จะละเลยเพิกเฉยต่อ กิจกรรมต่างๆของสังคมดังที่มักเป็นกันนั้นไม่ได้ จะต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจแก้ ปัญหาต่างๆของสังคม ถือว่าเป็นภาระหน้าที่ที่จะหลีกเลี่ยงไม่ได้ และจะต้องมีความศรัทธา ขึ้นชมยินดีที่จะบริการรับใช้สังคมของตนในทุกโอกาส เพราะเราทุกคนคือคนไทยด้วยกัน หากเรามีจิตสำนึกในความเป็นประชาธิปไตย นั่นคือ อำนาจทางการเมืองอยู่ที่พวกเราทุก คน หากใครบางคนหรือบางกลุ่มไม่ ก็จะทำให้เกิดพลังทางสังคมอันส่งผลให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงทางสังคมไปในรูปแบบใดก็ได้ ปัญหาอยู่ที่การขาดจิตสำนึกในเรื่องนี้เท่านั้น

ในสภาพของสังคมที่ไม่มีระเบียบอะไรวางไว้แน่นอนเป็นเนื้อเดียวตลอด การนำ ระเบียบใหม่เข้ามาใช้ทำได้ง่าย โอกาสที่ระเบียบเก่าจะเปลี่ยนแปลงไปก็มีมาก สังคม ประเภทนี้พูดถึงการเสียระเบียบหรือปัญหาสังคมได้ยาก เพราะว่าไม่มีใครยึดมั่นกับแบบ แผนใดแน่นอนแท้ และไม่ค่อยมีใครเดือดร้อนอะไรกับการเสียระเบียบ (เว้นแต่จะถึงขีดสุด หนักไม่ไหวกันจริงๆ เช่น ในเรื่องเกี่ยวกับความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สินของตนเอง) สังคมเช่นนี้มีการเปลี่ยนแปลงได้ง่ายและบ่อย

การเปลี่ยนแปลงของสังคมก็คือการเปลี่ยนระเบียบของสังคมในการกระทำเรื่อง ต่างๆของชีวิตนั่นเอง เวลาที่มีใครบ่นว่าเดี๋ยวนี้เด็กๆทำอะไรไม่เหมือนสมัยก่อน วัยรุ่นทำตัว ตามแฟชั่นต่างประเทศ (เช่น การใช้สินค้าแบรนด์เนมจากตะวันตก แฟชั่นการนิยมถ่าย สติกเกอร์จากญี่ปุ่น) ผู้หญิงสมัยนี้ไม่เรียบร้อย ไม่อยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือนเหมือนอย่างผู้ หญิงสมัยก่อน , ครูสมัยใหม่ไม่ค่อยเอาใจใส่อบรมสั่งสอนศิษย์ด้วยวิญญูณแห่งความเป็น ครูอย่างแท้จริง , นักเรียนยุคนี้ ไม่ค่อยนับถือยำเกรงครู ไม่เคารพบุพการี กิริยามารยาท แข็งกระด้างไม่อ่อนน้อมต่อมตน , ผู้น้อยทำทนายอำนาจผู้ใหญ่ ไม่มีความเคารพพนพอบ , ข้าราชการไม่ใส่ใจประชาชน , พระสนใจการศึกษาเล่าเรียนทางโลกมากขึ้น ฯลฯ ต่างๆนี้ก็คือ การที่สังคมเปลี่ยนไปนั่นเอง และเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ไม่พึงประสงค์เสียด้วย

ดังที่กล่าวมาแล้วว่าวัฒนธรรมหากมีแต่การคงที่ วัฒนธรรมจะไม่ก้าวหน้าไปได้ ใน สังคมไทยปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในด้านต่างๆ ทั้งทางศิลปะ ศาสนา เทคโนโลยี ฯลฯ การเปลี่ยนแปลงจึงย่อมเกิดขึ้นเสมอ อาจจะช้าหรือเร็วก็ได้ แล้วแต่สภาพ

และการยอมรับของสังคม ประเพณีไทยก็เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่ปกป้องถึงความเป็นไทย และควรรักษาเอาไว้เป็นอย่างดี ประเพณีไทยมีมานานแล้ว ซึ่งเป็นสิ่งที่ เป็นเอกลักษณ์ของชาติไทย เมื่อความรู้ทางวิทยาศาสตร์เจริญขึ้น สิ่งที่เคยทำเป็นประเพณี ย่อมเปลี่ยนแปลงและเลือนลางไปด้วย แม้บางประเพณีอาจสูญหายไปบ้าง แต่บางประเพณีก็ยังคงมีอยู่ (หรือเปลี่ยนแปลงไปเล็กน้อย) สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช อัญเชิญมาตอนหนึ่ง ความว่า "ชาติไทยเรานั้นมีเอกราช มีภาษา มีศิลปะและขนบธรรมเนียมเป็นของตนเองมาช้านานหลายศตวรรษแล้ว ทั้งนี้เพราะบรรพบุรุษของเราได้เสียสละอุทิศชีวิต กำลังกายและใจ สะสมสิ่งไว้ให้พวกเราจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่เราจะต้องรักษาสิ่งเหล่านี้ไว้ให้คงทนถาวร ตกเป็นมรดกของอนุชนรุ่นหลังต่อไป ข้าพเจ้าเห็นว่าโบราณวัตถุและศิลปวัตถุทั้งหลายนั้นเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งชี้ให้เห็นอดีตอันรุ่งโรจน์ของชาติไทยเรา เป็นประโยชน์แก่การศึกษา ทั้งในทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ โบราณคดี และวัฒนธรรม จึงควรที่ทุกฝ่ายจะได้ช่วยกันทะนุถนอม บำรุงรักษาอย่าให้สูญสลายไป" ดังนี้ จะเห็นได้ว่าพระองค์ทรงตระหนักถึงการอนุรักษ์ความเป็นไทย ด้วยการใช่วัฒนธรรม ประเพณี ช่วยในการดำรงรักษาไว้ซึ่งคุณค่าของความเป็นไทย ซึ่งพระราชกรณียกิจเกี่ยวกับการส่งเสริมประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงบำเพ็ญนั้นมีมากมาย เช่น พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ, ประเพณีการลอยพระประทีปหรือลอยกระทง , ประเพณีการแข่งขันเรือยาวในลำแม่น้ำ เป็นต้น ซึ่งยังคงมีอยู่ในปัจจุบัน

วัฒนธรรมและประเพณีต่างๆของไทยนั้นเป็นสิ่งสำคัญ ที่เป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของชาติ จึงควรรักษาและส่งเสริมสิ่งเหล่านี้ให้คงอยู่เพื่อให้เป็นความภาคภูมิใจของชาวไทยและเป็นที่ยอมรับของชาวต่างชาติต่อไป

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ อีกความหนึ่งของอัญเชิญมาว่า "การพัฒนาประเทศ จะเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมี พอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่ เป็นเบื้องต้นก่อน ... เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริม ความเจริญและฐานะเศรษฐกิจที่สูงขึ้น โดยลำดับต่อไป.." นั่นคือ ทางแก้ไขปัญหาสภาพวิกฤติทางเศรษฐกิจที่ประชาชนชาวไทยกำลังประสบอยู่ขณะนี้ หรือ "เศรษฐกิจพอเพียง" คำว่า "พอเพียง" หมายความว่าให้ทุกคนพอกิน พออยู่ ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่ทรูหรา แต่ว่าพอ Self-sufficiency หมายความว่า ผลิตอะไรมีพอที่จะใช้ ไม่ต้องไปขอยืมคนอื่น อยู่ได้ด้วยตัวเอง คนเราถ้าพอ

ในความต้องการ มันก็มีความโลภน้อย ถ้ามีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าประเทศใดมีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข นั่นคือ การกลับไปสู่วิถีชีวิตแบบเดิมที่ทำมาหากินกันเอง ไม่พึ่งชาติอื่นมากเกินไปจนไร้แรงที่จะยืนด้วยลำแข้งของตัวเอง ดำเนินรอยตามอย่างบรรพบุรุษ ลดความโลภ โกรธ หลง ถ้าหากเราพอใจในสิ่งที่เรามีอยู่ และปฏิบัติตามแนวทางที่พระพุทธเจ้าสอนไว้ คือ "ทางสายกลาง" หรือ "มัชฌิมาปฏิปทา" เราก็จะอยู่ได้อย่างเป็นสุข ทุกพระราชดำรัส มาจากความรักประชาชนชาวไทย รักบ้านเมืองไทย เราทุกคนในฐานะที่เป็นชาวไทย จึงควรร่วมมือร่วมใจกันรักษาเยียวบ้านเมืองไทยจนสุดความสามารถ ให้สมกับความเหน็ดเหนื่อยและเสียสละของพระองค์ท่าน

แนวทางในการพัฒนาการเกษตรในสภาวะวิกฤติเศรษฐกิจในหน่วยงานอื่นๆ ก็มีเช่นกัน เช่น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้พิจารณาปรับแผนการดำเนินการ โดยการเร่งรัดเพิ่มขีดความสามารถและประสิทธิภาพในการผลิตภาคการเกษตร คือการกลับไปหาการผลิตทางเกษตรดังที่ประเทศไทยเราได้ชื่อว่าเป็นประเทศเกษตรกรรม การเตรียมการในการป้องกันสภาวะทางภัยธรรมชาติ ตลอดจนการส่งเสริมและสนับสนุนเกษตรกรและแรงงานด้านเทคโนโลยี ความรู้ด้านการประกอบอาชีพ รวมทั้งการจัดหาปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็น เช่น แหล่งน้ำ เงินทุน ก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่ช่วยแก้ปัญหาเศรษฐกิจด้วย

ชาวไทยของเราถึงแม้จะมีเหตุการณ์อย่างไร เราก็ยังยึดมั่นอยู่ในคุณธรรม ไม่เช่นนั้น ชาติของเราจะอยู่มาจนทุกวันนี้ไม่ได้ เหตุการณ์วิกฤติที่เกิดขึ้นในขณะนี้ ก็เป็นเพียงช่วงหนึ่งเท่านั้น ในที่สุดก็จะกลับเข้าไปหาในจุดเดิม ซึ่งเป็นเรื่องที่ธรรมชาติสอนเรา การมีสุข มีทุกข์ มีได้ มีเสีย มันก็เป็นเรื่องธรรมดา ไม่ใช่ว่าจะมีตลอดไป หรือ ไม่ใช่ว่าจะเสียตลอดไป (ท่านเจ้าคุณพระเทพประสิทธิมนต์ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดจักรวรรดิราชาวาสวรมหาวิหาร เจ้าอาวาสวัดธัมมมาราม นครซิดคาโก สหรัฐฯ)

สถานการณ์ทางการเมืองในปัจจุบัน อาจจะเรียกได้ว่าอยู่ในยุคของการจัดสรรอำนาจและทรัพยากรในหมู่ข้าราชการเมือง ข้าราชการและภาคธุรกิจเอกชนเป็นยุคที่จะต้องสะสางแก้ปัญหาเก่าๆ ที่หมักหมมเป็นมรดกของยุคเผด็จการ รวมทั้งต้องแก้ปัญหาใหม่ๆ อันเกิดจากการดำเนินนโยบายพัฒนาประเทศที่ผิดพลาด เช่น การเน้นความเจริญเติบโตของเศรษฐกิจส่วนรวมมากเกินไป แต่ไม่กระจายการพัฒนาให้สมดุลและเป็นธรรม รวมทั้งไม่ได้คำนึงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมเท่าที่ควร ยุคปัจจุบันเป็นยุคที่ทั้งการเมืองและเศรษฐกิจยังไม่ลงตัว โดยเฉพาะปัญหาทางด้านเศรษฐกิจที่ตกต่ำที่เป็นที่รู้

กัน จึงยังมีสิ่งที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขกันอยู่มาก ทั้งในหมู่ข้าราชการเมืองเองและข้าราชการประจำ นั่นคือเรื่องของคุณธรรม เพราะเหตุที่คนไทยเริ่มด้อยลงในด้านศีลธรรม มีความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม ไม่เห็นแก่ผลประโยชน์ของประเทศชาติ ความสามัคคีจึงไม่เกิด ความร่วมมือกันแก้ไขปัญหาก็มีน้อยตามมาด้วย การปลูกฝังทางด้านจริยธรรม คุณธรรม การเสริมสร้างค่านิยมทางด้านนี้จึงเป็นสิ่งจำเป็นมาก เหมือนคนไทยสมัยก่อนที่มีความโอบอ้อมอารี รู้จักกันทั้งหมู่บ้าน ไม่เห็นแก่ตัว มีอะไรก็แบ่งปันกันกินกันใช้ ถ้อยทีถ้อยอาศัย ไม่เคยหวง เช่น การมีโถงน้ำเล็กๆ ไว้หน้าบ้าน เพื่อคนเดินทางผ่านไปมาเกิดกระหายก็สามารถดื่มได้ตามอัธยาศัย เป็นต้น ซึ่งค่านิยมเหล่านี้เริ่มเลือนหายไปทีละน้อยๆ ค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้เกิดปัญหา ดังนั้นเราต้องเริ่มปลูกฝังตั้งแต่สถาบันครอบครัว เพราะครอบครัวเป็นส่วนที่ช่วยในการถ่ายทอดวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่สร้างเยาวชนของชาติในกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization)

พวกเราคนไทยเป็นเจ้าของผืนแผ่นดินไทยร่วมกัน ผืนแผ่นดินที่บรรพชนรุ่นหลังต่างสละชีพสละเลือดเพื่อรักษาไว้ให้ลูกหลาน ผืนแผ่นดินที่บรรพบุรุษของไทยใช้ชีวิตแลกมาเพื่อปกป้องความเป็นเอกราชและเพื่อความเป็น "ไท" เราทั้งหมดจึงต้องตระหนักอยู่เสมอในการช่วยกันธำรงรักษาผืนแผ่นดินของเราเอาไว้ เพราะเราต่างก็มีพระมหากษัตริย์พระองค์เดียวกัน อยู่ภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดอันเดียวกัน ทุกคนต้องยึดมั่นในความเป็นชาติ หวงแหนแผ่นดินของชาติ เคารพเทิดทูนองค์พระมหากษัตริย์ มีความสามัคคีพร้อมใจกันในการที่จะรักษาชาติ ยึดมั่นในวัฒนธรรมจารีตประเพณี มีคุณธรรม เคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่หรือผู้อาวุโส บำรุงบิดามารดาด้วยความกตัญญูกตเวทิตะ เคารพยึดมั่นในชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรู้คุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีไทย และปกป้องคุ้มครองให้วัฒนาสถาพรสืบไป ถึงแม้เราอาจจะเรียกได้ว่าสูญเสียเอกราชทางด้านเศรษฐกิจไปแล้วก็ตาม แต่ก็คงยังไม่สายที่เราทุกคนจะร่วมมือกันแก้ไขปัญหานี้ให้ลุกล่วงด้วยความสามัคคีของเราชาวไทยด้วยกัน

รักบ้าน รักเมืองไทย
เสริมสร้างและกล่าวขาน
เอกลักษณ์ เอกราช
อนุรักษ์ค่านิยมไทย

รักษาไว้ด้วยวัฒนธรรม
ให้สมค่าความเป็นไทย
ความเป็นชาติไม่แพ้ชาติไหน
ไทยจะเป็น "ไท" ไปนิรันดร์

บรรณานุกรม

- วิทยากร เชียงกุล , เพื่อศตวรรษที่ 21 : วิเคราะห์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงใน
สังคมไทย , สำนักพิมพ์มิ่งมิตร : พิมพ์ครั้งที่ 3 , 2540.
- พัทธยา สายชู , กลไกของสังคม , สำนักพิมพ์จุฬาฯ : พิมพ์ครั้งที่ 8 , 2538.
- ชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์ , ทฤษฎีไร้ระเบียบ (Chaos Theory) กับ ทางแพร่งของ
สังคมสยาม , มูลนิธิภูมิปัญญา : พิมพ์ครั้งที่ 2 , 2538.
- สุพัตรา สุภาพ , สังคมและวัฒนธรรมไทย : ค่านิยม ครอบครั้ว ศาสนา
ประเพณี , สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด , พิมพ์ครั้งที่ 8 , 2536.
- รศ.ดร.งามพิศ สัตย์สงวน , หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม , พิมพ์ที่โรงพิมพ์
ธรรมสภา : พิมพ์ครั้งที่ 3 , 2538.
- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ : คู่มือการปฏิบัติงาน โครงการ "เกษตรทฤษฎีใหม่" ตาม
แนวพระราชดำริ.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การดำรงชีวิตอยู่อย่างพอเพียงตามรอยพระยุคลบาท

สุภิญญา ยงศิริ*

วัชรภรณ์ ดิษฐ์บ้าน*

ณรรฐพงศ์ เทียงธรรม**

สันตพล ชำนาญไพร***

สุโรจน์ ลีลาขจรจิต****

“ ในคราวนั้นนึกว่าเข้าใจกัน แต่เมื่อไม่นานมานี้มีผู้ที่ควรจะรู้เพราะได้ปฏิบัติ เกี่ยวข้อง กับการพัฒนาเป็นเวลานานมาพูดและบอกว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั้นดีมาก เพราะก็เข้าใจว่าทำหรือปฏิบัติเพียงเศษ 1 ส่วน 4 ก็พอ นั้น หมายความว่าในพื้นที่ ประเทศ ถ้าทำได้เศษ 1 ส่วน 4 ก็พอ ที่ต้องพูดเพราะว่าหนักใจว่าแม้แต่คนที่ เป็นดอกเตอร์ก็ไม่เข้าใจ...”¹

จากพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะเห็นว่าแนวพระราชดำริเรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงยังเป็นเรื่องที่หลายคนไม่เข้าใจ แม้ว่าจะมีผู้นำแนวคิดนี้ไปปฏิบัติบ้างแล้ว จึงสมควรที่จะทบทวนกันใหม่ว่า *ความพอเพียงนี้คืออะไรกันแน่*

ในปี พ.ศ. 2540 ประเทศไทยประสบปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจ ส่งผลกระทบต่อชีวิต ของประชาชนคนไทยกันถ้วนหน้า ไม่ว่าจะเป็นภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรม ธุรกิจบริการ ต่าง ๆ ซึ่งทั้งหมดเป็นผลมาจากการที่ประเทศไทยไปพึ่งพากับกระแสโลกมากเกินไป² จน เสียสมดุลและเกิดความไม่พอดี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น

* นิสิตชั้นปีที่ 4 คณะอักษรศาสตร์

** นิสิตชั้นปีที่ 4 คณะวิศวกรรมศาสตร์

*** นิสิตชั้นปีที่ 3 คณะแพทยศาสตร์

**** นิสิตชั้นปีที่ 3 คณะวิศวกรรมศาสตร์

¹ พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงพระราชทานแก่คณะรัฐมนตรี ข้าราชการ และพลกนิกร ที่เข้า เฝ้าถวายพระพรชัยมงคล ในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษา 71 พรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย พระตำหนัก จิตรลดารโหฐาน เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2541 คัดจากมติชนสุดสัปดาห์ ฉบับวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2541 ปีที่ 19 ฉบับที่ 955 หน้า 12

² ดูเพิ่มเติมใน อมรวิชัย นาคทรพรพ, ผู้เขียนเรียง, ความจริงของแผ่นดิน .กรุงเทพฯ : บริษัท เจี फिल्म โปรเซส จำกัด. พิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2541 , หน้า 1-3.

จึงทรงมีแนวพระราชดำริเรื่องการค้าขายชีวิตอย่างพอเพียง โดยทรงเล็งเห็นว่าจะช่วยบรรเทาปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและเป็นหนทางที่เหมาะสมกับสังคมไทยซึ่งจะเป็นรากฐานไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

จากแนวพระราชดำรินี้ มีผู้รับสนองไปปฏิบัติทั้งภาครัฐและเอกชนแต่ปรากฏว่าเท่าที่ผ่านมามีบางคนก็ยังมีอคติหรือเกี่ยวข้องกับขอบเขตของความพอเพียง เช่นในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งมีคนเข้าใจผิดไปจากพระราชประสงค์ จากพระราชดำรัสที่ว่า “และได้พูดอย่างหนึ่งว่า เศรษฐกิจพอเพียงให้ปฏิบัติเพียงครึ่งเดียว ไม่ต้องทำทั้งหมดหรือแม้แต่เศษ 1 ส่วน 4 ก็พอ ”⁴ ก็มีผู้เข้าใจว่า ทำเพียงครึ่งเดียวหรือ เศษ 1 ส่วน 4 นี้คือสัดส่วนของพื้นที่ในการพัฒนา ซึ่งพระองค์ได้มีพระราชดำรัสถึงเรื่องนี้ว่า “ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงที่ทำได้ เศษ 1 ส่วน 4 ไม่ได้หมายความว่า เศษ 1 ส่วน 4 ของพื้นที่แต่เป็น เศษ 1 ส่วน 4 ของการกระทำ...หมายความว่าวิธีปฏิบัติเศรษฐกิจพอเพียงนั้นไม่ต้องทำทั้งหมด และขอเตือนว่าถ้าทำทำทั้งหมด ทำไม่ได้ และไม่มีทาง”⁵ เหตุใดจึงทำไม่ได้ เศรษฐกิจพอเพียง 100% นั้น คือชีวิตของคนในยุคดิจิทัลบรรพสมัยหิน ที่แต่ละคนยังอยู่ในถ้ำ ออกป่าล่าสัตว์หาอาหาร ใช้ชีวิตอยู่ตามลำพังไม่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น ซึ่งปัจจุบันเราทำไม่ได้เพราะเราต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่น ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรมซึ่งเป็นแหล่งอาหารรวมทั้งเป็นแหล่งทรัพยากรและวัตถุดิบแห่งหนึ่งของโลก แต่เราก็ยังขาดความรู้ทางด้านเทคโนโลยี วิทยาการสมัยใหม่ที่จำเป็นในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นในด้านเกษตรหรืออุตสาหกรรม ในขณะที่เราส่งข้าวและผลผลิตทางเกษตรเป็นสินค้าออก เราก็ต้องการนำเข้าวิทยาการต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการพัฒนา รวมทั้งสินค้าอุปโภคบริโภคบางประเภท ดังนั้นจะเห็นว่าเราไม่สามารถอยู่ได้อย่างโดดเดี่ยวโดยไม่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นได้ตามระบบเศรษฐกิจพอเพียง 100%

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชดำรัสในเรื่องนี้ว่า “อันนี้เคยบอกว่าคุณพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่าทุกคนครบถ้วนจะต้องผลิตอาหารของตัวเอง จะต้องทอผ้าใส่ให้ตัวเอง อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอจะต้องมีความพอเพียงสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการก็ขายได้ แต่ขายในที่ที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่ง

³ ดูเพิ่มเติมใน พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) . กรุงเทพฯ

: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง .2540 , หน้า 255-264.

⁴ อ้างแล้วใน ¹

⁵ อ้างแล้วใน ¹

ส่งมากนัก “⁶ ความพอเพียงต้องขึ้นอยู่กับความเหมาะสมตามอัตภาพของแต่ละชุมชน สรุปได้ว่า “ ความพอเพียงก็แปลว่า ความพอประมาณและความมีเหตุมีผล “⁷ ดังเช่นเศรษฐกิจที่พอเพียงก็หมายถึงเศรษฐกิจที่มีความพอดีมีเหตุผลและเหมาะสมกับสภาพของสังคม ความพอเพียงทางเศรษฐกิจและสังคมจะเกิดขึ้นได้นั้นต้องขึ้นอยู่กับวิถีชีวิตของคนในสังคม ซึ่งแต่ละคนต้องมีชีวิตความเป็นอยู่ที่พอเพียงด้วย

สังคมที่ไม่พอเพียง

ในปัจจุบันกล่าวได้ว่าการดำรงชีวิตของคนไทยอยู่ในสภาพที่ไม่พอดี กล่าวคือ การเปิดเสรีในด้านต่าง ๆ ของไทยตามระบอบทุนนิยมเสรี ทั้งที่ประเทศเรายังไม่มีความเข้มแข็งและความพร้อมในด้านต่าง ๆ อย่างเพียงพอ ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ โดยเฉพาะปัญหาเศรษฐกิจแบบฟองสบู่ ซึ่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของคนไทยคือการเกิดกระแสบริโภคนิยมขึ้นอย่างกว้างขวาง ทำให้คนฟุ้งเฟ้อและฟุ่มเฟือยโดยไม่จำเป็น ซึ่งค่านิยมที่เห่อเหิมฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย หลงไหลในวัตถุนี้ดูจะขยายมากขึ้นทุกที เช่นผลการวิจัยเรื่องพฤติกรรมบริโภคของประชาชน⁸ ของนางสาวศิริวรรณ เกษมศาสนต์จิตรากร และนางสาว อภิญญา หิรัญวงศ์⁹ ซึ่งได้ศึกษาพฤติกรรมการบริโภคของนักศึกษาจำนวน 1,000 คน จากมหาวิทยาลัย 4 แห่งคือ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยกรุงเทพ มหาวิทยาลัยศรีปทุม แยกเป็นกลุ่มตัวอย่างตัวอย่างมหาวิทยาลัยละ 250 คน พบว่าพฤติกรรมการบริโภคของปัญญาชนใน “ด้านอริชชา” 5 อันดับยอดนิยมได้แก่ 1.การดื่มสุรา 2.การเล่นการพนัน 3.การเล่นสνούเกอร์ 4.การเที่ยวขับ 5.เซตนม-กั๊ดส์นม ซึ่งแต่ละลำดับแตกต่างกันไปตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ แต่ปัญหาเรื่องการดื่มสุรามีมากที่สุด จะเห็นได้ว่าปัญญาชน ส่วนหนึ่งผู้เป็นความหวังของประเทศยังยึดติดอยู่ในพฤติกรรมที่เป็น “อริชชา”คือความโลภเขลา ไม่สร้างสรรค์ ซึ่งเป็นตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่ากระแสบริโภคนิยมกำลังมีอิทธิพลต่อสังคมไทยอย่างมาก

⁶ อ้างแล้วใน¹

⁷ อ้างแล้วใน¹

⁸ หนังสือพิมพ์ มติชน ฉบับวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2542 ,หน้า 23.

⁹ น.ส. ศิริวรรณ เกษมศาสนต์จิตรากร เป็นอาจารย์ ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ และ น.ส. อภิญญา หิรัญวงศ์ เป็นอาจารย์ภาควิชาสถิติ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์

กระแสบริโภคนิยมนี้ น่าจะมีรากฐานมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจในสมัย จอมพล
สฤษดิ์ ธนะรัชต์¹⁰ ที่ต้องการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจของไทยให้ทัดเทียมตะวันตก โดย
ส่งเสริมการส่งออกเน้นภาคธุรกิจและบริการรวมทั้งอุตสาหกรรมเกษตร การเปิดการค้า
อย่างเสรีและส่งเสริมให้คนทำงาน ทำให้เกิดคำขวัญว่า “งานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุข”
ส่งผลให้คนให้ความสำคัญกับการแสวงหาความมั่งคั่งร่ำรวยโดยมีความคิดว่าสิ่งเหล่านี้ เป็น
เครื่องวัดความสำเร็จในชีวิต ผลที่ตามมาก็คือ คนให้ความสำคัญกับวัตถุภายนอกและนำมา
เป็นมาตรฐานในการตัดสินคุณค่าของแต่ละคน

กระแสบริโภคนิยม ได้รับการสนับสนุนและผลักดันอย่างต่อเนื่องเพื่อให้กลไก
ตลาดของระบบทุนนิยมเสรี ดำเนินต่อไปได้ นโยบายเปิดเสรีได้เชื้อประโยชน์ต่อการเติบโต
ของบริโภคนิยม กลวิธีในการเสนอสินค้าและบริการที่หลากหลาย เพื่อดึงดูดลูกค้ากระตุ้นให้
คนมีความต้องการสินค้าและบริการต่างๆ เพิ่มมากขึ้น กระแสบริโภคนิยมที่ถูกกระตุ้นมา
อย่างต่อเนื่องอย่างไม่ขาดสายนี้มีอิทธิพลต่อสังคมไทยอย่างรอบด้าน สถาบันต่างๆไม่ว่าจะ
เป็นทางด้าน การเมือง เศรษฐกิจและสังคม เริ่มมีลักษณะที่เป็นธุรกิจมากขึ้น คือมุ่งแสวงหา
ผลประโยชน์เป็นสำคัญ ทางด้านการเมือง นักการเมืองบางกลุ่มได้มารวมตัวกันเพื่อผล
ประโยชน์มากกว่าอุดมการณ์ที่มุ่งมั่นจะเข้ามาพัฒนาประเทศ นอกจากนี้ยังมีลักษณะที่เป็น
ธุรกิจการเมือง คือ เป็นการเมืองที่มีผลประโยชน์ผูกอยู่กัฝ่ายธุรกิจ ซึ่งมีผลต่อการดำเนิน
นโยบายในการพัฒนาประเทศด้วย

ด้านสังคม กระแสบริโภคนิยมเร่งเร้าให้คนมีความต้องการอย่างไม่มีขีดจำกัด
การบริโภคสินค้าในปัจจุบันไม่ใช่เพื่อความจำเป็นในการดำรงชีวิตเพียงอย่างเดียว แต่ยังเกิด
การบริโภคเพื่อ “ความมีหน้ามีตาในสังคม” สินค้าอุปโภค บริโภค บางอย่างได้กลายเป็นเครื่อง
หมายของสถานภาพ หรือ status symbol¹¹ เช่น แฟชั่น การสวมนาฬิกาโรเล็กซ์ เพื่อแสดง
ความมั่งคั่งและมีรสนิยมสูงจึงไม่น่าจะแปลกใจเลยเมื่อสามล้อที่ถูกถอดเตออร์รี่จะซื้อนาฬิกา
โรเล็กซ์มาใช้ ทั้งๆที่ใช้ไม่เป็น สินค้าที่บ่งบอกสถานภาพกลายเป็นเครื่องประกันว่าผู้เป็นเจ้าของ
เป็นผู้มีฐานะร่ำรวย มีเกียรติ และได้รับการยอมรับในสังคม จะเห็นว่าเราให้ความสำคัญ

¹⁰ ดูเพิ่มเติม สุริชัย หวันแก้ว, การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของไทยและแนวโน้มในอนาคต (ตอน ปัญหาของไทย
ยุคสังคมแห่งการบริโภค : บริโภคนิยมและตอนปัญหาความขัดแย้งในการจัดสรรทรัพยากร) .เอกสารประกอบการ
การสัมมนาวันที่ 8- 11 กันยายน พ.ศ. 2540. หน้า 1-14.

¹¹ สุริชัย หวันแก้ว , เรื่องเดียวกัน

ของคุณค่าที่เขมมากกว่าคุณค่าแท้ กล่าวคือ เราบริโภคสินค้าโดยคำนึงถึงยี่ห้อ ซึ่งแสดง
รสนิยมและความมั่นคง มากกว่า จะคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอย จึงเกิดการบริโภคเพื่อยกระดับ
สถานภาพแทนการบริโภค เพื่อความจำเป็นในการดำรงชีวิต

ทางด้านเศรษฐกิจนอกจากกระแสบริโภคนิยมจะทำให้คนไทยฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือยแล้วยังส่ง
ผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศไทยในด้านของดุลการค้า กระแสบริโภคนิยมในสังคมไทย
ได้ดำเนินไปในทางที่ผิดพลาดกล่าวคือ หากกระแสบริโภคนิยมก่อให้เกิดการผลิตและการ
บริโภคที่ควบคู่กันไปก็จะทำให้เกิดการพัฒนา แต่ในสังคมไทยมีการบริโภคมมากกว่าการผลิต
ซึ่งนอกจากจะไม่พัฒนาแล้วยังส่งผลเสียคือ กระแสบริโภคนิยมของคนไทย ทำให้คนรู้จักแต่
ซื้อโดยไม่รู้จักผลิตสินค้าเพื่อสนองความต้องการ ส่งผลให้ประเทศไทยต้องสูญเสียเงินนำเข้า
สินค้าฟุ่มเฟือยจากต่างประเทศเป็นจำนวนมหาศาล นอกจากนี้กระแสโลกาภิวัตน์ที่เปิดกว้าง
ส่งผลให้สังคมไทยปรับตัวไม่ทันจนเกิดความขัดแย้งต่างๆ เช่น ความขัดแย้งของเมืองและ
ชนบท การพัฒนาทางเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม ความเติบโตทางเศรษฐกิจและความ
เสื่อมถอยทางสังคมภาพสังคมที่มีแต่ความขัดแย้ง ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคน ทำให้คน
ต้องแก่งแย่งต่อสู้ดิ้นรนเพื่อเอาตัวรอดกันมากขึ้น วิถีชีวิตแบบเก่าที่ผู้คนมีน้ำใจเอื้ออาทร รู้จัก
แบ่งปันประนีประนอมและประสานประโยชน์กันดูจะเหลือน้อยลงทุกที ทั้งหมดนี้ก็เพราะไม่มี
ความพอดีนั่นเองจึงสมควรกลับมาพิจารณาความพอดีหรือพอเพียงในการดำรงชีวิต

ความพอเพียงในการดำเนินชีวิต

การดำรงชีวิต¹² อยู่อย่างพอเพียงถือเป็นปรัชญาในการดำรงชีวิตแบบหนึ่งที่ทำให้
เรายึดหลักของการพึ่งตัวเองเป็นพื้นฐานสำคัญ โดยการพึ่งตัวเองต้องตั้งอยู่บนความ
รู้จักประมาณหรือการรู้จักพอในระดับจิตใจเป็นสำคัญ ดร. สุเมธ ตันติเวชกุล¹³ ได้

¹² การดำรงชีวิตโดยทั่วไปหมายความถึง การอยู่ให้รอดได้ในภาวะต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการหาเลี้ยงชีวิต การใช้
ชีวิต ตลอดจนด้านจิตใจอย่างเป็นองค์รวม ซึ่งแยกออกจากกันไม่ได้และภาพรวมของวิถีชีวิตของคนในชุมชน
สามารถสะท้อนให้เราเห็นถึงภาพแห่งชุมชนหรือภาพแห่งวัฒนธรรมนั้นๆได้ และในทางกลับกันภาพของชุมชน
ย่อมสื่อถึงค่านิยมของสังคมซึ่งสะท้อนให้เห็นแนวคิดในการดำรงชีวิตของบุคคลในชุมชนโดยรวมได้เช่นกัน

¹³ ที่ผู้จัดทำได้นำข้อคิดเห็นเรื่องการดำรงชีวิตอยู่อย่างพอเพียงมาจาก ดร. สุเมธ ตันติเวชกุล เนื่องจากว่า
ดร.สุเมธ ได้ดำรงตำแหน่งเลขาธิการคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องพระราชดำริ(กปร
)และกรรมการคณะกรรมการและเลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา ถือได้ว่าเป็นบุคคลที่รับใช้เบื้องพระยุคลบาทอย่างใกล้ชิด
จึงน่าจะเป็นผู้ที่เข้าใจแนวพระราชดำริเรื่องการดำรงชีวิตอยู่อย่างพอเพียงได้ดีที่สุดท่านหนึ่ง

กล่าวถึง การครองชีวิตและความเป็นอยู่ตามหลักของความพอเพียงว่า ต้องขึ้นอยู่กับ
ความพอดี และต้องช่วยเหลือตัวเองในเบื้องต้นได้เสมอ

ความพอดีมีหลักสำคัญอยู่ 5 ประการ¹⁴คือ

ประการแรก ความพอดีทางด้านจิตใจ ต้องมีจิตใจที่ดี เชื้อเพื่อเผื่อแผ่ ประนี
ประนอมเชื้ออาหารต่อกัน สุจริตยุติธรรม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ตั้งอยู่บนหลักการรู้จัก
สามัคคี โดยยึดถือหลัก “พอ” และรู้จัก “ให้” จะเห็นได้ชัดว่าความพอเพียงต้องเริ่มที่
จิตใจคือรู้จักความพอดี ไม่คิดจะเบียดเบียนผู้อื่น ดังตัวอย่างที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัว ทรงยกขึ้นมาว่า “ท่านทั้งหลายที่นั่งอยู่ตรงนี้ก็ถ้าไม่พอเพียง อยากรจะไปนั่งบน
เก้าอี้ของผู้ที่อยู่ข้างๆนั้นก็ไม่ได้พอเพียงและทำไม่ได้ ถ้านั่งอย่างนั้นก็เดือดร้อน
แน่ เพราะอึดอัดจะทำให้ทะเลาะกัน และเมื่อมีการทะเลาะกันก็ไม่มีประโยชน์ ฉะนั้นก็
ควรคิดว่าทำอะไรพอเพียง”¹⁵ แสดงให้เห็นว่าความไม่รู้จักพอเพียงจะนำไปสู่การ
เบียดเบียนผู้อื่น ซึ่งจะส่งผลทำให้เกิดการแตกความสามัคคีขึ้นในสังคม สังคมที่ขาด
ความสามัคคีย่อมจะอ่อนแอและอาจล่มสลายได้ง่าย

ส่วนหลักของการรู้จักสามัคคีก็คือ เริ่มต้นด้วยการ รู้ปัญหา รู้ทางแก้ไขใช้สติ
ปัญญาคิดไตร่ตรองสิ่งต่างๆและยังต้องมีความรัก ความเมตตา ความกรุณาที่จะนำ
ความรู้ไปใช้แก้ไขปัญหาของตนเอง ครอบครัว สังคมและประเทศชาติ ซึ่งทั้งหมดจะ
สำเร็จได้ก็ต้องมีการรวมพลังสามัคคีกัน

ประการที่ 2 คือ เมื่อแต่ละคนมีความพอดีแล้วก็จะทำให้ชุมชนมีความเข้ม
แข็ง ซึ่งชุมชนที่มีความเข้มแข็งนี้เองจะเป็นพื้นฐานของประเทศชาติที่มีความมั่นคง ดัง
นั้นในด้านของสังคม แต่ละชุมชนจึงต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เพื่อเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย
ชุมชนที่เข้มแข็ง เป็นอิสระ

ประการที่ 3 ด้านเศรษฐกิจแต่เดิมนั้นมักมุ่งเน้นที่การเพิ่มรายได้เป็นสำคัญ
ทำให้คนมุ่งแสวงหาแต่ความร่ำรวย ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือยไปกับวัตถุหรือเงินตรา จึงมักทำ
การใหญ่เกินไปหรือรวยทางดัด เมื่อตนไม่มีมักจะถูกยืมหาเงินทุน จึงทำให้เกิดหนี้สิน
ตามมา หรือหวังพึ่งต่างชาติมากเกินไปเพื่อให้ตนเติบโตได้เร็วขึ้นโดยที่ตนไม่มีความรู้
หรือไม่มีความพร้อมเพียงพอ ทำให้ตัวเองประสบความล้มเหลวจะเห็นว่า การกระทำ

¹⁴ หนังสือพิมพ์มติชน ฉบับวันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2542 หน้า 8.

¹⁵ อ้างแล้วใน 1

เช่นนี้เป็นกรกระทำที่ไม่พอประมาณ เป็นการทำเกินตัวและไม่เหมาะสมกับขีดภาพ
ดังเช่นตัวอย่างที่ในหลวงทรงยกขึ้นมาถึงโรงงานสับปะรดกระป๋องแห่งหนึ่งที่ชลบุรี ซึ่ง
เจ้าของลงทุนเป็นล้านเพื่อสร้างโรงงาน "การลงทุนมากอย่างนั้นเลยบอกให้เขาทราบ
ว่าไม่ค่อยเห็นด้วยเพราะว่าเคยทำโรงงานเล็กๆ ที่ทางภาคเหนือใช้เงินสามพันบาท
เพื่อที่จะเอาผลผลิตของชาวบ้านและชาวเขามาใส่กระป๋องแล้วขาย ก็ได้ผลเพราะเป็น
โรงงานเล็กแต่โรงงานของเขาเองลงทุนเป็นล้านรู้สึกว่าจะเสี่ยง เขาบอกว่าต้องทำอย่าง
นั้น ทำไปทำมาสับปะรดที่อำเภอบ้านบึงและที่ชลบุรีก็มีไม่พอ ต้องไปสั่งสับปะรดมา
จากปราณบุรี ต้องขนส่งมาต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก ทำไปทำมาโรงงานก็ล้ม"¹⁶
ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นว่า ทำโครงการอะไรต้องให้ถึงขนาดที่เหมาะสมกับที่เรียกว่า
ขีดภาพหรือกับสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจึงควรยึดหลักความประหยัด ลดละความฟุ่มเฟือย
ในการดำเนินชีวิต มุ่งลดรายจ่ายก่อนเป็นสำคัญ และยึดหลักความพออยู่ พอกิน พอ
ใช้ หากอยู่โดย "พอประมาณ" อย่างที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัส
ก็จะไม่เกิดการเบียดเบียนคนอื่นและสังคมอย่างที่เป็นอยู่

ประการที่สี่ ความพอดีทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในความเป็นจริงแล้ว
ธรรมชาติมีความสมดุลในตัวเอง หากมนุษย์มีความเป็นอยู่อย่างกลม
กลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติ มนุษย์ก็จะอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติอย่างมีความสุข
แต่มนุษย์กลับดำรงตนอยู่เหนือธรรมชาติ คอยจ้องตักตวงผลประโยชน์จากธรรมชาติ
มนุษย์มีความโลภไม่รู้จักพอ ธรรมชาติจึงถูกทำลายเพราะความเห็นแก่ตัวของมนุษย์นี้
เอง ผลสุดท้ายมนุษย์ผู้ต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติก็ต้องเดือดร้อนเพราะการกระทำของ
ตน การทำลายธรรมชาติก็เท่ากับการทำลายตัวเอง ดังนั้นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ
ที่ฉลาดและถูกวิธีจึงยึดหลักการของความยั่งยืน มนุษย์ไม่ควรแสวงหาประโยชน์แต่
เพียงฝ่ายเดียวแต่ควรอนุรักษ์และพัฒนาควบคู่ไปด้วย เพื่อให้ธรรมชาติสามารถคงอยู่
ได้ และก่อให้เกิดประโยชน์สุขต่อมนุษย์ถึงรุ่นลูกรุ่นหลานต่อเนื่องกันไปโดยตลอด

ประการสุดท้าย ผลผลิตทางเทคโนโลยี ในยุคแห่งโลกาภิวัตน์ซึ่งเป็นโลกสากล
ที่ไร้พรมแดน การหยุดนิ่งอาจทำให้เกิดความล้าหลังและถอยหลังได้ ดังนั้นจึงควรมี
การปรับตัวให้ทันกระแสโลก และจะต้องอาศัยปัญญาในการพิจารณาแยกแยะเลือก

¹⁶พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2540 คัดจาก สารประชาสัมพันธ์
สำนักงานเลขาธิการราชบัณฑิตยสถาน กระทรวงศึกษาธิการปีที่ 8 ฉบับที่ 2 มีนาคม-เมษายน 2541 .

สรรสิ่งดีมาปรับใช้ให้เหมาะสมสอดคล้องกับสังคมและวัฒนธรรมไทยรวมทั้งยึดหลักการพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาของตนเอง

จากหลักการความพอเพียงทั้ง 5 ประการจะเห็นว่าทั้งหมดมีความสัมพันธ์กันจะขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใดไปไม่ได้ เมื่อความพอเพียงในด้านต่างๆ ทั้ง 5 ประการเกิดขึ้นแล้วก็จะนำไปสู่วิถีชีวิตที่พอเพียง

ในหลวงกับการกินอยู่ที่พอเพียงในสังคมไทย

“ได้พอเพียงนี้ก็หมายความว่า ให้ทุกคนพอกินพออยู่ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่หรูหราแต่ว่าพอ”¹⁷ จากพระราชดำรัสจะเห็นว่าความพอเพียงนี้ประกอบไปด้วยความพอเพียงทางกายภาพ คือการพออยู่พอกินซึ่งจะเป็นพื้นฐานและสัมพันธ์กับความพอเพียงทางจิตใจคือ ความไม่ฟุ่มเฟือยหรูดังนั้น การจะทำให้เกิดชีวิตที่พอเพียงได้จึงต้องเริ่มที่การทำให้คนพออยู่พอกิน เมื่อปากท้องอิ่มแล้วคนจึงจะรู้จักพอ เพราะหากยังอยู่ในสภาพที่ขาดแคลนอยู่ก็ต้องดิ้นรนแสวงหา ซึ่งจะนำไปสู่การเบียดเบียนผู้อื่นเพื่อให้ได้สิ่งที่ตนต้องการ

ดังนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงทรงมีความห่วงใยในชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรซึ่งส่วนใหญ่ประสบปัญหาเรื่องปากท้องไม่พอกินพอใช้โดยเฉพาะประชาชน ส่วนใหญ่ของประเทศ ซึ่งอาศัยอยู่ในชนบทและประกอบอาชีพเกษตรกรรม ดังนั้นการพัฒนาจึงมุ่งเน้นที่การเกษตรเพื่อแก้ปัญหาปากท้องของคนชนบท และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนักเห็นความสำคัญของการเกษตรดังเช่น พระราชดำรัสที่ว่า “การเกษตรนี้มีความสำคัญจริงถ้าไม่มีการก่อกอบจะพูดได้ว่าเราจะต้องตายกันหมด”¹⁸ ซึ่งแสดงให้เห็นความสำคัญของการเกษตรกล่าวคือ เป็นแหล่งอาหารเลี้ยงคนทั้งประเทศ ถ้าไม่มีการเกษตรคนก็ต้องอดตาย และการเกษตรยังเป็นพื้นฐานเศรษฐกิจของประเทศ เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม เศรษฐกิจส่วนใหญ่พึ่งพาอยู่กับการเกษตร ดังนั้น หากการเกษตรกรรมล้มเหลวก็จะส่งผลกระทบต่อรวมของประเทศ ดังนั้นแนวทางพัฒนาจึงมุ่งเน้นไปที่เกษตรกรรม เพื่อที่จะช่วยเหลือ

¹⁷ อ้างถึงแล้วใน'

¹⁸ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, พระอริยาของแผ่นดิน, กรุงเทพฯ: อักษรสยามการพิมพ์ 2540

ให้เกษตรกรมีความเป็นอยู่ที่พอเพียงตามอัตภาพของตน คือ ชุ่มชู้เลี้ยงดูตัวเองได้ เพื่อให้เป็นไปตามพระราชประสงค์ จึงทรงมีพระราชดำริโครงการต่างๆ เพื่อศึกษาค้นคว้าทางการเกษตร ทรงส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรได้รับความรู้และสามารถนำวิชาการสมัยใหม่มาใช้ในงานเกษตร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงสละเวลาและพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ในการศึกษาค้นคว้าทดลอง การทรงงานของพระองค์จะเป็นไปตามลำดับขั้นตอน เมื่อทรงศึกษาค้นคว้าจนค้นพบหนทางแก้ปัญหาจึงสรุปเป็นแนวคิดและทฤษฎี และนำไปทดลองรวมทั้งลองปฏิบัติในพื้นที่จริงด้วย เมื่อเห็นผลสำเร็จแล้วจึงจะพระราชทานแนวทางแก้ปัญหาเหล่านี้ให้เกษตรกรรับไปปฏิบัติต่อไป

แนวพระราชดำริที่เกี่ยวกับการพัฒนาชนบทที่สำคัญๆ คือ การที่ทรงมุ่งช่วยเหลือพัฒนาให้เกิดการพึ่งตนเองได้ของคนชนบทเป็นหลัก เพื่อให้เกษตรกรผู้ยากไร้มีชีวิตที่ “พอมีพอกิน” ไม่เดือดร้อน และสามารถมีปัจจัยที่จำเป็นในการดำรงชีวิตอย่างพอเพียงดังแนวพระราชดำริ ซึ่งการที่จะทำให้เกษตรกรเกิดความพอมีพอกินได้ ก็ควรจะส่งเสริมให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาเลี้ยงดูตัวเองได้ เพราะหากเกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้ ก็จะเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะสร้างความเจริญต่อไปได้ ดังพระราชดำรัสเมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ.2517 ว่า

“...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐานความพอมี พอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน...”¹⁹

และพระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่นิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2517 ว่า

“...การช่วยเหลือสนับสนุนประชาชนในการประกอบอาชีพและตั้งตนให้มีความพอมี พอกิน พอใช้ เป็นพื้นฐาน เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งยวด เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียง

¹⁹ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. กับการพัฒนาการเกษตรไทย. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสมหามงคลปีกาญจนาภิเษก พ.ศ. 2539. กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน) .2539, หน้า 24.

พอที่จะพึ่งตัวเอง ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าระดับที่สูงขึ้นไปได้แน่นอน...”²⁰

แนวคิดต่างๆที่พระองค์ทรงศึกษาค้นคว้านั้น ส่วนใหญ่เป็นเรื่องพัฒนาปัจจัยการผลิตซึ่งจำเป็นต่ออาชีพเกษตรกร เช่น ดิน น้ำ ที่ทำกิน ความรู้ด้านเกษตรกรรม และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น แนวคิดและทฤษฎีที่พระองค์ทรงศึกษาค้นคว้า และพระราชทานให้นำไปแก้ไข ปรับปรุง และพัฒนาการเกษตรนั้น มีหลักสำคัญอยู่ที่ความเรียบง่าย ดังที่ทรงใช้คำว่า simplify หรือ simplicity ²¹ คือ จะต้องเรียบง่าย ไม่ยุ่งยากสลับซับซ้อน ทั้งในแนวความคิดและด้านเทคนิควิชาการ จะต้องสมเหตุสมผล ทำได้รวดเร็ว และสามารถแก้ปัญหาให้ก่อประโยชน์ได้จริง ที่ทรงเน้นให้ง่าย เพราะต้องการให้เกษตรกรนำไปปฏิบัติได้จริง โดยที่ไม่ยุ่งยาก ไม่สิ้นเปลืองทรัพยากร เงินทอง หรือเทคโนโลยีใดๆ รวมทั้งง่าย เพียงพอที่จะนำไปใช้พัฒนาพื้นที่ต่างๆ

แนวคิดและทฤษฎีที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงศึกษาค้นคว้านี้มีอยู่มากมาย และหลากหลาย เพื่อจะได้แก้ปัญหาดังกล่าวได้รอบด้าน ทฤษฎีเหล่านี้ เกิดขึ้นจากวิริยะอุตสาหะของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาความเดือนร้อนของเกษตรกร เช่น

แนวคิดทฤษฎีเรื่องดิน²² ดินเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการเกษตร เพราะหากดินมีความอุดมสมบูรณ์ก็จะทำการเกษตรได้พืชผลเต็มเม็ดเต็มหน่วย เกษตรกรไทยบางส่วนตามพื้นที่ต่างๆประสบกับปัญหาได้พืชผลไม่เพียงพอกับความต้องการ หรือได้ผลผลิตที่มีผลผลิตที่มีคุณภาพไม่ได้มาตรฐาน เนื่องมาจากสาเหตุต่างๆ เช่น ดินมีสภาพไม่เหมาะสมกับการปลูก เนื่องมาจากดินเป็นกรด หรือถูกน้ำท่วมจึงใช้ประโยชน์ไม่ได้เต็มที่ซึ่งเป็นปัญหาที่มักเกิดกับเกษตรกรบริเวณ 4 จังหวัดภาคใต้ ซึ่งบางพื้นที่

²⁰ อ้างถึงแล้วใน ¹⁸

²¹ เจ้าหน้าที่สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ , แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.กรุงเทพฯ: บริษัท 21 เซ็นจูรี .2540, หน้า 42.

²² อ้างถึงแล้วใน ²⁰

เป็นดินพรุ หรือปัญหาดินเสียความอุดมสมบูรณ์ เนื่องจากหน้าดินถูกชะล้าง เช่น พื้นที่เกษตรในภาคเหนือซึ่งมักจะอยู่ตามเนินเขา หรือภูเขาสูง ปัญหาทรัพยากรดินดังกล่าว ทำให้ประชาชนเดือดร้อนมีรายได้ไม่เพียงพอกับการเลี้ยงชีพ เมื่อในหลวงทรงรับรู้ถึงปัญหาความทุกข์ยากของเกษตรกรก็ไม่ทรงนิ่งนอนใจ ทฤษฎีต่างๆ เพื่อให้แก้ ปัญหาทรัพยากรดินจึงก่อกำเนิดขึ้น

ทฤษฎีแก้งดิน²³

ปี พ.ศ.2517 ขณะที่เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปยังตำหนักทักษิณราชนิเวศน์ จังหวัดนราธิวาส และได้ออกเยี่ยมเยียนราษฎรในพื้นที่นั้น ราษฎรหลายแห่งในจังหวัดนราธิวาส ได้กราบบังคมทูลร้องทุกข์ถึงความเดือดร้อนที่ต้องประสบปัญหาน้ำไหลบ่าจากป่าพรุในฤดูฝนจนไม่อาจทำมาหากินได้ รวมทั้งยังมีเกษตรกรอีกเป็นจำนวนมากขาดแคลนที่ทำกิน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว และเห็นว่าต้องเร่งพระราชทานความช่วยเหลือ ดังพระราชดำรัสว่า

“...ที่ที่น้ำท่วมนี้หาประโยชน์ไม่ได้ ถ้าเราจะทำให้มันไหลพ้นน้ำขึ้นมา มีการระบายน้ำออกไป ก็จะมีประโยชน์กับประชาชนในเรื่องของการทำมาหากินอย่างมหาศาล...”²⁴

พระราชดำริข้างต้น เริ่มด้วยการให้ทุกส่วนราชการร่วมกันพิจารณาแนวทางในการปรับปรุงพื้นที่พรุที่มีน้ำแช่ขังตลอดปี โดยทรงให้คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดต่อระบบนิเวศของป่าพรุเป็นสำคัญ ต่อมาทรงพบว่าหลังจากน้ำออกจากพื้นที่พรุแล้วปรากฏว่าดินในพื้นที่พรุแปรสภาพเป็นดินเปรี้ยวจัด เนื่องจากอากาศทำปฏิกิริยากับสารเคมีในดินพรุ จนทำให้เกิดกรดกำมะถัน ดินจึงมีสภาพเป็นกรดจัดหรือเปรี้ยวจัด ราษฎรจึงทำการเพาะปลูกไม่ได้ พระองค์ทรงตระหนักดีว่า ถ้าน้ำท่วม ดินก็จะไม่เกิดปฏิกิริยา แต่พระองค์ต้องการให้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่ที่น้ำท่วมนั้นได้ ดังนั้นจึงต้องหาทางเอาชนะดินเปรี้ยว จึงทรงมีพระราชดำริ “แก้งดิน” ในวันที่ 16 กันยายน พ.ศ.2527 ณ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ ความว่า

²³ อ้างถึงแล้วใน²⁰

²⁴ อ้างถึงแล้วใน²⁰

“...ให้มีการทดลองทำดินให้เปรี้ยวจัด โดยการระบายน้ำให้แห้ง และศึกษาวิธีการแก้ดินเปรี้ยว เพื่อนำผลไปแก้ปัญหาดินเปรี้ยวให้แก่ราษฎรที่มีปัญหาในเรื่องนี้ในเขตจังหวัดนครราชสีมา โดยให้ทำโครงการศึกษาทดลองในกำหนด 2 ปี และพืชทำการทดลองควรเป็นข้าว...”²⁵

“การแก้ดิน”²⁶ โดยวิธีการที่ได้พระราชทานนั้น ทำให้พื้นที่พรุที่เปล่าประโยชน์กลับฟื้นคืนสภาพที่สามารถทำการเพาะปลูกได้อีกครั้ง และทำให้เกษตรกรมีที่ทำกินเพิ่มมากขึ้นด้วย นับว่าเป็นพระปรีชาสามารถของพระองค์โดยแท้

ทฤษฎีการใช้หญ้าแฝก²⁷

ปัญหาเกี่ยวกับดินที่สำคัญอีกปัญหาหนึ่งคือ การพังทลายของหน้าดินซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ในภาคเหนือ เกษตรกรที่เพาะปลูกตามเนินเขามักจะประสบปัญหาหน้าดินถูกชะล้างจากฝนและน้ำป่าไหลหลาก ทำให้ดินเสียความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติ และปัญหาดินพังทลายนี้ก่อให้เกิดผลเสียหายต่อพื้นที่ทางการเกษตรกรรมสูง ทำให้ผลผลิตลดลง แม้ว่าจะเป็นพื้นที่ที่ได้รับปริมาณน้ำฝนเพียงพอ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักดีว่า การไหลบ่าของน้ำฝนนี้ เมื่อไม่มีสิ่งใดมากันชะลอไว้ พื้นดินก็จะเก็บกักน้ำฝนได้ไม่เต็มที่ และผิวหน้าดินก็ถูกกัดเซาะพังทลายอย่างรุนแรง จึงทรงศึกษาคิดค้นและดัดแปลงวิธีการอย่างโบราณมาใช้ โดยพระราชทานแนวคิดและทฤษฎีการใช้หญ้าแฝกให้มีประสิทธิภาพสูงสุดตามลักษณะและสภาพภูมิประเทศที่แตกต่างกัน เช่น การปลูกหญ้าแฝกเป็นแถวตามแนวระดับขวางตามความลาดของเขาเพื่อยึดหน้าดิน การปลูกหญ้าแฝกเพื่อแก้ปัญหาการพังทลายของดินที่เป็นร่องน้ำลึก การปลูกในพื้นที่ลาดชัน และปลูกเพื่ออนุรักษ์ความชุ่มชื้นในดิน ผล

²⁵ อ้างถึงแล้วใน²⁰

²⁶ ดูเพิ่มเติมใน แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาดินเนื่องมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หน้า 42

²⁷ ดูเพิ่มเติมใน แนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาดินเนื่องมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว , หน้า 54

สำเร็จจากการนี้เป็นส่วนหนึ่งที่ยอมรับนับถือจากนานาชาติ จนกระทั่งสมาคมด้านการป้องกันพังทลายของหน้าดินระหว่างประเทศ (International Erosion Control Association-IECA) ได้มีมติถวายรางวัล The International Merit Award แต่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2536 ในฐานะทรงเป็นแบบอย่างในการนำหญ้าแฝกมาใช้ในการอนุรักษ์ดินและน้ำ และเมื่อวันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ. 2536 ผู้เชี่ยวชาญเรื่องหญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำแห่ง World Bank ได้นำคณะเข้าเฝ้าฯ ทูลเกล้าฯ ถวายแผ่นเกียรติบัตรรางวัลสดุดีพระเกียรติคุณ (Award of Recognition) ในฐานะที่ทรงมุ่งมั่นในการพัฒนาและส่งเสริมการใช้หญ้าแฝกอนุรักษ์รางวัลเหล่านี้แสดงว่าทฤษฎีของพระองค์เป็นสากล ปฏิบัติได้จริง และเป็นผลสำเร็จ

แนวคิดการพัฒนาทรัพยากรแหล่งน้ำในบรรยากาศ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากหมอกที่ลอยลอยในอากาศว่าหมอกสามารถกลายเป็นหยดน้ำหล่อเลี้ยงต้นไม้ ดังนั้นหากสามารถจับหมอกและทำให้รวมกันเป็นหยดน้ำ ก็จะก่อให้เกิดประโยชน์ไม่น้อย ด้วยพระปรีชาสามารถและพระอัจฉริยภาพ จึงทรงพระราชทานพระราชดำริเครื่องจับหมอก²⁸ ซึ่งเป็นการพัฒนาเทคโนโลยีตามภูมิปัญญาที่เหมาะสมกับท้องถิ่น

แนวคิดนี้สามารถใช้ได้ผลในภูมิประเทศที่เป็นภูเขาสูงจากระดับน้ำทะเลตั้งแต่ 500 เมตรขึ้นไป เพราะมักจะมีหมอกหนาแน่น เมื่อน้ำไอน้ำที่อยู่ในหมอกมาใช้ จะทำให้เกิดประโยชน์ทางการเกษตร เช่น การปลูกป่า เป็นต้น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระราชดำริให้จัดทำแผงดักหมอกและทดลองใช้ในบริเวณพระตำหนักภูพิงศ์ราชนิเวศน์ เมื่อวันที่ 14 มีนาคม พ.ศ.2536 ทำให้ไม่ต้องเอาใจใส่ในการดูแลรดน้ำแก่ต้นไม้มากนัก เพราะได้หยดน้ำธรรมชาติจากเครื่องดักหมอกมาช่วยเหลืออยู่แล้ว ทำให้ต้นไม้เจริญเติบโตแม้ในพื้นที่แห้งแล้ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงได้พระราชทานนวัตกรรมที่ง่ายแต่ได้ประโยชน์มากนี้แก่เกษตรกรเพื่อออกไปปฏิบัติต่อไป

²⁸ ดูเพิ่มเติมใน แนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาด้านนี้เนื่องมาจากพระราชดำรินี้ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ,

ทฤษฎีใหม่²⁹: บันได 3 ขั้นสู่ชีวิตที่พอเพียงของเกษตรกร

“เมื่อปีที่แล้วได้ไปเยี่ยมหมู่บ้านแห่งหนึ่ง (บ้านกุดตอแก่น ต.คุ่มเก่า อ.เขาวัง จ.กาฬสินธุ์) ได้เข้าไปดูข้าวที่เขาเก็บและเขากองไว้ ชาวบ้านบอกว่าเป็นข้าวที่ได้... ในรวงนั้นท่าทางมีเมล็ดข้าว แต่จับดูและไม่มี มีรวงเปล่าๆ ต้นข้าวมีเพียง 2-3 เมล็ด หมายความว่าไร่หนึ่งได้สัก 2 ถัง... ไม่พอกิน เข้าไปถามเขาว่าทำไมเป็นเช่นนั้น เขาบอกว่ามันแล้ง แล้งมาทุกปี ก็เลยบอกชาวบ้านว่าจะช่วย จะลองหาวิธีที่จะทำ ให้เขามีข้าว...”

(พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานแก่นักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น ภายหลังพระราชทานพระราชดำรัส เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2536)³⁰

จากพระราชดำรัสดังกล่าวจะเห็นว่าสภาวะการขาดน้ำเป็นปัญหาสำคัญของเกษตรกรในประเทศ ซึ่งต้องอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก ความไม่แน่นอนของฝน ภาวะฝนแล้งหรือฝนทิ้งช่วงซึ่งเกิดขึ้นเป็นประจำทำความเสียหายต่อพืชผลต่างๆ ทำให้ผลผลิตต่ำและบางปีเกษตรกรถึงกับมีข้าวไม่พอบริโภค ก่อให้เกิดปัญหาและความเดือดร้อนแก่เกษตรกรอยู่เสมอ เมื่อการเกษตรไม่ได้ผล รายได้ก็ตกต่ำ ในขณะที่ค่าครองชีพสูงขึ้นทุกวัน ความยากจนก็ยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น ด้วยน้ำพระราชหฤทัยห่วงใยในพสกนิกรที่ยากไร้ พระองค์จึงทรงทุ่มเทพระกำลังและสติปัญญา ตรากตรำพระวรกายปฏิบัติพระราชกรณียกิจในการช่วยเหลือราษฎรเสมอมา หนึ่งในพระราชกรณียกิจที่ได้ทรงปฏิบัติคือ การช่วยเหลือราษฎรในพื้นที่แห้งแล้ง ซึ่งมีปัญหาการขาดแคลนน้ำสำหรับทำการเกษตร พระองค์ได้คิดค้น “ทฤษฎีใหม่” ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาในระยะยาว และสามารถจะก่อให้เกิดผลที่ยั่งยืนได้ ทฤษฎีใหม่ที่ทรงพระราชทานให้ใช้เป็นแนวทางแก้ปัญหาที่จังหวัดกาฬสินธุ์นี้ เกิดขึ้นครั้งแรกที่สระบุรี โดยพระองค์ได้ทรงคิดค้นและทดลองปฏิบัติที่ อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี เมื่อได้ผลจึงได้ขยายโครงการมาที่จังหวัดกาฬสินธุ์ ทฤษฎีใหม่ แบ่งเป็น 3 ขั้นตอนใหญ่ เริ่มจากการแก้ไขปัญหาปาก

²⁹ วันชัย ศิริชนะ และคณะ. เอกกษัตริย์อัจฉริยะ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ชวนพิมพ์ 2540. หน้า 127-136.

³⁰ เอกกษัตริย์อัจฉริยะ หน้า 127.

ท้องของเกษตรกรย่อย ซึ่งมีปัญหาการเกษตรไม่ได้ผล เพราะขาดแคลนน้ำ เมื่อแก้
ปัญหาความอดอยากยากไร้ของเกษตรกรได้แล้ว ก็สร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน
โดยการให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปองค์กรต่างๆ ซึ่งจะต้องมีองค์กรภายนอกมาให้
ความสนับสนุนด้วยเพื่อให้กลุ่มเกษตรกรมีความมั่นคงเพียงพอ

บันไดขั้นแรก : การจัดสรรพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัยตามหลักการบริหารทรัพยากรดิน
และน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด

แนวปฏิบัติพื้นฐานทฤษฎีใหม่คือ การจัดการให้มีน้ำสำหรับใช้ในทางการเกษตร
โดยการขุดสระในพื้นที่ยของเกษตรกรและมีการจัดแบ่งพื้นที่เป็นสัดส่วนต่างๆอย่าง
เหมาะสม โดยแบ่งพื้นที่เป็น 3 ส่วน ส่วนแรก ร้อยละ 30 ใช้เป็นพื้นที่แหล่งน้ำ ซึ่ง
สามารถเก็บกักน้ำไว้ใช้ในการเกษตรได้ตลอดปี รวมทั้งใช้ในการเลี้ยงสัตว์น้ำหรือปลูก
พืชน้ำเพื่อเป็นรายได้เสริมด้วย ส่วนที่ 2 ร้อยละ 60 ใช้เป็นพื้นที่ในการเกษตร โดยแบ่ง
พื้นที่ประมาณร้อยละ 30 ไว้ปลูกข้าวให้เพียงพอต่อการบริโภคตลอดปี อีกร้อยละ 30
ให้มีการปลูกพืชแบบผสมผสาน เช่น ไม้ผล ไม้ยืนต้น พืชผัก พืชไร่ พืชสวนครัว
สมุนไพร และอื่นๆ เพื่อใช้เป็นอาหาร หากเหลือก็นำมาจำหน่าย และส่วนที่ 3 ร้อยละ
10 ให้เป็นพื้นที่อาศัยและพื้นที่บริการต่างๆ เช่น โรงเรียน คอกสัตว์ ถนน คันดิน คู
คลอง เป็นต้น จะเห็นว่า การจัดสรรส่วนของพื้นที่ตามขั้นแรกในแนวคิดทฤษฎีใหม่นี้
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีจุดมุ่งหมายที่จะให้เป็นแนวปฏิบัติสำหรับเกษตรกรราย
ย่อยที่มีพื้นที่ทำกินจำกัด³¹ โดยมีเป้าหมายขั้นตอนที่จะให้เกษตรกรสามารถเลี้ยงตัว
เองได้ (Self Sufficiency) ในระดับที่ประหยัดก่อน โดยเฉพาะให้มีความมั่นคงในเรื่อง
อาหาร (Food Security) คือ ให้สามารถผลิตข้าวได้พอเพียงกับการบริโภค

ผลสำเร็จ ที่เกิดจากการจัดสรรที่ทำกินและที่อยู่อาศัยตามบันไดขั้นแรกของ
ทฤษฎีใหม่คือ เกษตรกรจะมีการเก็บกักน้ำและทำการเกษตรแบบผสมผสาน ทั้งปลูก
พืชและเลี้ยงสัตว์ ซึ่งเป็นการใช้ทรัพยากรน้ำ ที่ดิน และแรงงานอย่างมีประสิทธิภาพ มี
การปลูกพืชหลายชนิด ที่มีรากลึกต่างกัน ทำให้เกิดประสิทธิภาพของการใช้ธาตุอาหาร
ในดิน มีการปรับปรุงบำรุงดิน ทั้งการใส่ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก และการไถกลบเศษซากพืช
ลงไปในดินเป็นการหมุนเวียนธาตุอาหารกลับลงสู่ดิน ทำให้เพิ่มความอุดมสมบูรณ์

³¹ มูลนิธิชัยพัฒนา 2537 อ้างถึงในเอกกษัตริย์อัจฉริยะ หน้า 129.

ของดิน และลดการพังพวยปยุเคมีจากภายนอก การที่ดินมีความชุ่มชื้น มีพืชปกคลุมอยู่ตลอดทั้งปี และมีความหลากหลายของพืชพรรณ จะทำให้ระบบนิเวศน์และสิ่งแวดล้อมดีขึ้น ก่อให้เกิดความสมดุลทางธรรมชาติ อันจะทำให้สามารถใช้ทรัพยากรเหล่านี้ได้อย่างยั่งยืนและถาวร³²

บันไดขั้นที่สอง : การรวมพลังของชุมชน

คือการส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีขึ้นในชุมชน อันจะส่งผลให้เป็นชุมชนที่เข้มแข็งและมีพลัง โดยให้เกษตรกรรวมพลังในกลุ่มหรือสหกรณ์เพื่อร่วมแรงร่วมใจกันทั้งในด้านการผลิต การตลาด สวัสดิการ การศึกษา สังคม ศาสนา และความเป็นอยู่ ทั้งนี้ด้วยความร่วมมือของหน่วยราชการ มูลนิธิ และเอกชน

บันไดขั้นที่สาม : การร่วมมือร่วมใจประสานประโยชน์กันระหว่างชุมชนกับองค์กรภายนอก

เป็นขั้นของการระดมทุนและความช่วยเหลือจากองค์กรหรือเอกชน เพื่อให้เกษตรกรสามารถดำเนินธุรกิจและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น และติดต่อร่วมมือกับแหล่งทุน (ธนาคาร) และแหล่งพลังงาน (บริษัทน้ำมัน) ตั้งและบริหารโรงสี และร้านสหกรณ์

สวนจิตรลดา สถานีทดลองสวนพระองค์³³

สิ่งที่แสดงถึงพระมหากรุณาธิคุณของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่มีต่อเกษตรกรของไทยอีกอย่างหนึ่ง ก็คือ โครงการสวนพระองค์สวนจิตรลดา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ในการเริ่มโครงการพัฒนาต่างๆขึ้นในบริเวณพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน รวมทั้งสละเวลาส่วนพระองค์เพื่อศึกษาทดลองแนวคิดทฤษฎีต่างๆ เพื่อหาทางแก้ปัญหาความเดือดร้อนของเกษตรกร สวนจิตรลดาเปรียบได้กับสถานีโครงการทดลองต่างๆที่เกษตรกรสามารถศึกษาเป็นต้นแบบ และนำไปปฏิบัติเองได้ โครงการต่างๆมีหลากหลายที่เกี่ยวกับการเกษตรกรรมโดยตรง เช่น นาข้าวทดลองเพื่อพัฒนาพันธุ์ข้าว และโรงสีข้าวตัวอย่างใน

³² เรื่องเดียวกัน, หน้า 135.

³³ ในหลวงกับการพัฒนาการเกษตรไทย . หน้า 320

สวนจิตรลดา โรงโคนมสวนจิตรลดา โครงการเกี่ยวกับการแปรรูปผลิตผลทางการเกษตร เช่น โครงการ ผลิตภัณฑจากเนยและน้ำผลไม้ โครงการเกี่ยวกับงานหัตถกรรม และอาชีพเสริม เช่น การใช้ประโยชน์จากผักตบชวา โรงเห็ด โครงการเลี้ยงปลา และยังมีโครงการอื่นๆที่เป็นประโยชน์ต่อการเกษตร เช่น โครงการหว่าน สวนพืชสมุนไพร ป่าไม้สาธิต ห้องปฏิบัติการเพาะเลี้ยง เนื้อเยื่อพืช สถานีฝนสวนจิตรลดา และอื่นๆ

โครงการทดลองที่ริเริ่มขึ้นใหม่นี้ ส่วนใหญ่เกิดจากมีเกษตรกรเดือดร้อน เมื่อพระองค์ทรงทราบก็คิดหาทางแก้ปัญหาเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรเหล่านั้น ตัวอย่างเช่น พ.ศ.2512 เกษตรกรจากสหกรณ์หนองโพรงทุกข์ว่า น้ำนมดิบล้นตลาด หาดตลาดรับซื้อไม่ได้ จึงทรงมีพระราชดำริให้ตั้งศูนย์รวมนมสดสวนจิตรลดา เพื่อรับซื้อนมดิบ ต่อมาให้สร้างโรงนมผง เพื่อนำนมมาแปรรูป และในไม่ช้าก็พระราชทานรูปแบบ โรงนมผงจิตรลดาให้แก่โรงนมสดหนองโพ

อีกตัวอย่างหนึ่งก็คือ การริเริ่มแปลงนาข้าวทดลอง ซึ่งเกิดจากการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงปัญหาของชาวนาที่ทำนาไม่ได้ผล และได้ผลผลิตน้อยหรือถูกกดราคาข้าว พระองค์จึงทรงมีพระราชดำริให้ทำนาข้าวสาธิตขึ้น เพื่อค้นคว้าพัฒนาให้ได้ข้าวพันธุ์ดี พระองค์ทรงมีพระราชอุทิศสาหะเสด็จลงแปลงนาสาธิตเป็นประจำ เพื่อทอดพระเนตรการเจริญเติบโตของต้นข้าวที่ทรงห่วงไว้ และทรงเก็บข้อมูลไว้ทุกระยะ ตั้งแต่เริ่มจนกระทั่งเก็บเกี่ยว การที่ทรงทดลองทำนาด้วยพระองค์เองทำให้ทรงทราบอุปสรรคและแนวทางแก้ไขปัญหา ดังพระราชดำรัสที่พระราชทานแก่ชุมชนผู้นำชาวนาทั่วประเทศ เมื่อปี พ.ศ.2508 มีข้อความตอนหนึ่งว่า "...ข้าพเจ้ามีโอกาสได้ศึกษาและทดลองทำนามาบ้าง ทราบดีว่าการทำนานั้นมีความยากลำบาก เป็นอุปสรรคอยู่ไม่ใช่น้อย จำเป็นต้องอาศัยพันธุ์ข้าวที่ดี และต้องใช้วิชาการต่างๆด้วยจึงจะได้ผลเป็นล่ำเป็นสัน อีกประการหนึ่งที่นานั้นเมื่อสิ้นฤดูทำนาแล้ว ควรปลูกพืชอื่นๆบ้าง เพราะจะเพิ่มรายได้ให้อีกไม่น้อย ทั้งจะช่วยให้ดินร่วน ช่วยเพิ่มปุ๋ย กากพืช ทำให้ลักษณะเนื้อดินดีขึ้น เหมาะสมสำหรับจะทำนาในฤดูต่อไป..." ซึ่งพันธุ์ข้าวที่ดีอันได้จากแปลงนาข้าวทดลองนี้ ก็ได้พระราชทานให้แก่ชาวนา

โครงการพระราชดำริเพื่อชีวิตที่พอเพียงแก่ราษฎร

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักดีว่า การจะทำให้ราษฎรมีชีวิตที่พออยู่ พอกินนั้น จะต้องเร่งแก้ไขปัญหาปากท้อง โครงการพระราชดำริต่างๆ จึงถือกำเนิดขึ้นเพื่อจะเข้าไปช่วยเหลือเกษตรกรที่ได้รับความเดือดร้อน หลักการสำคัญอันเนื่องมาจากโครงการพระราชดำริ³⁴

1. การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเน้นอยู่เสมอว่า โครงการของพระองค์นั้นเป็นโครงการที่มุ่งช่วยเหลือแก้ไขปัญหเฉพาะหน้า ที่เกษตรกรกำลังประสบอยู่ เช่น โครงการหุบกระพง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริให้จัดสรรที่ดินที่รกร้างให้แก่เกษตรกรที่ไม่มีที่ทำกินโดยให้กรรมสิทธิ์ในที่ดินนั้นและให้สืบทอดกรรมสิทธิ์แก่ลูกหลานได้แต่ห้ามซื้อขาย ต่อมาโครงการนี้ได้พัฒนาเป็นสหกรณ์หุบกระพง จะเห็นว่าโครงการพระราชดำริที่กล่าวมานี้ สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าให้หมดไปและส่งผลอันเป็นประโยชน์ในระยะยาวด้วย

2. การพัฒนาต้องเป็นไปตามขั้นตอน

รากฐานที่มั่นคงก่อน แล้วจึงดำเนินการเพื่อความเจริญก้าวหน้าในลำดับต่อไป พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเน้นที่การพัฒนาที่มุ่งสร้างชุมชนให้เข้มแข็งในลักษณะการพึ่งตัวเอง ทรงใช้คำว่า “ระเบิดจากข้างใน” นั่นคือ ทำให้ชุมชนหมู่บ้านมีความเข้มแข็งก่อนแล้วจึงออกมาสู่สังคมภายนอก มิใช่การเอาความเจริญหรือบุคคลจากสังคมภายนอกเข้ามาหาชุมชนหมู่บ้านที่ยังไม่ทันมีโอกาสเตรียมตัวหรือตั้งตัว การระเบิดจากข้างในยังเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเป็นผู้กำหนดวิถีชีวิตของตนเอง โดยทรงส่งเสริมให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วยตัวเอง (People Participation) ในโครงการต่างๆที่เข้าไปพัฒนาชุมชน เพื่อให้ประชาชนสามารถเลือกแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับสถานภาพของตน และพร้อมที่จะรับกระแสของการพัฒนาจากภายนอกที่จะเข้ามาในอนาคต จะเห็นได้ชัดว่า พระองค์ทรงใช้หลักประชาธิปไตย (Public Hearing) มานานแล้ว การเข้ามามีส่วนร่วมของฝ่ายต่างๆ มีทั้งส่วน

³⁴ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ . 50 ปีแห่งการพัฒนาตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว . กรุงเทพฯ : บริษัท โอ เอส พรีนติ้งเฮาส์ จำกัด . 2538 , หน้า 14-17.

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่าควรที่จะสร้างเสริมความรู้และเทคนิควิชาการที่ชาวบ้านขาดแคลนและต้องการ ก็คือ ความรู้ในการทำมาหากิน และการทำการเกษตรโดยใช้เทคโนโลยีแผนใหม่ พระองค์ทรงเห็นว่าต้องมี “ตัวอย่างของความสำเ็จ” และทรงมีพระราชประสงค์ให้ประชาชนนำ “ตัวอย่างของความสำเ็จ” นั้นไปปฏิบัติต่อไป พระองค์จึงมีพระราชดำริให้จัดตั้ง “ศูนย์ศึกษาเพื่อการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” ขึ้นในทุกภูมิภาค แต่ละศูนย์จะมีสภาพภูมิศาสตร์ที่เป็นตัวแทนของแต่ละภูมิภาค เพราะพระองค์ทรงคำนึงถึงสภาพแวดล้อมทางด้านภูมิศาสตร์และสังคมวิทยาของแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกัน

เมื่อประชาชนได้นำความรู้และเทคนิควิชาการสมัยใหม่ที่เหมาะสมกับความต้องการของตนจากศูนย์ศึกษามาใช้จริงแล้ว ประชาชนก็จะได้พัฒนาทั้งอาชีพและความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้น ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข

5. การอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ

พระองค์ทรงเห็นว่าการพัฒนาเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติจะมีผลโดยตรงต่อการเกษตร พระองค์จึงทรงมุ่งให้มีการพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อเป็นรากฐานของการพัฒนาของประเทศในระยะยาว พระองค์จึงทรงมุ่งเน้นการพัฒนาเพื่อให้ประชาชนอยู่ดีกินดีควบคู่กันไปกับการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติด้วยในทุกๆ โครงการ เช่น โครงการห้วยองคต²⁷ ตำบลสมเด็จพระเจริญ กิ่งอำเภอหนองปรือหรือจังหวัดกาญจนบุรี ประชาชนในท้องที่นี้ประสบปัญหาคือ ในหน้าฝนน้ำไหลป่าอย่างรุนแรง หน้าแล้งก็แห้งแล้งร้อนระอุ ทั้งนี้เพราะป่าถูกทำลาย แนวพระราชดำริของพระองค์ที่มอบให้โครงการนี้จึงเน้นที่ “การบริหารและจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้เหมาะสมกับพื้นที่ “ โดยให้ประชาชนได้อยู่อาศัยและทำกินร่วมกับการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติอย่างเกื้อหนุนไม่ทำลายซึ่งกันและกัน ตามหลักการฟื้นฟูและสร้างสมดุลในระบบนิเวศ ซึ่งจะทำให้ประชาชนมีความสุขและมีความอยู่ดีกินดีควบคู่ไปกับการพัฒนาและฟื้นฟูสภาพป่า ทางโครงการเมื่อได้ฟื้นฟูสภาพป่าแล้วปัญหาความแห้งแล้งก็หมดไป และน้ำที่ไหลป่าอย่างรุนแรงในฤดูฝนก็ลดลง สภาพดินฟ้าอากาศที่ดีก็ส่งผล

²⁷ จากฟ้าสู่อิน เล่ม 8 หน้า 97

ให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ดังคำกล่าวที่ว่า “ คนกับป่าต้องอยู่ด้วยกันอย่างพึ่งพาอาศัย ป่าอยู่ได้ก็เพราะคน และคนอยู่ได้ก็เพราะป่า “

6. การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

ปัญหาปากท้องเป็นปัญหาสำคัญเบื้องต้นที่ควรได้รับการแก้ไข แต่ประชาชนต้องอิ่มอย่างเดียวนั้นไม่พอ ต้องมีองค์ประกอบสิ่งแวดล้อมอื่นๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นด้วย ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเล็งเห็นความสำคัญของคุณภาพชีวิตประชาชนเป็นอย่างยิ่ง จึงทรงพระราชทานความช่วยเหลือด้านอื่นๆ แก่ประชาชนด้วย เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนให้ดีพร้อม

ทางด้านสาธารณสุข พระองค์ทรงให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะหากประชาชนมีร่างกายที่สมบูรณ์และแข็งแรง และนำไปสู่สุขภาพจิตที่ดี และส่งผลให้การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมดีตามไปด้วย เมื่อพระองค์เสด็จไปที่ใดจะมีหน่วยแพทย์พระราชทานติดตามเพื่อตรวจรักษาประชาชน และทรงมีพระราชดำริให้คัดเลือกราษฎรอาสาสมัครติดตามหมู่บ้านต่างๆ มาอบรมหลักสูตรหมอหมู่บ้านเพื่อจะได้นำความรู้กลับไปช่วยท้องถิ่นตน

การคมนาคมสื่อสาร ส่วนใหญ่จะเป็นการปรับปรุงถนนหนทาง การก่อสร้างถนนเพื่อการคมนาคมที่สะดวกทั่วถึง การคมนาคมเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญเปรียบเสมือนประตูเชื่อมให้ชนบทและเมืองติดต่อกันได้สะดวก

สวัสดิการสังคม เพื่อให้ราษฎรมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นโดยจัดหาที่อยู่อาศัยและที่ทำกินให้ราษฎร ตลอดจนสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานที่ประชาชนพึงจะได้รับ เช่น แหล่งน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค เพื่อให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ดีขึ้น พอกอยู่พอกกิน ดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

การส่งเสริมอาชีพเสริม พระองค์ทรงตระหนักว่าธรรมชาติและตลาดมีความไม่แน่นอนอยู่เสมอ เกษตรกรจึงไม่ควรพึ่งพาธรรมชาติอย่างเดียว พระองค์จึงทรงสนับสนุนการจัดทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนควบคู่กันไปด้วยและเพื่อเป็นการเสริมรายได้ให้กับประชาชน

ชีวิตที่พอเพียงของเกษตรกรไทย

ความพอเพียงในการดำรงชีวิตจะเกิดขึ้นได้นอกจากความสมบูรณ์ทางกายคือมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี มีพอกินพอใช้แล้ว ความพอเพียงจะต้องเริ่มที่ใจด้วยเพราะจิตใจที่มีความพอเพียงนี้จะทำให้สภาพชีวิตที่พอเพียงดำรงได้อย่างถาวร โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้นทำให้เกษตรกรส่วนหนึ่งสามารถดำรงได้ชีวิตได้อย่างพอเพียง แต่ความพอเพียงในการดำรงชีพนี้ จะคงสภาพอยู่ได้นานเพียงไรก็ขึ้นอยู่กับตัวเกษตรกรนั่นเอง กล่าวคือ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวล้วนมุ่งไปในทางให้ประชาชนมีการดำรงชีวิตที่พอเพียงอันเป็นหนทางแห่งความสุข แต่ความสุขนี้จะคงอยู่นานเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับการมีจิตใจที่รู้จักพอเพียงในการดำเนินชีวิตด้วย หากประชาชนยังมีความฟุ้งเฟ้อ เหนอเหิมและยึดติดอยู่กับวัตถุหรือกระแสบริโภคนิยม ก็ย่อมจะไม่รู้จักพอ ความไม่รู้จักพอนี้เอง ที่นำไปสู่ความโกลาและทำให้มนุษย์พยายามแสวงหาให้ได้มาในสิ่งที่ตนต้องการจนอาจไปถึงการเบียดเบียนผู้อื่นเพื่อให้ได้ครอบครอบเป็นเจ้าของสิ่งที่ตนปรารถนา จนในที่สุดก็ก่อให้เกิดการแตกสามัคคี ดังนั้นความพอเพียงจึงควรจะเริ่มต้นที่จิตใจเป็นสำคัญ ซึ่งในที่นี้จะยกตัวอย่าง ผู้ใหญ่วิบูลย์ เข้มเจริญ³⁸ และพ่อจารย์ทองดี นันทะ³⁹ ก็เป็นตัวอย่งที่แสดงให้เห็นถึงความพอเพียงของชีวิตซึ่งเริ่มต้นจากจิตใจที่รู้จักพอเพียงและนำไปสู่ความสุขโดยแท้จริง

ผู้ใหญ่วิบูลย์ เข้มเจริญ เคยเป็นเกษตรกรคนหนึ่งที่ได้รับบาดเจ็บจากวิถีชีวิตแบบบริโภคนิยม และได้ตระหนักว่าชีวิตที่ยึดติดกับกระแสบริโภคนิยมนั้นไม่ได้ให้ความสุขที่แท้จริง ผู้ใหญ่วิบูลย์จึงเริ่มหันมาสู่วิถีทางของชีวิตที่พอเพียง ผู้ใหญ่วิบูลย์ก็เหมือนคนทั่วๆ ไปที่ต้องการจะมีชีวิตที่หรูหรา ร่ำรวย สมัยที่รัฐบาลให้ความสำคัญกับสินค้าออก โดยเฉพาะผลผลิตทางการเกษตร ผู้ใหญ่วิบูลย์ก็เห็นว่าจะเป็นช่องทางหนึ่งที่จะสร้างความร่ำรวยให้กับตน ผู้ใหญ่วิบูลย์ยึดอาชีพปลูกมันสำปะหลังโดยขยายพื้นที่เพาะปลูกออกไปมากมาย เพราะเชื่อว่ายังมีผลผลิตออกมาขายมากเท่าไร ก็ยังมีราย

³⁸ ดูเพิ่มเติมใน ผู้ใหญ่วิบูลย์ เข้มเจริญ. สู่สังคมเกษตร ดำเนินวิถีชีวิตของชาวนาชาวไร่. กรุงเทพฯ :

สำนักพิมพ์หมู่บ้าน. 2534

³⁹ ดูเพิ่มเติมใน "เสียดน้อยได้หลาย เสียดหลายได้น้อย". ภูมิปัญญาชาวบ้าน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หมู่บ้าน.

ประชาชนและภาครัฐ จะเห็นได้ชัดจากศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ³⁵ ซึ่งถือเสมือนเป็นพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต ซึ่งมีอยู่ทุกภาคของประเทศ เป็น “ศูนย์บริการเบ็ดเสร็จ” หรือ “One Stop Services” ที่หน่วยราชการหลายหน่วยร่วมกันทำงานโดยมีศูนย์ฯ เป็นศูนย์รวม และประชาชนก็มาดูงานหรือเข้ารับการฝึกอบรม วิชาการเกษตรแผนใหม่ได้จากศูนย์นี้ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาที่มีอยู่ 6 แห่งทั่วประเทศ กระจายอยู่ตามภาคต่างๆ เช่น ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิภพทอง จังหวัดนราธิวาส ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยตะไคร้ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น

3. การพึ่งตนเอง

การพัฒนาตามแนวพระราชดำริ เพื่อการแก้ไขปัญหาในเบื้องต้นด้วยการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เพื่อให้มีความแข็งแรงที่จะมีแนวคิดในการดำรงชีวิตต่อไปแล้ว หลังจากนั้นก็ต้องวางรากฐานให้ประชาชนพึ่งตนเองต่อไปได้ในระยะยาว เช่น โครงการพัฒนาลุ่มน้ำคลองห้วยโขงและคลองจำไทรตามพระราชดำริ³⁶ ประชาชนในพื้นที่นี้ ประสบปัญหาคุณภาพดินไม่เหมาะสมกับการเพาะปลูก และในฤดูแล้งเกิดภาวะฝนแล้งมาก และมีปัญหาการเคลื่อนไหวของผู้ก่อการร้ายพระองค์จึงทรงมีพระราชดำริ โครงการนี้ในปี 2524 และได้รับความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจเป็นอย่างดีจากฝ่ายทหาร พลเรือน พ่อค้า ประชาชน ช่วยกันสนับสนุนโครงการ และช่วยกันพัฒนาให้ประชาชนพึ่งตนเองได้ โดยส่งเสริมอาชีพให้ปลูกพืชสวนครัว ปลูกสวนดอกไม้ เลี้ยงปลา ส่งเสริมการทำนาให้ได้ผลผลิตยิ่งขึ้น แนะนำให้ปลูกพืชชนิดอื่นเพื่อเพิ่มรายได้ เช่น การทำสวนยาง การทำสวนมะม่วงหิมพานต์ การเพาะเห็ด และมีโครงการที่จะทำฟาร์มผึ้ง เพื่อนำน้ำหวานไปจำหน่ายเพิ่มรายได้ นอกจากนี้ คณะอาจารย์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ได้นำคณะพัฒนาจากประเทศออสเตรเลียมาดูพื้นที่โครงการ เพื่อพัฒนาปรับปรุงพื้นที่เพื่อจะปลูกพืชเศรษฐกิจ พืชสมุนไพรต่อไปในอนาคต เพื่อส่งเสริมการสร้างงาน สร้างรายได้ อันจะช่วยให้เขาพึ่งตนเองได้

4. การส่งเสริมความรู้และเทคโนโลยีวิชาการสมัยใหม่ที่เหมาะสม

³⁵ ในหลวงกับการพัฒนาการเกษตรไทย , หน้า 341.

³⁶ ดูเพิ่มเติมใน สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, จากฟ้าสู่ดิน เล่ม 8 กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ชวนพิมพ์, 2536.

ได้มาเท่านั้น ในช่วยแรกมันล่าปะหลังได้ราคาดี ส่งผลให้ผู้ใหญ่วิบูลย์มีชีวิตที่ฟุ้งเฟ้อ
หรูหรามาก แต่ต่อมาราคามันตกต่ำ ผู้ใหญ่วิบูลย์เริ่มประสบภาวะขาดทุน ผู้ใหญ่
วิบูลย์จึงแก้ปัญหาโดยการปลูกมันเพิ่มโดยเชื่อว่ายิ่งผลผลิตมากก็จะได้เงินมาก ผู้ใหญ่
วิบูลย์จึงได้ไปกู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์เพื่อนำเงินมาลงทุนขยาย
พื้นที่เพาะปลูก ซื้อปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลง แต่การรณก็ดับตรงกันข้าม แทนที่จะได้เงิน
มากขึ้น กลายเป็นว่ายิ่งลงทุนมากก็ยิ่งขาดทุนและเป็นหนี้เป็นสินมากขึ้นจาก
ประสบการณ์ช่วงนี้เองที่ทำให้ผู้ใหญ่วิบูลย์ เริ่มมองเห็นว่าการผลิตมากนั้นก็เสี่ยงต่อ
การขาดทุนมากเช่นกัน เพราะไม่มีหลักประกันว่าผลผลิตนั้นจะขายได้หมดและจะขาย
ได้คุ้มทุน ยิ่งทุ่มลงทุนเท่าไร ก็ยิ่งเสี่ยงมากเท่านั้น และผลสุดท้ายก็หนีไม่พ้นภาวะ
หนี้สินรุงรัง ผู้ใหญ่วิบูลย์เริ่มเห็นผลร้ายของการทำอะไรมากเกินพอดี จึงได้หันมาสู่วิถี
ทางของความพอเพียง แนวทางการดำเนินชีวิตแบบใหม่ของผู้ใหญ่วิบูลย์เน้นที่การพึ่ง
ตนเองเป็นสำคัญ รวมทั้งการลดรายจ่าย เพราะ “การลดรายจ่ายลงก็เท่ากับการเพิ่ม
รายได้ให้แก่ตนเองจำนวนหนึ่ง”⁴⁰ “ ผู้ใหญ่วิบูลย์ตัดสินใจขายที่ดิน 200-300 ไร่ที่มีอยู่
เหลือไว้เป็นที่ทำกินเพียง 8-9 ไร่ แล้วผู้ใหญ่วิบูลย์ก็ทำการเกษตรแบบวนเกษตร⁴¹ โดย
การปลูกพืชหลายๆ ชนิดผสมผสานกันตามความเหมาะสมกับภูมิประเทศและภูมิ
อากาศของท้องถิ่น รวมทั้งนำสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาใช้ให้เป็นประโยชน์ เช่นการใช้
ปุ๋ยธรรมชาติแทนปุ๋ยเคมี นอกจากนี้ยังมุ่งที่การสร้างผลผลิตให้เพียงพอต่อการบริโภค
ในครอบครัวเป็นสำคัญ

เมื่อผู้ใหญ่วิบูลย์เปลี่ยนวิถีชีวิตแบบใหม่จากการผลิตมากๆ เพื่อส่งออกขายมาก
เป็นการผลิตเพื่อให้พออยู่พอกิน ผู้ใหญ่วิบูลย์ก็เริ่มพบว่าชีวิตของตนมีความสุขมาก
ขึ้นเนื่องจากไม่ต้องเร่งผลิตเพื่อให้ทันฤดูส่งออกหรือเพื่อชำระหนี้สิน และยังมีเวลาอยู่
กับตัวเองและครอบครัวมากขึ้น ความสำเร็จของผู้ใหญ่วิบูลย์ยังทำให้ชาวบ้านใกล้เคียง
เริ่มตระหนักถึงประโยชน์สุขของการใช้ชีวิตที่มีความพอดีพอเหมาะและเริ่มหันมา

⁴⁰ วิถีชีวิตแบบพึ่งตนเองของผู้ใหญ่วิบูลย์, เอกสารจากการสัมมนาเรื่องภาพชีวิตใหม่ของเกษตรกร
ไทย วันที่ 27 พฤศจิกายน 2529 ณ ห้องประชุมเซเวียร์ พญาไท กรุงเทพฯ

⁴¹ ดูเพิ่มเติมใน วิบูลย์ เข็มเฉลิม .เรื่องเดียวกัน

วิถีทางของความพอเพียงตามแบบผู้ใหญ่วิบูลย์ จะเห็นว่าความสุขและความสำเร็จที่เกิดขึ้นกับชีวิตของผู้ใหญ่วิบูลย์นี้ก็มาจากการที่ผู้ใหญ่วิบูลย์รู้จัก “พอ” นั่นเอง

พ่อจารย์ทองดี นันทะ ก็เป็นบุคคลหนึ่งถ้ามีการดำรงชีวิตอย่างพอเพียงและยังเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการทำให้ชุมชนบ้านลาด อำเภอเวียงน้อย จังหวัดขอนแก่น ได้พบกับวิถีทางแห่งความสุขจากการดำรงชีวิตอยู่อย่างพอเพียงด้วย พ่อจารย์ทองดียึดหลักในการเกษตรแบบเลี้ยงตัวเองเช่นเดียวกับผู้ใหญ่วิบูลย์ พ่อจารย์ทองดีมีพื้นที่เพียง 6 ไร่ 3 งาน แต่พ่อจารย์ทองดีได้จัดการพื้นที่ทำกินที่อยู่จำกัดให้ได้ประโยชน์สูงสุด กล่าวคือได้แบ่งพื้นที่ทำกินเป็นสัดส่วน ได้แก่ ส่วนที่เป็นแหล่งน้ำเพื่อกักเก็บน้ำเอาไว้ใช้รวมทั้งยังเลี้ยงปลาด้วย ส่วนพื้นที่เพาะปลูกซึ่งมีทั้งพื้นที่ปลูกข้าวพืชผักพื้นบ้านที่เป็นอาหาร พืชสมุนไพรและพื้นที่เลี้ยงสัตว์ โดยยึดหลัก “เฮ็ดน้อยได้หลาย เฮ็ดหลายได้น้อย” คือทำน้อยๆ แต่ดูแลได้ทั่วถึงและได้ผลประโยชน์เต็มเม็ดเต็มหน่วย ดีกว่าลงทุนมากแต่ขาดทุน และหลัก “ถ้าจะขายข้าวให้เห็นน้องก่อน” คือจะขายข้าวควรรอให้เก็บเกี่ยวได้ผลผลิตจริงๆ รวมทั้งกันเอาไว้บริโภคในครอบครัวก่อน แล้วค่อยนำส่วนที่เหลือไปขาย

การที่ยึดหลักการเกษตรแบบเลี้ยงตัวเองทำให้ครอบครัวของพ่อจารย์ทองดี ไม่ต้องกังวลกับปัญหาปากท้อง เพราะมีอาหารพอเพียงที่จะเลี้ยงตัวเองได้โดยไม่อดอยาก นอกจากนี้ ยังทำให้ความสัมพันธ์ ในครอบครัว แน่นแฟ้นมากขึ้นเพราะได้ร่วมแรงร่วมใจทำงานด้วยกันตลอด ชีวิตครอบครัวของพ่อจารย์ทองดีจึงมีความสุขมากขึ้น

จากการที่ได้เป็นตัวอย่างชีวิตที่มีความสุขของพ่อจารย์ทองดีทำให้ชาวบ้านลาดเริ่มสนใจที่จะดำเนินชีวิตตามรอยของพ่อจารย์ทองดี เนื่องจากเห็นว่าเป็นชีวิตที่ดีกว่าแบบเดิมของตน เดิมชาวบ้านลาดปลูกปอและมันเพื่อส่งออกไปขาย ต่อมาชาวบ้านตื่นตัวกับเศรษฐกิจเพื่อการส่งออกที่ให้ความสำคัญกับผลผลิตทางการเกษตร ชาวบ้านขยายพื้นที่เพาะปลูกเพื่อเพิ่มผลผลิตโดยการถางป่า ทำไร่ปอและมัน ทดน้ำจากลำห้วยเข้านาตัวเองทำให้น้ำในลำห้วยตื้นเขิน การบุกรุกทำลายป่า ทำให้สูญเสียป่าต้นน้ำลำธาร บวกกับลำห้วยที่แห้งลงเพราะแย่งน้ำกันเข้านา ส่งผลทำให้แหล่งน้ำตื้นเขิน และขาดแคลนน้ำสำหรับการเกษตรทำให้ได้ผลผลิตที่น้อย รายได้จึงน้อยลง ชาวบ้านลาดเริ่มกู้ยืมเงินและเอาที่นาไปจำนองเพื่อหาเงินมาเพิ่มผลผลิต แต่ก็ไม่ได้ขึ้นกลับเป็นหนี้เพิ่มขึ้นอีก พอเห็นตัวอย่างพ่อจารย์ทองดี ชาวบ้านจึงเริ่มปฏิบัติตาม ชาวบ้าน

จึงมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และไม่แย่งกันตักตวงผลประโยชน์ใส่ตัวอย่างสมัยก่อนชาวบ้านเริ่มมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเรื่องไร่นา ประเพณีเก่าที่ดั่งเดิม เช่น การลงแขก ได้รับการฟื้นฟูเพื่อเป็นประโยชน์แก่คนในหมู่บ้าน และยังเป็น การสานสามัคคีกันด้วย นอกจากนี้คนในครอบครัวที่เคยออกไปทำงานนอกหมู่บ้าน ก็ได้กลับมาเป็นแรงงานให้ครอบครัวทำให้คนในครอบครัวได้อยู่กันพร้อมหน้าพร้อมตา ชีวิตครอบครัวจึงมีความสุขมากขึ้น

จะเห็นว่าลักษณะการเกษตรเพื่อเลี้ยงตัวเองโดยพึ่งพาอาศัยธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งจัดสรรทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ตามแบบของผู้ใหญ่วิบูลย์ และพ่อจารย์ทองดี ก็ตรงกับทฤษฎีใหม่ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้พระราชทานเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาของเกษตรกรที่มีปัญหาทำการเกษตรไม่ได้ผลและไม่พอกินพอใช้ และชีวิตของบุคคลทั้งสองประสบความสำเร็จเพราะรู้จักคำว่าพอเพียงในการดำรงชีวิต ไม่ฟุ่มเฟือย ฟุ้งเฟ้อหรือหลงอยู่ในกระแสบริโภคนิยมจึงเป็นหลักฐาน แสดงให้เห็นชัดว่าการดำรงชีวิตอยู่อย่างพอก็เพียงนั้นเป็นมรรคาแห่งความสุขที่แท้จริง

การกินอยู่อย่างพอเพียงกับสังคมไทย

ความพอเพียงในการ“ดำรงชีวิต” เป็นวิถีทางในการดำเนินชีวิตที่คนเรามากองข้ามเพราะสังคมในปัจจุบันตกอยู่ภายใต้กระแสบริโภคนิยม ซึ่งถือเป็นอุปสรรคที่กีดขวางความพอเพียงที่จะเกิดขึ้น ดังนั้นความพอเพียงจะเกิดขึ้นและดำรงอยู่ในสังคมได้ ก็ขึ้นอยู่กับคนในสังคมที่จะรู้จักดำเนินชีวิตอย่างพอเหมาะพอควรกับอัตภาพของตนเอง คือรู้จักความพอเพียงในชีวิตของตน ไม่ตึง ไม่หย่อน ไม่ฟุ่มเฟือยเกินตัว ในขณะที่เดียวกันก็ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

การดำรงชีวิตอย่างพอเพียงจะเกิดประโยชน์ได้อย่างสูงสุดต้องเริ่มจากจิตใจที่ต้องการจะพอมากกว่าการกระทำตามกระแสนิยม หรือการถูกบังคับ และความพอเพียงในสังคมนี้จะเกิดไม่ได้ถ้าหากคนจำนวนน้อยให้คุณค่ากับการดำรงชีวิตอย่างพอเพียงแต่คนส่วนใหญ่ยังคงละเลย ดังนั้นสังคมที่พอเพียงจะต้องเกิดจากการมีจิตสำนึก ร่วมกันของคนในสังคมนั้นที่จะเลือกวิถีชีวิตที่เหมาะสมกับตนเองและสังคมของตน

คนไทยส่วนใหญ่ได้ใช้ชีวิตที่ผิดพลาด หลงไหลไปกับกระแสบริโภคนิยมจนเกิดผลเสียต่อตนเองและประเทศชาติซึ่งเห็นได้ชัดจากการที่ปัจจุบันประเทศไทยประสบปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจ ถึงเวลาแล้วที่เราควรจะกลับมาพิจารณาวิถีชีวิตที่เราเคยเป็นอยู่

นั่นคือการดำรงชีวิตอย่างพอเพียงนั่นเอง ชีวิตที่พอเพียงเป็นทางเลือกหนึ่งของการดำรงชีวิตที่เราควรยึดเป็นหลักในการดำรงชีพมาตั้งแต่แรกเริ่ม มิใช่มาให้ความสนใจเมื่อเราประสบปัญหาเศรษฐกิจในปัจจุบัน ดังนั้นการดำรงชีวิตอย่างพอเพียงจึงควรได้รับการสนใจอย่างจริงจัง และปลูกฝังให้เป็นค่านิยมของชาติ เพราะการดำรงชีวิตอย่างพอเพียงก่อให้เกิดความสุขแก่ผู้ปฏิบัติและสังคมอย่างแท้จริง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่าการดำรงชีวิตอย่างพอเพียงนั้นจะเป็นวิถีทางที่จะสร้างประโยชน์สุขแก่ประชาชนชาวไทย จึงได้ทรงส่งเสริมการดำเนินชีวิตแบบนี้เรื่อยมา ซึ่งพระวิริยอุตสาหะที่พระองค์ทรงทุ่มเทโดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อยก็เพื่อให้สมดังพระราชปณิธานที่ว่า

“เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม “

กุมภาพันธ์ 2542

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรณานุกรม

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสมหามงคลปีกาญจนาภิเษก พ.ศ. 2539, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการพัฒนาการเกษตรไทย, กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์ พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่งจำกัด (มหาชน), ธันวาคม 2539

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, โครงการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, กรุงเทพฯ: ทีมงานฝ่ายการพิมพ์กองแผนที่และการพิมพ์ที่ดินกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ประเวศ วะสี, ธรรมิกสังคัม, มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2538

พระธรรมปิฎก(ประยุทธ์ ปยุตฺโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมล คีมทอง, 2539

พระธรรมปิฎก(ประยุทธ์ ปยุตฺโต), เศรษฐกิจศาสตร์แนวพุทธ, สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมล คีมทอง, 2538

พุทธทาสภิกขุ, ธัมมิกสังคมนิยม, กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมล คีมทอง, 2529

มหาตมคานธี, คำตอบอยู่ที่หมู่บ้าน, มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2525

มหาวิ ทยาลัย เกษตรศาสตร์, พระปิ ตรีของแผ่นดิน, กรุงเทพฯ: อักษรสยามการพิมพ์, 2540

ลีปพนนท์ เกตุทัต, ความจริงของแผ่นดิน, บริษัทเจพีดีเอ็ม โพรเซส จำกัด, 2541

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 50 ปี แห่งการพัฒนาตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, กรุงเทพฯ: บริษัท โอ.เอส. พริ้นติ้งเฮาส์ จำกัด, 2538

เอกวิทย์ ณ ถลาง, เพื่อความเข้าใจวัฒนธรรม, สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2534

การเกษตรผสมผสาน: การพึ่งตนเองของเกษตรกร, สหกรณ์, ก.ค.-ก.ย. 34

คำกล่าวรายงานของอธิบดีกรมพัฒนาชุมชน, "การพัฒนาชุมชนนโยบายของรัฐ", วารสารพัฒนาชุมชน, 2531

คำกล่าวรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย, "การพัฒนาชุมชน นโยบายของรัฐ", วารสารพัฒนาชุมชน, 2541

ชัยสิทธิ์ เอลิมมีประเสริฐ, "เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ทางรอดของชนบทไทย". สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. 27ก.ย.-3ต.ค. 2541

ณรงค์ โชควัฒนา, "ธุรกิจสร้างจิตสำนึกแก่สังคมในยุคเศรษฐกิจพอเพียง". วารสารตลาดหลักทรัพย์. 2541

อึ้งอารง เปรมปรีดิ์, "ในหลวงกับการพึ่งพาตนเองของชาวชนบท". วารสารการศึกษานอกโรงเรียน. 2531

ประเวศ วะสี, "ยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจสังคมและศีลธรรม". หมอดชาวบ้าน. 2541

ประเวศ วะสี, "เศรษฐกิจพอเพียงคือเศรษฐกิจสังคม". ชาวพุทธ. 2541

"บทบาทของวัฒนธรรมสยามต่อการพึ่งตนเองในชนบท". ปาจารย์สาร. กค-สก 2531

พระบารมีปกเกล้าฯ ชาวนาไทย. ทรงเป็นพระมิตาแห่งทฤษฎีใหม่, เดลินิวส์. 2541

วัณชัย ตันติวิทยาพิทักษ์, "ไผ่ถนอม สุภาพงษ์ เศรษฐกิจพอเพียงทางรอดสังคมไทย". สารคดี. 2541

มนุญ มุกข์ประดิษฐ, เศรษฐกิจพอเพียง. เดลินิวส์. 2541

เสน่ห์ จามริก, "เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาที่ยั่งยืน". สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. 2542

สูตรสู่ความสำเร็จเศรษฐกิจพอเพียง, ไทยโพสต์ (เด็ก-ไซท์). 2541

สังคีต พิริยรังสรรค์, ก้าวต่อไปของเศรษฐกิจพึ่งตนเอง. เดลินิวส์. 2541

สุเมธ ตันติเวชกุล, การดำรงชีวิตอยู่อย่างพอเพียงตามแนวพระราชดำริ. มติชน. 2541

เสวี พงศ์พิศ, ยุทธศาสตร์ชุมชนพึ่งตนเอง. Ecotourism Network Newsletter. 2542

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิจัยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย